N. S. GOVORA

RELATIILE ROMANO-RUSE

*

EDITURA CARPATII
TRAJANO POPESCU
Madrid 1979

EDITURA "CARPATII"
Calle Conde Peñalver N.r 82
o Apartado de Correos 9.283
MADRID 6 (España)

N. S. GOVORA

RELATIILE ROMANO-RUSE

EDITURA CARPATII
TRAJANO POPESCU
Calle Conde Peñalver, 82, 4.° D
Teléf. 402 11 01
MADRID-6

DE ACELAŞ AUTOR:

Licurici, Versuri, Sighet 1936.
Cântece din Maramureş, Versuri, Iaşi 1939.
Cocorii de-atunci, Nuvele, Iaşi 1943.
Quelque part sur le Dniester, Roman, Paris 1949.
Transilvania noastră, Madrid, 1977.
81 Epigrame, Madrid, 1979.

IN COLABORARE:

Poeme fără Ţară, Versuri, Madrid, 1954.
Poveşti fără Ţară, Nuvele, Madrid, 1956.

TRADUCERI:

Istoria Românilor din Dacia Traiană, de A. D. Xenopol, vols. I, II, III, IV, Madrid, 1953-54.

Depósito legal. Separata: M. 8.137-1958

Marsiega, S. A. - E. Jardiel Poncela, 4. - Madrid-16

Această lucrare, la care am trudit cei mai mulți ani, o dedic Eugeniei Beldie, soție devotată, care cu moldovenească credință, a așteptat 33 de ani, pentru a-și revedea soțul, învăluit în cețuri și ploi.

AUTORUL

I

DIN SECOLUL VI PANA LA STEFAN CEL MARE

PENTRU a trata relaţiile româno-ruse, trebuie să începem cu două ramuri ale strămoşilor Ruşilor. După autorii lucrării "Histoire de Russie", Slavii trăiau pe versantul de Nord al Carpaţilor, în triburi. O parte a acestor triburi începe să emigreze spre Est, iar două dintre ele spre Sud. Această "Histoire de Russie" a fost scrisă de o echipă de exilaţi ruşi. Cum în lucrarea noastră vom recurge de multe ori la datele cuprinse în această "Histoire de Russie", vom da numele autorilor, în ordinea în care figurează pe coperta cărţii. Ei sunt: Paul Milioukov, fost profesor la Universitatea din Moscova; Ch. Seignobos şi L. Eisenmann, profesori la Universitatea din Paris şi: Camena d'Almeida, profesor la Universitatea din Bordeaux; General G. Danilov; P. Gronsky, fost profesor la Institutul politecnic din Petrograd; A. Kizevetter, fost profesor la Universitatea din Moscova, profesor la Universitatea din Praga; V. Miakotine, profesor la Universitatea din Sofia; B. Mirkine-Guetzevitch, fost profesor la Universitatea din Petrograd; L. Niederle, profesor onorar la Universitatea din Praga. Cum sunt atât de mulţi autori, când ne vom referi la această lucrare, vom vorbi de "Histoire de Russie" de Paul Milioukov.

După cum se vede, o impozantă echipă de foşti sau de efectivi profesori universitari. Scopul acestei lucrări era, evident, de propagandă. Trebuie să recunoaştem însă că este vorba de o lucrare serioasă şi inteligent scrisă. Cuprinde trei volume cu un total de 1410 pagini. Autorii

erau exilați, dar Ruși și, după cum vom vedea mai departe, fac acelaș lucru ca și Rușii comuniști: apără interesele Țării lor, adică pe Matușka Rossiia. A fost tiparită în 1932, la Librăria Ernest Leroux din Paris. Deși o carte științifică, e scrisă intr'un stil simplu, căci ea se adresa marelui public, către care în definitiv, trebuie să se îndrepte o carte de propagandă. Românii din acele vremuri nu le-au răspuns acestor profesori ruși căci, se pare că acei de atunci ca și cei de astăzi, au un fel de repulsie față de studiile istorice.

"Histoire de Russie" de Milioukov nu pomenește de ramurile slave care s'au dirijat spre Sud, ele neintrând în materia tratată. Ne vom ocupa însă noi, pentrucă inamicul nostru de totdeauna au fost Slavii. Primii care ne-au atacat au fost Slavii care s'au îndreptat spre Sud și, nu au reușit să ne înghită. Cei care s'au îndreptat spre Est, își întind mereu tentaculele spre noi și, după atâtea secole, rămân mereu inamicul de moarte.

Cele două ramuri ale Slavilor care au emigrat spre Sud și au dat peste strămoșii nostri, adică peste daco-romani, sunt Anții și Sclavinii. Inceputul emigrării a fost în secolul VI. O parte din ei au trecut Dunărea și au slavizat nu numai populațiile autochtone, dar și pe cei care au venit mai târziu peste ei, adică pe Bulgari. Cei ce au rămas în Nordul marelui fluviu, nu au reusit să asimileze populația daco-romană, adică pe strămoșii noștri ci, din contra, ei au dispărut, *topindu-se în masa daco-romană.* Indiscutabil Anții și Sclavinii au avut o influență asupra elementului daco-roman, lăsând urme în limbă, obiceiuri, etc., dar nu daco-romanii s'au topit în masa invazoare, ci ei s'au topit în masa daco-romană.

Despre Anți și Sclavini ne vorbește Istoria României ca și Istoria Românilor de C. C. Giurescu. C. C. Giurescu voiește să reducă la justele ei proporții participarea slavă la formarea poporului român. Recunoaște-ceiace dealtfel nimeni nu poate contesta-că în limba noastră sunt cuvinte slave, dar numai în proporția de 1 la 6, exact 16,41 %, dar aceste cuvinte slave se întrebuințează rar și ele *nu au format familii de cuvinte.* Și mai important însă este faptul de necontestat că *morfologia și sintaxa sunt latine.* Această Istorie a Românilor de C. C. Giurescu a apărut în 1971 în Editura "Albatros" din București. Cealaltă, "Istoria Romaniei", din care până acuma au apărut patru volume, a început să fie tipărită în 1960 în "Editura Academiei Republicii populare romîne". Ca și cea a Rușilor despre care am vorbit, este alcătuită de un colectiv-așa-i zic auto-

rii înşişi acestui grup pe care noi, altădată, l-am fi numit echipă-format din: P. Constantinescu-Iaşi, academician; Em. Condurachi, acad.; C. Daicoviciu, acad.; A. Oţetea, acad.: D. Prodan, acad.; *M. Roller,* acad.; T. Bugnariu, I. Nestor, Gh. Ştefan, membri corespondenţi ai Academiei R. P. R.; L. Bányai, prof. univ.; M. Berza, prof. univ. V. Cheresteşiu, prof. univ., *B. T. Câmpina*, conf. univ.; V. Maciu, conf. univ.; Gh. Matei, conf. univ.; St. Pascu, conf. univ.; V. Popovici, conf. univ. şi N. Fotino, secretar. Am subliniat numele lui M. Roller şi al lui B. T. Câmpina, nu din capriciu personal, ci pentrucă sunt subliniate în lista colectivului. De ce a fost subliniat numele lui M. Roller, este uşor de înţeles. Fiu al rabinului din Buhuşi, M. Roller a fost cel însărcinat cu epurarea istoriei şi literaturii noastre, deci el este cel care a dat directive colectivului. De ce este subliniat şi al lui Câmpina, e mai dificil de înţeles. In ceiace priveşte pe cel care figurează în fruntea colectivului, adică P. Constantinescu-Iaşi, aceasta a fost profesor la Liceul Codreanu din Bârlad, oraş cu o cunoscută tradiţie culturală. Numitul scandaliza pe cetăţenii liniştitului oraş cu propaganda comunistă, pe care o făcea de la catedră. Şi, curios, acest profesor de liceu care făcea propagandă comunistă de la catedră, ateu deci, printre altele, a ajuns apoi profesor la Facultatea de Teologie de la Chişinău!!! Nici lui P. C. Iaşi, nici lui Roller nu le vom tăgădui un mare merit: au făcut parte dintre cei 1000 de membri, câţi avea Partidul comunist român la intrarea trupelor ruseşti de ocupaţie în Ţara noastră, adică la 23 August 1944. In afară de L. Bányai, care evident este ungur, toţi sunt români sau presupuşi români. Cu toate pretenţiile de operă ştiinţifică, ne găsim în fata unei opere de tendenţioasă propagandă. Şi ar fi normal să ne aşteptăm să fie o operă de propagandă românească, adica să apere interesele româneşti. Cum se va vedea mai departe, colectivul citat, apără interesele... Matuşkăi Rossia. Cele patru volume conţin 4042 pagini. Nu e vorba de o carte mare, ci de una... voluminoasă.

In lucrarea noastră ne vom referi de multe ori la această voluminoasa “operă” şi, cum nu putem cita pe toţi autorii, o vom numi Istoria României de M. Roller.

Ori Istoria României lui Roller, fără să pună punctul pe i, recurgând la insinuări, lasă să se înţeleagă că rolul Slavilor a fost covârşitor. Adevărul istoric? E tratat cu dispreţ. Iată ce citim la pagina 738 din volumul I: “Ajunşi pe teritoriul ţării noastre, Slavii au venit în contact cu populaţia locală, care din punct de vedere etnic, varia de

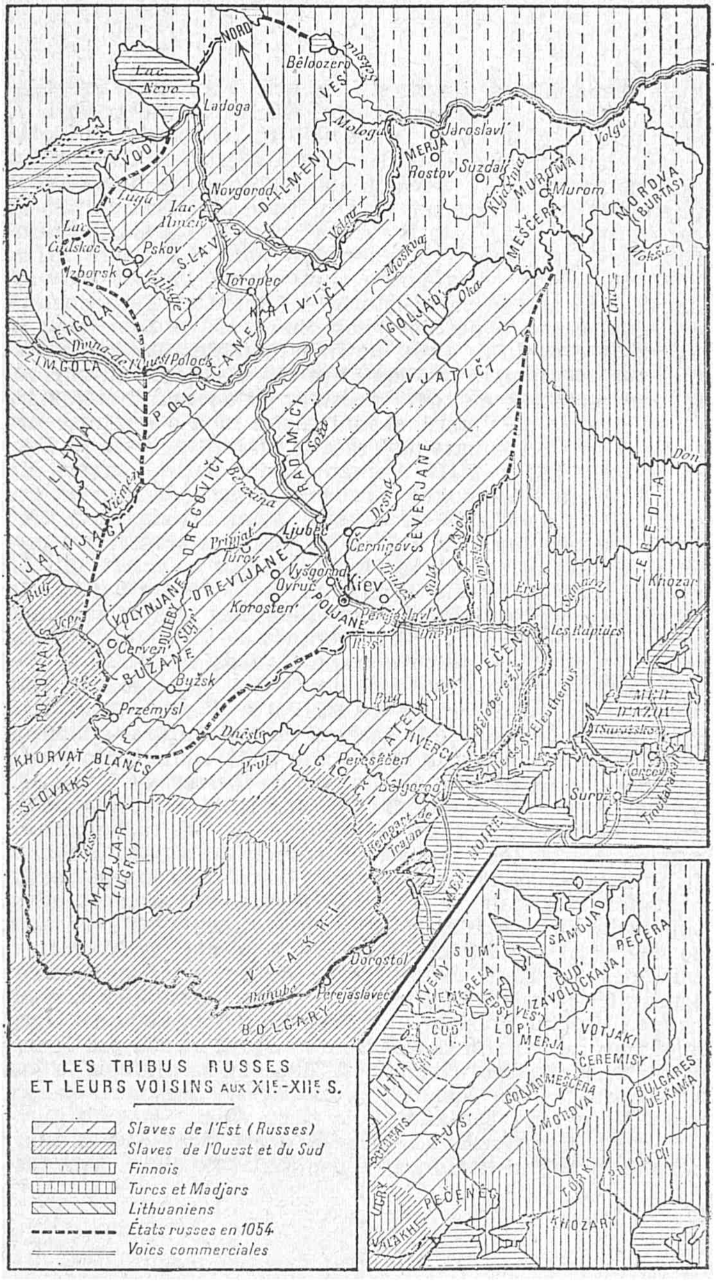
la regiune, la regiune. *In Moldova și în Nord-Estul Munteniei, mai ales în regiunea de dealuri*, Slavii au venit în contact cu populația autochtonă carpo-dacică, *pe care treptat au asimilat-o*". Aceasta teză o vom găsi și în "Histoire de Russie" de Milioukov, dar autorii acestei istorii sunt Ruși, și dacă ei nu respectau adevărul istoric, o făceau în interesul Patriei lor. Ce interese servește colectivul lui M. Roller? In acea vreme, Rusia comunistă voia să pună mâna pe Moldova-obiectiv la care nu au renuntat-și colectivul voia să-i pună la dispoziție argumente de ordin istoric.

Capitolul despre Slavi, se termină astfel: "Creștinismul a îndepărtat vechii zei, dar multe din obiceiurile păgâne s'au păstrat și după aceia, ca, de exemplu, depunerea de ofrande în morminte, ospățul funerar, pomenirea morților la anumite date și altele. Astfel, *constituit în biserică de stat, creștinismul a ajuns să fie un amestec cu totul eclectic de superstiții dintre cele mai grosolane*" (p. 753, vol. I). Este știut de toți-afară de cei care nu vor să știe-că Evreii înregimentați în partidele politice atee, în special în cel comunist, combat cu înverșunare religia — opiul poporului—. Dar în acest opiu al poporului, nu intră religia iudaică, și fiul rabinului din Buhuși, nu putea face excepție.

Peste poporul român, așezat în calea răutăților, au trecut aproape toți barbarii, dar cei mai periculoși au fost Slavii. Anții și Sclavinii au asimilat toate populațiile peste care s'au așezat, dar nu au putut asimila pe Dacoromani ci din contra, aceștia i-au asimilat pe ei, *făcându-i să dispară, topindu-se în masa dacoromană*. (C. C. Giurescu). E posibil că grosul Anților și Sclavinilor să fi trecut în Sudul Dunării și pe plaiurile noastre să fi rămas mai puțini, și în aceasta s'ar putea găsi explicatia insuccesului lor de a ne asimila. Noi credem că mai este alt motiv și că aceasta este cel principal. In momentul năvălirii Slavilor, exista o populație romanizată atât în Nordul cât și în Sudul Dunării, deci o populație formată din Romani amestecați cu alte elemente. In Nordul Dunării, în aceste "alte elemente", cel principal era elementul *dacic*, în care curgea sângele dârzului Decebal. In această *dârzenie dacică* se găsește explicația rezistenței populației dacoromane și insuccesul Anților și Sclavinilor.

* * *

Despre triburile slave care au năvălit spre Est, ne vorbește "Histoire de Russie" de Pavel Milioukov. Se dau nu-

LES TRIBUS RUSSES
ET LEURS VOISINS AUX XIE-XIIE S.
Slaves de l'Est (Russes)
Slaves de l'Ouest et du Sud
Finnois
Turcs et Madjars
Lithuaniens
États russes en 1054
Voies commerciales
NORD
Bêloozero
Ladoga
Novgorod
Pskov
Izborsk
Toropec
Polock
Jaroslavl'
Rostov
Suzdal'
Murom
Ljubeč
Černigov
Vyšgorod
Ovruč
Kiev
Korosten'
Perejaslavl'
Červen
Bužsk
Przemysl
Belgorod
Dorostol
Perejaslavec
Khozar
Surož
DREVLJANE
VOLYNJANE
DREGOVIČI
RADIMIČI
VJATIČI
KRIVIČI
MERJA
MUROMA
MEŠČERA
MORDVA
SLAVES
JATVJAGI
LITVA
ZIMGOLA
KHORVAT BLANCS
SLOVAKS
MADJAR (UGRY)
VLAKRI
BOLGARY
MER D'AZOV
MER NOIRE
les Rapides
Rempart de Trajan
SAMOJAD
PEČERA
ČUD'
ZAVOLOČKAJA ČUD'
VOTJAKI
ČEREMISY
BULGARES DE KAMA
POLOVCI
TORKI
KHOZARY
PEČENEG
VALAKHI
UGRY
RUS'
MORDVA
LITVA

Harta N.° 1.

mele mai multora din aceste triburi: Volinienii, Drejvilaninii, Dregovicii, Radimicii, etc. Dintre aceste triburi, ni se spune la p. 83. I că Dregovicii au fost aceia care s'au așezat mai aproape de noi și anume, dealungul Pripjatului, afluent al Niprului. Aceasta în text, dar pe harta de la pagina 84 (vezi harta no. 1), situația e cu totul schimbată. In această hartă, autorii "arată" care era situația triburilor slave, inclusiv a Slavilor din Sud, în secolele XII și XIII. Și vedem cu stupoare cum echipa Milioukov — ce importanță are adevărul istoric? — arată că Țara noastră era total ocupată de Slavii din Sud, care se întindeau în Est până dincolo de Prut, puțin bineințeles, iar restul Basarabiei era ocupată de Slavii din Est. Care trib anume, nu se precizează. Și cu toate acestea, pe aceasta hartă figurează numele de Vlakhi, și mai găsim încă o reminiscență romana în "le rempart de Trajan" (valul lui Traian). Deci în secolele XII și XIII, România, mai puțin o parte din Ardeal pe care Milioukov o cedează generos Ungurilor, era o masă slavă. Vlakhi erau total asimilați de slavi. Din nefericire, așa cum s'a arătat, în sprijinul acestei gratuite și nefundate afirmații, le vine în ajutor colectivul lui M. Roller, care în Istoria României, I, p. 738, afirmă: "In Moldova și în Nord-Estul Munteniei, mai ales în regiunea de dealuri, Slavii au venit în contact cu populația autochtonă carpo-dacică, *pe care treptat au asimilat-o*".

Printre triburile slave așezate în Est, nu a existat nici unul care să aibă numele de *Rus,* și nici măcar unul asemănător. Ocupându-se la început cu agricultura, apicultura și vânatul, au ajuns mai târziu și la comerț. Comerțul pe acea vreme, ne spune "Histoire de Russie" de Pavel Milioukov, era jumătate comerț și jumătate brigandaj. Fiecare comerciant era în acelaș timp și un războinic. In cursul călătoriilor, negustorul trebuia să-și apere marfa cu armele și, când se ivea ocazia, ataca el însuși pe alt negustor mai slab ca el, îi lua marfa, ba chiar ataca și populația din localitățile prin care trecea. Speța aceasta de negustori bandiți era formată în special de Normanzi, care descoperiseră drumul care ducea la Bizanț. Acest drum pleca din golful Finlandei, urma cursul Nevei, lacul Ladoga, fluviul Volkhov, lacul Ilmen și fluviul Lovat, apoi mici râuri și, cu transbordări de mărfuri, se atingea Dvina occidentală, bazinul Niprului și, deacolo, se ajungea la gurile Niprului și la Marea Neagră. Acesti Normanzi se numeau Varegi iar Finlandezii le ziceu *Ruși.*

Varegii ajunseseră să urmeze acest drum în grupuri armate, prădând dealungul lor, populațiile slave. Mai târ-

ziu, se fixează printre Slavi şi-i obligă să le plătească tribut. Aşa se face că spre mijlocul secolului XII, se formează mai multe principate varege. Deveniţi stăpâni, foştii mercenari continuă să organizeze şi să protejeze comerţul. Numele de Ruşi pe care Finlandezii îl dădeau Varegilor, a fost adoptat şi de Slavi. Aceşti Varegi au fost asimilaţi de Slavi, dar s'a întâmplat un fenomen asemănător cu al Bulgarilor. Bulgarii au ocupat pe Slavii din Sudul Dunării, dar au fost asimilaţi de aceştia, reuşind doar să dea populaţiei nou formate, numele lor. Cu Varegii s'a întâmplat acelaş lucru. Au ocupat şi stăpânit un timp pe Slavi, dar au fost asimilaţi de aceştia, reuşind doar să impună populaţiei nou formate, numele lor. Ruşii de astăzi vor să scadă din valoarea asimilatului popor vareg, vrând să facă a se crede că influenţa Varegilor a fost infimă, fără importanţă, şi că nu a influenţat asupra caracterului lor.

Adevărul nu poate să fie acesta, dacă ne gândim că unirea tuturor Slavilor într'un singur stat, a fost făcută din iniţiativa unui prinţ *vareg*, sau *rus*, numit Rurik, şi că dinastia lui a domnit peste 200 de ani, dispariţia ei datorindu-se invaziei tătăraşti. Faptul că un grup de negustori bandiţi varegi, în drumul lor, intrau într'o localitate şi o prădau fără să întâmpine rezistenţă iar mai apoi îi obliga să le plătească şi bir dovedeşte că Slavii erau lălâi, lipsiţi de vigoare. In orice caz, nu erau hrăpăreţi. Hrăpăreţi erau Varegii, ori poporul rus, născut din amestecul Slavilor cu Varegii, a păstrat această latură a Varegilor, Ruşii devenind *hrăpăreţii Istoriei*, Varegii lăsându-le nu numai numele, ci şi proastele lor obicieiuri.

Acest prinţ vareg, Rurik, devine mai întâi stăpân al Novgorodului, apoi cucereşte teritoriul slav Ilmen. Urmaşii lui contininuă unificarea teritoriilor slave, cuceresc Smolenskul şi ajung la Kiev. Acest Kiev, cu umbre şi lumini, rămâne centrul lumii ruseşti, până la invazia Tătarilor. La 988 sau 989, prinţul Kievului Vladimir, se creştineaza, sub oblăduirea Bizanţului. Dar neexistând un sistem hereditar fix, statul acesta se desface la moartea fiecărui prinţ, împărţindu-se nu numai între fiii decedatului, ci şi între fraţi şi nepoţi, pentru a se reface când se iveşte un prinţ autoritar şi iar se desface la moartea acestuia. Din cauza aceasta, principatul Kievului decăzuse chiar înainte de invazia Tătarilor şi nu aceasta este unica cauză a dispariţiei lui.

La sfârşitul secolului al XII-lea, ţara rusească (Kievul), nu avea o unitate politică reală. Existau încă de la sfâr-

şitul secolului XI alte principate importante ca Novgorodul, Suzdalul şi Galici-Volhinia. Ne vom opri mai mult la acesta din urmă, pentrucă el se situiază în coasta noastră. Dacă studiem harta de la pagina 110, vol. I, al Istoriei lui Milioukov (harta no. 2), vedem că oraşul Halici (Galici în textul şi harta Milioukov), se găseşte la vreo 100-150 kilometri la Nord de Cernăuţi. Acest principat se întindea la Sud până în Nordul Bucovinei, dar, neprecizându-se nimic în text, în hartă, care este în culori se utilizeaza două, una galbenă pentru Volhynia şi una albastră-gris pentru Halici, în text precizându-se că la inceputul secolului al XIII-lea, prinţul Volhyniei, Roman, reuşeşte să anexeze Halici, cele două regiuni unite atingând un grad de pros-

Harta N.° 2.

peritate și mai mare. La sud de aceste regiuni Halici-Volhynia se găsește o regiune colorată în roz, care cuprinde aproape toată Basarabia, aproape toată Moldova și o parte din Nordul Ardealului. Nu ni se explică ce vrea să spuna această regiune roză, dar se lasă să se înțeleaga că ea aparținea Haliciului. Și, curios, această regiune intră în pretențiile Moscovei, adică, atunci când e vorba de Matușka Rossia, Rușii din exil își dau mâna cu cei de la Moscova.

Dar să vedem ce găsim în aceasta privință la "istoricii" noștri. In Istoria Românilor de C. C. Giurescu, nu găsim nimic important, găsim însă multe lucruri importante în Istoria României de M. Roller. Iată ce citim în volumul II, pag. 95: "Dintre aceștia, rolul cel mai important l-a avut statul kievian, sub a cărui *dominație* s'a aflat un timp o bună parte a teritoriului țării noastre",

Nici Rușii nu sunt mai norocoși decât noi în privinta isvoarelor istorice pentru acele vremuri. Pentru Ruși, isvoarele se reduc la cronici (anale), legende și cântece epice. Evident că și acestea sunt isvoare istorice, dar sunt departe de a fi sigure și ele trebuiesc folosite cu multă prudență. Pentrucă o cronică, un cânt epic, nu sunt făcute de istorici. Cele mai multe cronici rusești, mai ales cele mai vechi, au fost scrise de călugări, în mânăstiri și este știut că autorii lor sunt ghidați de sentimentul patriotic, mai mult decât de simțul istoric. Și acest simțământ patriotic din cronici, devine în legende și cânturi epice, patriotard. Deci datele cronicelor trebuiesc cântărite îndelung, comparându-se cu alte cronici, scrise mai ales de străini, pentru ca din contrazicerile lor să se scoată concluziile cele mai apropiate de adevăr. Ori "istoricii" noștri innoată până în gât în apele nesigure ale cronicilor rusești. "Vechea cronica rusă", "Povestea vremurilor de demult", ne informează că în această vreme, în regiunea Nistrului, se afla tribul slav al Tiverților, care locuiau în așezări întărite (goroduri), Vol. II, pag. 96. Aceasta scrie cronica rusească și acuma, imediat, vine concluzia "istoricilor": "Este probabil că Tiverții s'au întins și *la apus de Prut*, unde exista o popolație băștinașe, *cu care au convietuit*". Teza rusească revine ca un leit motiv. Dar, din textul citat al cronicii rusești, reiese că s'au întins și la apus de Prut? Este aceasta o concluzie istorică, trasă de istorici, sau de scribi plătiți? Concluzia trasă de "istorici" este extrem de periculoasă pentru noi, pentru Neamul nostru, și este un dar făcut hrăpăreților varegi. Istoricii ruși se mulțumesc cu o insinuare, aceia care reiese din harta de

care am vorbit, dar bunul simţ îi opreşte de a merge mai departe. Fiul rabinului din Buhuşi se situiază pe versantul opus al bunului simţ. La pag. 96 istoricii ne spun că Tiverţii (o ramură a hrăpăretilor varegi-rusi) convieţuia cu populaţia moldovenească nu numai cu aceia din regiunea Nistrului ci chiar cu aceia de la Apus de Prut, fără îndoiala în mod paşnic. Şi iată ce citim la pagina 102, vol. II: "Cronicile ruse mai menţioneaza pe "berladnici" şi după dispariţia lui Ivanko Rotislavici: în anul 1161 berladnicii au atacat şi au jefuit Olsia, înfloritorul port de la gurile Niprului. Asemenea acţiune lovea în interesele marelui kneaz de Kiev, din care cauză oştile lui i-au urmărit şi înfrânt în apropiere de localitatea numită Diţin... Berladnicii dispuneau de forţe militare însemnate. Ei erau în stare să pună la dispoziţia lui Ivanko Rotislavici (un inamic al prinţului de Kiev, n. n.), o oaste de 6.000 de oameni. Acest număr nu se putea aduna numai în regiunea Bârladului. Exista deci, în acea vreme, o formaţie politică locală, care cuprindea, probabil, un întins teritoriu din centrul şi sudul Moldovei (pag. 102, II). Deci exact ce afirmăm noi mai sus: cronicile se contrazic între ele şi iată o altă cronică rusească care afirmă ca exista o organizaţie politică *întinsă*, acea a Berlandnicilor, care avea o armată proprie şi ataca pe hrăpăreţii Varegi, până la Nipru, deci *nu convieţuia cu hrăpăreţii.*

Dar să mai dăm o perlă a colectivului: "După moartea lui Vladimirko, în timpul urmaşului său Iaroslav Osmomaslî (1152-1187), Haliciul a ajuns o mare putere. Autorul fragmentului epic cunoscut sub numele de *Cântec despre oastea lui Igor*, îi adresează cuvintele: "Tu Iaroslave Osmomaslî, stai sus pe auritul tău tron, după ce ai închis porţile Dunării, şi ai pus judecătorii tăi la Dunare" (p. 101, vol. II). Iată pe ce isvor istoric se bazează fiul rabinului din Buhuşi, pentru a scrie mai departe: "Din acest pasaj rezultă că în a doua jumătate a secolului XII, autoritatea cnejilor Haliciului se întinsese spre sud până la malurile marelui fluviu şi că dregătorii cneazului Iaroslav îşi exercitau atribuţiile în unele puncte de pe teritoriul Moldovei"!!!

Afirmam că "Histoire de Russie" de Pavel Milioukov este o lucrare de propagandă. Da, dar autorii ei nu renunţă total la bunul simt, care trebuie să facă parte din bagajul unui istoric. Iată ce scriu ei despre "convieţuirea" cu populaţia din ţările noastre: "Devenit stăpânul "drumului Varegilor", el (Oleg urmaşul lui Rurik) întreprinde,

în fruntea unei mari armate, o expediţie contra Bizanţului, care e obligat să semneze un tratat economic avantajos pentru Ruşi" (I, pag. 88). Şi mai departe, pe aceiaşi pagină: "Dacă faptele sale *au fost exagerate de legendă*, Oleg este un personagiu istoric real, şi expediţia lui de la Kiev la Bizanţ este un fapt dovedit. Succesorul său *Igor, mai puţin norocos*, duce şi el două campanii contra Bizanţului, dar piere în timpul unei revolte a Drevlijanilor, lăsând un fiu nevârstnic, Sviatoslav. Şi: "Intre timp Sviatoslav încească să se întindă spre Sud, Bizanţul asaltat de către Bulgarii de la Dunăre, chemândul în ajutor, adună o mare armată, subjugă Bulgaria danubiană, dar trebuie s'o evacueze imediat, pentru a degaja Kievul, asediat de Pecenegi. Eliberat Kievul, lasa pe fiul său în pământurile Slavilor orientali şi se reîntoarce la Dunăre unde, de data aceasta, împăratul bizantin Ioan Zimisces se opune la această acţiune. Obligat, dupa un lung război, să părăsească Bulgaria, este surprins de Pecenegi la cataractele Niprului, şi ucis" (pag. 91, II).

Vedem deci că chiar intr'o lucrare de propagandă, probitatea istorica împiedica pe autorii cărţii "Histoire de Russie" să facă apel la cronici şi la "cânt despre oastea lui Igor" deşi le cunoşteau desigur mult mai bine decât autorii Istoriei României de M. Roller. Tot ce au putut face în interesul propagandic urmărit, a fost de a introduce nişte hărţi care să insinuieze, dar nu sa facă afirmaţii lipsite de bază istorica. Dar ceiace nu au avut curajul s'o faca nişte Ruşi, au făcut, aşa cum s'a văzut, nişte pretinşi Români.

* * *

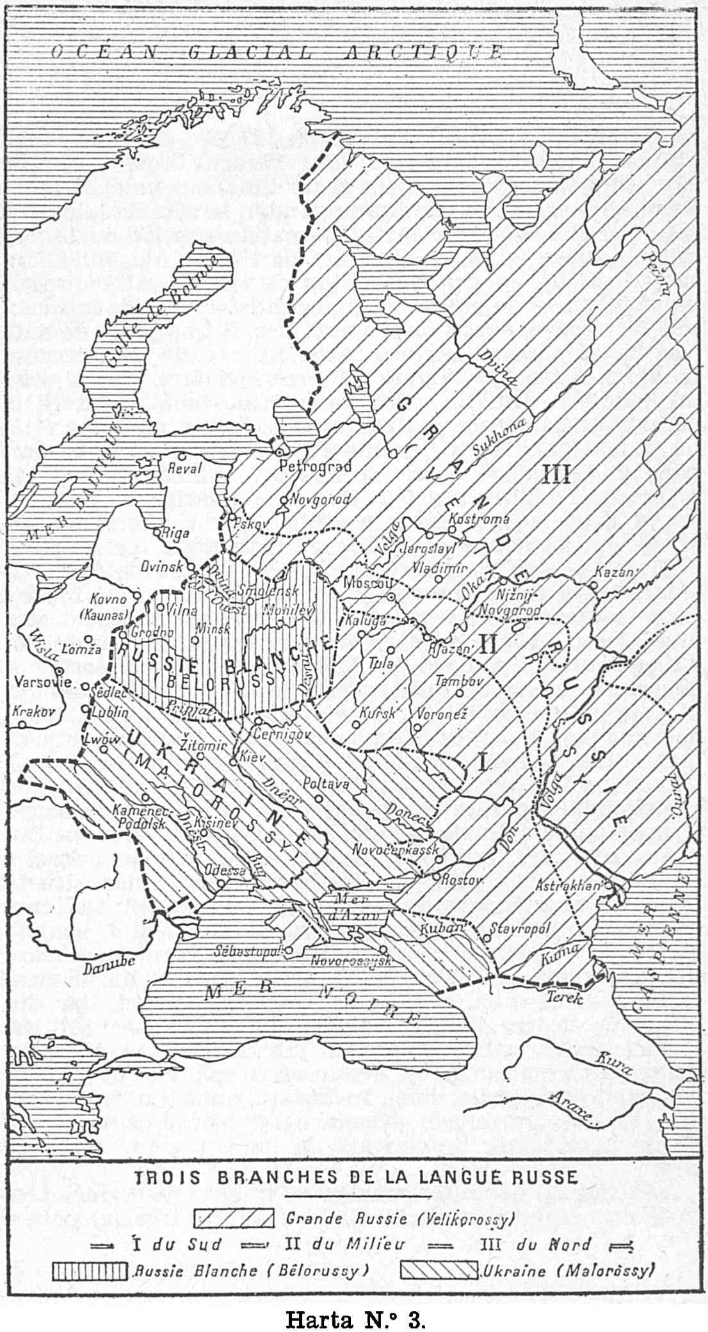
Şi dacă am scăpat ca "dregătorii cneazului Iaroslav să-şi exercite atribuţiile "nu numai în unele puncte de pe teritoriul Moldovei" ci în toată ţara, aceasta o datorăm-paradox-teribililor tătari. Aceştia pornesc ca un iureş din Asia, în anul 1223 are loc o luptă între ei şi Ruşi pe râul Kalka, şi asiaticii sfărâmă pe ruşi, a căror putere era în declin. In 1236 Tătarii reîncep cuceririle, sdrobind rând pe rând toate principatele ruseşti. Inving şi pe Cumani care sunt nevoiţi să-şi caute scăparea în Ungaria sau în imperiul bizantin. *In 1240 ocupă Kievul*, iar în 1241 Haliciul şi Volynia. Ceiace nu reuşiseră să facă Polovcii şi Pecenegii în câteva secole, obţin Tătarii în câţiva ani. Toată "Rusia" constituită de Varegii slavizaţi, este pulverizată. De aici Tătarii au trecut şi au răvăşit Moldova şi Muntenia, bat

pe Unguri, pe Teutoni, însfârşit, toată Europa. Tătarii au fost pentru Români o pedeapsă a lui Dumnezeu, ca pentru toată Europa dealtfel, dar mult mai puţin periculoşi decât Ruşii. In fond ei au fost o verigă în plus în lanţut de barbari care au trecut peste noi. Luau bir, distrugeau aşezările, luau robi şi roabe, dar nu ne luau sufletul, nu ne voiau sufletul. Tătarii erau un val în plus, dar valurile trec. Ruşii rămâneau cu noi, printre noi, ne voiau sufletul şi graiul. Se aşezaseră în coasta noastră înaintea venirii Tătarilor, dar nu reuşiseră să se aşeze printre noi, nu reuşiseră să ocupe Basarabia şi nici să convieţuiască cu noi la apus de Prut, cum le-ar fi placut să se întâmple "istoricilor colectivului Roller", şi nici să-şi instaleze dregătorii la Dunăre, cum se afirma într'un patriotard "Cânt pentru oastea lui Igor". Tătarii au fost aceia care cu tot răul ce ne-au făcut, ne-au scăpat pentru un timp de pericolul de moarte: Ruşii. După puţin timp, Tătarii s'au retras dincolo de Nistru, împărtindu- se în mai multe grupuri: Hoarda de Aur între Volga şi Urali, Hoarda Nogailor mai la Est de aceştia, hanatul Astrahanului între Mările Neagră şi Caspică şi hanatul Crimeei. Ne-au ţinut multă vreme sub jugul lor, greu desigur, dar nu ucigător.

In ceiace-i priveşte pe Ruşi, Histoire de Russie de Pavel Milioukov, făcând bilanţul năvălirii Tătarilor, scrie: "Invazia Tătarilor a avut deasemeni rezultate mai indirecte şi mai îndepărtate. Ocuparea stepelor meridionale, *taie definitiv comunicaţiile între Rusia centrală şi Bizant*, terminând astfel opera Pecenegilor şi Polovcilor. *Ea întârzia deasemeni pentru mai multe secole coborîrea populaţiilor din Centru spre pământul negru al stepei... Ei accelerează, dacă n'o provoacă, ruina principatelor din Sud şi Vest* şi expansiunea acelora din câmpia centrală între Oka şi Volga. *Cele din Vest şi din Sud pierd complet forţa lor de rezistenţă şi cad, unul după altul*, sub dominaţia vecinilor lor occidentali, Unguri, Polonezi şi Lituanieni. ... *Astfel Istoria Rusiei de Nord pe deoparte şi cea a Rusiei de Sud şi de Vest, pe dealtă parte, iau un curs diferit*. In acelaş timp, trăsăturile regionale ale populaţiei ruse în câmpia Europei orientale se fixează definitiv, şi astfel se termină o evoluţie începută în secolul al XIII-lea. *Numele vechilor triburi slave, dispar*. Din contra, distribuţia geografică a populaţiei *şi formatia dialectelor regionale*, determină împărţirea Slavilor orientali în trei ramuri: Ruşii mari care se împart ei înşişi după limba lor, în Ruşii mari de Nord, Ruşii mari de Centru şi Ruşii mari de Sud; Ruşii mici, mai cunoscuţi de câtăva vreme sub celălalt nume al lor

de Ucraineni, şi Ruşii albi. (I. pp. 123-24). Deci, pe lângă atâtea nenorociri câte ne-a adus Tătarii, după atâta rău cât ne-au făcut, ne-au făcut şi un bine: au îndepărtat pe Ruşii din coasta noastră, împingandu-i la sute de kilometri spre Nord. Acesta este textul. Isvoarele istorice nu le permiteau autorilor cărţii "Histoire de Russie" de Milioukov, să scrie altfel, considerau desigur că analele sau cântecele patriotarde, nu le permit să siluiască istoria. Dar sentimentele lor ruseşti, scopul propagandistic, îi împing şi de data aceasta să recurgă la insinuările pe care le pot strecura în hărţi. Astfel, la pagina 125 găsim o harta (no. 3) care are subtitlul următor: Trei ramuri ale limbii ruse. Şi în această hartă vedem că Ruşii mici îşi întindeau limba (!!!) nu numai până la Nistru sau Prut, ci chiar până la Carpaţi, includ adică întreaga Moldovă, adică eterna teză rusească: Moldova e slavă. Cartea e tipărită în 1932, nu aveau deci la îndemână paginile Istoriei României de M. Roller, pentru a le utiliza cu satisfacţie. La subsolul paginei 124 găsim următoarea notă: "Modul de formaţie al acestor dialecte, pe care unii istorici şi filozofi înclină să le ia drept *limbi separate*, nu a fost încă suficient studiat". Deci e vorba de *dialecte,* care desigur la rândul lor au *subdialecte* şi dacă în Moldova limba locuitorilor e departe de a Ruşilor mici, adică e latină, ne găsim desigur în faţa unui *subdialect*. Repetăm, autorii Istoriei Rusiei de Milioukov n'o spun, dar o insinuiază. Dar, în afara de text, între paginile 138 şi 139, găsim o altă hartă (no. 4). Vedem deci în această hartă, în locul Kievului, Volyniei şi Haliciului, apărute alte popoare, ca Lituania, care ocupă o mare parte a Rusiei de azi, de la Riga la vărsarea Bugului în mare, înglobând oraşe ca Orel, Smolensk şi... Kievul. Şi curios, în această hartă găsim clar situată Moldova noastră, nu numai până la Prut, ci aşa cum glăsuieşte adevărul, până la Nistru. Hărţile 3 şi 4, aparţin aceleiaşi perioade istorice, adică aceia care marchează situaţia creată de năvălirile Tătarilor. Deci în harta no. 3 *limba* Ruşilor mici se întinde până la Carpaţii, dar din punct de vedere politic, adică al organizaţiilor politice, spaţiul acesta, până la Nistru, este ocupat de *Moldova*. Comparând ambele hărţi, reiese că aceşti Moldoveni vorbeau dialectul Ruşilor mici. Incăodată, autorii o insinuiază, dar nu au curajul s'o afirme. Regiunea dintre Bug şi Nistru pare să nu fie ocupată de nimeni, e un no mans land.

A existat un domnitor moldovean numit Gheorghe Duca. In Istoria Românilor de C. C. Giurescu nu-i gasim pome-

OCÉAN GLACIAL ARCTIQUE
Golfe de Botnie
MER BALTIQUE
Petrograd
Reval
Novgorod
Pskov
Riga
Dvinsk
Kovno
(Kaunas)
Vilna
Grodno
Minsk
Smolensk
Mohilev
Lomža
Wisla
Varsovie
Sedlec
Lublin
Krakov
Lwów
Moscou
Kaluga
Tula
Kursk
Voronež
Tambov
Rjazan'
Kostroma
Jaroslavl
Vladimir
Nižnij
Novgorod
Kazan'
Oka
Volga
Dvina
Sukhona
Pečora
III
II
I
GRANDE RUSSIE
RUSSIE BLANCHE
(BÉLORUSSY)
Pripjat
Desna
UKRAINE
(MALOROSSY)
Černigov
Žitomir
Kiev
Poltava
Dnêpr
Kamenec-Podolsk
Dnêstr
Kišinev
Bug
Odessa
Donec
Novočerkassk
Don
Rostov
Mer d'Azov
Kuban
Stavropol
Astrakhan
Kuma
Terek
Sébastopol
Novorossysk
Danube
MER NOIRE
MER CASPIENNE
Ural
Kura
Araxe
TROIS BRANCHES DE LA LANGUE RUSSE
Grande Russie (Velikorossy)
I du Sud
II du Milieu
III du Nord
Russie Blanche (Bêlorussy)
Ukraine (Malorossy)

Harta N.° 3.

nit nici numele. Natural, e periculos să se pomenească numele acestui domnitor moldovan. Căci acest domnitor al Moldovei, "regiune unde se vorbea un dialect sau subdialect" ucrainean, şi-a permis să domnească în... Ucraina. In Istoria României de M. Roler îi găsim pomenit numele în mai multe locuri chiar, găsim chiar că a fost hatman al Ucrainei. Ori realitatea istorică este alta. Pe lângă domnia Moldovei, acest Gheorghe Duca a reusit să cumpere şi hatmania Ucrainei. Date interesante găsim în cartea "Histoire des rèlations russo-roumaines" de N. Iorga: "Duca păstră administraţia anterioară (a Ucrainei) cu conducătorii oraşelor, polcovnicii, sotnicii, judecătorii şi contopistii numiti pisări (cu un pisăr general): El, Duca, cerea numai ca în ultimă instanţă, procesele să se judece la reşedinţa lui de la Iaşi. Un palat a fost clădit aproape de Nistru, la Ţicunovca, în fata Sorocei, şi agenţii princiari începură o vastă explotare agricolă, pe care ţara nu o cunoscuse niciodată, cu turme de oi şi cirezi de vite cornute, stupi de albine, fabrici de bere şi de rachiu. Privilegii foarte întinse aduseră repedea colonizare a acestei ţări, până atunci *aproape gol* (dèsert, p. 95) După asediul de la Viena, Duca este făcut prizonier de către Polonezi, *dar numele Ukrainei rămase pe sigiliul Moldovei până în* 1685 (N. Iorga, p. 95). In această scurtă stăpânire a Ukrainei de către *domnitorul Moldovei* Gheorghe Duca, mulţi moldoveni s'au stabilit dincolo de Nistru şi aici trebuie căutată explicaţia localităţilor moldoveneşti pe malul stâng al Nistrului, ca Dubăsari şi un mare număr de alte localităţi, până la Bug. ("Histoire des rèlations russo-roumaines", de N. Iorga, p. 96).

Deci acest no mans land din harta no. 4 e explicabil. Acest ţinut a fost deşert până târziu, fapt ce explica emigraţia Moldovenilor spre sfârşitul secolului al XVII-lea.

In ceiace priveşte Haliciul, pomenit cu atâta pompă de Istoria României de M. Roller, în cartea citată, N. Iorga ne spune că a fost cumpărat de domnitorul moldovan Petru de la regele polonez Jagello, cu 3000 de ruble de argint, iar urmaşul său Alexandru, ocupă Pocuţia întreagă, pagina 29.

In acest timp se naşte şi creşte Principatul Moscovei. Istoria de Milioukov ne spune că acest principat al Moscovei începe să se formeze în a doua jumătate a secolului XIII. Fondatorul dinastiei moscovite este Daniel Alexandrovici, în jurul anului 1260 şi a domnit până la 1303. Ii urmează fiul său George, până la 1326. In timpul domniei acestui George, începe o luptă între el şi Mihail, prin-

ţul Tverului. Tătarii-Hoarda de Aur-le cereau Ruşilor nu numai bir, ci şi alte lucruri mai ruşinoase: de exemplu, pentru a fi prinţ al Moscovei, era necesară aprobarea hanului tătărăsc, adică o adevarată învestitură. Această învestitură se *obţinea cu bani*. După cum se vede, situaţia Ruşilor era asemănătoare aceleia a Valahilor, cu singura deosebire că Sublima Poartă se numea Hoarda de aur, iar firmanul, *jarlik*. N'am găsit cum se numea peşcheşul, dar el exista, cu sau fără nume. Astfel, la pagina 130, vol. I, ni se spune că Gheorghe, prinţul Moscovei şi cu Mihail al Tverului, s'au dus amândoi la Hoarda de aur pentru a obţine jarlikul. Gheorghe corupe pe Tătari cu darurile bogate ce le face, şi obţine nu numai jarlikul ci şi uciderea de către Tătari a lui Mihail, concurentul său. La rândul său, fiul lui Mihail, Dimitrie, ucide pe Gheorghe, piere şi el după aceia, dar reuşeşte să lase jarlikul fratelui sau, Alexandru Mihailovici. Parcă am fi în plină epocă fanariotă!!!

Insfârşit, urmează mai mulţi principi moscoviţi, unii încearcă să scuture jugul tătărasc dar nu reuşesc, până ajungem la Ivan al III-lea Vasilievici (1462-1505). Ne vom opri mai mult asupra lui, nu numai pentrucă reuşeşte să scuture jugul Tătarilor, dar şi pentrucă a avut relaţii importante din toate punctele de vedere, cu Ştefan cel Mare. Intre ultimul prinţ Gheorghe, de care am vorbit, şi Ivan al III-lea, Moscova reuşeşte să se întindă, supunând pe ceilalţi prinţi ruşi, fie prin lupte, fie prin bani. In timpul lui Ivan al III-lea, puterea tătărasca scăzuse din cauza diviziunilor interne. Astfel, în afară de marile grupuri, Hoarda de aur şi hanatul Crimeei, apar altele, ca cel al Astrahanului. Ivan îşi dă seama de aceasta, reuşeşte să se apropie şi să-şi facă aliat pe Mengli Ghirai, hanul Crimeei, contra inamicului principal, Hoarda de aur. Ahmet, şeful Hoardei de Aur, porneşte cu război contra lui Ivan, şi se întâlnesc pe râul Ugra. Dar nici unul din ei nu are curajul să atace şi fiecare se întoarce la casele lui. Aceasta se întampla în anul 1480. Din acest moment, Moscova nu mai plăteşte bir Tătarilor şi jarlikul dispare. Steaua Hoardei de Aur, a apus.

Ivan al III-lea, indiscutabil, a fost unul dintre cei mai mari principi moscoviţi. In afară de scuturarea jugului tătărăsc, Ivan este acel care rotunjeşte hotarele Moscovei, prin învingerea, supunerea prin intimidare sau bani, a celorlalţi principi ruşi. Opera lui a fost desăvârşită de fiul lui, Vasile al III-lea. Prin învingerea şi supunerea celorlalţi prinţi ruşi, Ivan vine în contact cu Lituania, care se

L'ÉTAT MOSCOVITE
ET SES VOISINS
(Lithuanie, Novgorod, etc.) au XVe S.
Gr. Principauté de Moscou
Dépendances de Novgorod
Principauté de Tver'
Principauté de Rjazan'
Apanages des "pays d'amont„
La Pologne et le Grand Duché de Lithuanie
LAPONS
MER DE MURMAN
Is Solovki
SAMOYÈDES
PEČORA
PERM'
Mezen'
Pečora
Arkhangelsk
Kholmogory
Dvina du Nord
Vyčegda
Onega
Voga
Ob
Abo
Viborg
Valaam
Lac Nevo
Lac Onega
Svir'
Sukhona
Ustjug
Jug
Kama
VJATKA
Khlynov (Vjatka)
Kolyvan'
ESTES
Rugodiv
Kopor'e
Jam
Dorpat
MER BALTIQUE
KORS'
ORDRE TEUTONIQUE
Riga
Mitau
Pskov
Novgorod
Boroviči
Staraja-Rusa
Ostrov
Bêlozero
Vologda
Galič
Bežeck
Kostroma
Toržok
Uglič
Jaroslavl'
Rostov
Toropec
Tver'
Zubcov
Perejaslavl'
Nižnij-Novgorod
ROYAUME DE KAZAN
Kazan
Kama
Belaja
Dvinsk
Dvina de l'Ouest
Kovno
Polock
Vitebsk
Ržev
Moscou
Vladimir
Murom
MORDVA
Bulgar
Marienburg
PRUSSE ORIENTle
Vilkomir
Vilna
Tannenberg
Drogičin
Orša
Smolensk
Možajsk
Kolomna
Perejaslavl' Riazanskij
Minsk
Novogrudok
Kozelsk
Pronsk
Vieille Rjažan'
MEŠČERA
Varsovie
POLOGNE
GRAND DUCHÉ DE LITHUANIE
Berezina
Odojev
Tula
Dankov
Oka
Novosil
Lublin
Pripjat'
Gomel
Starodub
Khelm
Turov
Elec
Sandomierz
Vladimir
Černigov
Novgorod-Sêverskij
Don
Luck
Lwów
Kremenec
Kiev
Putivl'
Žitomir
Perejaslavl'
Galič
Sula
Vorskla
Kamenec
Braclav
Khotin
HONGRIE
MOLDAVIE
Bug
Dnêstr
Dnepr
Donec
Don
HORDE DE NOGAJ
Ural
HORDE D'OR (avant 1480)
Volga
Saraj
Sarajčik
Astrakhan
KHANAT D'ASTRAKHAN 1480-1556
HORDE DE CRIMÉE
VALACHIE
Kuban'
Baghčesaraj
Kuma

HARTA N.o 4

despărţise de Polonia, după moartea regelui Kazimir. Profitând de această despărţire de Polonia, Ivan atacă pe Alexandru prinţul lituan, îl bate şi-i impune un tratat prin care Alexandru îi recunoaşte toate cuceririle şi titlul de prinţ al tuturor Rusiilor. Impăcarea a fost sigilată prin căsătoria lui Alexandru cu fiica lui Ivan al III-lea, Elena. Dar neînţelegerile revin şi are loc o nouă bătălie la Vidros, unde Lituanienii sunt din nou învinşi. Sfârşitul este sigilat cu un nou tratat care recunoaşte toate stipulaţiile celui precedent.

Dar Ivan al III-lea voia un război cu Polonia. Toată viaţa l-a pregătit, dar a murit fără să aibă curajul a trece la fapte. Pentru acest razboi a cautat aliaţi. Şi în afara de Menglî Ghirai, hanul Tătarilor din Crimeia, a făcut apel şi la Ştefan cel Mare. Deci Polonia avea acuma drept duşmani pe Ivan, pe ginerele acestuia Alexandru al Lituaniei, pe Menglî Ghirai şi pe domnitorul Moldovei. Cum între Ştefan şi Ghirai avusese loc un războiu, cum hanul Tătarilor ajutase pe Turci ca să cucereasca Chilia şi Cetatea Albă, situaţia era delicată. Dar Ivan al III-lea reuşeşte să împace pe Ghirai cu Ştefan şi să intre în alianţă contra Poloniei. Ce-l impingea pe Ştefan să intre în această alianţă? Ura contra Polonezilor. Kazimir regele Poloniei îi impusese o teribilă umilinţă: tratatul de vasalitate. Dar pe lângă tratatul-umilitor pentru mândrul Ştefan-Kazimir recurge la o stratagemă, care l-a umilit şi mai mult pe domnitorul Moldovei. In timpul ceremoniei, care conform cererii lui Ştefan, se petrecea într'un cort, în momentul când era în genunchi în faţa regelui polon, pereţii cortului cad şi scena a fost văzută de toată multimea pe care desigur Kazimir o adusese acolo înadins. Ştefan fusese umilit, dar, spera că va fi ajutat cel puţin în lupta lui pentru libertate, contra Turcilor. Ori, când Turcii i-au cerut lui Ştefan să le plătească bir, acesta a cerut sprijinul seniorului, adică al lui Kazimir. Şi Kazimir, eschivându-se, a fost silit să accepte supunerea şi birul. Şi în această ocazie, moldovanul Ştefan s'a arătat a fi rudă cu Oltenii. Bine, eu plătesc bir Turcilor, dar vinovaţii sunt Polonezii, şi-a zis el, deci ei să plătească. Pentru aceasta, Ştefan făcea dese incursiuni în regatul polonez, de unde se întorcea cu prăzi bogate, plătea birul Turcilor şi-i mai rămânea şi lui. Dar, mai grav, Ştefan aflase că regele polonez voia să-l detroneze şi să pună în locul lui pe un frate. Deci, la ură, se adăoga instinctul de conservare. Şi Ştefan mai voia şi Pocuţia.

Deci invitaţia de a intra în alianţă contra Polonezilor, l-a găsit pregătit din toate punctele de vedere.

Au loc deci dese trimiteri de soli, de la Ştefan la Ivan şi de la Moscova la Suceava. Şi pentru pecetluirea acestei alianţe, are loc şi o încuscrire, un fiu al lui Ivan al III-lea se căsătoreşte cu Elena, o fată a domnitorului moldovan. Pentru a pedepsi pe Polonezi, Ştefan ajunge la o înţelegere cu Menglî Ghirai: îşi împart zonele de pradă. Ştefan trebuia să prade Polonia, iar Tătarul Lituania, cu toate că era aliat. Şi odată, Ştefan s'a greşit şi a intrat şi a pradat în Lituania. Nu s'a supărat Menglî Ghirai, dar s'a supărat Alexandru, prinţul Liatuaniei. A avut loc un schimb de soli, Ivan al III-lea reuşind să evite conflictul. L-a evitat, dar numai pentru moment. Noul rege al Poloniei, Ioan Albert, se gândeşte la răzbunare, nu numai să-l pedepsească pentru prazi, dar şi să-i ia tronul. Ştefan era apărat contra Polonezilor de tratatul de alianţă cu Ivan, Alexandru şi Menglî Ghirai. Dar, prevăzător, Ştefan avea alianţă şi cu Ungurii şi... şi cu Turcii.

Pentru a-l învinge pe Ştefan, Ioan Albert recurge la o stratagemă. Comunică lui Ştefan că vrea să facă război Turcilor, pentru a cuceri cetăţile Chilia şi Cetatea Alba, pe care Turcii le răpiseră lui Ştefan. Şi-i cere şi ajutorul, cum era normal. Ştefan s'a prefăcut la rândul lui că nu bănuieşte nimic şi i-a comunicat "că oastea lui se va alătura Polonezilor când aceştia vor ajunge la Chilia şi Cetatea Albă. N'o face-a înainte deoarece Turcii ar afla mişcarea lui Ştefan înainte de vreme, ceiace ar dăuna succesului operaţiilor militare" (Ştefan cel Mare de Alexandru V. Boldur, p. 268, Editura "Carpaţii", Madrid). In acelaş timp cere ajutorul Ardelenilor, Turcilor şi Tătarilor. Din Ardeal au venit 12.000 de ostaşi, din Turcia 2.000. Nu au venit Muntenii şi nici "aliaţii" Tătari nu i-au trimis nici un ajutor. Ivan îl anuntase că e... prea departe. După cum se vede, tratatul de alianţă între Rusi, Tatari şi Lituanieni contra Polonezilor, atunci când a fost nevoie, s'a dovedit a fi literă moartă.

Ioan Albert trece graniţa Moldovei dar, în loc să se îndrepte spre Chilia, se îndreaptă spre Suceava, care era mai aproape. Regele polonez a asediat Suceava. Asediul a durat trei săptămâni, de la 26 Septembrie până la 16 Octombrie 1497. Dar n'a putut-o lua. Oştile moldoveneşti care erau în afara cetăţii hărţuiau necontenit oştile asediatoare. Incepe foametea, oboseala, soldaţii cer să se întoarcă acasa. La intervenţia regelui ungur, Vladislav, se obţine împacarea. Ştefan i-a propus regelui polon să

se întoarcă pe acelaş drum pe care a venit, deoarece în caz contrar "nu-i poate garanta că ţăranii nu-l vor ataca" (Ştefan cel Mare, de A. Boldur, p. 269). Ion Albert a apucat exact pe alt drum şi Ştefan cel Mare l-a aştetat la Codrul Cosminului, unde Polonezii, după însăşi afirmaţiile istoricilor lor, au suferit o ruşinoasă înfrângere.

Dar se naşte acuma o vie polemică, provocată de scriitorii ruşi şi proruşi. Şi anume, se afirmă că succesul lui Ştefan cel Mare se datoreşte faptului că în ajutorul Polonezilor nu a venit prinţul Lituaniei, Alexandru. Acesta, după cum am arătat, era supărat pe Ştefan din cauza că "s'a gresit" şi i-a prădat ţara. Şi a strâns o armată pentru a porni în contra lui Ştefan, alături de Polonezi. Dar, în acea vreme, în Lituania, puterea prinţului era redusă, nu putea face un război, fără aprobarea Radei (Adunarea lituană). Această Radă s'a pronunţat contra acestui război. Alexandru a nesocotit hotărîrea Radei, a pornit la strângerea unei armate, dar nu a reuşit să strângă mai mult de 1000 de ostaşi. A pornit la drum, dar soldatii lui nu ştiau unde merg. Intrebat, răspundea: daca ar şti cămaşa mea unde merg, aşi arde-o. Fapt este că din cauza Radei care s'a opus, Alexandru nu a putut strânge mai mult de 1000 de oameni, a tergiversat şi a ajuns după consumarea dramei. Istoricii rui şi prorusi, afirma că nealăturarea lui Alexandru oştilor lui Ion Albert, se datorează interveniei energice a lui Ivan al III-lea, care ar fi ameninţat pe ginerele lui ca "va încăleca" contra lui, dacă va porni contra lui Ştefan. De aici până la tragerea concluziei că marea victorie dela Codrul Cosminului a lui Ştefan cel Mare nu se datorează geniului militar al domnitorului moldovan ci... intervenţiei lui Ivan al III-lea, calea se scurtează. Daca Alexandru ar fi fost alaturi de Ion Albert, Ştefan cel Mare ar fi fost înfrânt, spun ei. Deci încă o poliţă de recunoştinţă faţă de Ruşi, care de douăsprezece ori au sărit în ajutorul poporului nostru, ca să ne scape aproape totdeauna de Turcii necredincioşi, de a ne elibera, polită care trebuie adăogată la ultima, cea de la 23 August 1944, când însfârşit, Ruşii ne-au eliberat de... libertate.

Cu lux de amănunte şi cu isvoare istorice irefutabile, prof. Alex. Boldur, în cartea editata de "Carpaţii", arată care a fost realitatea. Neintervenţia Lituaniei alături de Polonezi se datoreşte opunerii Radei, şi nu "ameninţării" lui Ivan al III-lea. In fond, această ameninţare cu încălecarea, dacă a existat într'adevăr, a fost nesocotită de Alexandru, care a plecat contra lui Ştefan, dar a ajuns

târziu şi cu un ajutor infim, abia 1000 de oameni, ceiace nu ar fi putut schimba cursul evenimentelor, chiar dacă ar fi ajuns la timp. Dar se pune intrebarea: Ivan a uneltit toata viaţa contra Polonezilor, a încheiat alianţe dar, când unul dintre aliaţi este atacat de duşmanul comun, stă pe loc, pretextând că e prea departe. Dar când a incheiat alianţa, nu ştia că Moldova e prea departe?

Realitatea este ca Ivan al III-lea, acoperit de această alianţă în contra Polonezilor, a putut să se întindă în linişte, rotunjindu-şi mereu principatul. Cel care a profitat din plin de alianţă a fost Ivan al III-lea, încât Ştefan "constată cu amărîciune că pe când Ivan al III-lea, şezând acasă şi dormind, îşi lărgeşte dimensiunile statului, el, luptând în fiecare zi, abia îşi poate apăra hotarele" (Alex. Boldur, pag 304 a operei citate, după "Rerum Moscoviticarum Comentarii Sigizmundi Liberi Baronis Herberstain", Neypwrg et Guettenhag, 1956, p. 11A).

E de remarcat că lucrarea "Ştefan cel Mare", nu s'a putut publica în România. Profesorul Alex. Boldur a reuşit totuşi să-şi scoată manuscrisul şi a avut norocul să dea peste un român "foarte bogat", care să i-l publice Madrid.

In cartea sa " Histoire des rélations russo-roumaines", N. Iorga vorbeşte de încuscrirea lui Ştefan cel Mare cu Ivan al III-lea, dar nu găsim nici un cuvinţel despre tratatele de alianţă dintre ei, îndreptate împotriva Poloniei şi nouă ni se pare că aceste tratate prezintă mult mai mare importanţă decât citata încuscrire. Să nu fi cunoscut Iorga existenţa tratatelor? Cartea a fost tipărită în 1917, la Iaşi, în editura gazetei sale Neamul românesc". Se pare că apariţia acestei cărţi a fost motivată de planurile ruseşti din acea vreme de a pune mâna pe Moldova. E probabil că Iorga aflase ceva de tratativele Stürmer —von Jagow pentru a împărţi România, Rusii luând Moldova iar Austriecii restul. Şi deaceia graba în redactarea şi tipărirea cărţii.

Dar şi mai curios este faptul că nu găsim nici un rând în Istoria lui Pavel Milioukov. In apoteotizarea figurii lui Ivan al III-lea, autorii nu uită să-l descrie şi din punct de vedere diplomatic. Ne vorbesc pe larg de relaţiile lui cu Menglî Ghirai, cu Alexandru al Lituaniei şi adaoga:

... Statul moscovit intră în relaţii cu Danemarca, Turcia, Ungaria, Impăratul şi, îndepărtata Veneţie care e în război cu Turcii, îi trimite note ingenioase pentru a-l convinge să se pună în fruntea unei cruciade creştine contra Islamului", I. p. 142. Deci nimic de Ştefan al Moldovei. S'ar părea că e vorba de o desconsiderare a voevodului

moldovan. Era aşa de neînsemnat, încât pomenirea lui nu ar fi adăogat nici o lance în plus, la trofeele "marelui" Ivan. Dar nu, explicaţia nu este aceasta. Pentrucă nu se pune nici o linie relationată cu Polonia. Şi dacă ar fi vorbit de Polonia, ar fi ieşit la suprafaţă lucruri prea puţin frumoase. Ar fi trebuit să se scrie că Ivan a uneltit contra Poloniei toată viaţa, dar ca nu a avut curajul s'o atace. Ar fi trebuit să se spună că a creiat un sistem de alianţe şi nu ar fi putut omite cu usurinţă pe un membru al acestei alianţe, adică pe Ştefan al Moldovei. Ba ar fi trebuit să spună că "marele" Ivan nu a respectat această alianţă, lăsând pe unul dintre semnatari în voia scartei, atunci când fusese atacat.

Dar acest ignorat Ştefan al Moldovei a fost şi cuscrul marelui Ivan. Nici un rând nu se găseşte în Istoria lui Paul Milioukov despre această încuscrire. Mai grav e faptul că Elena, fata lui Ştefan cel Mare, era bătăioasă şi a provocat mari încurcături la curtea de la Moscova. Ivan al III-lea a avut un fiu din prima căsătorie, care s'a căsătorit cu Elena, fata lui Ştefan cel Mare. Fructul acestei căsătorii a fost Dimitrie, nepotul lui Ştefan. Din a doua căsătorie Ivan a avut un fiu, Vasile. Cine avea să fie moştenitorul? Iniţial îl numeşte ca moştenitor pe acest Dimitrie, dar începe o perioadă de intrigi de Curte, care a ţinut vreme îndelungată. O parte a curtenilor susţineau pe Dimitrie, alta pe Vasile. Au intervenit turburări, cu amestec de chestiuni religioase, etc. Fiica lui Ştefan cel Mare, cum am spus, bătăioasă, apăra cu înverşunare drepturile la tron ale fiului ei Dimitrie, dar insfârşit, este învinsa şi-şi sfârşesc zilele în inchisoare, atât ea, cât şi fiul ei. Milioukov vorbeşte despre aceste turburări, o şi numeste pe Elena, dar nici un cuvant despre filiaţia ei.

Şi iată explicaţia. Russi, exilati sau comunisti, au acelaş ideal: să pună mâna pe Moldova. Insinuari, hărţi false, totul duce către acelaş scop: în Moldova, nu numai în Basarabia, au trăit triburi slave, pe acest teritoriu nu a existat în trecut un stat neslav, ci mereu Slavii.

Punctul pe i îl găsim tot în cartea bătrânului profesor Boldur. Iată ce citim la pagina 247, a cărţii tipărită de Editura "Carpaţii": "Nu se cunoaşte data încheierii alianţei lui Ştefan cu Moscova. In arhivele moscovite nu s'au pastrat dosarele privind raporturile moscovite-moldoveneşti. V. A. Ulianiţki precizează că în prima jumătate a secolului XVII, existau încă cărţi valahe dela 6990 (1482) până la 7013 (1505) cu trimiteri din Moscova şi plecari ale solilor valahi. Nici o carte din acestea nu s'a păstrat. La

începutul secolului al XIX-lea, ele nu mai figurau în cataloagele arhivei din Moscova", p. 247. Isvorul care a servit istoricului român pentru a face această afirmaţie este cartea "Materiale pentru istoria raporturilor reciproce ale Rusiei, Poloniei, Moldovei, Valahiei (Tării româneşti şi Turciei) în sec. XIV-XVI, Moscova, 1887, prefaţa pag. IV. Deci un isvor rusesc pe care Ruşii îl pot ocoli, dar nu combate.

Deci la începutul secolului XIX, aceste documente dispar din arhivele Moscovei. Au dispărut sau au fost făcute să dispară? Au fost făcute să dispara. La începutul secolului XIX, împărat al Moscovei era Alexandru I. Alexandru I a voit să pună mâna pe Ţările româneşti, pe amândouă, adică şi pe Muntenia. Pentru a-şi atinge scopul, a şi tinut ocupate aceste ţări timp de 6 ani (1806-1812). Napoleon nu era de acord, de aici slăbirea alianţei lor. Cum îl presa să pună capăt acestei ocupaţii, Alexandru s'a simţit total desamăgit. Pentru cine studiază cu atenţie relaţiile Alexandru — Napoleon, e clar că ruperea alianţei se datoreşte Tărilor româneşti. Fără acest motiv de nenţelegere, dacă Napoleon i-ar fi admis lui Alexandru ocuparea Moldovei şi Munteniei, e probabil că vestita şi tragica campanie a lui Napoleon în Rusia, nu ar fi avut loc. Când şi-a dat seama că Napoleon nu cedează şi mai ales, când a aflat că împăratul francez se pregăteşte să-i invadeze ţara, îşi micsorează pretenţiile şi se mulţumeşte cu Basarabia. Desigur, în tratativele lui cu Napoleon, ţarul Alexandru susţinea că Moldova şi Muntenia sunt provincii turceşti, slave, că nu au nici un trecut. Ori actele acestea din arhivele Moscovei arătau că Moldova avusese nu un trecut oarecare, ci unul glorios. Un mare ţar al Rusilor, Ivan al III-lea se incuscrise cu Ştefan, încheiase un tratat de alianţă cu domnitorul Moldovei, acest moldovan obţinuse o răsunătoare victorie asupra Polonezilor, popor contra cărora Ivan al III-lea uneltise toată viaţa, dar nu a îndrăznit să-l atace până la moarte. Aceste documente erau comprobitătoare şi Alexandru I avea toate motivele să le facă să dispară.

II

DE LA STEFAN CEL MARE LA DIMITRIE CANTEMIR

O victimă a sistemului defectuos de moştenire a tronului moscovit a fost şi Elena, fiica lui Stefan cel Mare. Ea şi fiul ei Dimitrie, şi-au terminat zilele în închisoare. In locul lui Dimitrie, nepot al lui Ivan al III-lea, a urmat la tron un alt fiu al lui Ivan, Vasile al III-lea (1505-1533). Urmaş al acestui Vasile a fost Ivan al IV-lea, cel Groaznic (1533-1584). Pentru celelalte popoare europene, Ivan cel Groaznic are importanţă pentrucă el este primul prinţ moscovit care-şi ia titlul de ţar în 1547. E important pentrucă ţar vrea să spună Cezar, adică Moscova e urmaşa Romei, a celei de a doua Rome, Bizanţul, Moscova fiind a treia Romă şi ultima. Ivan cel Groaznic pune capăt Hoardei de Aur, ocupând în 1551 Kazan-ul şi Baskiria şi în 1556 regatul Astrakanului. Din puterea tătărască care îngrozise lumea în secolul al XIII-lea, mai subsista doar hanatul Ghirailor. Acest Ivan a fost numit cel Groaznic pentru cruzimea lui. Ucidea în dreapta şi în stânga. Şi nu numai prin interpuşi cum a fost sugrumarea mitropolitului Filip în celula în care era închis, ci chiar cu mâna lui, cum a fost cazul propriului său fiu, Ivan, pe care l-a ucis într'un acces de furie. A fost căsătorit de şapte ori şi viaţa familiară nu i-a putut micşora apetitul sexual, spune Istoria Milioukov, I, p. 162.

După moartea lui Ivan cel Groaznic urmează o perioadă de turburări. Chiar aşa este cunoscută în Istoria Rusiei: Perioada turburărilor. Dupa moartea lui Ivan cel Groaznic, urmează la tron fiul său Teodor (1584-1598). Acesta,

lipsit de inteligenţă şi de caracter, e incapabil să domnească singur. In numele lui guvernează cumnatul lui, faimosul personaj istoric Boris Gudunov, tânăr, inteligent şi ambiţios. In plus, Boris Gudunov mai era şi înţelept. Obţine reluarea de la Suedezi a oraşelor Ivangorod, Jam, Oresek şi Korela. In 1589 obţine din partea patriarhului ecumenic, consimţământul la constituirea unui patriarhat în Rusia. Natural, Gudunov pune ca patriarh pe Iov, candidatul lui.

Dar ambiţia lui Gudunov nu se opreşte aici. Ţarul Teodor n'avea moştenitori. Fiul lui Ivan cel Groaznic, Dimitrie, moştenitor prezumtiv al tronului, trăia retras cu mama lui la Uglici. Şi în 1591, acest Dimitrie, în vârstă de 8 ani, este găsit în curtea în care ingrijitoarea îl lăsase singur, cu beregata táiată. S'a făcut o anchetă care a ajuns la concluzia că acest copil de 8 ani îşi tăiase singur beregata, într'un acces de epilepsie. Dar opinia publică era convinsă că ucigaşul a fost Boris Gudunov.

In 1598 moare Teodor şi îi urmează la tron Boris Gudunov. Şi începe în Istoria Rusiei lanţul impostorilor. Dimitrie, fiul lui Ivan cel Groaznic şi fratele decedatului ţar Teodor, murise fără doar şi poate, dar inamicii lui l-au înviat. In 1603 apare un tânăr care afirma că el este Dimitrie, scăpat de la moarte, ucigaşii trimişi de Gudunov înşelându-se, au ucis alt copil. Acest Dimitrie obţine întâi sprijinul regelui polonez Sigismund al III-lea şi, după ce trece la catolicism, şi pe al Papei.

In 1604 Dimitrie înviatul formează o armată, porneşte contra Moscovei, dar este bătut la localitatea Dobrynici, aproape de Novgorod-Severski. Părăsindu-şi resturile armatei, se refugiază la Putivla. Aici, cazacii din regiunea de frontieră Putivla şi o adunătură de vagabonzi, organizează o miliţie care apără cauza impostorului şi ocupă oraşul Kromy. Gudunov asediază Kromyul, dar asediul se lungeşte până în 1605, când Gudunov moare, după toate probabilităţile, otrăvit. Urmează la tron fiul lui Boris, dar armata care asedia Kromyul trece de parte impostorului şi fiul lui Boris Gudunov, e ucis. Urmează la tron impostorul, dar boierii care-l susţinuseră numai pentru a doborî pe Gudunov, odată atins scopul, se prepară să-l doboare şi pe falsul Dimitrie. Şef al boierilor era Vasile Şuiski, care organizează o revoltă şi, în noaptea de 17 Mai 1606, ţarul impostor e ucis şi pe tron se urcă Vasile Şuiski. Dar isbucneşte o altă revoltă condusă de un oarecare Boletnikov. Acesta porneşte contra Moscovei dar, în acelaş timp isbucneşte o altă revoltă, condusă de fraţii Liapu-

nov. Amândouă armatele intră în Moscova, dar se ceartă între ele, Liapunov se împacă cu Şuiski şi împreună bat pe Boletnikov.

Dar apare un alt impostor la Starodub-Şeverski care-şi ia tot numele de prinţul Dimitrie. El strânge sub steaguri resturile armatei lui Boletnikov, bande de oameni fără căpătâi, multe detaşamente de cazaci şi grupuri de Lituanieni şi Polonezi. Pentru a-şi întări poziţia, banditul din Tuşino-căci aşa este cunoscut în Istoria Rusiei acest al doilea impostor, — se căsătoreşte cu Marina, soţia primului impostor Dimitrie. Banditul din Tuşino răvăşeşte întreaga ţară, atacă, jefuieşte. Şuiski cere ajutorul Suedezilor. Aceştia i-l dau dar cer înapoierea oraşelor Ivangorod, Jam, Koporie, Oreşek şi Korela. Insfârşit Şuiski reuşeşte să îndepărteze pe impostor, care asedia Moscova. Banditul fuge la Kaluga, urmat de Marina, dar în drum, aceasta este arestată de hanul căzăcesc Jaruki şi şi-o transformă în amantă. Intervenţia Suediei, cerută de Şuiski, provoacă intervenţia Poloniei. Aceasta necerută. Polonezii asediază în toamna anului 1609 Smolenskul. O parte din boieri oferă atunci coroana Rusiei fiului regelui polonez Sigismund. Acesta acceptă. Rămânea încă de îndeplinit detronarea lui Şuiski. Contra lui se îndreaptă spre Moscova hatmanul Jolkievski cu armata poloneză. In apropiere de Kluşino, Jolkievschi este învingător. Liapunov organizează o revoltă şi detronează pe Şuiski. Intră în tratative cu Jolkievski şi se oferă tronul lui Ladislau, fiul lui Sigismund, cu condiţia ca acesta să treacă la ortodoxism. Hatmanul acceptă, învinge total pe impostorul Dimitrie care este asasinat de un tătar, introduce o garnizoană poloneză în Moscova şi expediază pe Şuiski în Polonia.

Dar prezenţa poloneză în Moscova îi face pe Ruşi să înţeleagă că marele pericol era Polonia. La inceputul anului 1610 patriarhul Hermogen trimite epistole pentru a-i convinge pe Ruşi să se ridice pentru apărarea patriei. Este închis de Polonezi şi moare în chinuri, însa ideia eliberării Moscovei prinde corp. Ia fiinţă o miliţie formată din nobili în fruntea căreia se pune din nou Procopie Liapunov, cazaci şi şerbi comandaţi de printul Trubeţkoi şi de hatmanul Jarucki.

In 1611 această miliţie încercuieşte Moscova. Se formează un triumvirat din Liapunov, Trubeţkoi şi Jarucki, dar nobilii şi cazacii nu au încredere unii în alţii. Cazacii asasinează pe Liapunov şi nobilii pleacă. Se pare că Statul moscovit e destinat pieirii. Populaţia sufere, Statul începe să se desmembreze. Suedezii ocupă regiunea Novgorod,

Polonezii iau Smolenskul, iar Englezii elaborează un plan de ocupare a întregei coaste glaciale (!!!). Se formează o nouă miliție și i se oferă comanda prințului Pojarski. In primăvara anului 1612 acesta nu se îndreaptă spre Moscova unde erau Polonezii, ci spre Iaroslav, ideia lui Pojarski fiind că întâi trebuie restabilită ordinea în țară și apoi eliberarea Moscovei va veni dela sine. Dar vestea că o nouă armată poloneză sub comanda hatmanului Hotkievici înaintează spre Moscova, îl face să-și schimbe planurile și se îndreaptă și el spre capitală. Dar la apropierea lui, isbucnesc din nou neînțelegeri între Cazacii rămași în fața Moscovei după disolvarea primei miliții. Pe Pojarski îl primesc cu neîncredere și chiar încearcă să-l asasineze. O parte dintre ei, sub comanda hatmanului Jarucki părăsesc coaliția și se îndreaptă spre Astrakan iar alta rămâne și continuă asedierea Moscovei, sub comanda prințului Trubețkoi. In acest timp sosesc Polonezii sub comanda hatmanului Hotkievici și Cazacii de sub comanda printului Trubețkoi nu vor să lupte. Avram Palițin le ține un discurs care-i decide să intervină în luptă și hatmanul Hotkievici este învins. După acest succes, ne spune Istoria Milioukov, relațiile dintre nobili și cazaci devin mai cordiale. Suferințele Polonezilor asediați în Moscova devin atroce. In Octombrie Cazacii iau cu asalt Kitai-Gorod, un cartier al Moscovei, și Polonezii sunt nevoiți să capituleze.

După această victorie se procedează la alegerea unui nou țar. Detașamentele de cazaci propun candidatura fiului hatmanului Jarucki și al Marinei, amantă a numitului hatman și fostă soție a primului impostor Dimitrie, dar propunerea e respinsă. Insfârșit se pun de acord, ținându-se seama de dorințele Cazacilor și, la 21 Februarie 1613, este ales țar Mihail Fedorovici Romanov. Această dată pune capăt Perioadei Turburărilor și marchează începutul unei noi dinastii, aceia a Romanovilor, care avea să domnească în Rusia până în 1917.

Primul Romanov, Mihail Fedorovici (1613-1645) a fost un om slab. Și a avut multe probleme de resolvat. Prima problemă i-a pus-o hatmanul Jarucki, care părăsise coaliția din fața Moscovei și se stabilise la Astrakan unde a încercat să obțină ajutorul șahului Persiei pentru a fonda un Stat independent pe Volga de Jos. O armată trimisă contra lui il învinge și îl prinde, e adus la Moscova, unde sunt executați el și fiul lui. Dar nu s'a terminat cu Cazacii. In 1614, numeroase bande de cazaci revoltați, sub comanda hatmanului Baloven, se apropie de Moscova. E ne-

voie să i se opună o întreagă armată sub comanda Lykov-Oboleschi care-l inving şi-l prind pe Baloven. Are loc un război cu Suedezii, care se încheie cu pacea dela Ştolbovo, în 1617. Ruşii reiau Novgorodul, dar Suedia păstrează coasta golfului Finlandei, a Narvei şi Korelei. In 1618 Polonezii sosesc cu o armată sub zidurile Moscovei. La Deulino se semnează o pace pe o durată de patrusprezece ani şi jumătate. Harta numărul 5 ne arată care era situaţia Rusiei după aceste păci.

Observăm ca Estonia, Curlanda şi Lituania nu aparţineau Moscovei. Polonia ocupă Smolenskul, Briansk, Vitebsk, Cernigov şi campează în fata Kievului. In partea care ne interesează pe noi şi nevoile noastre, vedem că, din fericire, Moscova era departe. Moscoviţii erau doar pe Nipru. In afară de Polonezi vedem în coasta noastră pe Cazacii zaporojeni şi mai la Sud, hoarda tătărască Edişan. Moscoviţii, pericolul de moarte, erau departe şi, tot din fericire, departe au rămas în tot secolul al XVII-lea.

Ţarul fiind slab de fire cum am mai spus, a domnit în mod real tatăl lui, patriarhul Filaret, având chiar titlul egal cu al fiului, de mare suveran. Are loc un război cu Polonezii în care Ruşii sunt învinşi şi ţarul trebuie să renunţe în mod *definitiv* la pretenţiile asupra Lituaniei, Estoniei şi Curlandei, şi să plătească o despăgubire de 200.000 de ruble. Filaret moare în 1633. După moartea lui, conflictele dintre Cazaci şi Turci, atrag atenţia Moscovei spre Marea Neagră (Milioukov, I, pag. 183). Cazacii atacau pe Turci, în 1630 distruseseră Konia, atacaseră Sinope şi măturaseră toată coasta Anatoliei. In 1617 Cazacii de la Don organizează cu cei de pe Nipru (Zaporojenii), o expediţie contra fortăreţei Azov, o iau cu asalt şi masacrează toată populaţia musulmană. Işi anuntă isprava, dar ţarul înfricosat trimite sultanului o scrisoare de scuze, declinând orice responsabilitate şi aruncă vina asupra unor bandiţi fără căpătâi. Turcii lasă Azovul timp de cinci ani în mâna Cazacilor dar, în 1641, sultanul Ibrahim I-ul trimite o armată de 240.000 de oameni (Milioukov dixit) şi Cazacii, în număr de 10.000, resping toate asalturile, resping pe necredincioşi care se retrag, şi oferă Azovul ţarului. De această dată ţarul trimite Cazacilor 5.000 de ruble şi adună soborul pentru a hotărî dacă, în cazul când Rusii ar accepta oferta Cazacilor, Moscovitii ar fi capabili să apere Azovul. In acest moment, 1642, un ambasador aduce Moscovei ultimatum-ul turcesc. "*De partea sa, gospodarul moldovan Vasile Lupu, îi reaminteşte ţarului, inconstanţa obişnuită a Cazacilor şi îl*

avertizează că sultanul îl amenință cu o noua invazie și se pregătește să masacreze toată populația creștină a Turciei, dacă Rușii păstrează Azovul". Pe de altă parte, o anchetă la fața locului arată că fortificațiile Azovului sunt atât de păcătoase, că ar fi necesare sume enorme pentru a le pune în stare de funcționare. Pentru toate aceste motive, se ordonă Cazacilor să părăsească Azovul; aceștia se supun dar nu lasă în urma lor decât mormane de ruine. Cele expuse arată că Rusia nu era capabilă *încă* de a pune mâna pe coastele Mării Negre și va rămâne încă multă vreme în această situație, atâta timp cât nu a colonizat stepa care separă marea de provinciile populate ale Rusiei centrale (Milioukov, I., pp. 184-185).

Lui Mihail Fedorovici i-a urmat la tron fiul său Alexis Mihailovici (1645-1676). In timpul domniei lui au loc revolte, în 1648-1649 la Moscova, Pskov și Novgorod, iar în 1663 numai la Moscova. Ultima revoltă stinsă la Moscova, se întinde spre frontierele recent colonizate și spre teritoriile Cazacilor liberi. După ce Moscova a renunțat la Azov în fața ultimatum-ului turcesc iar accesul la Marea Neagră în partea Donului le-a fost interzis, ei s'au mutat pe Volga, aproape de Țarițin, și de acolo coboară spre Caspica, pentru a jefui ținuturile persane. Ei jefuiesc și caravanele comerciale pe tot parcursul Volgei de jos, între Saratov și Țarițin. Aceste jafuri durează din 1658 până în 1665 când voievozii locali reușesc să distrugă bârlogul din susul Donului, considerat până atunci ca inexpugnabil. Dar în 1667, cazacul Ștefan Razin-Stenka-își instalează un nou bârlog pe un afluent al Donului, pentru a-și adăposti prada. El nu se mulțumește să jefuiască numai caravanele de grâu de pe Volga, dar pune și mâna în 1668 pe fortul Jaick, învinge pe voievodul Bezobrazov trimis contra lui de la Astrakan și jefuiește coasta persană între Derbent și Baku. Respins de către locuitorii orasului Recht, Razin se răzbună, masacrând pe cei din bogatul oraș Farabat. Intră în Astrakan unde vinde ieftin mătăsurile furate în Persia și bravura și mărinimia lui îi atrag admirația populației. In Septembrie 1669, guvernul îl cheamă să apară pe Don în fața hatmanului legal al teritoriului căzăcesc. Incep dezordinile la Țarițin, Razin intră în oraș, ucide pe voievod pentrucă refuza să vândă rachiu cazacilor, deschide închisorile și primește în rândurile lui pe țăranii vagabonzi. Voievodul Astrakanului, Projorovski îi ordonă să se liniștească, dar Razin îl amenință fără a îndrăzni să intre imediat în oraș" Cucerește fortul Kagalnic, unde se întărește. De acolo se duce la Cercasy,

reşedinţa oficială a hatmanului, ucide pe trimisul ţarului, Evdokimov, şi se uneşte cu un alt bandit, Vaska Us, ale cărui bande jefuiseră deja şi masacraseră nobilimea din Tula şi Voronej. In 1670 cucereşte Ţariţinul şi bate de două ori trupele trimise de ţar contra lui. Se îndreaptă spre Astrakan unde nu numai populaţia ci şi soldaţii ţarului îl primesc cu braţele deschise.

Projorovski, cu elita socială a oraşului, se închide în catedrală, unde toţi sunt strangulaţi de către cazaci. Marfurile orientale găsite pe piaţă, sunt împărţite în comun. Oraşului i se dă o organizaţie căzăcească: locuitorii sunt împărţiţi pe unităţi de 1000, de 100 şi de 10 oameni, cu şefi aleşi. Bărbaţii din clasele superioare sunt ucişi, iar femeile împărţite între cazaci. Cu 200 de îmbarcaţii şi 2000 de călăreţi, cucereşte oraşele Saratov şi Smara, unde la fel, introduce organizaţia căzăcească. Insfârsit guvernul adună o armată numeroasă care, pe malurile râului Jvijaga, în două bătălii sângeroase învinge pe Stenka Razin şi-l obligă să fugă pe Volga de jos. Spre nenorocirea lui, Cazacii de pe Don care erau un fel de chiaburi, mai bine zis nişte oameni care cu timpul deveniseră comozi, iau poziţie contra lui, îl prind în refugiul lui de la Kagalnic şi-l trimit la Moscova. Acolo este supus la torturi pe care le suportă cu curaj şi, însfârşit, este sfârtecat.

Dar amintirea cazacului Stenka Razin va fi păstrată cu credinţă de către popor, faptele lui fiind glorificate în cântece şi legende. Idealul egalităţii şi fraternităţii cazace va continua să fie opus arbitrariului şi injustitiei nobleţei şi funcţionarilor. Acest spirit de revoltă va supravieţui până la Pugacev şi chiar mai târziu.

Intre 1676-1682 domneşte fiul lui Alexis, Fedor Alexeievici. La moartea acestuia, din lipsă de moştenitori, Soborul e pus în încurcătură. Moştenitor nedirect al tronului este fratele lui Fedor, Ivan, în vârstă de 15 ani, slab de corp şi de minte. Soborul proclamă pe fratele mai mic al lui Ivan, Petre, sub regenţa mamei lui. Dar încep turburări produse de regimentele de streleţi, singura forţă armată care se găsea la Moscova. Agitatoarea era Sofia, sora lui Ivan şi a lui Petre. O delegaţie de streleţi vine la palat şi afirmă că vrea doi ţari, pe Ivan şi pe Petre. Un sobor adunat în grabă e nevoit să accepte cererile streleţilor: sunt numiţi doi ţari, Ivan, "prim" ţar şi Petre secund, sub regenţa surorei lor, Sofia. Regenţa acestei ambiţioase femei durează până în 1689. In timpul ei se încheie în 1680 o pace cu China, fixându-se ca frontieră între cele două state,

râul Amur. In 1686 se încheie un tratat de pace *perpetuă* cu Polonia, în care Rusia câştigă definitiv Kievul. Prin această pace Rusia intră în Liga Sfântă, şi prin aceasta se obliga să invadeze Crimeea. Generalul Patrick Gordon şi hatmanul *Rusiei Mici* (!!!) Samoilovici, îi arată pericolele acestei întreprinderi, dar Sofia nu ţine seama de părerile lor. Gordon îi atrage atenţia că Rusia este separată de Crimeea prin mai multe zile de marş *prin stepe aride, care nu sunt încă colonizate de Ruşi* (Milioukov, I, p. 265). In 1687 trimite o armată de 100.000 de oameni comandată de amantul ei, Goliţin, să cucerească Crimeea. Aceste campanii, căci sunt două, merită să fie relatate, deoarece acest Goliţin este, în felul lui, un precursor al lui Potiemkin.

Ruşii, cu o încetineală excesivă, fac 300 de verste, în şapte zile. Ca o culme a nenorocirii, un incendiu în stepă, distruge complet iarba şi caii încep să piară. Pe nedrept este acuzat de acest incendiu hatmanul cazacilor, Samoilovici. La 200 de verste de Perekop, Goliţin se opreşte şi se întoarce la Moscova, unde este primit în triumf şi Sofia exaltează în public victoriile "extraordinare" ale armatelor ruseşti.

In acest timp Liga are victorii, acestea autentice, bătând pe Turci în Ungaria, Dalmaţia şi Morea. Goliţin este obligat să întreprindă o nouă campanie. Patriarhul grec prezice o ridicare generală în Balcani, patriarhul Serbiei şi *gospodarul Valahiei*, prezic acelaş lucru. Având experienţă, de data aceasta Goliţin porneste primăvara, când stepele nu duc lipsă nici de apă, nici de iarbă. Deci în Februarie 1689, Goliţin ia drumul Crimeei. Dar de data aceasta se însărcinează zăpada şi lipsa de provizii, să-i încetinească mersul. La Perekop ajunge la mijlocul lui Mai. "Pretutindeni, în jurul lui, se întind stepe goale; proviziile armatei se epuizează şi animalele pier în masă. In loc să lupte, Goliţin intră în tratative cu Tătarii şi se întoarce din drum, după ce pierduse 20.000 de morţi şi 15.000 de prizonieri (fără să lupte), din cei 100.000 cu care plecase (Milioukov, I, p. 266).

Dar acum intră în luptă Petru, intrat în istorie sub numele de Petru cel Mare.

Am parcurs rapid 200 de ani de istorie a Rusiei şi în opera de propagandă Milioukov găsim doar de două ori citaţi pe Valahi şi Moldoveni. Odată când Vasile Lupu îl anunţă pe ţarul Mihail Fedorovici de inconstanţa cazacilor şi, în special îi atrage atenţia că în cazul când Ruşii nu scot pe Cazaci din Azov, Turcii vor extermina toată

populaţia creştină din imperiul lor. Precum se vede, Milioukov vrea să scuze laşitatea moscovită, căutând să sugereze că teama de a nu vedea sute de mii de creştini-slăbiciunea ruşilor-exterminaţi, au decis pe slabul ţar să se întrebuinteze pentru a obţine părăsirea Azovului de către Cazaci. A doua oară, ceva asemănator, Miloukov, vrea să arate că Goliţin a fost păcălit sau cel puţin indus în eroare, de creştinii din imperiul turcesc, printre care şi *domnitorul Valahiei*.

Ar reieşi deci că între ţările române şi moscoviţi nu a existat nici o relaţie. Şi, dintr'un anumit punct de vedere, Milioukov are dreptate. In aceste două secole, dela Ivan al III-lea (Ştefan cel Mare), la Petru cel Mare (Dimitrie Cantemir) nu au existat aproape deloc relaţii între Moscova şi Tarile româneşti. Au existat totuşi, puţine, dar au existat.

Nicolae Iorga ne dă o parte din aceste relaţii-e vorba de relaţiile cu Moscova-dar noi le găsim de minimă importanţă. Astfel, Bogdan, fiul lui Alexandru Lăpuşneanu, s'a refugiat la Moscova. "Se pretinde că a fost văzut la curtea moscovită, ajuns în nenorocirea sa orb, poate, cum a fost tatăl său, şi nebun ca şi el" ("Histoire des rélations russo-roumaines", pp. 70-71). Au fost relaţii strânse între Mihai Viteazul şi prinţul moscovit, spune N. Iorga, op. cit., p. 71. "E vorba în documentele contemporane, de emisari care au fost schimbaţi între ei... dar nu se poate şti în mod precis obiectul negocierilor" (op. cit., p. 71). Când, după epoca turburărilor, ţarul Mihail şi-a întărit puterea, Moscova a devenit refugiul membrilor clerului românesc persecutaţi de catolici, în special cei din Transilvania. Episcopi, arhimandriţi, simpli ieromanahi transilvăneni ajunseseră să fie cunoscuţi la Putivla, oraşul unde se verificau hârtiile acestor oameni care veneau după ajutoare. Printre ei sunt citaţi Ieremie, episcop de Marumureş în 1631 şi trei trimişi ai mitropolitului român de Alba Iulia. "Oreste, mitropolitul românilor ortodoxi din Transilvania, isgonit, maltratat, despuiat şi ameninţat cu moartea de către prinţul George Racokzi, trecu prin Moldova, unde trăise înainte la Mânăstirea Putna şi şi-a scos o adeverinţă, pentru a se duce apoi să se arunce la picioarele ţarului. Acest obicei s'a păstrat până la sfârşitul secolului" (N. Iorga, op. cit., p. 73).

"Petiţionarii erau câteodată din Banat, ca Longin, şi Teodosie, episcop de Vârşeţ, însoţit în 1662 de călugări de la Voditţa, de exemplu. Şi s'au văzut mai târziu pe străzile Moscovei, preoţi ai Bisericii Sfântul Nicolae din Bra-

şov, fundaţie a domnitorilor valahi, de unde s'au înapoiat cu obiecte de cult şi *cărţi bisericeşti în slavoneşte*, care se păstrează încă (N. Iorga, op. cit., pp. 73-74). "Foarte rar numai, aceşti transilvăneni se întâlnesc cu calugări moldoveni sau munteni, veniți numai pentru a strânge donaţii, ca arhimandritul Benone din Bucureşti, de la Biserica Inălţării, care voia să construiască o biserică în 1630, sau stareţii mânăştirilor Sf. Dumitru şi a Sfintei Treimi, puţin mai tarziu" (N. Iorga, op. cit., p. 74).

Dupa cum se vede, preoţi sau călugări care merg la Moscova numai pentru chestiuni bisericeşti, aproape toţi căutând sprijin material — N. Iorga nu ne spune dacă au obţinut sau nu, afară de preoţii de la Sf. Nicolae din Braşov, care s'au înapoiat *cu cărţi bisericeşti în slavoneşte* — şi fără nici un obiectiv politic. Dar a existat şi o faţă bisericească, ne spune N. Iorga, care a mers la Moscova cu scopuri politice. E vorba de mitropolitul ortodox Sava Brancovici, de la Alba Iulia, de naţionalitate sârbă. Acesta avea în vedere nu numai interesele Bisericii sale, sărăcită şi ameninţată, ci şi idei politice destul de romantice. El a propus ţarului o revoltă contra Turcilor, făcută de Români, Sârbi şi Bulgari, sprijinită de o intervenţie rusească pe Dunăre. Sava a slujit în Biserica Sf. Maria din Moscova, purtând pe cap tiara de aur oferită de ţar. La fel, N. Iorga nu ne spune dacă Brancovici s'a întors la Alba Iulia cu tiara de aur, sau la sfârşitul slujbei a trebuit s'o înapoieze.

In 1649, Paisie, patriarhul Ierusalimului, se duce la Moscova, pentru a-i propune ţarului o coaliţie ortodoxă între el şi Vasile Lupu, dar ţarul nu acceptă propunerea. Călugări moscoviţi vin după aceia la domnitorul moldovean Ştefan Tomşa. Este foarte posibil ca ei să fi avut o misiune politică, spune marele nostru istoric. "Dar se ştie dintr'un document contemporan, că emisari ai ţarului s'au prezentat la bătrânul domnitor Matei (Basarab), şi că acesta a refuzat să dea un răspuns propunerilor lor (N. Iorga, op. cit., p. 78).

"Aceste relaţii politice ar fi putut fi încă şi mai strânse (spre nefericirea Românilor, n. n.) dacă n'ar fi existat în acest moment, între Moscoviţi şi Români, această formaţie politică de religie ortodoxă şi de *naţionalitate rusă*, banda jefuitoare a Cazacilor" (spre norocul nostru, n. n.) (N. Iorga, op. cit., p. 78). Cum de Cazaci ne vom ocupa mai departe, să urmărim relaţiile noastre cu Moscoviţii. La Gheorghe Ştefan a venit un calugăr moscovit cu scrisori din partea ţarului Alexis, conţinând propuneri poli-

tice, — "o cerere de concurs", sub forma de "a fi", sub înalta noastră protecţie (?), aceia a unui prinţ creştin, şi de a scăpa de jugul musulmanilor". La această ambasadă Gheorghe Ştefan răspunde, trimiţând o ambasadă, cu puteri de a încheia un tratat. Ambasadorii au fost mitropolitul Ghedeon şi logofatul Grigore Neniul, care duceau şi un cadou, un obiect de artă. Ei au fost ajutaţi în misiunea lor de patriarhul Antiochiei. Tratatul care a fost semnat şi jurat în biserica Sf. Maria, în luna Iunie, conţinea condiţiile următoare: Moldova va avea domnitori pământeni. Ea va reintra în posesia fortăreţelor de pe Dunăre şi Nistru, ocupate de Turci. *Donaţii anuale* (?) vor înlocui vechiul *tribut* care se dădea Turcilor. Domnitorul moldovean va putea continua relaţiile lui cu Tătarii, care sunt o necesitate pentru Ţara lui, de moment ce Bugeacul este în mâinile lor.

Dar ţarul aştepta ajungerea trupelor lui în Polonia, pentru a-şi trimite şi el plenipotenţiarii lui la Iaşi. La 29 Iunie, un tratat de comerţ *fu acordat de însusi ţarul* (N. Iorga, op. cit., p. 89), "pentru a permite negustorilor Moldovei de a-şi face comerţul în imperiul nostru rusesc, cu toate felurile de mărfuri, liberi şi fără pagube". Când Gheorghe Ştefan şi-a pierdut tronul, s'a dus la Moscova, unde a fost primit "în mod convenabil" şi unde "şi-au *amintit* de tratatul încheiat la Moscova". Dar nefericitul exilat a părăsit Rusia şi s'a stabilit la Stettin, unde a şi murit.

"După lupta de la Hotin şi victoria lui Ioan Sobieski contra forţelor otomane, domnitorul moldovean Ştefan Petricelcu şi Constantin Şerban, domnitorul Munteniei-amândoi "trădători" în exil-au trimis la ţar pe calugărul Teodor de la Mânăstirea Sf. Pavel din Muntele Athos, pentru a-i oferi să treacă sub suzeranitatea lui, părăsind "jugul sclaviei", "din cauza marilor şi insuportabilelor invazii şi a multor altor nedreptăţi". Ei cereau trimiterea unei părti a oştilor moscovite contra Tătarilor, cealaltă parte trebuind să vină în Principate, pentru a susţine pe cei doi domnitori. Ţarul îl puse pe sol să depună jurământ şi ordonă voievodului de Viadca, Ivan Andrevici Covanski, să ajute Moldova, în timp ce cazacii, vasalii lui, sub Romadanski din Bielgorod şi sub Ivan Samoilovici, trebuiau să se îndrepte contra lui Doroşenko, care atunci *era încă stăpânul Ukrainei*. Supunerea principatelor era *totuşi acceptată* la 10 Martie 1674, cu rezerva numai de a nu fi existat şi o supunere faţă de regele Poloniei. Ambasade solemne, episcopi şi boieri, trebuiau să vină pen-

tru a încheia un tratat formal, dar imprejurările n'au mai permis-o niciodată" (N. Iorga, op. cit., pp. 91-92).

In "Historia de Rusia", I, p. 79, de Dr. Erdmann Hanisch (acesta german), găsim câteva rânduri din care reiese că Vasile al III-lea (1505-1533) s'a coalizat contra Polonezilor cu Germanii și cu Bogdan al III-lea, *hospodarul* Moldovei. In opera lui N. Iorga nu găsim nimic relativ la această alianță.

Mai importante sunt relațiile culturale dintre Români și Ruși, sau mai bine zis relațiile religioase. Trecând peste unele asemenea relații lipsite de importanță notate de N. Iorga, ne vom opri la capitolul Petru Movila. Iată ce scrie marele nostru istoric. "Petru Movilă, fiul lui Simion și al unei unguroaice Margit, era destinat să ridice Biserica ortodoxă din Rusia și *să o consolideze pentru totdeauna*, să-i dea forța suficientă pentru a câștiga chiar pe Moscova, amenințată la rândul ei de eforturile propagandei iezuite" (N. Iorga, op. cit., pp. 46-47). Petru Movilă care a sperat lungă vreme să moștenească la tron pe tatăl său, a făcut multe demersuri la Constantinopole dar nu a reușit, deoarece Turcii apreciau mai mult darurile mai importante ale domnitorilor în funcțiune. In fața insuccesului, s'a făcut călugar. Cum de cealaltă parte a Nistrului avea pământuri și chiar rude, s'a făcut călugăr în celebra mânăstire Pecerska, de lângă Kiev. "Și grație puternicului sprijin al protectorilor săi, ajunge curând șeful acestei mânăstiri rusești *în statele regelui Poloniei*" (N. Iorga, op. cit., p. 48).

"Nu există rus cultivat care să nu recunoască marea operă culturală întreprinsă și dusă la bun sfârșit la Kiev, de acest mare prelat care a murit înainte de a fi ajuns la o vârstă înaintată, operă fără care nu s'ar putea explica renașterea rusă din chiar secolul XVII în Moscova țarului ca și în districtele poloneze" (N. Iorga, op. cit., pp. 48-49). "El a reformat clerul ei pe bazele strictei ortodoxii de conservare a dogmei de neschimbat a ritului vechiu" (op. cit., p. 49). "El a fost fondator de școli și creator de tipografii. Produsele tipografiilor sale, frumoase cărți cu tip lisibil pentru cititorii obișnuiți cu manuscrise, se întâlnesc de la un capăt la altul al ortodoxiei, în Nordul Dunarii, cel puțin (?), și corelegionarii săi învățară catehismul după opusculul pe care-l făcu să fie corijat de teologi greci și să fie adoptat de Sinodul de la Iași, în 1642 (op. cit., p. 49). "Căci el nu și-a uitat niciodată patria sa, pe care o vizita câteodată chiar pe ascuns, *pentru*

a verifica administrația bunurilor pe care le păstra acolo" (p. 49).

Ca urmare a relațiilor stabilite de Movilă, s'a făcut o tipografie moldovenească la Iași, care împrumută de la Kiev nu numai formatul publicațiilor sale, modelul frontispiciilor, dar chiar și *caracterele tipografice*. Fu deschisă o *școala slavonească*, care avea deasemeni cursuri de greacă veche și dacă, în ceiace privește cunoștințele clasice exista la Iași cineva-probabil logofătul Eustatiu-capabil să traducă, într'un stil care se aseamănă francezei lui Amyot, bogata frază a lui Herodot, *a trebuit să se stabilească profesori ruși în capitala Moldovei, pentru a forma elevi capabili de a reinnoi întrebuințarea în documentele acestei vechi forme solemne a slavonei, care fusese părăsită, din necesitate, în favoarea limbii vulgare*". "Se cunosc numele acestor profesori, ca Sofronie Pociațjki, care au fost clerici formați de Petru Movilă. Și cum în aceiași epocă, firea pioasă a domnitorului îmbogățea Iașul cu noi monumente religioase, cu un lux de ornamente necunoscut până atunci, Vasile Lupu făcu să vină pentru imaginile sfinte artiști ruși care urmaseră lecțiile pictorilor Occidentului" (p. 51).

N. Iorga spune că nu există niciun rus cultivat care să nu recunoască opera culturală desăvârșită de Petru Movilă la Kiev. Dupa cum vedem, marele nostru istoric se înșeală. In istoria Milioukov, la care după cum am văzut a colaborat un impresionant număr de profesori universitari ruși, nu găsim nici un cuvințel. In "Historia de Rusia" de Dr. Erdmann Hanisch, la pagina 115, I, găsim următoarele rânduri: "Mitropolia Kievului stabilise la jumătatea secolului al XVII-lea, sub Petru *Mohilă*, nu numai completa concordanță cu Bizanțul, dar a procurat deasemeni intrarea formelor occidentale cu transformarea în academie a școlilor înființate mai înainte".

Problema prezintă, după noi, trei fațete: una sentimentală, una religioasă și una politică. Din punct de vedere sentimental avem desigur dreptul să fim mândri că un moldovan de al nostru a ajuns "să ridice și să consolideze pentru totdeauna Biserica rusească". Și tot mândri trebuie să fim că ajuns sus, Petru Movilă nu și-a uitat patria lui și venea s'o viziteze, câteodată chiar pe ascuns, *pentru a-și vizita moșiile*. Din punct de vedere religios și artistic, ne rămân pentru totdeauna, grație influentei exercitate de Movilă, Biserica Trei Ierarhi, Barnovski, etc. Dar din punct de vedere politic? Tipografia de la Iași a împrumutat nu numai formatul publicațiilor, modelul frontispi-

ciilor, ci, deasemeni, şi *caracterele tipografice*. Ba s'a înfiinţat şi o *şcoala slavonă şi au venit profesori ruşi*. Toate acestea, pe lângă altele, au făcut ca în limba noastră, procentul cuvintelor de origine slavonă să atingă 16,41 % (Istoria Românilor de C. C. Giurescu, p. 185).

N. Iorga utilizează superlative la adresa activităţii lui Petru Movilă, pe toate faţetele. Noi, cu toată modestia dar şi cu toată hotărîrea, spunem şi accentuăm că activitatea lui Petru Movilă, din punct de vedere politic, este, pentru noi Românii, total negativă.

Providenţa şi-a luat sarcina să corecteze erorile lui Gheorghe Ştefan şi a celorlalţi doi domnitori de care am vorbit mai înainte care voiau să închine Ţara moscoviţilor, fericiţi că *tributul* se schimba în *dar*, şi sperăm că şi în viitor, aceiaşi Providenţă ne va veni în ajutor şi va corecta erorile celor care în plin secol XX au constatat că "lumina vine de la Răsărit", adică de la Moscova.

Relaţii mult mai importante au avut Românii, în special Moldova, cu Cazacii. Dar cine erau aceşti Cazaci? "Ei se numeau Kazaci, Cazaci în limba tătărască; vagabonzi, exilaţi, *outlaws*, câte puţin din toate acestea şi nici nu voiau să fie altceva". Aşa ni-i defineşte N. Iorga pe Cazaci la pagina 34 a operei la care ne-am referit şi ne vom mai referi în cursul lucrării noastre. E. o definiţie puţin grăbită, credem noi. Se pare că existenţa acestor cazaci îi displace lui N. Iorga. Repetăm citatul de la pagina 78. "Aceste relaţii politice între moscoviţi şi ţările noastre ar fi fost şi mai strânse dacă n'ar fi existat în acele momente, între Moscoviţi şi Români, această altă formaţie politică de religie ortodoxă şi de *naţionalitate rusă, banda jefuitoare a Cazacilor*". Dar nici această frază şi nici paginile în care tratează relaţiile româneşti cu Cazacii, nu sunt clare, nu ne lamuresc cine sunt în definitiv aceşti Cazaci.

In prima parte a lucrării noastre am reprodus din Istoria Milioukov hărţile 4 şi 5. In harta numărul 3 precizasem că Istoria Milioukov, arată că Ruşii-Kievul-se întindeau până la Galaţii noştri de astăzi, iar în Transilvania, până la Bistriţa. Am demonstrat că aceste exhibiţii cartografice nu erau susţinute în text. In harta numărul 3, după năvălirea Tătarilor, nemai existând organizaţii politice, Istoria Milioukov recurge la un subterfugiu şi dă harta, nu a ţărilor sau organizaţiilor politice care nu existau, ci a regiunilor unde, pretinde această istorie, se întindea... limba rusă. Şi nu limba rusă, cea de astăzi sau cea de atunci ci... o ramură a limbii ruse. In partea nu-

LA FRONTIÈRE DE L'OUEST AU XVIIème SIÈCLE.

Territoires cédés par la Russie à la Pologne (Armistice de Deulino, 1618)

" " " " " " à la Suède (Traité de Stolbovo, 1617)

La frontière de l'État Moscovite en 1667

La frontière de la Pologne en 1634

Harta N.º 5

mită *Ukraina* era, spune Istoria Milioukov, limba ramurei... *Rușilor mici*. Pretinde Milioukov că această ramură a limbii Rușilor mici se vorbea în toată Moldova. Dar în harta numărul 4, pentru aceiasi perioada de timp, vedem că Milioukov schimbă de părere și ne arată că în Ukraina erau organizații politice, numai că nu erau rusești. Nu numai Ukraina dar și o parte a Rusiei de astăzi era ocupată de Lituanieni și Polonezi. Și fără reticențe dar și fără un cuvânt de explicație, apare, numită cu propiul ei nume, Moldova, care se întindea nu numai până la Nistru, ci chiar până la Bug. In harta numărul 5 situația e mai aproape de adevăr, căci Moldova se întinde numai până la Nistru, iar dincolo de acest fluviu e Polonia și Tătarii. Ca locuitori, nepolonezi, găsim pe acești Cazaci și anume ramura numită Cazacii zaporojeni. Dar în text, nici de data aceasta nu găsim nici o frază referitoare la acești moldoveni sau la Țara lor, Moldova, ca și cand ar fi vorba de ciumați.

Năvălirea Tătarilor a pulverizat principatul Kievului, spre norocul nostru, după cum am mai spus, iar episcopia Haliciului și-a pierdut orice influență.

In epoca în care statul moscovit începea să se formeze, ne spune Istoria Milioukov, Vestul și Sudul țării rusești fusese absorbit puțin câțe puțin de un alt Stat: Lituania (op. cit., p. 199). Impărțiți (rușii) spre sfârșitul secolului al XIII-lea în principate insignifiante și slăbiți de catastrofa tătară, aceste regiuni nu mai puteau rezista multa vreme. Astfel, cea mai mare parte din ele, printre care și Kievul, au fost repede și ușor cucerite de marele prinț Gedymin (1315-1340). Astfel, spre sfârșitul secolului al XIV-lea, aproape toată Rusia occidentală și meridională, populata de Rușii albi și de *Rusii mici*, fusese încorporată Lituaniei. Dar Lituanienii, încet, încet, spune Istoria Milioukov, s'au rusificat. "Păgâni și pe jumătate sălbateci", Lituanienii *au suferit natural ascendentul civilizației ruse, mai desvoltate* (?)".

Dar spre sfârșitul celui de al XIV-lea secol, influența rusă întâlnește un rival serios: Polonia. Pericolul german îi impinsese pe Polonezi la o apropiere de Lituania. La moartea lui Ludovig, regele Poloniei și Ungariei, fiica lui, Edwiga, se căsătorește cu Jagellon, marele prinț lituan. Dar acesta a trebuit să recunoască ca prinț al Lituaniei, pe vărul sau, prințul Vitovt, el Jagellon, rămânând numai rege al Poloniei. In 1413, la Gorodlo, Dieta reprezentanților Poloniei și Lituaniei, au proclamat uniunea reală, nu numai dinastică a celor doua State, influența po-

loneză devenind şi mai puternica în Lituania. Din această cauză, mai mulţi prinţi ruşi, dependenţi de Lituania, s'au apropiat de Moscova. Incepând cu secolul al XV-lea, Moscoviţii au început să ridice pretenţii asupra tuturor regiunilor ruseşti supuse Lituaniei, considerate de către prinţii moscoviti ca *patrimoniul lor hereditar*. Aceasta a făcut ca Lituania să se apropie şi mai mult de Polonezi. In 1569, la Lublin, Dieta a hotărît o nouă şi mai strânsă uniune lituano-poloneză. Lituania, păstrând încă unele forme de independenţă, cedează Poloniei Podolia orientală, Volynia, Podlachia şi regiunea Kievului. Deci începând cu jumătatea secolului al XVI-lea, Rusia meridională, adica Ukraina, era supusă direct Poloniei.

Polonezii încep o puternică acţiune de catolicizare a Ukrainienilor. Un mare număr de episcopi ruşi hotărăsc unirea cu Roma în 1596, la Brest Litovsk. Această uniune cu Roma a produs o puternică reactiune, burghezia şi ţărănimea fiind contra unirii cu Roma. In această luptă, burghezia a găsit sprijin în *Cazaci*.

Cazacii, încă de la sfârşitul secolului al XV-lea, formau o clasă socială în Sudul Rusiei, adică *Ukraina*, cuvânt pe care istoricii ruşi caută să-l evite. La acea epocă, Ukraina era încadrata la Est şi la Sud de stepe sălbatece şi deşerte, în care rătăceau din când în când Tătarii din Crimeea, ce mergeau să jefuiască regiunile moscovite şi lituano-poloneze. Prin aceste locuri existau oameni care se aventurau în stepă pentru a vâna şi pescui. Cum îşi riscau pielea în eventualitatea unei întâlniri cu Tătarii, umblau în bande. Făceau acest lucru primăvara şi vara, iar iarna se întorceau acasă, dar aici nu mai reintrau în cadrele societăţii existente, ci trăiau ca oameni liberi şi nesupuşi. Autorităţile îi numeau nesuspuşi iar ei îşi spuneau Cazaci, nume imprumutat dela Tătari. Autorităţile locale îi lăsau în pace, mai ales că aveau nevoie de ei în luptele cu Tătarii. Cu timpul, numărul Cazacilor creşte în regiunile de frontieră, venind la ei toţi nemultumiţii din regiunile mai îndepărtate. Spre mijlocul secolului al XVI-lea, rămânând mai departe vânători şi liberi colonizatori ai stepei, deveniseră prin forţa şi numărul lor o clasă foarte importantă şi influentă în Ukraina. In cursul primelor decenii ale secolului al XVI-lea, guvernul polonez, voind să controleze viaţa şi activitatea lor militară, ordonase ţinerea unui registru al Cazacilor. Acest registru trebuia să conţină câteva sute de oameni, care *aveau să primească o soldă*, să obţină proprietatea pământurilor pe care locuiau şi să rămână în serviciul militar toată viaţa. Aveau dreptul să-şi

aleagă șefii, coloneii și judecătorii. Șeful suprem avea să se numească mai târziu, hatman. In cursul războaielor, Polonezii aveau nevoie de oameni și deci au permis hatmanilor să recruteze mai mulți oameni decât conținea registrul. In primul sfert al secolului al XVII-lea, registrele nu mai conțineau sute de oameni, ci mii, și câteodată, zeci de mii.

Dar în afară de acești cazaci înscriși, în slujba Polonezilor, continuau să trăiasca Cazaci liberi, acolo unde autoritătile nu puteau să-i ajunga. Spre mijlocul secolului al XVI-lea, acești Cazaci care locuiau dealungul Niprului, formasera un centru particular, Secia zaporojană, pe o mică insulă a Niprului. Ei erau liberi, guvernați de șefi aleși și considerau ca misiune specială, lupta contra musulmanilor. Spre ei se îndreptau toți nemulțumiții de regimul lituano-polonez. Ei erau vecinic în luptă. Câteodată coborau până la istmul Perekop, iar altădată, cu bărci ușoare, coborau pe Nipru, până la Marea Neagră. Din cauza plângerilor Turcilor și Tătarilor, guvernul polonez a cerut încetarea incursiunilor și reducerea numărului celor înscriși. Aceasta a făcut să se nască revolte, care se întindeau printre Cazacii înscriși. Motivele acestor revolte erau în special, de ordin religios: ortodoxii contra catolicilor. La aceste revolte, Polonezii raspunseseră cu măsuri riguroase. Dar la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea, angajați în lupte cu Turcii și Moscova, Polonezii au fost nevoiți să facă concesiuni, înbunătațind situația Bisericii ortodoxe și aproband mărirea numărului celor înscriși. Numai că atunci când nu au mai avut nevoie de Cazaci, Polonezii încep din nou să-i oprime. După noi revolte, în mod crud înăbușite, Cazacii au fost nevoiți în 1638 să accepte noi restricții: numărul înscrișilor avea să fie redus la 6000 și șefii lor aveau să fie numiți de guvern. O garnizoană de Cazaci înscrisi avea să se instaleze în Seciul zaporojean pentru a-i supraveghia. Polonezii au mai construit o cetate —Kodak—, pe Nipru. Aceste măsuri au dus la pacificare. Dar această pacificare era numai aparentă. In 1648, Bogdan Hmelnițki, sotnicul centuriei din Cigirin, se revoltă. El era un Cazac înscris. Ofensat de un propietar polonez, vecin al lui, se refugiază în Seciul zaporojan, și începe revolta. De acest Bogdan Hmelnitki, N. Iorga ne spune că era un simplu șerb pe domeniul unui proprietar polonez (N. Iorga, op. cit., pagina 79). Face o alianță cu Hanul Tătarilor, Polonezii trimit contra lui pe Cazacii înscriși, dar aceștia își ucid șefii și trec de partea răsvrătitului. La Korsun, Cazacii

înscrisi sunt bătuți și hatmanii Potoțki și Kalinovski sunt prinși și expediați în Crimeea. Insfârșit, la Pilava, Bogdan învinge oastea poloneză însăși. Acest succes trezește toată *Ukraina*. De data aceasta, Istoria Milioukov, în loc de Rusia mică, Rusia meridională, etc., întrebuințează cuvântul *Ukraina*. L-am subliniat și-l vom sublinia oridecâte ori îl vom găsi utilizat în Istoria Milioukov. Proprietarii de pământ, clerul unit, preoții catolici și Evreii fug din *Ukraina*, unde moartea se abate asupra tuturor celor ce nu au avut timpul să fugă. Ioan Cazimir, regele polonez, pornește contra lui Bogdan. Acesta, ajutat de Tătari, bate pe Polonezi la Zborovo. Prin tratat, Polonezii recunosc pe Hmelnițki ca hatman, măresc numărul Cazacilor înscriși la 40.000, admit suprimarea Unirii Bisericii, etc. Incepe totuși un nou războiu și de data aceasta, la Beresteciko, Cazacii sunt bătuți. Bogdan e nevoit să admită reducerea numărului Cazacilor înscriși la 20.000. Dar luptele reîncep și durează doi ani și jumătate. Insfârșit, Hmelnitki, *dându-și seama de imposibilitatea de a bate pe Polonezi*, decide să unească Ukraina cu Moscova. "*El chemase Moscova în ajutor, dar aceasta n'a răspuns atâta timp cât nu a văzut în această afacere un avantaj real și cât nu a fost complet sigură de slăbiciunea Polonezilor*" (Istoria Milioukov, I, p. 211).

De data aceasta Soborul aceptă să pună *Ukraina* sub autoritatea țarului.

In Ianuarie 1654, la Perejaslavsl, *rada* armatei căzăcești, la propunera lui Bogdan, decide să se supună țarului și să-i depună jurământ. Condițiile sunt urmatoarele: —Numărul Cazacilor e fixat la 60.000. Aceștia își păstrează drepturile și privilegiile, în special pe acela de a-și alege șefii și judecătorii. Armata este comandată de un hatman, ales de radă, care trebuia numai să comunice Moscovei alegerea și să-i depună jurământ de credință. *Hatmanul conserva dreptul de a întreține relații diplomatice, mai puțin cu Polonia și Turcia*. Celelalte grupuri ale Ukrainei își păstrează și ele vechile drepturi. Voievozi moscoviți se instalează în marile orașe, fără să se amestece în afacerile căzăcești. Ca suveran suprem al celor două țări, țarul are dreptul de a distribui pământuri și domenii populate, și primul care a profitat de aceasta, a fost Hmelnițki însuși. Dar cu tot tratatul, armata căzăcească a continuat să depășească cifrele convenite. La fel, nu a existat voievod rus decât la Kiev, iar impozitele plătite de țărani și burghezi mergeau în casa hatmanului și nu în aceia a țarului.

Incepe lupta între Moscova și Polonia, pentru Ukraina.

La început Polonezii sunt bătuţi, Moscova fiind ajutată de Cazaci. Se încheie un armistiţiu, dar lupta reîncepe, de data aceasta *Polonezii găsind aliaţi printre Cazaci*. "*Mulţi dintre şefii cazaci, regretă stăpânirea poloneza, care le-ar fi permis să obţină* în *Ukraina* o situaţie egală cu aceia a nobleţei poloneze" ("Istoria Milioukov", I, p. 213). La moartea lui Hmelniţki, 1657, urmează ca hatman secretarul armatei, Vygovski. Acesta negociază cu Polonezii reunirea Ukrainei cu Polonia şi, cu ajutorul Tătarilor, *învinge oastea moscovită*. Vygovski este nevoit să abdice şi urmează ca hatman, George Hmelniţki, fiul lui Bogdan. Acesta depune din nou jurământ Moscovei. Dar Ruşii sunt batuţi de Polonezi, şi de data aceasta, George *Hmelniţki trece de partea Polonezilor*. Urmează o perioadă de turburări, mai mulţi pretendenti îşi dispută hatmanatul, îndreptând ţara când spre Moscova, când spre Polonia. Şi Cazacii se împart în două. Cei din dreapta Niprului sunt pentru Polonia, cei din stanga, pentru Moscova. Malul stâng alege ca hatman pe Brukhovetki. In 1667 Moscova încheia cu Polonezii armistitiul de la Andruşovo, care nu lasă Moscovei din Ukraina decât malul stâng al Niprului şi oraşul Kiev, cu o mică zonă pe malul drept. Dar acest armistiţiu provoacă vii nemulţumiri printre Cazaci. Brukhovetki, *cedând insistenţelor Moscovei*, lasă să se instaleze voievozi moscoviţi în toate oraşele şi le dă pe mână administratia populaţiei burgheze şi ţărăneşti, cu dreptul de a percepe impozitele. Ukrainienii, puţin obişnuiţi cu metodele moscovite, încep să murmure. Doritor de a-şi salva situaţia, Brukhovetki se revoltă contra Moscovei. *Voievodul şi garnizoanele moscovite sunt exterminate*. Doroşenko, hatmanul de pe malul drept, pătrunde pe cel stâng. *Şefii de aici trec sub ordinele lui şi ucid pe Brukhovetki*. Dar odată întors acasă Doroşenko, Cazacii de pe malul stâng se supun din nou Moscovei. Aleg un nou hatman, pe colonelul Mnogogresny, pe care-l acuză câţiva ani mai târziu de trădare faţă de Moscova şi-l înlocuiesc cu Samoilovici. Moscova încearcă din nou să cucerească malul drept al Niprului. Dorosenko, neputând lupta contra Polonezilor şi contra Moscovei, *se supune Turciei* Armatele turco-tătare invadează Podolia şi regiunea Halici şi regele polonez, prin tratatul de la Bugaci, în 1672, este silit să cedeze *Ukraina* de pe malul drept al Niprului Turcilor. Samoilovici atacă în 1675 şi 1676 Cigirin, capitala lui Doroşenko şi acesta capitulează. Turcii, la rândul lor, atacă Cigirin, Samoilovici susţinut de armata moscovită, rezista, primului atac, dar în 1678, o nouă camapanie turcească

obligă pe Moscoviţi să se retragă. "Ravagiile acestui războiu, după acelea ale turburărilor anterioare, au ruinat *Ukraina* de pe malul drept, de unde populaţia a emigrat; altădată atât de bogată, ea a devenit aproape un deşert. In virtutea tratatului turco-moscovit de la Bagce Serai, în 1681, ea va rămâne în această stare; contractanţii se angajează să n'o mai ocupe şi să nu mai populeze *regiunea dintre Bug şi Nipru*" (Milioukov, op. cit., I, p. 215).

Prin pacea perpetuă dintre Moscoviţi şi Polonezi, Polonezii sperau să angajeze Moscova într'o alianţă contra Turcilor, formându-se o coaliţie contra necredincioşilor, formată din Polonia, Austria, Veneţia şi Moscova. Moscova a întreprins sub Goliţin, amantul regentei Sofia, două campanii în 1686 şi 1687. Aceste campanii, cu desnodamantul lor mai mult ridicol decât tragic, a fost descris de noi mai înainte.

După aceste campanii, *Ukraina*, de pe malul drept al Niprului, părăsită de Turci, este reocupată de Polonezi care se ocupă s'o repopuleze şi organizeze. Astfel persistă până la sfârşitul secolului al XVII-lea împărţirea Ukrainei în două părţi, una moscovită şi una poloneză. Ukraina moscovită are în secolul XVII-lea o organizaţie proprie. Teritoriul este împărtit în zece districte sau regimente. Fiecare regiment are o capitală ca centru administrativ. Regimentele se împart în centurii compuse din câteva târguri şi sate. In capul ţării este un hatman ales. *Oraşele şi satele se administrează dupa Dreptul Magdeburg*. Hatmanul este ales de rada generală a întregei armate. După tentativa infructuoasă a lui Brukhoveţki, Moscova lăsase administraţia interioară a ţării şi a finanţelor, hatmanului.

Deci la sfarsitul secolului al XVII-lea, Ukraina era împărţită în două, una sub Polonezi şi alta sub Moscoviţi, Ukraina *rusească*, cum o numeşte "Istoria Milioukov", op. cit., I, p. 216. Deci, *lucru important pentru noi, Moscova era departe de Nistru*.

Dar această Ukraină, după felul în care era organizată, departe de a fi *rusească*, îşi avea încă libertăţile ei, şi Moscova-şarpele boa-se pregătea doar s'o sugrume şi s'o înghită.

In "Historia de Rusia" de Dr. Erdmann Hanisch, nu gasim multe date care să difere în mod esenţial de cele întâlnite în Istoria-Milioukov. Totuşi Hanisch *întrebuinţeaza absolut în toate cazurile numele de Ukraina şi Cazaci şi nici odată măcar nu găsim întrebuinţate numele de Rusia Mică şi Ruşi Mici*, nume atât de scumpe lui Mi-

lioukov. In ceiace ne priveşte, vom găsi o notare în care Hanisch, vorbind de hatmanul Hmelniţki, spune că în lupta lui contra Polonezilor, a cautat aliaţi la Moscova, la Suedezi, în Transilvania şi în *Moldova* (p. 1105), iar la pagina 111, tot Hanisch, ne spune ca *Hmelnitzki voia să instaureze* o *monarhie ereditară*.

Cum străinii ("Istoria Milioukov"), din motivele expuse şi asupra cărora vom mai reveni, iar Erdmann Hanisch probabil din lipsă de date, nu vorbesc de relaţiile Moldovenilor cu Cazacii, vom recurge la savantul nostru, N. Iorga.

* * *

N. Iorga ne spune că primul mare şef cazac s'a numit Ostafi Daşcovici şi că Ştefan cel Mare a avut în el un aliat. Dar nu-l numeşte *hatman*, ci *căpitan*. Când Daşcovici se găsea la strâmtoare din cauza Tătarilor, găsea adăpost în dreapta Nistrului (op. cit., p. 85). Citând pe Eustachiu, N. Iorga ne spune că *cel care a avut comandamentul suprem al Cazacilor, a fost un descendent al lui Ştefan cel Mare*. Ştefan măritase pe una din fiicele lui, Maria, cu un nobil din *Mica Rusie* (de data aceasta, numele de Mica Rusie e întrebuinţat de istoricul român), Sangusko, senior de Vişznitz. Din această căsătorie se născură cei doi Wizniecwiecki, a căror fapte războinice le înregistrează istoria, în prima jumătate a secolului XV. Dimitrie sau Mitro, devine, în fruntea Cazacilor, o adevarată putere politică, care nu se sinchisea prea mult de ordinele regelui Poloniei. Moscova îl aştepta cu braţele deschise în momentele sale de nelinişte şi, în afară de aceasta, el n'a uitat niciodată descendenţa sa moldovenească. In 1564 i s'a ivit ocazia să-şi prezinte candidatura la scaunul Moldovei, dar prezentându-se târziu, Ştefan Tomsa, care fusese ales, se bate cu el şi Wizniecwieki a fost prins şi trimis la Constantinopol, unde a fost ucis. Dar de aici încolo, Cazacii încep să participe la viaţa politică a Moldovei. N. Iorga ne spune că au fost, fără îndoială, cazaci din armata poloneză, care voiau să-l pună în scaun pe Bogdan, fiul lui Alexan-Lăpuşneanu. Dar Turcii vânduseră scaunul lui Ion, acel care avea să intre în istorie cu numele de cel Cumplit. In treacăt fie zis, lui C. Giurescu nu-i place această denumire de cel *Cumplit*, dată de B. P. Haşdeu, şi i-o preschimbă în cel *Viteaz*. In ceiace ne priveşte, extraordinara figură a armeanului devenit mai român decât toţi Românii, ne-a provocat totdeauna o imensă admiraţie. Găsim deci feri-

cită denumirea dată de B. P. Haşdeu şi cândva am propus una şi mai incisivă, aceia de Ion Voda *Cumplitul*, în loc de *cel Cumplit*. E o chestiune de nuanţe.

La rândul lui, Ion Voda Cumplitul, intră în războiu cu Turcii şi Tătarii şi cel mai preţios ajutor i l-au dat Cazacii hatmanului Şvierşevscki. Pentru neţărmurita admiraţie pe care o avem pentru Ion Vodă Cumplitul, vom reproduce frumoasele rânduri ale lui N. Iorga: "Şi această miliţie devotată-cazacă-care aprecia în cel mai înalt grad curajul, dispreţul absolut de moarte care distingeau pe voievodul rebel — Ion Vodă Cumplitul —, îl însoţi în incursiunile sale sub zidurile cetăţilor turceşti de pe Dunăre şi Nistru, Akerman, Chilia, Bender şi, când dădu în împrejurimile Cahulului, la Roşcani, în pustiurile lipsite de apă ale Basarabiei meridionale, ultima lui luptă, ei-Cazacii nu acceptară trădarea boierilor — Ieremia Golia —, şi s'au sacrificat pentru acel căruia îi oferiseră onoarea lor" (op. cit., p. 37). Iată că de data aceasta, N. Iorga are cuvinte de apreciere pentru cazaci. Dar aceiaşi apreciere, rezultă şi pentru Ion Vodă Cumplitul. Şi am fost încantaţi când pentru eroul admirat de noi am găsit cuvinte de apreciere şi la C. C. Giurescu: "A fost un domn cu milă faţa de popor, şi aspru faţa de boieri. Pentru negoţul mărunt al celor de jos a bătut, în 1573, monetă de aramă care are pe o parte chipul voievodului, iar pe cealaltă parte, stema ţării" ("Istoria Românilor", p. 332). Şi: "Inainte de bătălia de la iezerul Cahulului, când Moldovenii, îngrijaţi de zvonurile ce umblau, întrebară câţi sînt de mulţi duşmanii, Ion Vodă le răspunse printr'un cuvînt care *merită să rămîna în istoria militară a lumii*, alături de alte cuvinte ale marilor căpitani: "*îi vom socoti în luptă*" (C. C. Giurescu, op. cit., p. 332).

Şi N. Iorga continuă: "Cazacii nu au voit niciodată să creadă că a murit acest strălucit erou de aventură (Ion Vodă). Ei au recunoscut, ca şi pe voievodul Ion, drept moştenitor legitim al Moldovei, pe orice exilat de limbă moldovenească, care sosea în seciul lor de pe Nipru, pentru a cere să fie sprijinit în drepturile sale. A existat în fruntea cetei lor îndrăzneţe, un Ion Creţul şi apoi un Ion zis Potcoavă, căci acest bărbat frumos cu plete lungi şi privire dominantă, frângea cu uşurinţă bucăţile de fier care-i cădeau în mână. Cu concursul acestor prieteni buni şi devotaţi, acel căruia până atunci i se spunea Nicoară Valahul, a devenit la Iaşi, "Domnitorul Ion, prin graţia lui Dumnezeu" şi se putea vedea alături de el, în timpul

scurtei domnii de câteva luni, pe hatmanul Cazacilor Şah, ca general şi consilier" (op. cit., p. 38).

In ceiace priveşte pe Ion Creţu şi Nicoară Potcoavă, după N. Iorga ar fi existat două persoane: "Il y eut d'abord, à la tête de leur troupe hardie, un Jean-le-Crepu (Creţul), *puis* un Jean dit «Fer-à-cheval»" (op. cit., p. 37). Ori, după Mihail Sadoveanu, e vorba de una şi aceiaşi persoană: "Nicoară Potcoavă, poreclit în zaporojă «Cretul», a fost primit cu deosebită dragoste de acei oameni liberi din pustie, care se chemau Cazaci" (Mihail Sadoveanu, "Opere", I, p. 7).

Dar domnitorul Ion (Nicoară Potcoava), fu nevoit să fugă în Polonia la regele Ion Bathory, care l-a închis şi apoi l-a executat pe piaţa publică a Lembergului. N. Iorga ne spune că Nicoară Potcoavă a ştiut să moară cu curaj. Acest aspru luptător nu a fost uitat în stepă. Dar după aceia s'au amestecat în treburile Moldovei. In timpul celor două domnii ale lui Petru Şchiopul şi chiar sub aceia scurtă a lui Iancu Sasul, bandele căzăceşti invadară din nou Moldova, dar nu ca duşmani, căci ei pretindeau că vor doar sa stabilească ordinea legală de succesiune la domnie, turburată de Turci. Au existat după 1574 de patru sau cinci ori, domnitori înscăunaţi graţie hatmanilor şi Cazacilor lor. A fost un Alexandru care a domnit doar câteva zile, un altul, Constantin, care a fost mai puţin fericit, şi alţii. La sfârşitul acestui secol, Cazacii au instalat pe un Constantin, care afirma că este al doilea fiu al lui Alexandru Lăpuşneanu. A domnit doar câteva săptămâni, în 1594. Tot N. Iorga ne spune ca a existat un conducător cazac numit Lobodă, deci incontestabil român.

Cazacii au ajutat şi pe Mihai Viteazul. Cităm: "... Şi s'a văzut frumoasa lor infanterie căzăcească, obişnuită cu toate greutăţile războiului contra Turco-Tătarilor, luptând la Calugăreni pentru apărarea Valahiei invadată de vizirul Sinan Paşa. Ei au fost aliaţii preţioşi ai lui Mihai la cucerirea Transilvaniei în 1599 şi nu l-au părăsit decât în momentul în care el însuşi a trebuit să-şi părăsească oastea învinsa. Ei au revenit totuşi sub steagurile româneşti pentru a participa la revanşă" (N. Iorga, op. cit., p. 42).

Interesante legături româno-cazace au existat în timpul lui Vasile Lupu. Bogdan Hmelniţki, ne spune Erdmann Hanisch, în lupta lui contra Polonezilor, a cerut şi ajutorul Moldovenilor. N. Iorga ne arată că Hmelniţki a cerut şi ajutorul lui Matei Basarab, dar acesta avea pe acele vremuri, alte griji. In ceiace priveşte pe Vasile Lupu,

acesta avea multe prietenii, tocmai în Polonia. Şi numai atunci, ne spune N. Iorga, Hmelnitki a cerut ajutorul Moscovei.

Dar în curând isbucneşte un conflict între hatmanul cazacilor şi Vasile Lupu. Bogdan ceruse pentru fiul lui Timoşek, mâna fetei domnitorului moldovan, Roxana. Pe acest Timoşek, N. Iorga ni-l descrie astfel: "un barbar urît, cu faţa ciupită de vărsat, crud chiar cu ai săi, pe care-i tăia cu sabia, pentru cel mai mic pretext de nemulţumire" (op. cit., p. 80). Cum Vasile Lupu nu a acceptat cererea, Hmelniţki invadează în 1650 părtile de Est ale Moldovei şi Vasile Lupu a trebuit să se ascundă într'o pădure. Cazacii au cruţat doar bisericile şi mânăstirile. La plecarea lor, Iaşul nu mai era decât un morman de ruine. Neavând încotro, Vasile Lupu a trimis la Şeşrin, pe mitropolitul Varlam pentru a fixa condiţiile căsătoriei. Vasile Lupu caută să amâne evenimentul cât mai mult. Si a reusit s'o faca până în 1652, când, un nou desastru al Polonezilor la Beresteciko, i-au arătat Lupului că nu mai e nimic de făcut (1). Cazacii asediau deja cetatea Kamenet-Podolski, în Faţa Hotinului. In luna August 1652, Timoşek era deja la Iampol, unde a fost primit de curtenii viitorului socru. Puţin mai departe, unul din fraţii Cantacuzineşti care coborau din împăraţii Bizanţului, se prezenta pentru a-l saluta. După ce şi-a luat măsuri contra unei posibile trădări din partea lui Vasile Lupu, tânărul cazac se îndrepta spre Iaşi, unde toţi boierii şi o mică oaste de 8000 de oameni au ieşit în întâmpinarea lui, în sunete de muzică orientală, sub conducerea voievodului însuşi, şi călăreţii lui Timoşek, în număr de 300, călări pe căluţii lor de stepă, împodobiţi cu aur şi perle, defilară pe străzile pavate cu lemne de stejar ale capitalei Moldovei unde, se puteau vedea încă urmele trecerii lor în 1650" (op. cit., p. 81). Petrecerile au ţinut mai multe zile. Muzica cânta la curte zi şi noapte. Mesele se succedau şi deasemeni dansurile, moldoveneşti şi căzăceşti şi când muzicanţii ukraineni şi-au acordat instrumentele, s'a văzut figura întunecată a lui Timoşek luminându-se de un surâs de mulţumire şi, cu vocea lui aspră exprimă în mod naiv urări tatălui, socrul său, care îi adresase un cuvânt prietenesc" şi pentru "legătura dintre cele două familii". Şi rudele mirelui, cumătre rustice ukrainene, ca Haska Carpiţan al cărui nume a fost păstrat de istorie, s'au simţit prinse de o mare emoţie golind ulcelele de vin moldovenesc, cu ochii plini de lacrimi, cu picioarele împleticindu-se, s'au lăudat cu curaj, cu toate surâsurile acestei lumi

educate după moda Constantinopolului, că au venit pentru o "răpire", ca să ducă în umilele lor case pe frumoasa fată a bogatului domnitor Vasile (N. Iorga, op. cit., p. 84). Roxana a trăit mai mult sau mai puțin fericită în acest mediu țărănesc la Rașkov, pe malul opus al Nistrului, unde a zidit o biserică de piatră, după traditiile arhitecturii moldovenești. Ea a revenit mai târziu ca văduvă, și nu și-a mai regăsit familia.

Din cauza unei revolte a lui Gheorghe Ștefan, Vasile Lupu a trebuit să se refugieze și s'a retras cu cazacii ginerelui său care, cu toată asprimea lui naturală, știa totuși să păstreze regulile unei lealități primitive. Cazacii l'au repus pe Lupu în scaun cu ușurință și l-au însoțit în Muntenia unde domnitorul moldovean căuta să se răzbune. Dar la Finta, din cauza unei neînțelegeri între cazaci și oastea moldovenească, au fost bătuți de călăreții lui Matei Basarab. Vasile Lupu și-a căutat refugiu la fiica lui Roxana, la Rașkov, iar Timoșek la tatăl lui, de unde s'a întors cu 9000 de oameni cu care s'a îndreptat spre Suceava, spre a apăra pe soacra și pe cumnatul lui, Ștefan, care se refugiaseră acolo. Dar acolo au fost înconjurati de Polonezi, care veniseră în ajutorul lui Gheorghe Ștefan. Timoșek a fost rănit de o ghiulea și a murit după trei zile. Cazacii lui s'au predat, o predare onorabilă, obținând permisiunea de a se retrage în țara lor.

După incheierea tratatului între Moscoviți și Polonezi la Andrusovo la 30 Iunie 1667, foștii luptători ai lui Hmelnițki s'au mai amestecat de câteva ori în certurile pentru domnie din țările românești, unde erau chemați de diferiții pretendenți. Gheorghe Ștefan voia să ia o bandă de cazaci în solda sa, și Constantin, fost domnitor al Munteniei ca urmaș al lui Matei Basarab, obținu cu ajutorul Cazacilor scaunul Moldovei pentru câteva săptămâni.

Ștefan, fiul lui Vasile Lupu, obținuse de la Turci moștenirea tatălui său și atacă Rașkovul, pentru eliberarea surorei sale Roxana. Cazacii merseră contra lui, sub comanda căpitanului Keșko. Cazacii au fost bătuti, dar au apărat până la capăt pe Constantin, pentru a apăra "onoarea și gloria lor".

In 1681 s'a semnat la Radzin pacea dintre Turci și Moscoviți. Prin această pace, Ukraina de la Vest de Nipru trecea în stăpânirea Turcilor. Și atunci Gheorghe Duca, plătind multe pungi de bani se înțelege, a ajuns, pe lângă domnitor al Moldovei, și hatman al Ukrainei, asa cum am arătat în prima parte a lucrării noastre. N. Iorga, în cartea sa "Histoire des rélations russo-roumaines", ne

spune că Ukrainenii l-au primit cu bucurie ca hatman, fiind creştin. Ei se temeau să nu li se pună ca hatman un păgân. Dar domnia şi hătmania lui Duca au durat puţin, numai până la asediul Vienei, când Turcii au fost învinşi de Ion Sobieski.

Dupa cum am vazut, Istoria Milioukov insistă în utilizarea numelui de Rusia Mică, în loc de Ukraina. Se caută a se înşela cititorul, făcându-l să creadă că Ukraina şi Cazacii erau unul şi acelas lucru cu Moscoviţii, că e vorba de acelaş popor, despărţit de vicisitudinile Istoriei, mai precis de năvălirea Tătarilor, dar că este vorba de fraţi de acelaş sânge, care trebuiau până la sfârşit să se regăsească.

Istoria Milioukov vrea să facă să se creadă, în harta no. 3 că aceşti *Ruşi Mici* vorbeau aceiaşi limbă ca şi fratii lor moscoviţi, deosebirile fiind de ordin dialectal. Ori nu e vorba de un dialect, ci de o limbă deosebită. In pag. 124, vol. I, citim: "Din contra distribuţia geografică şi formarea *dialectelor regionale* determină împărtirea Slavilor în Ruşii Mari de Nord, Ruşii Mari din Centru şi Ruşii Mari de Sud; Ruşii Mici, *mai cunoscuţi de câtăva vreme sub celălalt nume al lor, de Ukraineni* şi Ruşii Albi". Deci Ukrainenii, Ruşii Mici sunt o ramură a Ruşilor Mari, vorbind un dialect regional. Numai că în nota de la subsolul aceleiaşi pagini, citim: "Modul de formaţie a acestor dialecte, pe care *unii istorici şi filologi, înclină să le considere drept limbi separate* (!!!), n'a fost încă studiat îndeajuns". Deci, recunoaşte Milioukov, există istorici şi filologi care sunt înclinaţi să considere *aceste* dialecte, printre care şi pe cel ukrainean, drept limbi separate (!!!). Milioukov vrea să se salveze prin tangentă, pentru a evita să precizeze.

Am arătat că din Nordul Carpaţilor au emigrat spre Est un număr de triburi slave. Primii care au reuşit să-i grupeze, să formeze un Stat mare, nu au fost Slavi, ci nişte briganzi nordici-Varegii-care le-au dat şi numele de Ruşi. Aceştia au fost cei care au format puternicul principat al kievului, deci unde este astăzi Ukraina. In secolul al XIII-lea, au năvălit Tătarii şi i-au pulverizat. Nu se poate afirma că au fost exterminaţi ci au fost dispersaţi. S'au creat deşerturi imense-stepa-unde armatele lui Goliţin, în două rânduri, au fost înfrânte de natură, de ţinuturile acelea deşerte: nu aveau de unde să se aprovizioneze. In aceste ţinuturi au pătruns şi le-au ocupat Lituanienii întâi şi apoi Polonezii. S'a format o elită a acestei populaţii — Cazacii —, un fel de briganzi — jefuitori,

cum le spune N. Iorga —, cărora le plăcea să trăiască liberi, dar să şi profite. Căci pe lângă ceiace jefuiau, Cazacii aveau şi ceva fix, banii Polonezilor, bani pe care nu-i dispreţuiau. Erau în solda Polonezilor, fiind totuşi liberi să se guverneze după capul lor. Şi cu aceşti Polonezi trăiau mai mult sau mai puţin în bună înţelegere, până la ivirea conflictului religios, adică lupta între ortodoxie şi catolicism.

In acest timp, Moscovitii erau departe, foarte departe chiar. Ii recunoşteau Cazacii de fraţi? Nicidecum. Luptau adesea în rândurile Polonezilor contra Moscoviţilor. Dar, ca o caracatiţă, Moscoviţii se întindeau spre ţinuturile căzăceşti. S'au format două ramuri de Cazaci: Cazacii de pe Don şi Cazacii de pe Nipru. Cei de pe Don au fost acei care s'au moleşit primii, s'au dedat la viaţa sedentară şi au fost cei dintâi care au fost înghiţiţi de şarpele boa moscovit. Dar şi aceştia îşi păstraseră o parte din vechile libertăţi şi vechile obiceiuri. Şi nici ei nu au fost comozi pentru Moscova. S'au amestecat în treburile Moscovei, mai ales în Perioada turburărilor, şi, nu trebuie să se uite, cea mai mare şi pustiitoare revoltă în aceste timpuri, a fost aceia a Cazacului Stenka Razin.

Razin a murit, dar amintirea lui a continuat să trăiască în balade şi legende. Erau aceste legende şi balade numai un produs social, adică era cântat numai de desmoşteniţii soartei sau conţineau şi un accent naţional, adică cei care-l cântau sau majoritatea celor care-l cântau erau Cazaci?

Cazacii de la Nipru au fost mai vajnici. Şarpele boa moscovit a reuşit să-i separe şi pe acestia, ocupând pe cei din stânga Niprului, dar cei din drepta acestui fluviu au reuşit să reziste până la începutul secolului al XVIII-lea. Dar au trăit bine cu Polonezii care-i stăpâneau, pentrucă aceştia nu se amestecau în treburile lor. Primele motive de ceartă au fost de ordin material. Se certau pentrucă voiau să fie cât mai mulţi cei care primeau soldă, să fie cât mai mare numărul celos înscrişi în registrele poloneze. Numai cand Polonezii au voit să-i catolicizeze, lucrurile au luat o altă întorsatură.

Bogdan Hmelniţki s'a revoltat pe o chestiune personală dar şi pe una de mândrie căzăcească: era sotnik, deci înscris în registrele poloneze şi-l jignise un vecin, un potentat polonez.

In luptele lui cu Polonezii a cautat sprijin în Transilvaneni, Suedezi şi... în Moldoveni. Numai când nu a găsit ajutorul căutat la aceştia, s'a adresat Moscoviţilor, cu

prudență, luându-și toate măsurile de precauție, pastrându-și libertățile. El visa dealtfel să creeze o dinastie ereditară. Frații Ruși Mari? Nu reiese de nicăiri că Hmelnițki ar fi văzut în Moscoviti pe frații lui de sânge. Dealtfel, urmașii lui Hmelnițki s'au revoltat contra Moscovei pentrucă... regretau pe Polonezi.

Dar cel care a intuit mai precis pericolul pe care-l prezenta Moscova pentru neamul lui, a fost hatmanul Doroșenko. Acesta, în loc sa se uneasca cu... frații lui, Rușii Mari, a preferat să-și închine țara... Turcilor. Ar fi interesant de făcut o paralelă între acest hatman Doroșenko și Ștefan cel Mare. Ștefan cel Mare ura pe Turci, dar își dădea seama că erau mai puțin periculoși pentru Țara lui decât Polonezii și Ungurii. Doroșenko ura pe Turci dar își dădea seama că aceștia erau mai puțin periculoși pentru neamul lui decât... frații lui moscoviți.

Deci până la Petru cel Mare, așa cum am arătat, relațiile dintre Țările Românești și Rusia, adică Moscova, au fost aproape de zero. In acest timp am avut relații mari și importante cu Cazacii, cu Ukrainienii, adică un popor nu frate cu Moscoviții, ci, un dușman al lor, un dușman înverșunat. Că erau și ei Slavi? Aceasta nu însemnează nimic, și Polonezii, și Sârbii, și Cehii, și Bulgarii sunt Slavi, dar nu sunt Ruși.

Ukrainenii, Cazacii, au rămas totdeauna un corp străin, un neam aparte în conglomeratul rusesc. Adunarea lor se chema radă și nu sobor. Și instituția și numele, veneau dela Lituanieni. Chiar după înghițirea de șarpele boa, Cazacii au constinuat să se guverneze după Dreptul de Magdeburg, adică polonez, și nu după cel moscovit. După isbucnirea revoluției bolșevice, Adunarea ukraineană care a cerut deslipirea de Moscova și independența, s'a numit *radă*. In armata rusească erau unități distincte de cazaci iar în 1941, Ukrainenii s'au predat Germanilor în masă. Intr'o singură lupta — Viazma — s'au predat 600.000 de ukraineni, iar în armata generalului Vlasov, majoritatea soldaților erau ukraineni.

Deci poporul ukrainean e poporul ukrainean și poporul rusesc e poporul rusesc. Ukrainenii sunt ukraineni și nu Ruși Mici, adică frați ai Rușilor Mari, ai Moscoviților.

In secolele XVI și XVII deci, am avut relații cu Ukrainenii și nu cu Rușii. Ukrainenii au fost primii în calea caracatiței moscovite și deci, au sucombat primii. Dar s'au opus cu înverșunare. In tot acest timp, ei au fost — intre noi și Moscova — un scut. De n'ar fi fost ei, am fi fost înghițiți noi. Bineînțeles că în fată ar fi venit

praporii ortodoxi, amintirea mitropolitului Movilă, iar sub sutană, pumnalul. De Episcopia Haliciului ne-au scăpat Tătarii, de praporii moscoviţi ne-au apărat — atât cât au putut —, Ukrainenii.

In opera citată a lui N. Iorga, se redau amestecate aceste relaţii, cele cu Cazacii şi cele cu Moscova şi cititorul rămâne confuz: rămâne cu ideia că e tot una, Moscova şi Cazacii sunt unul şi acelaş lucru. In acest capitol am depus toată râvna pentru a se face deosebirea. Nu vrem să insinuăm în nici într'un caz că marele nostru istoric nu a cunoscut această deosebire. Dar ni se pare în orice caz curios să citim în opera "Histoire des rélations russo-roumaines" la pagina 78, această frază: "Aceste relaţii politice ar fi fost şi mai strânse dacă nu ar fi existat, în acest moment, între Moscoviţi şi Români, această formaţie politică de religie ortodoxă şi de *naţionalitate rusă* (!!!), *banda jefuitoare a Cazacilor*".

Dar nici Cazacii de la Don nu erau... fraţi. Se mai revoltă încăodată, tocmai atunci când fraţii lor de la Nipru sucombaseră. In 1708 cazacii de la Don sunt învinşi în sângeroasa bătălie de la Panşino. Hatmanul Bulavin, învins, se sinucide în mijlocul cazacilor săi. Represiunea este crudă: Cazacii... fraţii deci... sunt spânzuraţi pe îmbarcaţii cărora li se dă drumul pe Don cu scopul de a intimida populaţia; de la 7 la 8000 de oameni sunt masacraţi şi hatmanii lor sunt decapitaţi pe Piaţa Rosie din Moscova. Cazacii au pierdut partida. "Nici un pericol nu mai ameninţă pe Petru cel Mare din partea Cazacilor", încheie Istoria Milioukov, I, p. 415, această pagină sângeroasă, romantică şi glorioasă a Cazacilor.

Da, nici un pericol nu mai prezentau Cazacii pentru... fraţii lor... Ruşii Mari. In 1711 Petru cel Mare vine la Prut unde e invins de Turci, dar rămâne la Nistru. Şi de aici încep cele douăsprezece invazii ale fraţilor noştri... ortodoxi!

* * *

1) Intervine o deosebire de vederi între părerile Istoriei Milioukov şi N. Iorga, în ceiace priveşte bătălia de la Beresteciko. Le vom reda pe amândouă în original:

— "Cette fois, les circonstances sont moins favorables aux cosaques. Dans le combat décisif de Beresteciko, le khan de Crimée, trahissant ses alliés sur le champ de bataille, abandonne les Cosaques qui sont mis en déroute. Khmêlnickij est forcé d'accepter un nouveau traité qui ne

dit mot de l'union et ramène le nombre des cosaques inscrits à 20.000" (Histoire Milioukov, I, p. 211).

— "Forcé à faire sa paix avec le Hetman, Basile envoya le Métropolite Barlaam à Tschechrine pour fixer les conditions d'un mariage qu'il ne pouvait plus éviter. Les noces furent retardées, à force d'habileté, jusqu'en 1652, lorsqu'une nouvelle et grande défaite des Polonais, à Beresteczko, montra que la situation n'était plus à refaire" ("Histoire des rélations russo-roumaines", p. 81).

III

DIMITRIE CANTEMIR

FORMAL, Petru cel Mare a domnit între 1682 şi 1725, adică 43 de ani. In fapt el a domnit numai 36 de ani, între 1689 şi 1725. Tot formal, el a avut un co-ţar, pe fratele său Ivan, până la moartea acestuia în 1696. In realitate el a domnit singur între 1689 şi 1725. Dela 1682 până la 1689 erau doi ţari, cei doi fraţi, Petru şi Ivan, dar cine a condus destinele Rusiei în acest timp a fost sora lor Sofia, în calitate de regentă, şi amantul ei prinţul Goliţin.

In timpul regentei Sofiei, Petru, minor, a trăit mai mult sau mai puţin, în exil. Un exilat supraveghiat, asupra căruia s'au încercat câteva atentate, ambiţioasa lui soră voind să-l îndepărteze şi să conducă Rusia cu prinţul Goliţin, adică cu amantul. Deci timp de şapte ani, Pentru cel Mare a trăit îndepărtat de Moscova, cu mama lui, Natalia. A avut un profesor, Nikita Zotov, care l-a învăţat să citească psaltirea, dar nu şi ortografia. "La 17 ani, Petru nu ştia încă să scrie corect şi numai la această vârstă va învăţa adunarea şi scăderea, graţie olandezului Timmerman" (Milioukov, I, 270).

Regenta da lui Petru şi mamei lui atât de puţin, că Natalia era obligată să accepte ajutoarele date pe ascuns de către clerici. Copil fiind, Petru face cunoştinţă cu cartierul nemţesc al Moscovei, "*Nemeţkaia Sloboda*", căruia i se spune cartier nemţesc, dar în realitate era locuit mai mult de olandezi decât de nemţi. Denumirea de "nemţesc" se datoreşte probabil faptului că Ruşii au avut totdeauna faţă de nemţi un complex de sentimente care s'ar putea reduce la doua principale: teamă şi respect.

In acest cartier intră în contact cu tinerii olandezi și începe să înwețe ca un autodidact, fără profesori, Căci a învăța dela Zotov să citească psaltirea și de la Timmerman adunarea și scăderea, nu însemnează a avea profesori. E curios faptul că Nicolae Iorga, în cartea sa "Histoire des rélations russo-roumaines", pag. 97, îl face pe Nicolae Milescu profesor al lui Petru cel Mare. Dealtfel, în acest timp, între 10 și 17 ani, Petru era atras către lucruri practice și nu teoretice. El căuta să învețe și a învățat cum se construiesc bărcile și cum se conduc. Il preocupa arta militară și jocurile lui erau jocurile de-a soldații. Și-a făcut doua regimente, Semenowschi și Preobrajenski. Aceasta între 1690-1691. In 1692 nu-l mai interesa armata de uscat și se dedică total marinei, construindu-și o flotilă pe lacul Perejaslavlî.

In 1694 organizează adevărate manevre în satul Kojukov, la care participă 30.000 de oameni. Pesiunea sa era războiul.

In 1689 devine țar după o luptă strânsă cu regenta și amantul ei, în care iese învingător. Dela jocurile de-a războiul înainte de a deveni țar și manevrele pe care el însuși le considera tot jocuri, trece la războiul adevărat. Petru ce Mare și-a consacrat viata întreagă "măririi gloriei rusești", cum a spus-o unul dintre prietenii copilăriei și mai târziu curteanul lui, elvețianul François Lefort. Această mărire a gloriei rusești o putea obține numai pe calea armelor. Care erau dușmanii Rusiei, pe care trebuia să-i atace? Turcii, Polonezii și Suedezii. Primii atacați sunt Turcii. In 1695-1696 are loc așa numita campanie a Azovului. Dându-și seama că nu va putea pătrunde prin strâmtoarea Perekopului, întreprindere în care eșuase cu câtiva ani mai înainte Golițin, Petru se îndreaptă spre cetatea Azovului. El considera această campanie o simplă plimbare, adică o continuare a jocului de-a soldații... "Acest joc duce la desastru. Tinerele trupe ale lui Petru se dovedesc incapabile de a lua parte la o luptă serioasa. Fortăreata Azovului respinge două asalturi succesive" (Milioukov, I, p. 278). Pentru a obține capitularea fortăreței, cetatea trebuie încercuită pe partea mării, pe unde se aproviziona. Dar vasele construite de el la Perejaslavlî, nu sunt bune de nimic. Deaceia decide să construiască o altă flotă pe lacul Voronej. Dar, "metodele de asediu rămân puerile; se irosesc lovituri de tun și fum, fără mari rezultate" (Milioukov, I, 279). Un alt autor, scrie: "Tânărul țar e prezent pretutindeni: comandă, încarcă tunurile, lansează bombe, înflăcărează soldații, dar asaltul contra

Azovului nu este decât o întreprindere disperată de diletant: tunurile nu fluctionează, bombele explodează prea devreme, ucigând pe asaltanţi în loc să distrugă zidurile fortăreţei" (Caterina a II-a şi timpul său, de M. Lovater-Sloman, p. 37-38). "Totuşi Azovul sfârşeşte prin a capitula. Polonezii îşi bat joc de reprezentantul rusesc în ţara lor, atribuind capitularea Azovului unui tratat şi nu operaţiilor militare. *In orice caz, e o victorie*" (Milioukov, I, p. 279). S'a vorbit şi se vorbeşte de "geniul militar" al lui Petru cel Mare. Cititorii au un specimen. Le vom prezenta şi altele.

După această victorie, Petru, sfătuit de curteanul lui, Lefort, consideră că a venit momentul să se arate Europei. O face tot în diletant. In 1697 întreprinde călătoria cu 200 de însoţitori. In această ambasadă, el figurează cu numele de Petru Mihailov, spune Milioukov, de "caporalul" Petru Mihailov, spune M. Lovater-Sloman. "Sunt un ucenic, în căutare de profesori", spunea el. Vizitează Königsbergul, Riga, Mitau şi Libau. La Königsberg are o întrevedere cu Frederic al III-lea. In Hanovra, la Koopenbrugge, se întâlneşte cu prinţesele de Hanovra şi de Brandenburg. Acestor femei le arată mâinile bătătorite şi se laudă cu cele 15 meserii pe care le-a învăţat în "Nemetkaia Sloboda". La 7 August soseşte la Amsterdam şi de acolo se duce la Saardam, dar jenat de curioşii care-l urmăreau, se întoarce la Amsterdam unde rămâne patru luni şi jumătate, studiind construcţia navală pe şantierele Companiei Indiilor olandeze. "Nu din necesitate, scrie el patriarhului Adrian, ci cu scopul de a cunoaşte arta maritimă şi de a putea la întoarcere, *să triumfez contra inamicilor lui Isus Christos şi de a deveni, graţie lui, liberatorul creştinilor*"*!!!* (Milioukov, I, p. 282). Pentru cel Mare a scris-o atunci, în 1697 ca un fanfaron, dar Milioukov, în 1932, adaogă fără să roşească: "Astfel, iniţiindu-se în ştiinţele nautice, el nu încetează să aibă în vedere lupta contra Turcilor pe Marea Neagră şi apărarea creştinilor oprimaţi"!!! (op. cit., I, p. 282-283). După cum se vede, aşa se scrie Istoria. Găsind că Olandezii ignorează teoria construcţiei navale şi că lucrează fără metodă, se duce în Anglia, unde e primit de regele Wilhelm. Rămâne patru luni la Woolwich şi Depford, pentru a culege date asupra construcţiei navale. Când vizitează palatul Kensington, se interesează mai mult de instrumentele destinate observării direcţiei vânturilor decât de tablouri. La 27 Aprilie revine în Olanda şi trei săptămâni mai târziu pleacă spre Viena prin Clèves, Bielefeld, Halle, Leipzig, Drezda şi Praga.

"Pretutindeni, gazdele sale se arată foarte mulțumite de a scăpa de acest oaspete bizar și rău crescut" (op. cit., p. 283).

La Viena are o întrevedere cu împăratul Leopold pe care nu poate să-l convingă de necesitatea continuării războiului contra Turcilor. La 19 Iunie e nevoit să plece repede spre Moscova. Se revoltaseră streleții. In drum se întâlnește cu regele Poloniei, căruia nu-i mai propune o alianță contra Turcilor, ci una contra Suediei. Uitase de Christos și de creștinii oprimați. Regele polonez August cade în cursă, mai ales că Petru îi propune o sumă importantă de bani ca preț al alianței (100.000 de ruble). Revolta streleților e înăbușită cu brutalitate rusească. "Intrerupându-și călătoria, sosește la 26 August la Moscova și ordonă o instrucție suplimentară, care este făcută cu ajutorul tuturor accesoriilor moscovite ale timpului: călăi, camere de tortură și anchete, aplicate cu cruzimea cea mai rafinată" (op. cit., p. 289). El, Petru, merge până acolo că invită pe străini să ajute pe călăi.

Odată ajuns acasă, uita total pe "creștinii oprimați" și se pregătește să atace pe Suedezi, în alianță cu Polonezii și Danezii. Mai mult, trimite la Constantinopol pe diacul Ukraincev, pentru a încheia pacea cu Turcii căci oricât de diletant era voia să-și aibă spatele asigurat. Cum tratativele se prelungesc, regii August al Poloniei și Frederic al Danemarcei sunt bătuți de Carol al XII și Petru cel Mare nu se mișcă. Numai la 8 August 1700 îi sosește solul care-i anunța încheierea păcii cu Turcia și numai atunci își pornește și el armatele. Convins că regele suedez e ocupat cu Polonezii și Danezii, pleacă și la acest războiu tot ca la o plimbare. Incepe asediul Narvei, dar ca și Azovul, această fortăreață nu binevoiește să se predea. Și tot ca la Azov, constată că artileria lui nu valora nimic. Deodată află ca regele suedez va sosi la Narva în 24 de ore. "*Zăpăceala lui este atât de mare, încât părăsește câmpul de bătaie și lasă ordine contradictorii generalului De Croi, angajat de curând. Carol al XII-lea atacă cu* 8340 *de suedezi*, 40.000 *de rusi* (Milioukov, op. cit., p. 302-303). In jumătate de oră, bătălia e pierdută. In afară de regimentele de gardă, *toți soldații ruși fug*. După înfrângere. Pentru plânge, e cuprins de disperare și a gata să încheie pacea cu orice preț.

Se duce să-l întâlnească pe aliatul polonez la Birzi, la 26 Februarie 1701, unde au loc... chefuri omerice. Și în timp ce Carol al XII-lea urmărea pe polonezi dealungul și dealatul regatului, Petru își reconstituie o armată și

reuşeşte să cucerească litoralul golfului Finlandei şi al Letoniei. Dar regele polonez încheie cu Carol al XII-lea pacea de la Altranstadtla, 5 Octombrie 1706. Şi acuma urmează celebra bătălie de la Poltava, care a făcut din rus un "mare general". El adoptă atitudinea luată cu o sută de ani mai târziu de Kutusov, adică se retrage, se retrage, distrugând totul în urma lui. Numai că această tactică nu a fost inventată nici de Kutusov, nici de Petru cel Mare. Se grabiseră să o inventeze cu mulţi ani înainte... sciţii. Carol al XII-lea, atras de hatmanul Mazeppa în Ucraina, e nevoit să se oprească o lună la Moghilev. Acest han a dus dublu joc, înşelând şi pe unul şi pe altul, dar la urmă acest dublu joc a fost mai defavorabil suedezilor, desi Ruşii îl consideră trădător şi, ca razbunare, i-au scos şi osemintele de la Brăila. La Moghilev, Carol al XII-lea se opreşte o lună pentru a astepta pe generalul lui Loewenhaupt. Dar, acolo, bolile şi foametea îi decimeaza armata. Atacă cetatea Poltava dar, ca o culme a nenorocului, Carol al XII-lea e rănit la picior. Petru cel Mare nu se grăbaşte: ştie că are doi aliaţi: timpul şi spaţiul. Regele suedez e bătut şi fuge spre Sud, refugiindu-se la "*Bender, în Turcia*", spune Milioukov, I, p. 345. Aceste puţine cuvinte sunt foarte importante. *Bender, în Turcia*". Deci eterna teză rusească: nu a existat Basarabia, parte integrantă a Moldovei. Era doar o regiune dintre Prut şi Nistru, ce făcea parte din imperiul turcesc. Şi încă, locuita de o populaţie slavă. Când au luat-o Ruşii de la Turci în 1812, au luat o regiune a imperiului turcesc şi nu o parte din corpul Moldovei. Exilaţii ruşi, în 1932, susţineau tezele de totdeauna ale Matuşkai Rossiia. Dar să veedem ce zic alţii. C. Giurescu evită sa se pronunţe. Istoria Rominiei, III, p. 212, vorbeşte de Carol al XII-lea, "refugiat atunci la Varniţa, în *raiaua Tighinei*". Deci e vorba de o *raia*, adică de o *provincie turcească*. Nu ne puteam aştepta la altceva de la "Istoria" evreului Roller dar, mai mult decât surprinzător e faptul că în "Histoire des rélations russo-roumaines" de N. Iorga, citim la pag. 109: "Dar era aproape ziua în care înfrângerea de la Poltava avea să arunce pe Carol al XII-lea pe *teritoriul turcesc* aproape de fortăreaţa Benderului, smulsă în 1538 de Soliman Magnificul moldoveanului Petru Rares". E. drept că N. Iorga spune ca aceasta fusese cetate moldovenească în 1538-dată cam îndepărtată-dar oricum, e vorba de *teritoriu turcesc* deci de o redactare, cel puţin nefericită. Scriam în prima parte a lucrării noastre că redactarea cărţii lui N. Iorga a fost puţintel grăbită şi ne menţinem aprecierea.

După Poltava, Petru își reamintește de "oprimații" creștini și se pregătește de războiu contra Turciei. "In Aprilie 1711, la Iaroslavlî, în Galiția, încheie un tratat cu *hospodarul Moldovei* Kantemir" (Mil, op. cit., p. 336). Deci la această pagină 336, Milioukov spune că Petru cel Mare a încheiat un tratat cu hospodarul Moldovei, deci exista o Moldovă, *una* și *întreagă*. Și totuși, la pag. 338, citim: "Turcia, susținută deasemeni de Franța, are contra ei toate populațiile creștine oprimate: *Români* (!!!), Sârbi, Bulgari, Greci, *Armeni*, care roagă Rusia să-i elibereze. Dar depărtarea eventualei lor protectoare, îi face pe creștini să se teamă de represaliile turcești în cazul în care Rusia ar întârzia sau chiar ar renunța de a-i ajuta și le dictează o politică de duplicitate, cateodată chiar *perfidă*: așa de exemplu politica șefilor creștini ai provinciilor dunărene Valahia și *o parte a Moldovei*, care antrenează pe Petru în campania de la Prut, dându-i o falsă speranță că ei, creștinii, se vor ridica în spatele armatei turcești" (Milioukov, I, p. 318). Lăsând la o parte faptul că exilații ruși vor să arunce vina desastrului de la Prut în spatele "perfizilor" moldoveni și valahi, e importantă *perfidia* lor, când, într'o lucrare istorică, nesocotesc istoria. Dovadă că o nesocotesc e faptul că vorbesc de *Moldova întreagă* la pagina 336 dar la 318 vorbesc doar de *o parte*, deci în tratatul din Galiția, Petru cel Mare a avut ca partener pe *hospodarul unei părți a Moldovei* și nu a întregei Moldove. Nu precizează, dar e fără îndoială că Milioukov vrea să insinuieze, *cu perfidie*, că e vorba doar de Moldova până la Prut. E vorba de exilații ruși de după primul războiu mondial, dar se pare că și cei de după al doilea războiu mondial, sunt tot atât de perfizi. Ar fi bine ca Românii ce fac parte din diferite comitete și comiții anticomuniste alături de Ruși, să lase la o parte Hai să dăm mână cu mână și să fie atenți la eterna perfidie rusească, rușii cu Dumnezeu își dau mana cu cei fără Dumnezeu când e vorba de interesele Matușkăi Rossiia.

Insfârșit, la Prut, Rușii sunt încercuiti și Petru cel Mare scapă numai datorită corupției turcești, cumpărând cu bani grei pe generalii turci. Prin tratatul de la Prut Rușii restituie cetatea Azovului, se obligă să dărâme fortărețele, se angajează să nu se mai amestece în treburile Poloniei și să lase în pace pe Cazaci. In plus își iau angajamentul să-l lase pe Carol al XII-lea să se întoarcă în țara lui. "Această *aventură* îi zdruncină prestigiul (lui Petru) în Europa și *chestiunea Orientului* este amânată până la venirea pe tron a Ecaterinei a II-a" (op. cit., p. 344). Ches-

tiunea Orientului? Adica "eliberarea" creştinilor de sub jugul păgânilor, chestiune din cauza căreia Ruşii n'au putut dormi liniştiţi până în 1918, când au descoperit "alţi oprimaţi", pe proletarii — de data aceasta din lumea intreaga —, pe care ei, cu acelaş *desinteres şi mărinimie*, îi ajută cu toate mijloacele, în special cu cel specific rusesc, *perfidia*.

Rusia continuă războiul cu Suedia. Carol al XII-lea, rănit, înapoiat în Suedia, nu mai e acelaş. In afară de unele nemulţumiri produse în interior, el are contra lui Rusia, Polonia şi Danemarca şi de partea lui indiferenţa celorlaţi — Austria şi Franta — şi, în plus, o altă perfidie, aceia a Albionului. Uitând total de "oprimaţii creştini", Petru cel Mare *încheie în* 1720 o *pace perpetuă* (*!!!*) *cu Turcii*. Anglia singură, de teama naşterii unei noi puteri navale, susţinea pe Suedezi, dar o făcea în felul ei de totdeauna, adică era gata să lupte până la... ultimul suedez. In 1721 se duceau tratative de pace între Ruşi şi Suedezi. Pentru a-i sprijini pe Suedezi, Englezii trimit o escadră în Baltica dar, *sub ochii amiralilor britanici care nu îndrăznesc să se opună, coastele suedeze sunt odată în plus devastate de generalul rus Lascy, care arde trei oraşe şi* 506 *sate* (op. cit., p. 358). Românii de la Londra ar trebui să mai citească puţină istorie.

Suedia e nevoita să semneze pacea de la Nystadt la 30 August 1721. Rusia primeşte "pentru totdeauna" Letonia, Estonia, Ingria, o partea a Kareliei cu Viborgul, insulele Oesel şi Dagoe; ea lasă Suediei restul Finlandei şi renunţă *să intervină în afacerile ei interioare* (!!!); locuitorii provinciilor cedate Rusiei îşi vor păstra drepturile de care se bucurau sub regimul suedez şi libertatea religioasă; *cei care au proprietăţi şi le vor putea păstra, cu condiţia de a deveni supuşi ruşi!!!* Nu i se pare cititorului că întâlneşte termeni de care a mai auzit în 1944? E clar că Ruşii, de la Petru cel Mare, în materie de politică n'au inventat nimic; ceiace e curios e că ceilalţi n'au priceput şi continuă să nu priceapă nimic din învăţămintele Istoriei.

Dar iată că dragostea pentru "creştinii oprimaţi" nu-l lasă din nou să doarmă. Cum pentru cei din Balcani nu mai putea face nimic, deoarece încheiase pace *eternă* cu sultanul, adică cu oprimatorul, a început să caute oprimaţi în altă parte. "In acelaş timp a intrat în relaţii cu Vakhtang, prinţul Georgiei şi s'a interesat pe unde trăiesc Armenii; *el ştia că cele două naţiuni sunt creştine şi schiţează deja planul unui protectorat*" (I, p. 360). Milioukov

se înşela când la pagina 338 scria că printre ceilalţi care se rugau de ţarul Rusiei "să-i elibereze" se găseau şi Armenii. Iată că la pagina 360 scrie că mult mai târziu Petru s'a interesat unde trăiesc Armenii, deci la 1710 nu puteau Armenii să-l roage să-i elibereze, deoarece ţarul nu auzise încă de ei. Aceasta, spre norocul lor. Nenorocul începe atunci când Petru află de ei şi, mai ales, află că sunt creştini, deci au nevoie de "protecţia" lui. Şi cum i-a găsit, a şi început să-l mistuie flacăra creştinătăţii şi începe războiu. Cu reprezentantul Persiei, ţarul semnează în 1723, la Petersburg, un tratat prin care se angaja să dea ajutorul său militar noului şah al Persiei, Tahmasibe, cu condiţia de *a i se da pe veci*, Derbent, Baku şi provinciile Ghilan, Mazanderan şi Astrabad. "Cucerirea pe care o inaugurase nu se va termina decât un secol şi jumătate mai târziu" (I, p. 362). Milioukov uită să ne spună că această cucerire se făcea spre binele "oprimaţilor".

Istoria sau mai bine zis o anumită istorie, ne-a prezentat pe un alt Petru cel Mare, ca extraordinar organizator. E cunoscută tăierea bărbilor. Dar şi aici a fost un diletant. Plan conceput? Doamne fereşte. Inapoiat din prima călătorie în străinătate, Petru nu se duce la palat, la soţia lui, ci în Nemeţkaia Sloboda, la Ana Mons, metresa lui nemţoaică, care fusese odinioară metresă a prietenului lui, Lefort. El nu se opreşte la Kremlin, nu se duce să se închine în faţa icoanei Fecioarei Maria Tverskaia şi nici la moaştele celorlalţi sfinţi moscoviţi, ci petrece o parte a nopţii chefuind ruseşte la Lefort iar cealaltă parte făcând acelaş lucru cu regimentele de gardă la Preobrajenskaia. In ziua următoare, în cursul primei recepţii, ia foarfeca şi începe să taie bărbile notabililor, printre alţii pe aceia a generalisimului Şein şi a printului Romodanovski care tocmai judecase în mod sever pe un ambasador pentrucă — şi rasese barba" (I, p. 290). Iată un mare împărat, un mare general, un mare reformator, tăind bărbile supuşilor, după o noapte de chef monstru! Dar cinci zile mai târziu, plictisit de a o face el însuşi pe bărbierul, la generalisimul Şein acasă, însărcinează să o facă pe bărbierul pe *măscăriciul lui!!!*

Reformele lui administrative? Milioukov împarte domnia lui, din acest punct de vedere, în trei perioade: 1) Distrugerea, 2) *Haosul*, 3) Reconstrucţia. In goană veşnică după bani-ca şi alţi oameni politici *geniali* plătea sume exorbitante în afara graniţelor, regele polonez fiind unul dintre beneficiari-a recurs la toate trucurile posibile şi imposibile. Ceiace s'ar numi azi planşa, adică tragerea

fără socoteală a biletelor, a făcut-o "cu succes" Petru cel Mare, la vremea lui. Cum pe atunci nu erau bilete, Petru aduna monedele, le topea şi le scotea din nou, cu aceiaşi valoare, dar cu o greutate, natural, sensibil scăzută. Ar fi multe de discutat şi de studiat în această latură "genial organizatoare" a lui Petru cel Mare, dar editorul, ca un tiran, îmi spune: scurt, scurt, cât mai scurt.

Dar acest diletant pe toate planurile, merită totuşi să fie numit Petru cel Mare. Pentrucă el este un punct de plecare; este punctul de plecare al actualei formidabile forte ruseşti care ameninţă lumea. El a dat Ruşilor convingerea că sunt tari, că sunt mari, mai ales dacă ştiu să speculeze slăbiciunea şi micimea celorlalţi. Reprezintă Ruşii o forţă extraterestră, capabilă să *hipnotizeze* pe ceilalţi? Era capabil Petru cel Mare să hipnotizeze pe regele polonez, pe sultanul turcesc, pe împăratul Austriei? Nici decum. Cu indiferenţii — regele Franţei, împaratul Austriei — nu-şi pierdea timpul. Pe cei cărora le plăceau arginţii — regele Poloniei, demnitarii Porţii — îi cumpară. Pe ireductibili — Carol al XII-lea — îi combatea, cu ajutorul direct sau indirect al celorlalţi. I-a hipnotizat Stalin pe Churchill şi pe Roosevelt? Nici de cum. I-a subminat cu agenţii introduşi în anturaj. Dându-şi seama de imensa forţă pe care o reprezenta iudaismul, a atras-o în mrejele lui. Când s'a considerat destul de puternic, a devenit antisemit. Căci forţa iudaică a contribuit în mare măsură la întărirea imperialismului moscovit iniţiat de Petru cel Mare. Astăzi moscoviţii hipnotizeaza zeci de milioane de cetăţeni de pe glob, fluturând flamura roşie şi înselându-i pe toţi cu pretinsa desinteresare rusească, cu veşnica înclinare moscovită de a apăra pe "oprimaţi". In fond toată această tragicomedie acoperă imperialismul rusesc iniţiat de Petru cel Mare. Ursul se apropie de prisacă ameninţător. Cei de departe — Franţa, Austria — se gândeau că ursul nu prezintă nici un pericol pentru ei, graţie distanţei, Anglia, ca totdeauna, căuta să-l combată împingând pe alţii să moară iar ceilalţi, cei apropiaţi, erau ieruncile lui Dimitrie Canmir: lipsiţi de cel mai elementar instinct de conservare. Cele mai teribile ierunci au fost Polonezii. Prisaca lor era cea mai apropiată, deci cea mai ameninţată şi totuşi, nu numai că n-au combătut ursul, ci l-au ajutat. Sleahta poloneză, atât de deficientă în tot cursul istoriei lor, în timpul lui Petru cel Mare, s'a arătat sub orice critică. Nenorocirile, marile nenorociri ale Poloniei, îşi au punctul de plecare în epoca lui Petru cel Mare. Atât de inconştientă a fost conducerea poloneză în acele tim-

puri, încât ne întrebăm dacă Polonia nu şi-a meritat soarta. Să fie o simplă coincidenţă faptul că Dimitrie Cantemir, în cartea lui *Descriptio Moldaviae*, atunci când vorbeşte de această pasăre lipsită total de instinctul de conservare şi care se cheamă ierunca, îi da pentru defectul surzeniei şi traducerea în poloneză, adica *gluşca?*

* * *

De relaţiile Ţărilor Româneşti cu Petru cel Mare, Istoria Milioukov vorbeşte puţin, căutând doar să arunce vina desatrului de la Prut asupra celor doi domnitori, Constantin Brâncovanu şi Dimitrie Cantemir. "In April 1711, la Iaroslavlî, în Galiţia, Petru încheie un tratat cu hospodarul Moldovei, Cantemir" (I, p. 336). "Apoi se duce la Prut în fruntea armatei sale şi întâlneşte pe hospodar la Iaşi" (I, p. 336). "In Balcani, raporturile lui Petru cu populaţiile creştine şi în special cu cele slave iau, de aici inainte, caracterul unei politici practice şi directe. După fuga lui de pe câmpul de bătaie de la Poltava, Carol al XII-lea se refugiase la *Bender, în Turcia*, excitând ura contra Rusiei. In ceiace-l priveşte (pe Petru), în Aprilie 1711 încheie un *pact* cu Cantemir, hospodarul Moldovei. Printr'un *acord secret*, semnat puţin după aceia la Poltava, Brâncovanu, hospodar al Valahiei, se însărcinase, în cazul când ţarul ar merge asupra Turciei, să rascoale pe Sârbi şi pe Bulgari şi să formeze o armată de circa 30.000 de oameni; în plus el promisese să aprovizioneze armata rusă; ca o contrapartida, Petru se angajase să proclame independenţa Valahiei, *sub protectoratul Rusiei*. Decis să rupă cu Turcia, ţarul, într'o declaraţie publică, vorbeşte de jugul care apasă pe Greci, Bulgari, Sârbi, etc., şi printr'un manifest special cheamă pe Muntenegreni la lupta contra Turcilor. Această prima manifestaţie practică a faimosului "panslavism" rus, îl obligă să dea asigurări Poloniei care se temea deja de planul ţarului de a restabili imperiul Orientului" (I, p. 343). Iată ca din nou Milioukov e confuz, sau mai bine zis, vrea să fie confuz. In tot ce scrie de relaţiile ţarului cu Ţările Româneşti, Milioukov nu spune despre ele nici că sunt, nici că nu sunt slave. Şi iată că vine din nou cu insinuările. "In Balcani, raporturile lui Petru cu populaţiile creştine şi *în special cu cele slave*, iau de aici inainte, caracterul unei politici practice şi directe". Ori din toată expunerea şi din ceiace a fost în realitate, relaţiile directe le-a luat numai cu Brâncovanu şi Cantemir, care nu erau slavi. Atunci? Dar mai spune că pentru a răs-

cula pe Sârbi şi pe Bulgari, se angajase Constantin Brâncovanu, deci Ruşii nu au avut cu ei relaţii nici practice şi nici directe. Pentru cititorul străin neprevenit, reiese că Valahii şi Moldovenii sunt slavi. Dar, repetăm, aşa cum am aratat şi în celelalte capitole, Istoria Milioukov nu afirmă, ci numai insinuiază. Cu afirmaţiile precise s'a însarcinat, aşa cum am arătat, Istoria Roller.

Petru îi scrie generalului Şeremetev că hospodarii îi fac cunoscut că de îndată ce armatele ruseşti vor fi în teritoriile lor, ei vor trece de partea ruşilor şi vor răscula numeroasele populaţii contra Turcilor. Ca urmare, Sârbii, Bulgarii şi alţi creştini se vor ridica la rândul lor contra Turcilor, unii venind alături de noi, alţii răsculându-se în interiorul ţării. In asemenea situaţie, vizirul nu va mai îndrăzni să treacă Dunărea, cea mai mare parte din trupele lui va intra în debandadă şi se va răscula. Dar, *dacă întârziem, Turcii vor trece Dunărea şi creştinii nu vor mai îndrăzni să ne urmeze*" (I, pp. 343-344).

In timp ce Şeremetev se găseşte înca aproape de Iaşi, armata turcească trece Dunarea. Petru este încercuit cu armata sa de 30-40.000 de oameni, de o armată turcotătară de cinci ori mai puternică. Hospodarul Valahiei se abţine de a-l urma şi nu lasă să treacă pe cei 19.000 de Sârbi să vina în ajutorul Ruşilor. Numai *graţie corupţiei* şi lipsei de încredere a Turcilor în propria lor armată, inamicul se mulţumeşte prin tratatul de la Prut (1711) să impună Ruşilor condiţiile arătate mai inainte. Petru *acceptă cu bucurie aceste condiţii;* el era gata să dea tot, chiar să cedeze oraşul Pskov, cu condiţia să păstreze Ingria şi Petersburgul. Natural, această *aventură* zdruncină prestigiul său în Europa şi *chestia Orientală* este amânată până la venirea la tron a Ecaterinei a II-a (I, p. 344).

Şi aceasta e tot sau aproape tot. Mai găsim la pagina 347 notaţia următoare: "După experienţa de la Prut el (Petru) ştie ce însemnează a încerca aventura cu uşurinţă şi de a se încrede în aliaţi". Dar din aceste puţine notaţii sunt date suficiente pentru a trage concluzii importante. Istoria Milioukov evită să fie clară în ceiace priveşte origina Ţărilor Româneşti şi în special a Moldovei. Carol al XII-lea se retrăsese la Bender, *în Turcia.* E constantă teza rusească că în 1812 Ruşii au luat Basarabia de la Turci şi nu de la Moldoveni. Am văzut că o mâna de ajutor îi întinde Istoria lui Roller şi, din nefericire, în mai mică măsură, însuşi N. Iorga. Istoria Milioukov evită să vorbească de clauzele tratatului încheiat de Petre şi Cantemir. Vorbeşte numai de acele ale *acordului secret* încheiat între Brân-

covanu și țarul rusesc, prin care se angaja să proclame independența Valahiei. Deci Milioukov evită să vorbească de independența Moldovei, căci ar fi însemnat să vorbească de Basarabia. Și deaceia găsește mult mai prudent să treacă condițiile acestui tratat sub tăcere. Cititorul francez va fi indus în eroare de această tactică rusească.

S'ar putea crede că e vorba numai de trei volume de istorie care, deși redactate de o formidabilă echipă de profesori universitari ruși sau pro-ruși, nu vor avea nici o influență asupra *fraților* noștri francezi. Dar cititorul se înșeală. Dacă examinează reclama făcută de Editura Payot în cartea "Caterina a II-a și timpul său" de M. Lavater — Sloman, în 1952, va găsi 26 de cărți de istorie rusească. Și aceasta numai într'o editură! Desigur Rușii sunt niște înapoiați, se ocupă de probleme minore, de probleme istorice. Ah Filosofia! Românii? Câte cărți de istorie s'au scris, în care să se combată tezele false ale Molohului rusesc în România? Și câte s'au scris în exil? Afară de două volume întitulate "Aspect des rèlatios russo-roumaines" publicate la Paris și redactate de o echipă de istorici improvizați, ce alte cârți s'au mai scris? Spunând "improvizați" nu vreau să scad meritele acestei echipe, vreau să spun că nu sunt istorici de meserie. Ca un omagiu le dau numele tuturor componenților acestei echipe: G. Ciorănescu; G. Filiti; R. Florescu; D. Ghermani; A. Gorjiu: M. Korne; N. Neculce; A. Misirliu; A. Șuga. Au mai scris cărți de istorie doar Dnii Pamfil Șeicaru și Ion Dumitru. Și câte cărți de filosofie? Cu toptanul. Cărți extraordinare, apreciate de străini, totul perfect. Dar cititorul străin grație acestor *minori* scriitori ruși sau proruși, învată că Basarabia a fost luată de ruși de la turci, că Românii sunt toți slavi, în special Moldovenii și, într'o zi, când rușii se vor hotărî să ocupe, *într'o primă etapă,* Moldova, Occidentalii vor strânge din umeri. De la *savanții* români au aflat doar chestia logodnei scorpionilor. Și toate publicațiile romănesti — prin posturile de radio au aflat și cei din Țară chestia cu logodna scorpionilor — se întrec în osanale la adresa celor ce-i lămuresc pe Occidentali în misterele budismului și șamanismului. Când cineva are curajul să protesteze, e considerat în cel mai fericit caz un iconoclast, un turburator al armoniei exilului, dacă nu deadreptul un nebun.

Dar să vedem acuma ce spune C. C. Giurescu și, în special, Roller. La pagina 414 a cărții citate de noi, citim: Prin tratatul de alianță încheiat cu acest prilej la Luck (?), la 3 Aprilie, *Moldova urma să aibă hotarele de la Dună-*

re la Mare (!!!); domnia devenea ereditară în familia lui Dimitrie Cantemir; țarul trebuia sg dea soldă rusească pentru întreținerea unei oști moldovene de 10.000 de oameni și *nu cerea tribut*. După cum se vede, nimic de Basarabia.

Istoria lui Roller? La pag. 215, III, citim: "In preambul, țarul arăta că ia sub ocrotirea sa "poporul Moldovei", împreuna cu celelalte popoare creștine, a căror luptă antiotomană se angajează să o sprijine. Primele trei din cele 17 articole ale tratatului se referă la viitoarele relații dintre Moldova și Rusia; domnul va jura credință țarului, iar la intrarea armatei rusești el i se va alătura cu oștile sale în vederea luptei contra turcilor. Rusia se angajează să sprijine Moldova împotriva imperiului otoman. După izbîndă și eliberare, țarul și guvernul rusesc nu se vor amesteca în treburile interne ale țării care va fi cîrmuită de Dimitrie Cantemir și de urmașii lui. Țarul va interveni numai în cazul cînd unul dintre domnii Moldovei *s'ar îndepărta de Rusia și de ortodoxie*" (!!!). In articolul 5, țarul declară că anulează orice alte făgăduieli ce ar fi făcut cu privire la tronul Moldovei. Articolul 4 precum și articolele 6-9, ale tratatului asigură domnia ereditară în familia Cantemir și garanteaza exercitarea nestînjenită a autorității domnești. In lipsa urmașilor direcți în linia masculină, tronul va reveni ramurilor colaterale. Domnul Moldovei va avea "toată" puterea; boierii și întregul popor sunt datori să asculte toate poruncile domnești. Deasemenea se confirmă stăpînirea de către domnie a tuturor orașelor și satelor din jurul lor (ocoale). Intre atribuțiile domnești era și confirmarea privilegiilor boierilor, între care nu se găsea dreptul de judecată, deoarece alt articol al tratatului prevedea că dreptul de judecată în toată țara, îl va avea numai domnul. Boierii nu vor putea face apel la țar: fără învoirea domnului Moldovei, nici un boier nu va putea căpăta de la țar vreun privilegiu. Alte articole ale tratatului prevăd *retrocedarea cetăților și teritoriilor cotropite de Turci în vremea lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș*". Precum se vede — și e o amenda ornorabilă — Istoria Roller vorbește de retrocedarea cetăților și teritoriilor cotropite, dar se ferește să facă cea mai insignifiantă aluzie la Basarabia. In orice caz, și e surprinzator, îl întrece pe C. C. Giurescu.

In ceiace privește tratatul în sine, cu toate că fusese redactat de Dimitrie Cantemir care era un savant al timpurilor sale, se vede că Rușii își băgasera acolo cuiul lui Pepelea: reiese că *Rusia putea interveni, atunci când unul*

dintre domnii Moldovei s'ar îndepărta de Rusia și de ortodoxie. Petru cel Mare, ca orice rus de atunci și de mai târziu, știa că nu va respecta tratatul, că nu-l semna pentru a-l respecta și deaceia își introdusese motivul pentru a-l putea călca: atunci când unul dintre domnii Moldovei s'ar îndepărta de Rusia și de ortodoxie, Rusia putea interveni. Ce însemnează aceasta o pricepe desigur orice Român, o pricep chiar și filosofii, dar cum o poate pricepe un American, care nu-i cunoaște pe Ruși? Ce pricepe un American despre Ruși ne-a demonstrat-o Roosevelt la Teheran și Yalta.

Dar iată că, spre stupoarea nu numai a Rușilor ci și a tuturor comuniștilor din lume, se descoperă niște manuscrise ale lui Karl Marx. Și iată ce scrie Karl Marx: "Legăturile diplomatice dintre Rusia și Principate datează din 1710 când Petru cel Mare a încheiat un tratat cu Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei:

Art. 1. Moldova va dobândi întreg teritoriul dintre Nistru și Bugeac. Toate cetățile așezate pe malul stâng al Prutului vor aparține de drept Moldovei.

Art. 2. Moldova nu va plăti nici un tribut Rusiei.

Art. 3. Domnul se obligă să țină 10.000 de oșteni, plata cărora va fi acoperită de Rusia.

Art. 4. Rusia nu se va amesetca în afacerile țării și nici unui rus nu-i va fi permis să se căsătorească și să dobândească moșii în Moldova.

Art. 5. Titlul domnului va fi de Alteța Sa domn și singur stăpânitor al Moldovei, aliata Rusiei.

Dupa cum se vede, Karl Marx precizează că e vorba de Basarabia: *teritoriul dintre Nistru și Bugeac* și *toate cetățile așezate pe malul stâng al Prutului*, ceiace Istoria Roller, cum era normal, evită să pomenească. (Karl Marx, "Insemnări despre Români, cu un comentariu de Pamfil Șeicaru, Edit. Carpații", p. 97).

"*Moldova va dobândi întreg teritoriul dintre Nistru și Bugeac*", este traducerea făcută de comisiunea reseristă, în frunte cu profesorul Andrei Oțetea. Dl Dionisie Ghermani, în "Aspect des rélations russo-roumaines", p. 225. traduce: "Moldova câștigă toată regiunea situată între Nistru și Dunăre, denumită Bugeac". Aceasta este interpretarea dsale. Traducerea corectă, credem se găsește în cartea editată de "Carpații", căci ea reproduce traducerea făcută de Oțetea. Textul englez al lui Marx zice: "Moldavia shall acquise all the territory situated between the Dniestr and the Budjak". Dl Ghermani dă o interpretare personală acestui pasagiu neclar al lui Marx. S'ar putea să fie

cel just, dar oricum, chestia e controversată. Ar trebui ca istoricii noştri din exil să se aplece asupra acestei chestiuni şi s'o lămurească. S'ar putea interpreta că Bugeacul, în gandirea lui Marx, nu intra în teritorille ce trebuiau să fie cedate Moldovei. Această interpretare este falsă de la început, pentrucă atunci când vorbeşte de cetăţi, Marx spune: "*All the* fortresses on the left bank of the Prut shall belong, as of right, to Moldavia". Deci e vorba de *toate* cetăţile. Şi la stânga Prutului, cele mai importante cetăţi Chilia şi Cetatea Alba, se găseau în Bugeac. Având în vedere importanţa lor, cu mult mai importante decât Tighina şi Hotinul-nu ar fi exclus ca Petru cel Mare să fi plănuit o păcălire a lui Dimitrie Cantemir. In orice caz, atât *toate* teritoriile cât şi *toate* cetăţile, arată că Dimitrie Cantemir care redactase tratatul, se gandise bine la toate, mai puţin doar la faptul că trata cu *Ruşii*, pe care nu-i cunoştea. Trăise mult timp la Constantinopol şi-i cunoştea bine pe Turci, dar nu-i cunoştea pe Ruşi. In ceiacei priveşte pe Ruşi, îi era necesar lui Cantemir instinctul de conservare pe care nu l-a avut. L-au avut însă unii boieri, în cap cu Iordache Rosetti, pe care, Contemir nu numai că nu l-a ascultat, dar l-a şi dat pe mana Ruşilor!!!

Şi acuma să vedem ce spune Nicolae Iorga. Marele nostru istoric socoteşte că Petru cel Mare nu se gândea deloc să se aventureze prin ţinuturile noastre!!! "Căci ceiace-i stătea lui mai mult la inimă era o altă cucerire, nu de teritorii locuite de *fraţii* săi ortodoxi şi slavi de la Dunăre şi din Peninsula balcanică: ci cucerirea trecutului moscovit însuşi în ceiace el avea de autocratic şi mongol, occidentalizarea într'o formă germanică a provinciilor disparate care formau imperiul său" ("Histoire des rélations russo-roumaines", p. 98-99). Deci pe Petru cel Mare nu-l interesau cuceririle, sau în orice caz, îl interesau mai puţin decât organizarea, civilizarea, modernizarea, occidentalizarea într'o formă germanică a provinciilor disparate care formau imperiul său. Deci un om pacific. Ori il contrazic pe N. Iorga înşişi istoricii ruşi, inclusiv panegiriştii gen Milioukov, care afirmă toţi că Petru a avut un singur gând: *mărirea gloriei Rusiei*. Mărirea acestei glorii n'o putea obţine decât pe calea armelor. De la zece ani a început să se pregătească, la început jucându se dea soldaţii, formând apoi regimente. Abia instalat pe tron face o manevră la care participă 30.000 de oameni, cifră enormă pentru acele vremuri. La tăierea bărbilor, deci la occidentalizare, a trecut numai după ce făcuse campania Azovului. Şi în această călătorie în Europa, a căutat aliaţi

pentru un războiu contra Turcilor. Negăsind aliați contra Turcilor, a căutat și a găsit contra Suedezilor. *El voia razboiu cu orice chip, pentru mărirea gloriei Rusiei.*

"Fără cruciada contra Turcilor, continuă Iorga, începută în 1683, poate n'ar fi luptat niciodată contra ienicerilor sultanului și fără atacul lui Carol al XII-lea și complicațiile poloneze n'ar fi coborit niciodată în aceste regiuni ale Niprului unde el a întâlnit, cu Carol al XII-lea în retragere, trădarea lui Mazeppa și o stare de lucruri care-l invita la o nouă acțiune contra imperiului otoman pe care-și făcea iluzia că-l va distruge dintr'o singură lovitură" (op. cit., p. 98).

Prin urmare, această cruciadă începuta în 1683 l-ar fi obligat la campania Azovului, dar ce l-a obligat să caute aliați și să pornească cu războiu contra Suedezilor? In prima călătorie în Europa nu a căutat să studieze organizarea Olandei, Angliei, Austriei, etc., ci din contra, a studiat arta navală. Cu ce scop? Razboiul. Nici panegiriștii lui Petru cel Mare nu au gasit, de altfel nici nu au căutat, o fibră pacifistă. Și iată că o găsește marele nostru istoric!!! Pentru cel Mare a căutat toată viața sa razboiul cu lumânarea. Ca urmare a "studierii" organizației Occidentului, a tăiat doar bărbile notabililor imperiului. Pe Petru cel Mare, spune N. Iorga, nu-l interesau teritoriile locuite de frații săi creștini și slavoni de la Dunare și Balcani. Interpretarea lui N. Iorga este total eronată. Din prima călătorie în Europa, unde din punct de vedere organizatoric a studiat doar tăierea barbilor, scrie patriarhului Adrian că el studiază în Amsterdam arta navală, "nu din nevoie, ci pentru a cunoaște arta maritimă și de a putea la intoarcere să triumfez contra inamicilor lui Isus Christos și de a deveni prin grația sa, *liberatorul creștinilor*". De ce și cum voia el să elibereze pe creștini o știu sau ar trebui cel puțin s'o stie toți Românii ,după 12 invazii "pacifice și protectoare".

Și încă înainte de a încheia cu Suedezii pacea dela Nystadt, încă din 1715, el a trimis oamenii lui să studieze regiunile caspice și caucaziene. Aflase că ar fi și pe acolo niște creștini care aveau nevoie de ajutorul lui. "In acelaș timp a intrat în relații cu Vakhtang, prințul Georgiei și s'a interesat să știe unde trăiesc Armenii; *el stie că cele doua națiuni sunt creștine și schițează deja proiectul unui protectorat.*" Să fi știut atât de puțin N. Iorga despre Petru cel Mare, cunoștințele lui să se fi redus doar la cronica lui Neculce și la lucrarea lui Silviu Dragomir "Contribuții la relatiile Bisericii române cu Rusia în seco-

lul XVII"? In toată lucrarea lui N. Iiorga "Histoire des rélations russo-roumaine" sunt citaţi doar Neculce şi ceilalţi cronicari, el însuşi şi în special Silviu Dragomir, pe care-l citează aproape la fiecare pagină. E mai probabilă ipoteza anterioară că e vorba de o redactare grăbită, voind să mai adaoge încă o carte la celelalte deja publicate. Dl Pamfil Şeicaru ne arată în lucrarea dsale "Nicolae Iorga" cum marele istoric a scris o Istorie a Armenilor în numai câteva săptămâni, făcând rareori apel la lucrările altora şi bazându-se doar pe formidabila sa memorie.

N. Iorga se întreabă: "A fost Petru cel Mare iniţiatorul politicii care va fi mereu legată de numele lui şi a cărui puternică amintire, a impus pe falsificatorul ce a fost descoperit să fabrice acest pretins testament care recomanda succesorului său cucerirea Constantinopolului? Şi-a început el domnia, lung timp nesigură, ameninţat de intrigi militare şi civile de competiţii dinastice, prin a-şi face un program de acţiune cuceritoare în Orient, căreia şi-a dedicat viaţa întreagă? Trebuie datată din această epocă şi pornită din propria lui minte această împingere spre mările din Sud, care va fi de aici înainte caracterul principal al politicii moscovite, devenită, prin anexarea Kievului mai ales, acea a naţiunii ruseşti întreagă? (op. cit., p. 98). Acestea sunt întrebarile pe care şi le pune N. Iorga şi iată care e răspunsul: "Trebuie răspuns cu hotărîre: nu!" (op. cit., p. 98). Vom reveni asupra acestei chestiuni. Deocamdata, răspunsul lui atât de categoric ni se pare cel puţin hazardat.

"Pentru a-şi îndrepta atenţia în această parte, a fost nevoie de intervenţia acestor naţiuni înşişi, spre care i se atribuie intenţia de a fi voit să le cucerească cu orice preţ contra voinţei lor" (op. cit., p. 99). Iată că N. Iorga ne prezintă pe Pentru cel Mare ca pe un rus foarte cumsecade.

In timpul domniei lui Antioh Cantemir, la 1700, Emil Voşniţin, primul ambasador rus care, plecând de la Azov, s'a dus la Constantinopol pe mare, la înapoiere a traversat Iaşii. In această trecere prin Iaşi, Neculce vede un plan rusesc, dar N. Iorga nu crede în el. Sub Constantin Duca, cneazul Dimitrie Goliţin, care se întorcea la fel dintr'o misiune la Constantinopol, botează pe un copil al domnitorului, motiv pentru care Duca şi-a pierdut tronul. Şi în acest caz, N. Iorga nu vede existenţa unui plan rusesc. Ori, trimiterea oamenilor lui în Caucaz şi la Caspică pentru a vedea unde trăiesc Armenii şi a schiţa un plan de protectorat, în indepărtatul Caucaz deci, ne face să credem că Neculce era cel care vedea just. Dacă nu putea

dormi liniştit Petru cel Mare din cauza suferinţelor unor creştini de la îndepărtata Caspică, e clar că suferinţele creştinilor oprimaţi în apropiaţii Balcani şi în special cei şi mai apropiati de graniţele lui, adică Moldovenii şi Muntenii, îi prefăceau somnul într'un adevarat chin!!!

După N. Iorga, până la venirea în scaun a lui Dimitrie Cantemir, nu s'au stabilit relaţii între el şi Ţările româneşti pentrucă şi unii şi alţii doreau ca celălalt să facă primul pas, adică somnul lui Petru cel Mare era liniştit şi senin. Şi vine în scaun Dimitrie Cantemir. Acesta cunoştea pe Turci şi-i considera complet decăzuţi. El s'a prefăcut că-şi ia asupră-i misiunea de a prepara o acţiune contra lui Constantin Brâncovanu, suspect de a fi avut relaţii cu ţarul prin intermediul unor calugări vagabonzi. Se pretinde, spune N. Iorga, că Petru cel Mare ar fi trimis ca să se informeze pe medicul lui, grecul Policală. In orice caz, abia instalat, Dimitrie Cantemir trimite emisari ţarului. Aceşti emisari au fost Ilie Abaza şi Ioan Mirescul. Puţin după aceia a trimis pe căpitanul Procopie, cu depline puteri de a incheia un tratat. Clauzele acestui tratat, după N. Iorga, concordă cu cele arătate mai înainte: Ţarul se arăta dispus a elibera "acest bun popor moldovenesc" ca şi pe alte naţiuni creştine supuse la suferinţe barbare; promisiunea de a redobandi fortăreţele ocupate de Turci; menţinerea regimului politic şi financiar; completă autonomie; dinastie indigenă; cooperare militară susţinută de tezaurul imperial. Se distinge, spune N. Iorga, de la început până la sfârşit, concepţia dinastică şi autocratică pe care o avea Cantemir. Cu condiţia de a rămâne fidel ţarului şi ortodox, el va fi un suveran absolut, având oraşele ţării la dispoziţia sa; nobilii şi toţi cetăţenii Moldovei vor fi supuşi ordinelor sale, fără nici o opoziţie. Acesta, spune N. Iorga, era numai o ciornă, şi a trimis după aceia un nou ambasador, pe Ştefan Luca sau Luculencu, cumnatul cronicarului Neculce. Tratatul solemn trebuia să fie încheiat până la sfârşitul lunii Mai şi publicat numai după intrarea trupelor ruseşti în Moldova. Dar între timp, a isbucnit un conflict între domnitor şi boieri. Boierii au pus şi ei condiţiile lor, pe care domnitorul a fost nevoit să le accepte. Se încheiase recent şi un acord cu domnitorul muntean Constantin Brancovanu. Brancovanu şi-a instalat oştile la Urlaţi iar Cantemir lângă Iaşi, aproape de mânăstirea Frumoasa. Căpitanul Procopie însoţit de alt ofiţer s'a dus la generalul Şeremetev, care se găsea la Moghilev şi i-au cerut, în numele domnitorului, să trimită o gardă moscovită care să-l captureze, pentru a se de-

gaja de răspunderea față de Turci. In Iunie, un corp de 3.000 de oameni, însoțiți de 500 de călgreți moldoveni de la Tigheci, au ajuns la Zagarancea, în apropierea Iașilor. Cantemir le-a ieșit înainte și două zile mai târziu, îi conducea în capitală. Domnitorul a facut o proclamație, anunțând sosirea armatei rusești și cerând tuturor să se unească cu țarul, ca șiște camarazi de arme, și să se îndrepte repede spre Dunăre, pentru a opri asaltul tiraniei și al invaziei turcești. Contra celor care nu vor răspunde chemării, Cantemir anunța măsuri severe.

Curând generalul Șeremetev trece Nistrul pe la Rașcov. Alte trupe rusești au trecut Nistrul sub comanda generalului Ianus. Dar înainte ca domnitorul moldovan să bănuiasca apropierea țarului, acesta însoțit de moldovenii Savin Zmucilă și Pavel Rugină, s'a prezentat la bariera Iașilor. "Abia a avut timpul mitropolitul Ghedeon să alerge pentru a stropi cu aghiazmă pe cel ce venea în numele lui Christ liberatorul" (N. Iorga, op. cit., p. 120). Țarul se duce imediat la palat și vizită baia turcească, care data dela sfârșitul secolului XVI. La înapoiere găsi pe Cantemir așteptându-l. Domnitorul *îi sărută mâna,* țarul îl sărută pe frunte și, ca să-și arate puterea, îl ridică în aer numai cu o mână. A doua zi, însoțit numai de trei ofițeri, vizitează bisericile orașului, după care a avut loc un mare banchet la care au participat generalii ruși Golițin, Dolgoruchi, Rönne și Weisbach, și Sava Ragusanul trimis al lui Brâncovanu, precum și Constantin Castriotul, tot muntean care dezertase în compania lui David Corbea cu drapelele valahe, pentru a le oferi țarului. La banchet, iar sărutări de mâini și de frunte.

"A doua zi Mitropolitul Ghedeon a primit pe țar la biserica Trei Ierarhi unde Petru s'a dus să se închine la moaștele Sfintei Paraschiva. El a refuzat să ocupe scaunul domnesc și a ascultat ca cel mai umil credincios, slujba făcută în cinstea sa" (op. cit., p. 122). Nu reiese deloc din redactarea lui N. Iorga că și-ar fi dat seama că aceasta era o sinistră mascaradă. Petru cel Mare, nu numai că a dus toată viața o luptă fățișă contra clerului rusesc, dar își bătea și joc de cele sfinte. Am arătat cum după întoarcerea din prima călătorie în Europa, scandalizase poporul, ducându-se întâi la amanta sa și apoi a chefuit toată noaptea la prietenul lui Lefort, și în continuare cu regimentele de gardă, în loc să se ducă să se închine la icoana Sfintei Fecioare Maria Tverskaia și la moaștele sfinților moscoviți. Dar aceasta nu e nimic. Tot atunci organizează celebra procesiune în care obligă pe bătrânul său profe-

sor Zotov să joace rolul "prea caraghiosului și prea bețivului patriarh", având pe cap o mitră cu o efigie obscenă a lui Bachus. "El (Petru), participa la această procesiune pe cât de *grosolană* pe atât de *sacrilejă*, căreia îi da caracterul unui act politic și va prelungi acest joc tot timpul domniei sale" (Milioukov, I, p. 408). Atragem atenția cititorilor că aceste rânduri nu au fost scrise de niște detractori ai țarului rus, ci de niște panegiriști ai lui. Deci Petru cel Mare își bătea joc de religie în mod *grosolan* la Moscova și la Iași asculta slujba ca cel mai umil credincios! De unde să știe bietul Cantemir de câtă ipocrizie era capabil "protectorul creștinilor!!!"

Dar se mai întâmplă ceva. Contra dorințelor autocrate ale lui Cantemir se ridicaseră mai mulți boieri, printre care cel mai îndârjit se arătase bătrânul Iordache Rosetti. *El a fost arestat de Rusi și dus la Kiev*, unde a rămas vreme îndelungată, considerat trădător al domnitorului lui. Facem o remarcă: Iordachi Rosetti nu a fost arestat de domnitorul moldovan Dimitrie Cantemir, ci de generalul rus Golovkin, de față fiind domnitorul Moldovei!!! Mult mai târziu se va petrece o scenă asemănătoare. In palatul regelui Mihai este arestat de trimisul sovieticilor dezertorul Bodnăraș, mareșalul Antonescu și transportat la Lubianka. Nimic nou sub soare!

Și a mai avut loc un banchet; acesta în mijlocul soldaților. S'au așezat mesele pe marginea șanțurilor. Prezida țarul: Cantemir era între generalii Golovkin și Șeremetev. Printre invitați erau și 15 boieri. S'a servit șampanie și Moldovenii s'au îmbătat. Toată lumea dormea sub cerul liber, printre și desigur și pe sub mesele acoperite încă de resturile banchetului. Turcii se pregăteau să treacă Dunărea și "marele general" Petru cel Mare chefuia... rusește. Dar încă ceva: asupra conținutului tratatului s'au înțeles în timpul chefului. Acest tratat a fost publicat a doua zi.

Petru cel Mare voia să se îndrepte spre Focșani, pentru a face presiuni asupre lui Brâncovanu care se arăta nehotărît să deschidă calea armatelor rusești, mai ales că în Moldova recolta fusese proastă în timp ce Muntenia avusese o recoltă bună. Deja generalul Rönne se îndreptase spre Brăila, însoțit de boierul muntean Toma Cantacuzino. Ori acest Toma Cantacuzino râvnea să ia tronul Munteniei. Nemulțumit, Brâncovanu se grăbi să se întoarcă la Târgoviște, cu învoirea Turcilor, cărora le-a dat — după Stănilești — toate proviziile destinate Rușilor. Turcii, în timp ce "marele general" Petru cel Mare se ținea de che-

furi, trecuseră Dunărea. Petru a hotărît să dea lupta la Stănileşti, lângă Huşi. Sfârşitul se cunoaşte. Armata rusească a fost înconjurată şi “marele general” a scăpat numai mituind pe generalii turci. Cantemir a luat drumul exilului, unde a şi murit. Sfârşitul lui Constantin Brâncovanu, care s'a încrezut şi el în “marele eliberator al creştinilor”, e şi el cunoscut. După cum am mai spus, istoricii ruşi au căutat şi caută să arunce vina desastrului asupra lui Brâncovanu şi Cantemir şi nu asupra *diletantismului* şi chefurilor lui Piotr Veliki.

Istoria noastră aureşte inacapacitatea politică a lui Dimitrie Cantemir cu meritele lui... culturale. Ori adevărul crud trebuieşte spus fără înconjur: *Dimitrie Cantemir a fost* o *calamitate.* Câteodată soarta se însărcinează să corijeze erorile incapabililor. Căci desastrul de la Stănileşti a fost un noroc pentru Ţările româneşti. Chiar marele nenoroc cu întunericul dens adus de domniile fanariote este mai puţin, mult mai puţin grav decât marea nenorocire ce s'ar fi abătut asupra Ţărilor noastre dacă la Stănileşti ar fi fost învingători Ruşii şi nu Turcii. Astăzi se ştie ce înseamnează *protectorat rusesc.* In Caucaz unde în 1715 Petru cel Mare “schiţase” un proiect de protectorat, a venit peste o sută de ani stăpânirea rusească, care dăinuieşte şi astăzi. Unde Moscoviţii şi-au oferit protectoratul, a venit sclavajul. Cantemir, pentru a-şi satisface bolnavele lui ambiţii, prezenta plocon Moldova ghiarelor ruseşti. El care a descris aşa de bine acea pasere surdă şi proastă lipsită total de instinctul de conservare, s'a dovedit a fi mai ieruncă decât toate ieruncile. Şi totuşi au fost câţiva boieri care au avut un robust instinct de conservare şi s'au opus ticăloşiei lui Cantemir. Cel mai important a fost Iordachi Rosetti. Acesta îi strigase domnitorului, fără teamă, în plin Divan: “*Te-i can grăbit, maria ta, cu chiematul Moscalilor*”. Aceasta o găsim în Istoria lui Roller, III, pagina 216, dar bineînţeles, bezbojnicii îl condamnă pe numitul boier, spunând că a făcut aceasta pentru a-şi păstra privilegiile. Şi, mai grav, Cantemir a acceptat ca acest boier să fie arestat în faţa lui de către ruşi şi trimis la Kiev. Sub negre auspicii îşi începea domnia Dimitrie Cantemir! Ce-ar fi fost capabili să facă “eliberatorii” mai târziu, dacă-şi permiteau să facă aceasta cu o zi înainte de publicarea tratatului de... protectorat!!!

Graţie “înţeleptei” lui politici-o alta ieruncă — Titulescu, a obţinut ca Ruşii să ne restituie osemintele lui Dimitrie Cantemir: osemintele, dar nu şi sceptrul de argint al Moldovei, pe care numitul domnitor îl luase cu sine şi

care — ne spune N. Iorga — trebuie să se găsească undeva prin Rusia. După câte ştim, osemintele acestui nedemn domnitor se găsesc astăzi la Iaşi, alături de ale lui Cuza Vodă. Când va veni ziua Dreptăţii, ele vor trebui scoase şi duse în altă parte, oriunde, dar nu alături de ale marelui domnitor Cuza Voda.

Istoria noastră va trebui cândva, să fie revizuită.

* * *

După tratatul de la Aix-la — Chapelle, Ludovic al XV-lea s'a găsit într'o situaţie incomodă: nu mai avea nici un aliat. Şi trebuia găsit unul şi cât mai repede. Privirile s'au îndreptat spre Rusia, Franţa având întotdeauna o înclinare instinctivă spre această ţară. Pe vremea aceia, în Rusia era nu un ţar ci o ţarină: Elisabeta. Această Elisabeta avusese o înclinare amoroasă spre Ludovic al XV-lea, dar fusese respinsă şi avea acuma, ca toate ţarinele, un amant. Şi mai avea un tratat cu Anglia, ambasadorul acestei ţări William Hambury, fiind atotputernic la Moscova. Franţa nu avea la curtea ţarinei nici un reprezentant şi orice francez care reuşea să pătrundă în Rusia era expulzat în mod barbar sau aruncat în închisoare. Trebuia deci ajuns la Moscova cu orice preţ. S'au gândit francezii cum s'o păcălească pe Elisabeta, trimitând o femeie în loc de un bărbat. Dar cum nu se putea încredinţa unei femei o asemenea dificilă misiune, au transformat un bărbat în femeie. Au găsit un tânăr de 27 de ani — cavalerul d'Eon —, cu trăsături femenine, care avea calităţile masculine necesare — curaj, îndrăzneală, tenacitate —, şi nu avea defectele masculine, adică nu-i plăceau nici femeile şi nici băutura. Cu riscul de a dezamăgi pe unii compatrioţi, trebuie să spunem că biografii acestui cavaler fantastic, afirmă că nu i-au plăcut nici bărbaţii, lucru curent în diplomaţie. Despre el, până în 1929, se publicaseră 48 de lucrări şi printre alţii, Voltaire, în corespondenţa sa, s'a ocupat de cavalerul d'Eon, spunând că viaţa lui va constitui o problemă interesantă pentru istorie.

Pătruns în Rusia ca femeie, ajunge repede în anturajul ţarinei, îi desvăluie secretul că era bărbat şi că fusese trimis la Moscova de către Ludovic al XV-lea pentru încheierea unui tratat între cele două ţări. Incă mai dinainte, d'Eon reuşise să câştige prietenia lui Ivan Ivanovici Şuvalov, amantul de moment al ţarinei, care avea sentimente de prietenie pentru Franţa. Cavalerul d'Eon devine lectorul ţarinei, în această calitate şi numai în această calita-

te rămâne în budoarul Elisabetei până la ore târzii din noapte, era inteligent, fin, cultivat, şi, în momentele de plictiseală, prezenţa francezului îi era mai mult decât agreabilă. Cu această înaltă protecţie şi cu inteligenţa deadreptul fantastică, a reuşit să pătrundă la arhivele secrete moscovite. Şi aici a găsit o copie de pe faimosul Testament al lui Petru cel Mare. Adus la Paris, în primul rând sfetnicii lui Ludovic al XV-lea nu-i acordă acestui testament nici o importanţă. Din tot cuprinsul testamentului, ceiace-l impresionase mai mult pe d'Eon, era soarta ce se pregătea Poloniei. Bolnav, de dimineaţa până seara d'Eon redacta şi adresa memorii abatelui de Bernis, marchizului de l'Hospital, contelui de Broglie, dar totul a ramas fără efect. Şi totuşi soarta Poloniei a fost decisă cu puţini ani mai târziu, sub domnia urmaşei la tron a ţarinei Elisabeta, exact cum se prevedea în *falsul* testament al lui Petru cel Mare. Şi cu toată această îndeplinire atât de rapidă a unui punct din *falsul* testament, toţi istoricii, toţi oamenii de Stat de atunci şi de mai târziu, s'au pus de acord: cavalerul d'Eon a comis un fals grosolan. Ce crede de exemplu marele nostru istoric N. Iorga, am arătat-o mai înainte. Şi totuşi îndeplinirea aproape a tuturor punctelor din acest *fals* testament, este cel puţin, turburătoare. Ultimul punct, al XIV-lea, rămas neîndeplinit, spune: "Dacă cei doi (Germanii şi Austriecii) refuză oferta Rusiei, ceiace este foarte improbabil, trebuie să producem conflicte ca astfel să se ruineze unii pe alţii. Atunci Rusia, profitând de un moment favorabil şi decisiv, va trimite contra Germaniei trupele sale, concentrate din timp.

In acelaş timp, două flote considerabile vor porni; una din Marea de Azov şi cealaltă din portul Arhangelsk, încărcate cu trupe asiatice şi se vor uni cu flotele din Mările de Azov şi Baltica. Forţa noastră navală va avansa, traversând Mediterana şi Oceanul şi va invada Franţa pe o parte şi Germania pe alta; odată cucerite aceste regiuni, restul Europei va trece, fără nici o greutate, sub controlul nostru". Acest ultim punct n'a fost realizat de urmaşii lui Petru cel Mare, dar...

Ceiace e curios, în cazul ca testamentul e fals, nu e faptul de a fi prevazut cuceririle ruseşti. Având în vedere colosala întindere a Rusiei în acea epocă, cu o imaginaţie fecundă, cavalerul d'Eon ar fi putut să creeze un roman ficţiune, dar ceiace e mai greu de priceput e faptul de a fi putut să-şi imagineze metodele, adică intriga, perfidia, rabdarea extraordinară, durata realizării planului. Se va putea obiecta că în materie de perfidie, Ruşii au un rival

de temut: perfidul Albion. Şi totuşi, între perfidia unuia şi celalalt, e o mare desoebire. Rusii ştiu să-şi păcălească partenerii şi *înainte*, şi *după*, fără să fie descoperiţi. Englezii sunt descoperiţi dupa comiterea actului. Churchill i-a păcălit de exemplu pe Polonezi, dar astăzi nu mai există nici un polonez care să n'o ştie şi să creadă în sinceritatea sau cel puţin în buna credinţă care ar fi fost înşelată de alţii, a lui Churchill. Mai există doar câţiva Români aciuaţi în Anglia, dar aceştia aparţin unei faune speciale. Ruşii, odată faptul consumat, continuă sa fie crezuţi. E deajuns să reamintim cum au fost crezuţi de Churchill şi Roosevelt, după încheiera tratatului cu Hitler. Intrebuinţând o comparaţie puţin academică, am putea spune că Rusia şi Anglia ar putea fi comparate cu două femei, să le zicem... frivole. Anglia este o asemenea femeie, dar de proastă calitate care, odată descoperită de bărbatul înşelat nu mai este crezută şi i se întoarce spatele, pe când Rusia este ca femeile să le zicem de... haute coûture care, şi după ce a fost descoperită, continuă să fi crezută de barbătul încornorat, pe care-l convinge că e vorba de... calomnii. Trecând de la această comparaţie neacademică la planul politic, putem spune că această calitate de a-şi păcăli partenerii la infinit, este o calitate specific slavă, sau mai bine zis, slavo-mongolică.

Ori cavalerul d'Eon, cand s'a dus prima dată în Rusia avea numai 27 de ani şi a rămas în această ţară, cu întreruperi, numai 5 ani. Când s'a dus nu cunoştea un cuvânt din limba rusă şi nu a învatat această limbă până la sfârşit. De unde dar să poată descoperi cu atâta luciditate caracterul rus? Ar trebui admis atunci că acest fantastic cavaler d'Eon a fost un profet!!!

Dar lăsând la o parte *falsul* sau realul testament al lui Petru cel Mare, rămân alte probleme de desbătut. Ruşii au avut şi au o viziune mesianică. Şi ea nu porneşte de la Petru cel Mare. E vorba de ideia celei de *a treia Rome*. Această ideie nu s'a născut în mintea Ruşilor ci în a altor Slavi, Bulgarii. In timpul celui de al XIV-lea secol, în timpul luptelor dintre Bulgari şi Bizanţ, s'a născut în literatura bulgară ideia celei de a treia Rome, care trebuia să fie capitala lor, Târnova, şi care avea să substituie pe cea de a doua Romă, Constantinopolul. De la Bulgari, ideia a trecut la Ruşi. După căderea Constantinopolului în manile Turcilor, în 1453, călugărul rus Filofteiu în ale sale "Epistole" şi mitropolitul Zosima în al său "Canon pascal" (1492), spun: "*Două Rome au căzut, a treia Romă va fi Moscova şi nu va mai exista a patra*".

Ivan al III-lea a mângaiat, se pare, această ideie şi, rămas văduv, se căsătoreşte cu o prinţesă bizantină, Zoe Paleologul, neopoată a ultimului împărat al Bizanţului şi adoptă insigne, etc. după moda bizantină şi fastul Curţii bizantine. Dar el era fricos dacă nu deadreptul laş. Am văzut cum în ultima lui luptă cu Tătarii (1480), nu are curajul să-i atace şi se întoarce acasă, bucuros desigur că şi şeful Tătarilor făcuse acelaş lucru iar, în ceiace priveşte celălalt inamic, Polonia, a uneltit toată viaţa contra lor, a ţesut alianţe dar, când unul dintre aliaţi, Ştefan cel Mare, a fost atacat de Polonezi, Ivan a rămas liniştit acasă, scuzându-se că... e prea departe. Au urmat împărati slabi, Boris Gudunov, impostorii, teribila Perioadă a Turburărilor, etc. şi ideia celei de a treia Rome a fost pusă la naftalină. Ideia nu a mai fost agitată din punct de vedere politic, dar ea a continuat să fie agitata ideologic. Astfel, în cursul celui de al XVII-lea secol, Ruşii se manifestă printr'o izolare totală de Europa. In acest timp, Ruşii considerau că e un pacat şi o profanare orice relaţie cu Occidentul. Ei se considerau superiori — ca şi acuma, ca totdeauna — tuturor celorlalte popoare. Astfel, la Moscova, în timpul recepţiei ambasadorilor străini, se punea alături de ţar, un lighean şi un prosop şi ţarul se grăbea să se spele pe mâini, după ce strânsese mâna ambasadorilor străini!!!

Diplomaţii ruşi nu vor să se supună obiceiurilor străine şi îi contrariază înadins pe străini, *socotind că prin aceasta îşi menţin prestigiul şi îşi arată superioritatea culturii lor!!!*

"*Grosolănia moscovită devenise proverbială. Ambasadorii ruşi distrug apartamentele, fărâma mobilele, lăsând în urma lor un miros insuportabil şi o murdărie de necrezut... Când apar pe stradă, îmbrăcaţi în caftanele lor colorate, cu căciulile lor de blană, cu cismele de culori stridente şi cu hainele cu mâneci lungi de douăsprezece arşine* (o *arşină e* o *măsură de* 0,711 *m.*), *mulţimea râde şi îi priveşte cu curiozitate, ca pe nişte sălbateci*" (Mil., I, p. 229).

Intre 1646 şi 1657 trăieşte la Moscova vălugărul croat Krijanic. El venise să propage unirea Bisericilor şi sfârşeste prin a predica panslavismul. Temându-se ca Slavii să nu fie desnationalizaţi, el propagă desnaţionalizarea celorlalti de către Slavi. Se ridică contra Germanilor, considerând că aceştia reprezintă un viitor periculos şi contra Grecilor, considerând că aceştia reprezintă un trecut demodat. Intre ei sunt Slavii care trebuie să reprezinte un

progres rezonabil ce nu rupe cu tradiţiile ceiace nu prezintă un pericol de desnaţionalizare. După cum se vede, nu e vorba de un pericol de desnaţionalizare a *Ruşilor*, ci a *slavilor*. Pentru Krijanic, inamicii cei mai de temut sunt Germanii, din cauza superiorităţii civilizaţiei şi talentelor lor. El e contra ideiei celei de a treia Rome, spunând că acestea sunt fabule şi istorii ale adulatorilor greci. Dar în expunerea ideilor sale, Krijanic se contrazice, lucru ce îl scoate în evidenţă şi Istoria Milioukov. Căci Krijanic are o *credintă nestrămutata într'o misiune specială a Rusiei faţă de Slavi. "Ceilalţi Slavi n'au patrie, spune el, ţarul singur va putea să reunească toată această masă slavă risipita*" (Mil. I, p. 237).

Deci el nu e pentru a treia Romă, dar este pentru o reunire a tuturor Slavilor sub sceptrul Rusiei!!! Rusia nu avea la acea vreme frontieră comună cu unii Slavi, printre care cei mai importanţi erau Sârbii şi Bulgarii. Propunea deci să-i unească cu Rusia, dar pentru a se uni cu Bulgarii, trebuia să se treacă peste Ţările româneşti care nu sunt slave. Ori prin unirea cu Bulgarii se ajungea la Constantinopol, deci la a treia Romă!!!

Ideia celei de a treia Rome nu murise, dar trăia numai ca un vis îndepărtat dacă nu irealizabil, în subconştientul rusesc. Şi iată că vine Petru cel Mare care, prin războaiele lui, prin acapararea de imense teritorii, le arată Ruşilor ca acest vis mesianic nu numai că nu e irealizabil dar el nici măcar nu e îndepărtat. E probabil că Petru cel Mare începe fără a avea un plan precis. Era un diletant. Visul lui era doar "mărirea gloriei ruseşti". Incepe prin a ataca pe Turci la fortăreaţa Azovului, trece la Suedezi şi se înapoiază la Turci. După desastrul de la Stănileşti îşi îndreaptă ochii spre Caspica şi Caucaz. El creiază acest casus belli contra Turcilor: apărarea creştinilor "oprimaţi", ideie ce nu va fi părăsită de Ruşi până la iscodirea alteia: "apărarea proletariatului universal".

Când vine la Iaşi, într'o proclamaţie, vorbeşte de "jugul cu care barbarii apasă pe Greci, pe Bulgari şi pe Sârbi, iar într'un manifest special se adreseaza Muntenegrenilor. *Este vorba de o prima manifestaţie practică a faimosului penslavism rus*, e nevoit să recunoasca "Istoria Milioukov", I, p. 343. Dar cu aceasta, implicit, mai recunoaşte ceva: recunoaşte că "apararea creştinilor oprimaţi" era doar o perdea de fum, dacă nu o adevărată mascaradă. Iar pagina următoare, aceiaşi Istorie, după tratatul de la Prut, spune: "Natural, această aventură sdruncină prestigiul său (al lui Petru) şi *Chestiunea Orientului* este amânată până la

venirea pe tron a Ecaterinei a II-a". Deci chestiunea Orientului ia naştere odată cu Petru cel Mare şi continuă până la Nicolae al II-lea. Cucerirea Constantinopolului rămâne o *constantă* a politicii ruseşti şi ea va reisbucni oridecâte ori la Moscova urcă pe tron un bărbat sau o femeie ambiţioasă. Cu sau fără acest testament al lui Petru cel Mare, cucerirea Constantinopolului e încercată de Ecaterina a II-a, Alexandru I, Nicolae I, Alexandru al II-lea şi Nicolae al II-lea. Pretextul a fost totdeauna acelas: apărarea creştinilor oprimaţi. Pentru a ajunge însă la Constantinopol, Ruşii trebuiau să treacă peste trupul unor ţări neslave, Tările Româneşti, ceiace constituia pentru noi un inamic *natural*, aşa cum l-a numit mai târziu Take Ionescu.

Ruşii se feresc să vorbească de latinitatea sau nelatinitatea noastră, lăsând-o în suspensie, sau trec la insinuări. Aceasta pentru trecut. După al doilea războiu mondial se trece la o nouă fază, la aceia a dovedirii existenţei unei naţii aparte, şi anume naţia *moldovenească*, care ar fi mai veche decât... Tracii. Astfel în cartea "La Grande Thrace", care se găseşte sub tipar în Editura "Carpaţii" din Madrid, de prof. Al. Boldur, cititorul va descoperi cu stupoare că a existat o limbă moldovenească extrem de veche, înainte de cea tracică, pe care, un pretins istoric sovietic, o consideră inexistentă. Existând o limbă moldovenească, însemnează implicit că a existat o populaţie ce vorbea această limbă. Această populaţie cu o limbă moldovenească s'a slavizat după aceia şi cum există deja o republică moldovenească în U. R. S. S., nimic mai logic decât necesitatea unirii acestei populaţii cu sora ei sovietică, mai ales că aceasta populaţie moldovenească rătăcită nu are nimic comun cu latinitatea. Aceasta ca o prima etapa. Ulterior s'ar descoperi că această limbă moldovenească sovietică are curioase asemănări cu limba Muntenilor şi a Transilvanenilor, şi cum nici ei nu au nimic comun cu latinitatea, logica va interveni din nou şi va cere unirea lor cu "*sora*" sovietică.

A existat şi există aceasta ideie mesianică rusească de superioritate a rasei slave, rasă tânără, viguroasă, care va distruge rasele îmbătrânite europene. Considerând că slavismul ca ideie a îmbătrânit, Ruşii au lansat una nouă, aceia a *eurasianismului*. Ea se datoreşte exilaţilor ruşi de după primul războiu mondial. Ei se numesc *eurasieni*. Principalii membri au fost prinţul N. S. Trubeţkoi, P. N. Saviski, L. P. Karsavin, P. P. Suvcinski, etc. Aceştia au adoptat mai întâi ideile slavofile ale lui Danilevski dar

apoi, considerând că elementul slav este prea pătruns de idei europene, decie și el îmbătrânit, l-au substituit cu elementul asiatic. Imperiul rusesc, așa cum il concep ei, este imperiul lui Gengish Han!!! Primii eurasieni considerau că acest imperiu trebuia să fie ortodox și să aibă un țar, dar o parte dintre ei, de *stânga*, s'au desprins și admit o Rusie sovietică, care li se pare a fi *începutul* imperiului asiatic!!!

Atragem atenția citotorului că aceasta ideie *eurasiană* a fost concepută de un grup de *exilați*. Și noi facem filosofia statului într'un picior!!!

In toată această tragedie, Petru cel Mare este doar punctul de plecare, din punct de vedere politic. El a arătat că visul mesianic este posibil. Pentru aceasta, pentru Ruși desigur, merită să fie socotit și denumit cel Mare. Dar totul a fost posibil gratie *micimii* celorlalți. Și cei mai mici au fost Polonezii. Fără ei, *Petru cel Mare*, ar fi fost *Petru cel Mic*.

IV

DE LA DIMITRIE CANTEMIR LA CONSTANTIN IPSILANTI

CHIAR în timpul vieţii lui Petru cel Mare mai are loc un războiu în spaţiul nostru. La el participă numai Austria şi Turcia. Rusia se abţine, probabil din cauza amintirii desastrului de la Prut în 1711. Războiul ţine doi ani (1716-1718), Turcii sunt învinşi şi prin pacea încheiată în 1718 la Pasarowitz, Austriacii ne iau Oltenia, pe care o stăpânesc până la pacea de la Belgrad, în 1739.

Aceasta nu însemnează că acei ce vedeau salvarea noastră în Moscova, nu au încercat să atragă Rusia în războiu. Mitropolitul Moldovei şi fraţii Sturdza care se găseau refugiaţi în Rusia, intervin pe lângă Dimitrie Cantemir, iar acesta face un memoriu pe care-l înainteaza lui Petru cel Mare, cerându-i să intervină. "Experienţa din 1711 şi nevoia de a consolida anexiunile realizate în Nord, împiedică Rusia de a urma acest sfat. *Dar propunerea lui Cantemir fiind în logica lucrurilor, aplicarea ei n'a fost decât amânată*" (Roller, III, p. 465).

Petru cel Mare a murit pe neaşteptate, fără să aibă timp să-şi desemneze moştenitorul. Au urmat obişnuitele certuri, care s'au terminat prin urcarea pe tron a Caterinei I-a. Aceasta era a doua soţie a lui Petru cel Mare, o simplă ţărancă din Letonia care, înainte de a deveni amanta şi mai târziu soţia ţarului, fusese amanta curteanului Menşikov. Alegerea ca împărăteasă a acestei femei cu un trecut atât de puţin recomandabil, s'a făcut cu ajutorul regimentelor de gardă care, cum spune Milioukov, interveneau prima dată în luptele politice.

Caterina moare după doi ani, adică în 1727, şi îi urmează la tron Petru al II-lea. Acesta era nepotul lui Petru cel Mare, fiul lui Alexis, ucis de propriul lui tată, adică de Petru cel Mare. Dar nici Petru al II-lea nu are o lungă domnie. Moare la 18 Ianuarie 1730. Ii urmează la tron Ana Ivanovna, nepoată a lui Petru cel Mare, care domneşte până în 1740. Ca şi predecesoarele şi urmaşele sale, în calitate de regente sau de ţarine, Ana şi-a avut şi ea amantul ei, care a domnit pentru ea: se numea Biron şi domnia Anei s'a numit Bironovscina, adică era lui Biron. Şi această domnie şi-a avut impostorul ei. In 1738 a apărut aproape de Kiev un individ care afirma că este ţareviciul Alexis Petrovici, adică fiul lui Petru cel Mare, ucis de către tatăl său cum am spus mai înainte. El a fost recunoscut ca atare de către clerul şi locuitorii oraşului Kiev, dar falsul ţareviciu şi partizanii lui sunt prinşi şi executaţi.

In timpul domniei acestei Ana are loc un războiu ruso-austro-turc, între 1735-1739. In 1735, armata rusească, sub comanda generalului Münnich, trece prin strâmtoarea Perekop şi ocupă Crimea. Cum era de aşteptat, Istoria Roller, III, p. 470, spune că a "eliberat-o".

Austria ia şi ea ofensiva, ocupă regiunea muntoasă a Moldovei şi Munteniei, pătrunde în Serbia şi după ce ia fortăreaţa Niş, se îndreaptă spre defileurile Balcanilor care duc la Adrianopol. Turcii, sfătuiţi de Francezi, încheie războiul ce-l duceau cu Perşii şi cu toate forţele se îndreaptă spre Austriaci, îi înfrâng, asediază Belgradul şi-i silesc pe imperiali să evacueze Oltenia.

Ambasadorul Rusiei la Constantinopol crede că a sosit momentul de a dărâma imperiul otoman *cu ajutorul creştinilor supuşi Turciei*. "*Guvernul din Petersburg, spune* Istoria Roller, III, p. 472, *era convins că, având concursul popoarelor creştine, poate să-şi realizeze planul de cucerire a Constantinopolului.*"

In Iulie 1739, Münnich se îndreaptă spre Nistru şi la 17 August învinge oastea turco-tătară la Stăuceni. O parte din trupele turceşti se retrag spre Bender iar alta trece Dunărea. La Ştefăneşti pe Prut, se prezintă generalului rus o delegaţie de boieri moldoveni şi de membri ai clerului, cu o scrisoare către ţarină. Printre ofiţerii ruşi se aflau şi Cantemireştii fii ai lui Antioch Cantemir, frate al lui Dimitrie. N. Iorga ne spune că detaşamentul care a ocupat Iaşul era comandat de Constantin Cantemir. Aceşti Cantemireşti vizau scaunul Moldovei, sub oblăduirea Matuşcăi Rossia, natural. "Münnich însuşi, primit cu toate onorurile în capitala Moldovei, încheie la 5 Septembrie cu

"deputații stărilor" o "convenție" prin care Moldova era declarată *independentă sub ocrotirea Rusiei*, care garanta boierilor și clerului menținerea privilegiilor lor. Țara trebuia să întrețină o armată permanentă de 20.000 oameni, să înființeze un corp de salahori pentru a lucra la fortificații și să plătească o contribuție de războiu". Roller, III, p. 472. Autorii Istoriei Roller nu roșesc să pună pe aceiași pagină fapte care se contrazic flagrant între ele. Astfel, spun că guvernul de la Petersburg era convins că având concursul popoarelor creștine, poate să-și realizeze planul de *cucerire a Constantinopolului*. Deci voiau să cucerească Constantinopolul, dar *acordau independența* Moldovei. Probabil că după cucerirea Constantinopolului, Rușii care aveau să treacă prin Moldova pentru a ajunge la Bosfor, aveau să plătească vamă!!! Condițiile "convenției" ne sunt prezentate într'o redactare defectuoasă, pentru a produce confuzia. Astfel, se spune că țara trebuia să întrețină o armată permanentă de 20.000 oameni. Din defectuasa redactare s'ar înțelege că armata avea să fie moldovenească, deci independență garantată, de moment ce avea voie sa aibă o armată. N. Iorga în lucrarea citata Histoire des rélations russo roumaines, pune lucrurile la punct: era vorba de întreținerea unei armate rusești și nu moldovenești, deci grea sarcina pentru biata Moldovă. Și mai trebuia să constituie și un corp de salahori. N. Iorga precizează că acest corp trebuia să fie format din 3.000 oameni. Printre condiții, Roller notează că Moldova trebuia să plătească o sumă de bani. Tot printr'o redactare defectoasa, Roller lasă să se înțeleagă că e vorba doar de o contribuiție de razboiu, adică odată pentru totdeauna, fără să precizeze cuantumul. Și N. Iorga precizează că această contribuție era de 90 de pungi de argint, a 1200 ducați punga!!! Și în plus — Roller tace —, Iorga ne spune că Moldova trebuia să plătească un tribut anual de 100 de pungi, deci 120.000 de ducați!!!

Despre comportarea trupelor lui Münnich, natural, Istoria Roller evită să vorbească. Iorga însă precizează: "*In luna Octombrie, Iașii au fost evacuați, nu fără a fi devastați*". Și: "*Munnich nu a știut să păstreze disciplina printre trupele sale care se retrăgeau. Cel mai mare număr al locuitorilor din districtele limitrofe, a fost prins și dus în sclavie, după obiceiul tătărăsc*". Splendidă independență! Norocul Moldovenilor a fost că n'a ținut mult!

Dar popoarele creștine *nu s'au mișcat*. Austriacii sunt bătuți peste tot și cer pace. "Trupele ruse, decimate de

privaţiuni în stepele deşerte din Sud (?), nu mai pot continua lupta" (Roller, III, 473).

S'a încheiat pacea dela Belgrad (7 Sept. 1739), prin care Austria retroceda Oltenia iar Rusia *restituia* Azovul şi evacua Moldova. Milioukov contrazice în parte pe Roller, spunând că prin această pace Rusia a *obţinut* Azovul dar se angaja să dărâme toate fortificaţiile şi să renunţe la dreptul de a avea în Marea Neagră, nu numai vase de războiu, ci chiar de comerţ. Acest războiu ca şi pacea dela Belgrad au fost un desastru pentru Rusia şi Milioukov nu le acordă mai mult de 5 linii. Despre ocuparea şi apoi evacuarea Moldovei, nici un cuvânt.

Ana moare în 1740. Ii urmează la tron Ivan al VI-lea care domneşte un an, regentă fiind mama lui, Ana Leopoldovna. După un an, Elisabeta Petrovna, fiică a lui Petru cel Mare, cu ajutorul regimentelor de gardă, arestează pe Ana Leopoldovna si pe fiul ei, tarul Ivan al VI-lea, îi închide şi se proclamă împărăteasă. Domneşte până în 1762. Ivan al VI-lea avea să fie ucis în cazematele de la Schlüsselburg în 1764, în timpul ţarinei Caterina a II-a.

In timpul împărătesei Ana, mulţumită faptului că popoarele creştine de sub jugul turcesc nu s'au mişcat şi că trupele ruseşti au fost decimate de privaţinni în stepele din Sud (?), am scăpat încăodată de norocul de a fi "eliberaţi" de marele nostru prieten (!) de la Răsărit. Acest mare prieten, creştin pravoslavnic, nu putea dormi liniştit din cauza suferinţelor altor creştini, şi voia cu orice preţ să ne "elibereze". De la Petru cel Mare, acest amor faţă de noi avea să revină ca paludismul, luând uneori forma brutală a amokului, dar mereu intervenea câte ceva care se opunea acestui amor care — ca toate marile amoruri era desigur desinteresat —, până când, însfârşit, la 23 August 1944 au reuşit să ne "elibereze" şi să poată bieţii oameni să respire şi să doarmă liniştiţi.

In timpul împărătesei Elisabeta, dragoastea pentru creştinii asupriţi de păgâni nu s'a manifestat .Era ocupată cu amanţii ei printre care unul-Rozumovski-era cunoscut sub numele de... împăratul de noapte. A avut totuşi un războiu cu Suedezii şi a participat la războiul de 7 ani, dar acestea nu ne ating de aproape. Mai interesant pentru noi este faptul că ea a adus pe tronul rusesc o nemţoaică care avea să intre în istorie sub numele de Caterina cea Mare. Şi la această nemţoaică, dragostea pentru noi avea sa revină sub forma amokului.

Elisabeta nu avea moştenitori, deaceia a adus un nepot din Holstein, l-a declarat moştenitor şi l-a căsătorit cu

Sofia d'Anhalt Zerbst, viitoarea mare ţarină. Acest nepot care avea să domnească numai un an, sub numele de Petru al III-lea, era un om subnormal din toate punctele de vedere. Slut şi idiot, deadreptul idiot, a fost uşor de dat la o parte de această prinţesă Sofia d'Anhalt, inteligentă şi foc de ambiţioasă. Petru al III-lea, împăratul "pueril" cum îl numeşte Miloukov, a urmat la tron după moartea Elisabetei în 1762, dar avea să fie dat repede la o parte şi pe tronul ţarilor avea să urmeze nemţoaica, care avea să devină pe drept cuvânt, o "mare ţarină" Voltaire a numit-o Semiramida Nordului dar alţii, mai puţin respectuoşi, au numit-o Mesalina Nordului. Se pare ca amândouă denumirile le merită, deşi pentru a doua are largi circumstanţe atenuante. Măritată în 1744 cu moştenitorul tronului, Caterina, femeie normală, s'a văzut soţia unui bărbat care era bărbat numai cu numele. Unul dintre biografii marei împărătese, M. Lavater-Sloman, în cartea sa "Caterina a II-a şi timpul său", folosindu-se de jurnalul marei împărătese, ne arată ce s'a întâmplat în... noaptea nunţii. "Acuma e o tăcere de moarte în jurul Caterinei, în camera alăturată nu se mai aude nici o mişcare; lumânările care trebuie să lumineze sărbătoarea de dragoste a tinerilor căsătoriţi, se sting încet, încet; tânăra mare ducesă nu mai poate de oboseală, dar poate ea să adoarmă înainte de a veni tânărul ei soţ? Orele trec una după alta. Spre miezul nopţii uşa anticamerei se deschide încetişor şi noua servitoare, Mme Kruse, apare în prag, surâzând: "Ştie alteţa Sa Imperială unde se găseşte soţul său? Se distrează cu lacheii şi s'a aşezat la o masă copioasă". Trece încă o oră. Şi acuma, rânduri din jurnalul Caterinei: "Nu ştiam ce să fac. Să mă scol? Să rămân în pat? Nu ştiam nimic".

Insfârşit, Petru intră în cameră. Se pare că găseşte situaţia complet naturală. Şi acuma din nou rânduri din jurnal: "Când era deja în pat, începu să-mi vorbească de plăcerea pe care ar avea-o valeţii lui de cameră, văzându-ne pe amândoi în pat. Insfârşit a adormit şi a dormit confortabil până dimineaţa. Mme Kruse a încercat a doua zi să ne vorbească ca unor tineri căsătoriţi, dar speranţele ei s'au arătat înşelate. Şi lucrurile au rămas aşa în timpul a nouă ani care au urmat, fără cea mai mică schimbare".

Cum anii treceau şi Caterina nu dăduse naştere unui moştenitor, împărăteasa Elisabeta şi-a dat seama de situaţie şi a însărcinat pe soţia unui inalt demnitar de la Curte, să aranjeze situaţia: să-l înveţe pe moştenitorul tronului să fie barbat. Şi aceasta cât mai repede şi cu teribile ameninţări pentru cazul când nu va reuşi. Şi soţia

demnitarului şi-a indeplinit misiunea. A găsit o femeie de proastă condiţie socială, care l-a învăţat pe moştenitor să fie bărbat. Şi astfel a avut cu Caterina un fiu care-i semăna întru toate. Numai că după ce moştenitorul a învăţat ce trebuia să ştie, nu i-a mai plăcut Caterina care era o femeie frumoasa, şi-i plăceau femeile slute şi proaste.

Faţă de cele expuse, desigur că nimeni nu poate arunca cu piatra. Dar şi Caterina a depăşit toate limitele. A avut 21 de amanţi omologaţi. Pe ultimul— Platon Zubov — după ce trecuse de 60 de ani. Şi Zubov abia avea 21 de ani Biograful despre care am vorbit-M. Lavater-Sloman, apară pe Caterina, susţinând că acest al 21-lea, Zubov, nu i-a fost amant ci numai consilier. In sprijinul afirmaţiilor lui, aduce argumentul că Zubov nu-i putea fi amant deoarece fusese crescut de ea de la vârsta de 11-12 ani, împreuna cu contele Bobrinski, care era un fiu al ei, făcut cu Grigore Orlov. Mai susţine Lavater că Platon Zubov era un om foarte inteligent şi că i-a fost ţarinei un sprijin nepreţuit în ultimii ani de viaţă şi domnie. Dar Milioukov e categoric: "In timpul ultimilor 6 ani de domnie ai Caterinei, Zubov rămâne idolul împărătesei, careia anii nu i-au potolit pasiunile şi care, în mod real, e nebună după el. Este o slăbiciune de femeie bătrână, căci Zubov n'are de partea lui decât fizicul; din punct de vedere moral şi intelectual este o nulitate". Milioukov, II, 610. După cum se vede, după ce avusese atâţia amanţi în tinereţe, către bătrâneţe, prevăzătoare, şi-a facut o crescătorie. Deci cei care au numit-o Mesalina Nordului, nu par deloc a fi prea exageraţi.

Moare deci împărăteasa Elisabeta în 1762 şi se urcă pe tron Petru al III-lea, soţul Caterinei. Acesta nu numai că nu-şi iubea soţia, dar o şi ura. Trăia în mod public cu amanta, o femeie urîtă care se numea Elisabeta Voroncov şi o ameninţa pe Caterina cu închisoarea. In acele momente, Caterina se găsea la al treilea amant omologat: Grigore Orlov. Anteriorii fuseseră Saltykov şi polonezul Poniatovsky.

Grigori Orlov avea un frate care se chema Alexis şi amândoi fraţii, cu ajutorul regimentelor de gardă, îl detronează pe Petru şi pe tron urcă Caterina. Pe Petru îl închid şi în închisoare Alexis Orlov îl ucide.

Caterina, ca şi Petru cel Mare, voia gloria şi mărirea Rusiei. In primul rând se gândeşte la Polonia. Pretextul de a interveni, i-l furnizează tot religia ortodoxa, desi ea fusese înainte de a se converti la ortodoxie — obligata —, luterană. In Polonia existau două religii: catolică şi orto-

doxă. Milioukov uită de data aceasta scopul propagandistic al Istoriei lui şi, spune adevărul fără ocolişuri. "*Apărarea ortodoxilor îi pare mijlocul cel mai sigur de a-şi ajunge scopul, care este acela de a cuceri regiunile ruseşti din Polonia*", II, p. 573.

Prinţul Repnin, ambasadorul rus la Varşovia lucrează cu toate forţele să stabilească egalitatea între catolici şi dizidenţi. Ortodoxii din Polonia se numeau dizidenţi. Prin *largi subsidii,* încurajează formarea de confederaţii de dizidenţi. Gratie acestor confederaţii şi a unei armate ruseşti de 30.000 de oameni, Repnin arestează pe inamicii cei mai înversunaţi ai dizidenţilor ca Saltyk, Zalusski şi Rzewuski, îi transportă la Vilna şi apoi îi deportează la Kaluga, în Rusia. Forţează apoi Dieta poloneză, în 1767, să acorde nobililor dizidenţi egalitatea politică şi religioasă cu catolicii.

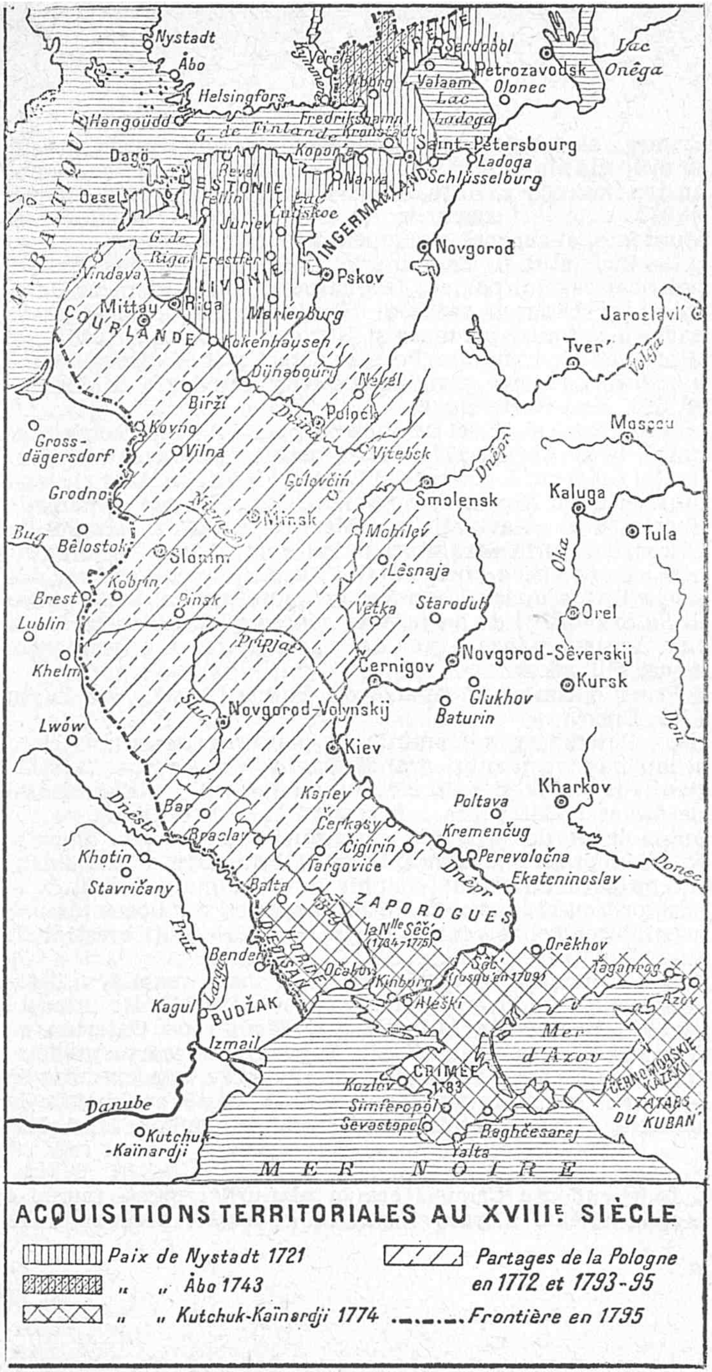
Se încheie un tratat ruso-polonez în 1768, prin care se recunoaşte Rusiei *dreptul de a interveni in afacerile interne ale Poloniei.* Dar imediat se formează la Bar o confederaţie cu idei şi scopuri opuse: apărarea independenţei interne şi externe a Poloniei şi suprimarea drepturilor dizidenţilor. Generalul Apraxin ia cu asalt oraşul Bar şi apoi Cracovia. In acelaş timp, în Ukraina, un regiment de haidamaci se revoltă contra Polonezilor. Aceasta, contra dorinţelor ruseşti. Un detaşament de asemenea haidamaci invadează satul Balta, aproape de frontiera turcească şi apoi ocupă chiar un sat de pe teritoriul turcesc. Ori Turcia aştepta de multă vreme un motiv de a declara războiu Ruşilor, împinsă la aceasta de Austriaci şi Francezi. Sultanul cere Ruşilor să-şi retragă trupele din Polonia, Caterina refuză şi după ce Turcii închid în castelul Şapte Turnuri pe ambasadorul rus Obrezkov, războiul e hotărît.

Se incheie o alianţă între Turci şi Polonezi, stipulându-se că în caz de succes, Turcia va lua Kievul iar Polonia Smolenskul, Cernigov şi Letonia. Ruşii hotărăsc să treaca imediat la ofensivă pentru a împiedica unirea forţelor turco-poloneze. O armată de 80.000 de oameni sub comanda lui Goliţin trebuia să înainteze spre Dunăre iar alta de 40.000 de oameni trebuia să rămână în defensivă în Ukraina. In afară de aceasta, Orlov propune să trimită o escadră în Mediterana *pentru a răscula contra Turcilor pe Greci şi pe Muntenegreni şi "alţi creştini".* In Aprilie 1769 Goliţin trece Nistrul şi se îndreaptă spre Hotin. El acţionează cu moliciune în tot cursul verii. Abia în Septembrie bate pe Turci pe Nistru şi ocupă Hotinul. Goliţin e înlocuit cu Rumianţev şi acesta ocupă Iaşul la sfârşitul lui

Septembrie şi apoi Bucureştii. In Iulie o escadră sub comanda lui Spiridov se îndreaptă spre Mediterana, unde ajunge numai în Decembrie. La 7 Iulie 1770 Rumianţev învinge o armată de 80.000 de Turci pe râul Larga, afluent al Prutului, iar la 21 Iulie, în fruntea a 17.000 soldaţi triumfă asupra unei armate turceşti de 150.000 oameni (Milioukov dixit) pe râul Kagul. "Aceste victorii îl fac stăpân pe Ismail, Akerman şi Brail*ov* (!!!). Milioukov, II, p. 576. Spre mijlocul lui Septembrie, Petru Panin cucereşte Benderul.

"*Pe de altă parte, speranţa de a răscula contra Turcilor pe Greci şi Muntenegreni, e înşelată...* Alexis Orlov ia comanda escadrei lui Spiridov... La sfârşitul lui Februarie, abordează Moreea, unde îşi debarcă trupele, şi *Grecii, surprinşi, nu arată nici un entusiasm pentru a se răscula contra Turcilor.*" Milioukov, II, p. 576. Prin urmare, atât Grecii cât şi Muntenegrenii, se arată a fi nişte nerecunoscători. Vin bieţii Ruşi tocmai de la Kronstadt, portul în care îmbarcaseră, ca să "elibereze" pe creştini şi ei... nimic. Ba încă Grecii au şi neruşinarea de a se arăta surprinşi! Am văzut ce spune Milioukov, într'o istorie în care vrea să pună Rusia în lumina cea mai favorabilă posibil. Deci Grecii s'au arătat surprinşi şi nu au arătat nici un entusiasm la apariţia "eliberatorilor", iată însă că o altă "istorie", spune altfel: "Flota rusă, sub comanda lui Alexis Orlov, porni prin Marea Baltică şi ocolind Europa occidentală, pătrunse în Mediterana şi la 28 Februarie 1770 apăru în faţa capului Matapan (sudul Moreei). Misiunea ei era de a răscula pe Greci şi, în timp ce armata din Ţara Românească ameninţa linia Dunării, să dicteze pacea *în capitala imperiului otoman*. La apropierea flotei ruse, *mainoţii se răscoală*, dar fură învinşi şi împrăştiaţi de Turci la Tripoliţa. Roller, III, p. 478.

Insfârsit, flota rusă învinge pe cea turcă la Ceşmé. Dar atât victoriile pe uscat cât şi cea navală de la Ceşmé, rămân fără rezultat. Ruşii nu mai au rezerve şi se tem de răscoale în interior. In plus, Prusia, aliatul Ruşilor e contra desmembrării imperiului turcesc. căci ar fi adus o mărire ameninţătoare a Rusiei. Ei propun deci o împărţire a Poloniei. La aceste planuri, Prusia atrage şi pe Austriaci, arătându-le acestora că Rusia în Balcani va fi un mare pericol pentru ei. Se propune deci Rusiei să încheie pacea cu Turcia. Caterina răspunde că nu va accepta ca Prusia şi Austria să ocupe o parte a Poloniei, decât cu condiţia ca Ruşii să ocupe Azovul şi Taganrogul, *să ocupe în mod durabil Moldova şi Muntenia*, o insulă din Arhipelag, iar

ACQUISITIONS TERRITORIALES AU XVIIIE SIÈCLE
Paix de Nystadt 1721
„ „ Âbo 1743
„ „ Kutchuk-Kaïnardji 1774
Partages de la Pologne en 1772 et 1793-95
Frontière en 1795
Nystadt
Âbo
Helsingfors
Hangoüdd
G. de Finlande
Dagö
Oesel
M. BALTIQUE
ESTONIE
Reval
Fellin
Jurjev
G. de Riga
Vindava
Mittau
Riga
COURLANDE
LIVONIE
Marienburg
Kokenhausen
Dünaburg
Narva
Koporie
Kronstadt
Fredrikshamn
Viborg
Serdobol
Valaam
Lac Ladoga
KARÉLIE
Petrozavodsk
Olonec
Lac Onêga
Saint-Pétersbourg
Ladoga
Schlüsselburg
INGERMANLAND
Novgorod
Pskov
Jaroslavl'
Tver'
Volga
Moscou
Nevel
Polock
Vitebsk
Bir̂ži
Kovno
Vilna
Gross-dägersdorf
Grodno
Golovčin
Minsk
Smolensk
Dnêpr
Kaluga
Tula
Oka
Bug
Bêlostok
Slonim
Mohilev
Lêsnaja
Kobrin
Brest
Pinsk
Starodub
Orel
Lublin
Vetka
Khelm
Pripjat
Novgorod-Sêverskij
Cernigov
Kursk
Glukhov
Baturin
Don
Lwów
Novgorod-Volynskij
Kiev
Kharkov
Kanev
Poltava
Dnêstr
Bar
Braclav
Čerkasy
Kremenčug
Čigirin
Perevoločna
Khotin
Targovice
Stavričany
Balta
Ekateninoslav
Donec
ZAPOROGUES
Prut
Bender
Očakov
Kinburn
Orêkhov
Taganrog
Azov
Kagul
BUDŽAK
Aleški
Izmail
Mer d'Azov
CRIMÉE 1783
Kozlov
Simferopol
Sevastopol
Baghčesaraj
Yalta
Danube
Kutchuk-Kaïnardji
TATARS DU KUBAN'
MER NOIRE

Harta N.° 6.

Crimeea să fie declarată independentă. Dar Prusia insistă şi dificultăţile interne precum şi anunţarea unei alianţe austro-turceşti, o forţează pe Caterina să cedeze. *Ea renunţă deci la ocuparea durabilă* (!!!) a Moldovei şi Munteniei şi acceptă o compensaţie în Polonia.

La începutul lu Septembrie 1792, actul împărţirii este notificat regelui polonez (Poniatovski, fost amant al Caterinei), şi Dieta îl ratifică. "Rusia obţine cea mai mare parte a Letoniei poloneze şi Rusia Albă până la Dvina şi Nipru, adică regiunile Polock, Vitebsk şi Mstislavl, *vechi pământuri ruseşti*, populate de Ruşi ortodoxi". Milioukov, II, 579. Vezi Harta no. 6.

Intre Ruşi şi Turci se încheie pacea de la Kuciuk-Kainargi, la 10 Aprilie 1774. Rusia obţine declararea independenţei Crimeei, fortăreaţa şi litoralul Mării de Azov şi stepa dintre Bug şi Nipru; câstigă pentru navele sale comerciale libertatea de navigaţie pe Marea Neagră şi accesul la Marea Egee prin Strâmtori şi, însfârşit, *dreptul de a interveni în politica internă a Turciei, recunoscându-i-se dreptul de a apăra libertatea religiosă a supuşilor creştini ai Sultanului, şi de a-i proteja contra colectorilor de impozite.* Această clauză e grea de consecinţe, cum o recunoaşte însuşi Milioukov.

Printr'o convenţie aparte cu Turcia, Austria ne ia, în 1775, Bucovina.

La Petersburg se renunţă la planurile ruseşti în Nord şi iau naştere planuri grandioase în Sud. Cad în disgratie Panin şi Orlov şi se înalţă un nou astru — alt amant al nesăţioasei Caterina —, Potemkin, al cărui nume va rămâne legat de proiectul expulzării Turcilor din Europa. După biograful Caterinei, Lavater, Potemkin a fost amantul pe care Caterina l-a iubit cel mai mult, încât s'a şi căsătorit cu el în secret. Natural, aceste grandioase planuri cuprindeau "eliberarea" noastră şi a celorlalţi creştini de sub jugul turcesc.

Dar isbucneşte o nouă revoltă, o mare revoltă a Cazacilor, sub conducerea lui Pugacev (1773-1774). Această revoltă, recunoaşte Milioukov, a făcut-o pe Caterina *să tremure*, dar, până la sfârşit, Pugacev are soarta predecesorilor săi: e prins şi executat. "Pugacev este executat la Moscova; un mare număr de nobili asistă cu bucurie la supliciul lui, dar poporul murmură." Milioukov, II, p. 584.

* * *

Independenţa Crimeei era în planurile ruseşti numai o etapă: anexarea pur şi simplu a acestei peninsule era

planul ascuns al Ruşilor. Caterina face un mare şi îndrăzneţ proiect, numit *Proiectul grec*. Cu punerea lui la punct a fost însărcinat Bezborodko. Acest plan consta în isgonirea Turcilor din Europa şi crearea unui imperiu grecesc: *independent*, fără îndoială. Numai că în fruntea acestui imperiu trebuia să fie un nepot al ei, care avea şi un nume predestinat: se numea *Constantin*.

Pentru aceasta, obţine mai întâi anexarea Crimeei. Şi încă, fără războiu. Cum? Prin intrigă. In Crimeea era han Sajin Ghirai, o creatură rusească. Acesta acceptă anexarea Crimeei de către Ruşi. Franţa şi Prusia conving pe Turci să accepte această anexare. Mai ales ca ea fusese cerută de... popor. După cum se vede, Ruşii nu inventează nimic. Au intrebuinţat aceleaşi metode în 1944-46, metode inventate de... Caterina!

Pentru a obţine şi Ţările Româneşti, Ruşii încearca aceleasi metode, adică domnitorii, care la acea vreme erau Fanarioţii, să ceară anexarea Principatelor la Rusia. Pentru aceasta duceau o luptă surdă de a impune ca domnitori la Iaşi şi Bucureşti pe oamenii lor. Şi aceasta le-o înlesnea *acea clauză "grea de consecinţe"* a tratatului de la Kuciuk Kainargi.

Se încheie o alianţă între Rusia şi Austria. In primăvara anului 1787, Caterina face o călătorie în Crimeea, însoţită de Josef al II-lea. In această călătorie avea să se nască acea savuroasă legendă a satelor lui Potemkin. Panegiriştii Caterinei vor să dovedească că Potemkin nu a făcut adevărate sate de carton, ci e vorba doar de panouri care acopereau spărturile şi murdăria caselor de pe malul Niprului, pe unde treceau vasele cu Caterina, Josef al II-lea şi însoţitorii. Această călătorie supără pe sultan care auzise şi el de planul grec. La 1 August 1787, Turcii remit ambasadorului rus la Constantinopol, Bulgakov, o notă, cerând restituirea Crimeei. Bulgakov nu acceptă nota şi e închis la Şapte Turnuri. La 7 Septembrie, Caterina declară războiu Turciei.

Proiectul alcătuit de Bezborodko cuprindea un proiect principal, *Proiectul grec*, şi unul subsidiar, *Proiectul dacic*. După Proiectul grec, trebuia să se reconstituiască imperiul grecesc, având ca împărat pe Constantin, nepotul împărătesei. Rusia avea să anexeze Oceakov, Crimeea, regiunea dintre Bug şi Nistru, două sau trei insule în Arhipelag, iar Austria va primi Belgradul cu o parte a Serbiei şi a Bosniei. In cazul când acest plan nu va reuşi integral, Rusia se va mulţumi cu cel subsidiar: cel dacic. După acest plan trebuia să se constituie un principat *independent*

numit *Dacia*, având în fruntea lui pe amantul împărătesei, Potemkin. Dacia trebuia să cuprindă Moldova, Valachia și Basarabia.

Rolul principal în acest razboiu îi era rezervat lui Potemkin. El e pus în fruntea primei armate, Rumianțev având un rol secundar, acela de a păzi frontiera poloneză și a asigura comunicațiile dintre armata rusă și cea austriacă. Dar operațiile trenează. Au loc doar operații în Kuban. Potemkin are o criză de depresiune din cauza că flotila de la Sebastopol, îndreptându-se spre Varna, este distrusă aproape în întregime de o furtună.

La sfârșitul lui Februarie 1788, Austria declară și ea razboiu Turciei. Austriacii nu pot avea nici un succes din cauză că aveau un front prea întins, dela Nistru la Adriatică, iar Potemkin întârzie în asediul Oceakovului, în loc ca aliații, uniți, să atace pe Turci pe Dunăre. Austriacii atacă Hotinul pe care nu-l pot lua decât în Septembrie, iar Rumianțev ocupă Iașul în August. Pe Dunăre însă, Austriacii sunt bătuți la Vidin și Slatina. Potemkin se eternizează în asediul Oceakovului, unde rămâne, toată vara, toamna și o parte a iernii. Numai în Decembrie, când asediații nu mai aveau hrană, Potemkin atacă și ocupă Oceakovul.

Dar situația se complică. Impinsă de Englezi (!!!), Suedia atacă Rusia. Această intervenție împiedică flota rusă sâ se deplaseze în Mediterana, unde avea din nou misiunea de a răscula pe creștini contra Turcilor. Suedezii invadeaza Finlanda dar, din fericire, spune Milioukov, Rușii înving pe Suedezi în doua bătălii navale. După cum se vede, *Anglia, ca totdeauna, după ce a împins pe Suedezi la războiu, a rămas deoparte, să vadă ce se va întâmpla.* Această observație îmi aparține și o fac pentru a face plăcere Românilor din Anglia.

In 1789, Ruamianțev bate pe Turci la Galați, la 21 Iulie Rușii și Austriacii împreuna bat pe Turci la Focșani iar la 11 Septembrie Suvorov câștigă o mare bătălie la Râmnic, motiv pentru care generalul rus devine celebru și i se dă supranumele de Rimninski, adică... Râmniceanu. Intre Suvorov și Potemkin intervin neînțelegeri, Suvorov cerea o ofensivă în Balcani, dar Potemkin se preface a nu auzi, întârziind din nou la asediul Benderului, pe care-l ocupă în Noembrie. In acest timp Austriacii ocupă Belgradul, Semendria, Pojarevațul și *Bucureștii*, iar Suedezii sunt bătuți pe uscat și pe apă, tot fără ca Englezii să se miște. In așteptare, Potemkin își stabilește cartierul de iarnă la Iași, unde orbește Europa prin luxul ce desfășoară. Situația

se complică pe partea austriacă. Se revoltă Belgienii şi deci Austriacii au de luptat pe două fronturi. Prusia încheie cu Anglia (!!!), Olanda, Turcia şi Polonia o convenţie, îndreptată contra Rusiei şi Austriei. In Februarie 1790 moare Iosif al II-lea. Fratele lui, Leopold, promite Prusienilor că va încheia pace cu Turcia pe principiul *statu quo ante bellum*. Şi Austria încheie o pace separată la Şiştov, în August 1791. Rusia rămâne singură contra Turcilor şi Suedezilor şi trebuie să renunţe la gradiosul Proiect grec şi chiar la cel mai modest, cel dacic. Potemkin moare la începutul lu Octombrie 1791 şi pacea o semnează Bezborodko, la 29 Decembrie 1791, la *Iaşi*. Turcia lasă Rusiei Crimeea şi regiunea dintre Bug şi Nistru. Restul tratatului cuprinde clauzele păcii dela Kuciuk Kainargi, adică cu dreptul pentru Rusia de *a ne proteja*. Spre marele nostru noroc am scăpat şi de marea dragoste a Caterinei pentru noi-adevărat amok-, şi nu s'a creat nici imperiul grecesc şi nici regatul Daciei.

Insfârşit la 1793 are loc a doua împărţire a Poloniei, iar în 1795 a treia şi ultima. Se îndeplinea astfel un punct din testamentul "*apocrif*" al lui Petru cel Mare. Cavalerul d'Eon care se sbătuse să atragă atenţia Franţei asupra pericolului ce pândea Polonia, era încă în viaţă. A murit în 1810.

Caterina a II-a moare în 1796, fără a-şi fi realizat visul de a ne "elibera".

* * *

Că Pavel I este fiul Caterinei, e sigur. In ceiace priveşte tatăl, nu e nimic sigur. Nici chiar mama lui, Caterina, nu ştia dacă tatăl lui Pavel era soţul ei, Petru al III-lea, sau amantul ei, Saltykov. Totuşi, atât fizicul cât mai ales psihicul, fac pe toţi istoricii să-i acorde paternitatea lui Petru al III-lea.

Caterina îşi dăduse seama de calităţile intelectuale deficiente ale lui Pavel şi s'a gândit să-l înlăture dela tron, şi să desemneze ca moştenitor, pe nepotul ei Alexandru, dar moare de apoplexie şi la tron urmează Pavel I. Caterina îl insurase cu Wilhelmina, prinţesă de Darmstadt, în 1773, dar aceasta moare după doi ani. Intre hârtiile defunctei, soţul găseşte probe irefutabile că soţia avusese un amant şi că acest amant era cel mai bun prieten al lui. Această descoperire îl face şi mai acrit, şi mai imposibil. Caterina îl recăsătoreşte după şase luni cu o altă prinţesă germană, Sofia de Wurtemberg. Cu aceasta Pavel are zece copii, patru băieţi şi şase fete. Şi toţi sunt inteligenţi şi frumoşi. De

educaţia primilor doi, Alexandru şi Constantin, se ocupă Caterina personal, pe primul voind să-l facă ţar în locul fiului, iar pe al doilea, Constantin, cum am văzut, voise să-l facă împărat al Bizanţului.

Domnia lui Pavel I este un desastru, atât pe plan intern, cât şi pe plan extern. Printre ukazurile date de el figura şi acela că atunci când trăsura imperială sau împăratul pe jos era întâlnit de un supus, acesta trebuia să se oprească şi să salute cu capul descoperit dacă era pe jos, să oprescă şi să coboare dacă era în trăsură, şi să coboare de pe cal dacă era călare, indiferent cum ar fi fost vremea. Unul dintre biografii lui Puşkin, Henri Troyat, ne spune că poetul, copil fiind, însoţit de guvernanta sa, se juca într'o grădină publică. Impăratul se plimba şi el prin grădină şi copilul Puskin habar n'avea de ukazul ţarului. Pavel I s'a făcut foc pentru nerespectarea ukazului, a certat aspru pe guvernantă şi a obligat-o să prindă copilul, să-l descopere şi să-l ţină "smirna" până când a trecut ţarul. Această amintire l-a urmărit pe poet vreme îndelungată şi desigur a influenţat în atitudinea lui revoluţionară din prima parte a vieţii.

Pe plan extern, în cinci ani de domnie, a făcut şi desfăcut atâtea alianţe, că încurcă pe înşişi istoricii de specialitate. Pe noi ne interesează tratatul făcut cu Turcia contra Franţei, când Napoleon a debarcat în Egipt. Milioukov spune că, rănit în amorul lui propriu din cauza expediţiei lui Napoleón în Egipt, se apropie de Turcia, II, p. 624. Dar această apropiere a fost consfinţită printr'un tratat încheiat la 23 Decembrie 1798. (La France et les Principautés danubiennes, p. 77, de Germaine Lebel.) Acest tratat a fost reînnoit în 1805 de către urmaşul lui, ţarul Alexandru I.

Dar, fără să se rupă tratatul, prietenia lui Pavel cu Turcii nu ţine mult şi amorul rusesc pentru "creştinii oprimaţi", îl încearcă şi pe el. Aprobă deci planul ce-i prezinta Rostopcin, care prevedea alianţa cu Franţa şi împărţirea Turciei între Rusia şi Austria. Spre norocul nostru, această nouă atitudine nu durează. Bonaparte însuşi caută să se apropie de Rusia pentru a duce împreună un războiu contra Angliei. Ideia aceasta îl entusiasmează pe Pavel I şi ordonă cazacilor de la Don să pornească spre India, spre a o cuceri. Această campanie începe în Februarie 1801, fără preparative, fără planuri de operaţie, fără hărţi exacte. Pe un frig intens, prin troiene de zăpadă. Cazacii ajung la Orenburg şi pleaca mai departe, până în ziua morţii lui Pavel I. Noul împărat opreşte această campanie ridicolă.

Se face o conjurație în care intră și țareviciul Alexandru. In noaptea de 11 Martie 1801, conjurații pătrund în camera împăratului și după ce-l obligă să semneze actul de abdicație, îl ucid.

* * *

Am intitulat acest capitol "De la Dimitrie Cantemir la Constantin Ipsilanti din motive de simetrie a lucrării. La 1801 când Pavel I e ucis, la Iași era domnitor Constantin Ipsilanti care a domnit puțin mai mult de doi ani (18 Martie 1799-10 Iulie 1801). La București era domnitor Alexandru Moruzi care a domnit și el cam tot atâta (11 Februarie 1799-19 Octombrie 1801). Nici unul nici altul nu merită să fie pomeniți. Ne găsim în plină perioadă fanariotă, cea mai neagră perioadă din Istoria noastră, când nu se poate vorbi de relații propriu zise româno-ruse. Și aceasta pentrucă cei care se găseau pe scaunele Țărilor Românești erau simpli funcționari ai Porții. Aproape toți erau Greci din Fanar, care cumpărau cu bani grei scaunul domnesc și veneau la Iași sau la București ca să-și scoată banii investiți, plus dobânzile. Și cum e vorba de Greci, cuvântul dobândă trebuiește înlocuit cu cel de camătă, camătă sângeroasă.

"Regimul administrativ din timpul epocii fanariote este, în general, *hoție organizată*. Autoritățile care ar fi trebuit să apere poporul contra jefuirii și spolierii, le exercitau, din plin, pe spinarea lui. Toți străinii care au vizitat Muntenia sau Moldova, în timpul secolului al XVIII-lea, zugrăvesc în culorile cele mai negre starea cu adevărat disperată a populațiilor celor două țări. Astfel, abatele Boscovici, în jurnalul călătoriei sale de la Constantinopol în Polonia, expuse în modul următor impresia pe care i-a lăsat-o spectacolul ce a văzut în țările românești: "Toți banii sunt întrebuințați pentru cheltuielile publice și mai ales secrete pe care le fac domnitorii pentru a obține tronul și a se menține pe el. In afară de această sumă care iese din țară pe această cale, o alta, nu mai puțin considerabilă este câștigată sau stoarsă de miniștrii domnitorului și în special de Grecii care ocupă aceste funcțiuni. Aceștia se grăbesc prin toate mijloacele să tragă foloase din posturile ce ocupă, pentru a se îmbogăți la timp, știind bine că, cu schimbarea de domnie, vor trebui să treacă funcțiunile lor la alții, care vor veni cu domnitorul nou" "Istoria Românilor, vol. IV, p. 8, de Alexandru Xenopol).

Nu numai Xenopol, care ar putea fi considerat din cauza paginilor lui un grecofob, ci toți istoricii români sau străi-

ni, descriu această perioadă ca pe un coşmar. Sunt şi excepţii şi printre ele trebuieşte notat N. Iorga, care caută să prezinte pe fanarioţi într'o lumină cel puţin acceptabilă. Chiar în lucrarea "Histoire des rélations russo roumaines", citim: "Domnitorii fanarioţi din acel moment erau printre cei mai buni şi erau animaţi de ideile filozofiei filantropice şi reformatoare ale Occidentului. Cei doi Calimachi, Ioan şi fiul său Grigorie, moldoveni de origină, au fost stăpâni modeşti şi blânzi (doux); contemporanul lor Grigore Alexandru Ghica avea vederi superioare în ceiace priveşte administraţia", p. 154. Incercarea lui N. Iorga de a prezenta pe fanarioţi într'o lumină acceptabila si-ar putea găsi poate explicatia în faptul că în vinele marelui nostru istoric curgea şi puţin sânge grecesc.

Armatele celor trei imperii, Rusia, Austria şi Turcia, intrau şi ieşeau din Ţările Româneşti fără să întrebe pe nimeni, fără să ceară voie nimănui. Totul se făcea şi se desfăcea pe deasupra capetelor Ţărilor Româneşti, ca şi când acestea nu ar fi existat. In fond, cei trei împăraţi se bucurau de această situaţie şi tratau soarta Ţărilor Româneşti direct între ei. Şi fiecare dintre ei voia să stăpânească aceste biete ţărişoare. Le stăpâneau Turcii, dar acelaş lucru îl voiau şi Rusii şi Austriacii.

Boierii? Existau fără îndoială, dar nu mai erau boierii de altădată. Situaţia îi transformase în corpuri inerte, fără suflete. Căutau să supravieţuiscă. Simţ de conservare? Cum li s'ar fi putut cere acest lucru lor, cei mai mulţi dintre ei cu o cultură aproape de zero, dacă un om de vastă cultură cum fusese Cantemir, nu-l avusese?

După pacea de la Belgrad, nu au mai existat relaţii între Ţările româneşti şi Rusia, până la venirea pe tron a Caterinei II-a. Dupa cum s'a văzut, ţarina Elisabeta a rămas imună dragostei endemice a Ruşilor pentru creştinii "oprimaţi" din imperiul turcesc, ea având alte preocupări domestice, amanţii-cel de noapte Razumovschi şi cei de zi Şuvalov, etc. — şi în special balurile şi găsirea iar apoi creşterea moştenitorului la tronul ţarilor. In timpul ţarinei Elisabeta au existat totuşi relaţii între Rusia şi Românii din Transilvania sau mai bine zis între Sârbi şi Ruşi, relatii la care au fost asociaţi şi Românii din Transilvania, care căutau sprijinul Rusiei în domeniul religios.

Nimeni nu poate contesta pericolul austriac, aceştia ca şi Ruşii voiau să se înfrupte din prada turcească şi, evident, primii care trebuiau înghiţiţi, fiind mai aproape, eram noi Românii. Nu ne vom ocupa de Austriaci, nu pentruca titlul lucrării noastre este Relaţiile româno-ruse, ci pentrucă

între pericolul ce-l reprezentau Rușii și cel austriac, este o mare deosebire. Pericolul pe care-l prezentau Austriacii era mare, *foarte mare*, dar pericolul rusesc era și a rămas *incomensurabil*. Austriacii erau inamicul numărul doi, dar inamicul numărul *unu*, dusmanul *principal*, dușmanul *implacabil*, dușmanul *de moarte*, dusmanul *natural*, cum în mod fericit avea să-i numească mai târziu Take Ionescu, *erau*, *sunt* și *vor rămâne* Rușii. Se pare că N. Iorga nu a sesizat această deosebire. In cartea la care am făcut și vom mai face apel, N. Iorga are cuvinte dure, foarte dure, la adresa Austriacilor și mai puțin dure sau chiar blânde, la adresa Rușilor, ba mai mult, incearca in diferite rânduri să ne convingă că nu a existat un plan constant de cucerire a Țarigradului, deci și *a noastră*, care, din nefericire, eram în drumul care ducea la orașul de pe malul Bosforului. La adresa Austriacilor, așa cum am mai spus, N. Iorga are cuvinte dure. Și sunt justificate, fără indoială, deoarece Austriacii voiau și ei să ne inghită și ne luaseră deja Oltenia (1718-1739) iar mai târziu, in 1775, ne-au luat Bucovina, dar noi ramânem la părerea că Austria era inamicul numărul doi, inamicul numărul unu, dușmanul permanent, dușmanul natural, rămânând Rusia. In această duritate contra Austriacilor, marele nostru istoric comite, după parerea nosatră, și erori. "Existau totuși alți Români, trăind in circumstanțe cu totul diferite, supuși unui adevărat sclavaj, nu numai din cauza naționalității lor, ci din cauza credinței lor religioase, această "veche credință ortodoxă" (ghilimelele aparțin lui N. Iorga), c*are avea să-i facă simpatici Rușilor* (?) (sublinierea este a noastră). In degradarea lor socială, in excluderea lor politică, în apăsarea brutală pe care o sufereau pentru a se menține, *in această formă hibridă a Unirii cu biserica romană care le fusese impusă manu militari de către imperialii austriaci* (sublinierea e a noastră, in afară de cuvintele "manu militari", care sunt subliniate de N. Iorga), *din chiar momentul in care-i ocupaseră*, op. cit., p. 144. Dupa modesta noastră părere, ura contra Austriacilor, justificată cum am mai spus, l-a impins mult prea departe. Și în opoziție cu aceasta, mai există alte cuvinte, subliniate de noi. din care reiese că *simpatia Rușilor față de Țările românești era sinceră!!!* Aceasta, după N. Iorga, datorită credinței noastre ortodoxe.

Am arătat mai înainte că împărăteasa Caterina a II-a a intervenit în Polonia cu scopul de a o ocupa pur și simplu, *motivul religios fiind doar un pretext*. Acest lucru în recunosc inșiși Rușii și am citat din *rusul* Milioukov fraza:

"Apărarea ortodoxilor îi pare mijlocul cel mai sigur de a-şi ajunge scopul, care este acela de a cuceri regiunile ruseşti din Polonia". Şi iată că N. Iorga are altă părere, el vede lucrurile cu totul altfel: "Trebuie atribuit fără îndoială acestei mişcări religioase *sincere*, intervenţia rusească în Polonia, sub noua împărăteasă Caterina a II-a", op. cit., p. 153. Ori Milioukov, în afară de fraza citată îşi sprijină afirmaţiile cu amănunte: ambasadorul rus la Varşovia a împărţit largi subsidii, pentru a crea confederaţiile de dizidenţi, adică s'a întrebuinţat metoda rusească de totdeauna.

La pagina 143, citim: "Timp de 30 de ani (intre pacea dela Belgrad 1739 şi Caterina a II-a, n. n.) n'au mai existat deloc relaţii între Români şi Ruşi, ceiace arată foarte bine caracterul exclusiv politic şi *pur accidental al contactelor* din 1711 şi 1739. care au făcut totuşi să se vorbească în abundenţă în istorie". Deci după N. Iorga, venirile lui Petru cel Mare ai a generalului Münnich la Iaşi au fost *accidentale!!!* Dovada este, spune Iorga, că după Münnich şi Elisabeta nu au mai existat relaţii între Români şi Ruşi. Ori noi am arătat că motivul acestei "uitări" a împărătesei Elisabeta este cu totul altul şi în special slăbiciunea Elisabetei şi a lui Petru I, ambii fiind împăraţi slabi. Cu venirea Caterinei a II-a pe tron, lucrurile se schimbă, revin la matcă; dragostea pentru credinţa noastră ortodoxă şi mila pentru "suferinţele noastre", revin cu virulenţă. Un rus, Milioukov, ne arată că această dragoste pentru credinţa ortodoxa a Polonezilor a fost un pretext. Poate să se spună altceva despre dragostea Caterinei faţă de noi?

Caterina s'a gândit că pentru a-i răscula pe creştini contra Turcilor, trebuieşte făcută o propagandă, trebuieşte să-şi creeze partizani, aşa cum făcuse în Polonia. "A existat totuşi o partidă rusească la Iaşi şi la Bucureşti, pe care *însăşi Rusia o crease*, prevăzând un războiu fatal". N. Iorga, op. cit. p. 154. Astfel, maiorul Nazarie Kazarin, carea avea să ocupe Bucureştii fără lupte, apăruse cu câteva luni înainte în Valahia şi vizitase pe egumenul de Argeş. Prefăcându-se bolnav, a rămas pe lângă acest egumen mai mult timp. Şi egumenul l-a sfătuit să intre în legătură cu boierii Pârvu şi Mihai Cantacuzino. Nazarie a reuşit să-l câştige pentru "cauză" pe Pârvu şi i-a încredinţat manifeste tipărite, pentru a fi distribuite Sârbilor şi Bulgarilor.

A început războiul curând şi Nazarie a revenit la Argeş, de data aceasta travestit în călugăr. Cu egumenul de Argeş s'a dus din nou la Pârvu, căruia i-a adus o scrisoare

din partea țarinei. Scrisoarea avea data de 19 Inuarie st. v. 1769. In această scrisoare “boierul valah era prezentat ca acel care dorea să-și salveze patria sa și pe aceia a tuturor vecinilor creștini de reaua stăpânire turcească”. “Ideia “slavă” căpătase deja o influența asupra cercurilor oficiale — existau deja în românește Viața lui Petru cel Mare și chiar cronici rusești “ne slavone” — și împărăteasa vorbea deci de o națiune “slavonă”, a cărei eliberare se pregătește în războiul care isbucnise. Pârvu trebuie să-i aducă alături pe toți acești ortodoxi, pe acești “slavoni” care se găseau sub stăpânirea turcească, câștigand astfel recunoștința acelora care-i vor datora lui, salvarea lor”, op. cit., pp. 155-56.

Deci Caterina ne făcuse deja “slavoni”. Pe lângă scrisoare, împărăteasa îi mai trimitea și o cruce de aur. Și-i promitea azil în Rusia, în cazul că întreprinderea s’ar fi soldat cu un eșec. Dar pe lângă scrisoare, și cruce, țarina îi mai trimitea și un manifest. Și în acest manifest erau arătate “*națiuni slavone* ortodoxe, trăind sub stăpânirea turcească, locuitorii *Cara Valahiei,* ai *Valahiei propriu zise,* ai Bulgariei, Bosniei, Herzegovinei, Macedoniei, Albaniei și ai altor provincii turcești”. După teoria oficială, toate aceste națiuni *ar fi venite din Rusia,* de unde le vine numele de “*Slavoni*”. “In această nouă calitate (de Slavoni) ca și în aceia de ortodoxi, împărăteasa le cerea nu numai să prepare provizii pentru armata rusească, ci și să organizeze o insurecție generală. După cum se vede, Moldovenii și Muntenii sunt Slavoni veniți din Rusia!!! “Trebuiește semnalat că șefii Bisericii valahe vorbeau de asemeni de speranțele ce și le făceau Bulgarii, Sârbii, națiunile Albaniei, ale Macedoniei, ale Traciei și ale Greciei, și-i făceau să întrevadă o prosperitate extraordinară pentru patria lor “eliberată”, demna de a deveni atunci obiectul admirației Europei”, op. cit., p. 157. Deci pisica venea să-i înghită și șoriceii valahi jucau hora!!!

Insfârșit, doua delegații, una moldovenească și una munteană s’au dus la Petersburg pentru a se prezenta țarinei. Acolo ajung în luna Martie 1770. Audiența solemnă a fost fixată pentru Duminica Floriilor. Au fost duși la palat în patru trăsuri de gală, cu câte șase cai și cu lachei în uniformă. Intâi au fost conduși la biserică, unde a asistat însăși împărăteasa. “A urmat recepția în sala tronului unde Caterina aștepta în picioare pe noii săi supuși români”, op. cit., p. 163. A vorbit din partea Moldovei episcopul de Huși — un bun vorbitor, spune N. Iorga —, iar din partea Munteniei, mitropolitul țării.

Printre altele, vorbitorii au spus și lucruri neplăcute urechilor împărătesei. Au vorbit astfel de abuzurile și excesele unor soldați în trecere prin Moldova, care iau fără nici o formă tot ceiace întâlnesc în drum, animale și "alte lucruri", *mai mult decât le este necesar*, voluntari și Cazaci care fac ca bieții oameni să-și părăsească casele și să se adăpostească în păduri. Iată lucruri pe care aveau să le vadă bieții Români și în 1944, când Rușii la fel, *luau mai mult decât le era necesar* și-i faceau pe bieții oameni să-și ia lumea în cap, cu toate că... "se schimbaseră".

Și delegația moldoveană cerea nici mai mult nici mai puțin decât ca țara lor "să intre în numarul celorlalți sclavi și supusi ai Majestății Sale". Se cerea formarea unui comitet administrativ aristocratic, compus din 12 boieri. Funcțiile de guvernori, judecători și perceptori trebuiau să fie rezervate aristocrației. Anumite drepturi ca investirea domnitorilor, perceperea drepturilor regaliene, comandamentul armatei care avea să fie formată din Ruși (dar întreținută de Moldoveni, n. n.), vor aparține generalului imperial care-și va avea reședința la Iași și va servi de intermediar cu curtea rusească.

Acestea lucruri le cereau Moldovenii. Muntenii mergeau și mai departe. "Ei debutau prin cererea formală de anexiune, fără să adaoge cel puțin condiții de autonomie: "țara noastră să fie unită cu provinciile stăpânite de prea puternicul imperiu rusesc și să nu fie lăsată la încheierea păcii să recadă sub stăpânirea tiranică a Agarenilor", op. cit., p. 166.

Cât de jos căzuseră urmașii lui Ștefan cel Mare și ai lui Mihai Viteazul!

Dar se știa deja, înainte de plecarea delegaților moldoveni și munteni că marele proiect de anexare a Principatelor, fusese părăsit din cauza situației generale europene.

In ceiace privește al doilea războiu dus de Rusia contra Turcilor, N. Iorga nu vorbește nimic despre Proiectul grec. Despre proiectul dacic, iată ce găsim în cartea lui N. Iorga, p. 210-211: "Potemkin se comporta la Iași ca un suveran; el își vânduse bunurile lui din Rusia, făcând să vină în Moldova, spre sfârșitul anului 1790, când deja se încheiase armistițiul între Austriaci și Turci la Giurgiu, tot ce-i mai rămăsese ca mobile, garderobă și cărți... *Era vorba* să se înființeze un regat al Daciei, în care el (Potemkin), trebuia să fie prințul independent...

"In 1789, Hertzberg, puternicul ministru prusian scria cele ce urmează reprezentantului regelui la Constantinopol: aflu că prințul Potemkin aspiră să devină suveranul

Moldovei şi Valahiei, ceiace n'ar conveni nici unei Puteri, ci numai lui singur. El nu va fi susţinut de nici o Putere. Şi puţin timp după aceia, la 8 Februarie 1790, Caterina oferea în mod formal aliatului său să constituie Basarabia, Basarabia, Moldova şi Valahia ca "Stat liber şi independent", sub un print ortodox, formând asemenea "o barieră" contra ambiţiilor tuturor vecinilor şi o garanţie reală pentru viitor. Regele Prusiei credea de fapt în intenţia ce avea împărăteasa de a face acest Principat independent, sub un prinţ de rit grec, care este fără îndoială prinţul Patemkin. Dar se admitea deja că această Dacie ar putea avea un stăpân de o origină mai ilustră decât prinţul Tauridei (Potemkin). La 12 Martie, von Golz, ministrul Prusiei la Petersburg, *risca deja altă ipoteză*, prevăzând despăgubirea aspirantului prin numirea lui ca hatman al Cazacilor de la Marea Neagră. Daca planurile ambiţioase ale Prinţului Potemkin, scrie el, ar permite să se creadă că a renunţat la orice ideie de suveranitate, e foarte probabil că principatul ce vrea să fondeze să fie destinat prinţului Constantin. *Mai ales daca speranţa de a ajunge într'o zi la Constantinopol, nu este încă pierdută, această posesiune ar putea servi de trambulină pentru a ajunge pe tronul Bizanţului*", op. cit., p. 212.

N. Iorga reproduce aici cele scrise de ministrul Prusiei la Petersburg. Dar el nu pare a crede în existenţa acestor planuri. Pentru N. Iorga, ... *era vorba* să se înfiinţeze un regat al Daciei... von Golz *risca deja altă ipoteză*, deci era vorba de svonuri sau de ipoteze. De existenţa unui Proiect grec sau dacic, întocmit în toate detaliile de Bezborodko — la ordinele Caterinei desigur — N. Iorga nu ştie sau nu vrea să vorbească. E mai probabil că N. Iorga nu vrea să renunţe cu nici un preţ la ideia lui că nu a existat un plan constant de ajungere a Rusiei la Ţarigrad, ci numai răbufniri accidentale.

După a doua şi a treia împărţire a Poloniei, s'au produs emigrări masive de Polonezi în tinuturile noastre, ceiace a produs îngrijorări şi chiar nemulţumiri. "In afară de aceste îngrijorări provocate prin această prezenţă de emigranţi pe teritoriul Moldovei, nu mai există nimic care să aminteasca ocupaţia rusească în aceste regiuni: nici o amintire, nici o speranţă, nici o cerere din partea Românilor şi din partea Ruşilor nici un proiect de cucerire. *Se poate crede foarte bine că lucrurile s'ar fi întâmplat cu totul altfel, dacă Imperiul* (*rusesc*) *ar fi urmărit această politică de neobosită* (*inlassable*) *poftă de cucerire cu privire la ei* (*Moldo-valahi*) *din care se face una din liniile*

principale ale istoriei Rusiei în această epocă", op cit., p. 217. N. Iorga ajunge la această concluzie deoarece, după încheierea păcii de la Iaşi, Caterina, amărîtă şi îmbătrânită nu se mai ocupă de Ţările Romaneşti. Deci planul *constant* de cucerire a Moldovalahilor n'a existat. Daca ar fi existat, conclude Iorga, altfel s'ar fi întâmplat lucrurile. Dar acest nefericit amor pentru ţărisoarele noastre, avea să renască foarte curând şi foarte puternic — ca toate amorurile nefericite —, la nepotul Caterinei a II-a, la Alexandru I.

* * *

Relativ la această epocă găsîm în Karl Marx următoarele rânduri: "Abia au plecat Austriacii din Ţara Românească şi Rusii, sub Suvorov, au intrat. *Ţara este dată pradă focului şi jafului de către acesta; Braila* (pe care Milioukov o transforma în *Brailov*, n. n.), *este în flacari*". Karl Marx, Insemnări despre Români, Ed. Carpaţii, p. 14. Cât de mult sufereau Ruşii din cauza oprimării creştinilor de către Turci!!!

Şi: "Creşterea puterii ruseşti a început în ajunul morţii lui Ludovic al XIV-lea. In 1792, Emile Gaudin, consul al Republicii franceze, se prezintă la Bucureşti. Sub consulatul lui Napoleon, Ghica, ban al Craiovei, Preda Brâncoveanu şi Scarlat Câmpineanu, mari boieri din Ţara Româneasca, Catargi, Sturdza şi Beldiman, din Moldova, trimit primului consul un memoriu comun, prin care cer sprijin din partea Franţei şi autorizaţia de a se constitui în două republici. *Bonaparte nu a dat nici o atenţie acestei cereri*". Karl Marx, op. cit., pp. 14-15.

Date puţin mai complete asupra acestor chestiuni găsim în lucrarea "La France et les Principautés danubiennes", de Germaine Lebel, publicată în 1955. "Un lucru rămâne totuşi sigur. Un grup de episcopi şi boieri valahi refugiaţi la Braşov cu ocazia unei incursiuni a lui Pasvantoglu în Valahia, în Iunie 1802, adresează lui Bonaparte, prin intermediul lui Champagny atunci ambasador la Viena, două mesagii succesive, al căror conţinut exact îl ignorăm, dar al căror scop era de a cere pentru Patria lor, în termeni vagi şi generali, "protecţia Primului Consul contra hoţiilor Turcilor". Răspunsul lui Bonaparte este destul de cunoscut: "Să se scrie cetăţeanului Champagny, pentru ca aceasta să scrie la rândul lui acestor *indivizi* (individus), şi ei să-mi aducă la cunoştinţă ce aşi putea face pentru ei". Semnat Bonaparte, I Thermidor an X (20 Iulie 1802). Germaine Lebel, op. cit., p. 88.

V

DE LA CONSTANTIN IPSILANTI LA TUDOR VLADIMIRESCU

NICI în această perioadă nu se poate vorbi de relaţii Româno-ruse propriu zise. Relaţii au existat doar între Turcii care stăpâneau ţările noastre şi Ruşii şi Austriacii care le râvneau. De astădată intervine un factor nou: Napoleon I, împăratul Francezilor. Acesta nu ne-a stăpânit şi nici nu a râvnit să ne stăpânească, dar s'a folosit de ţărisoarele noastre ca de o marfă de schimb, oferindu-le când unora, când altora, în complicatele şi instabilele lui jocuri politice.

Alexandru I a devenit ţar al Ruşilor în urma unui complot terminat cu un paricid. E adevărat că el nu a ţinut în mâini nici unul din capetele fularului ce au strangulat pe Pavel I: el astepta nervos într'o cameră, rezultatul întreprinderii. E adevărat-cel puţin aşa susţine Dimitri Merejkovsky în cartea lui "El misterio de Alejandru I" — că a avut mustrări de conştiinţă până la sfârşitul vieţii, că a avut ceiace s'ar numi acuma un complex de culpabilitate. Este iarăşi adevărat că a procedat cu destulă cuminţenie, îndepărtând de capitală şi de treburile publice, pe toţi componenţii complotului.

Şi a mai avut un complex, tot de culpabilitate: s'a considerat vinovat de fermentarea ideilor liberale care au dus către sfârşitul vieţii lui la înfiinţarea ziselor societăţi secrete. Educaţia lui Alexandru şi a fratelui său Constantin s'a făcut sub directa şi geloasa supraveghiere a Caterinei a II-a, care voia să facă pe primul împărat al Rusiei, iar pe celălalt al Bizanţului. Profesorul principal, acel care a exercitat o profundă influenţă asupra lui Alexandru I, a

fost elvețianul Laharpe, un intelectual cu idei liberale. Când și-a dat seama, Caterina l-a trecut granița, dar era prea târziu: Alexandru era deja câștigat acestor idei. Câștigat, dar numai până la un anumit punct. Dealtfel, aceste idei liberale, în acele timpuri erau destul de nebuloase. Și ele aveau să fie cu atât mai nebuloase, cu cât era vorba de niște idei occidentale, intrate în capete rusești.

Încă înainte de a deveni țar, Alexandru își făcuse un cerc de prieteni "progresiști", cu care voia să transforme Rusia, să-i dea o Constituție dar, odată devenit țar, el și prietenii lui nu au făcut nimic concret, s'au pierdut în lungi și interminabile discuții. Nici nu putea fi altfel, deoarece, cum am mai spus, era vorba de idei occidentale, intrate în capete rusești. Alexandru voia să schimbe total Rusia, să o îmbrace în haine noi, dar cum se putea produce acest lucru dacă el, vrând să dea libertăți poporului rus, nu înțelegea să aducă nici cea mai mică știrbire prerogativelor autocrate ale Țarului? Și cum puteau prietenii lui "progresiști" — Czartoryski, Stroganov, Novosilcev și Kociubei — să dea Rusiei o Constituție liberală dacă ei, nobili, nu înțelegeau să renunțe la avantagiile pe care le avea nobilimea? Totul s'a terminat în ceață, "progresiștii" s'au dispersat, iar Alexandru și-a găsit o scuză în ideia că aceste reforme nu sunt de actualitate și că trebuiesc amânate pentru mai târziu. Aceste idei reformatoare au răbufnit în el de mai multe ori, tot fără nici un efect practic până când, după ce a trecut printr'o perioadă de adevărat bigotism, a devenit cel mai feroce "reacționar", inițiatorul și sufletul Sfintei Alianțe, aceia care își luase rolul de a stârpi orice dorință de a obține libertăți.

In ceiace ne privește, Alexandru I, la începutul domniei, părea imun dragostei nefericite pentru țărișoarele noastre. Părea că nu i-a căzut în mâini nici un exemplar al testamentului *apocrif* al lui Petru cel Mare, părea că nu știa nimic despre planurile grecesc sau dacic al bunicei lui, Caterina a II-a. Dar totul era aparent, totul era tactică bine disimulată. Motivul acestei tactici era că el voia tot imperiul turcesc, nu voia să-l împartă cu nimeni și împrejurările nu i se păreau propice. Când a crezut că a sosit acest moment propice, atunci amokul, dragostea refulată a inaintașilor lui s'a deslănțuit cu mai multă furie. Și la el, dragostea aceasta refulată avea să se manifesteze în mod brutal, direct, fără dulcegăriile predecesorilor și fără falsul pretext al acestora: apărarea bieților creștini din imperiul turcesc. Alexandru I a avut această calitate:

şi-a aruncat masca. Cerea Ţările româneşti, cerea Bulgaria, cerea Ţarigradul. Aducea o singură explicaţie cererilor lui: imperiul turcesc nu era viabil, era bolnav, trebuia trecut fără îndoială la împărţirea lui. Tot din tactică, cerea împărţirea imperiului turcesc: în realitate îl voia întreg.

In momentul urcării lui pe tron, Alexandru s'a găsit în faţa unui fapt precis: alianţa cu Franţa, încheiată în 1798 de către tatăl lui, Pavel I. Dar moartea tatălui lui, a schimbat total situaţia. Toţi curtenii lui erau anglofili şi francofobi. Aceasta, natural, din cauza revoluţiei franceze care isbucnise cu 12 ani înainte. Ideile revoluţiei franceze ameninţau nu numai tronul ţarului ci şi privilegiile nobililor.

Numai că ţarul era nehotărît. Deaceia nu ia nici o atitudine clară antifranceză. Iniţiază o apropiere de Anglia şi Austria, dar are grijă să anunţe pe Bonaparte, prin intermediul ambasadorului lui la Paris, Morkov, că această apropiere nu e dirijată contra Franţei. Dar la acea epocă, Napoleon voia desmembrarea imperiului otoman. Rusia o dorea de un secol, dar nu-i convenea momentul şi, în special, nu-i plăcea partenerul cu care să procedă la împărţeală, adică, nu-i plăcea Napoleon. Informaţiile trimise de ambasadorul rus de la Paris, neliniştesc cercurile moscovite care îşi dădeau seama că desmembrarea imperiului turcesc în acele momente însemna apropierea Franţei de graniţele ruseşti ori, între această virulentă vecinătate şi aceia a Turcilor, preferă pe otomani, adică pe "omul bolnav", de atâtea ori denunţat de ei. Deaceia Alexandru ordonă ambasadorului Morkov să nu accepte propunerile de împărţire a Turciei şi să-i declare că Rusia nu are nici o intenţie de a se asocia la acte ostile contra Turciei. Cu cât se apropia ruptura definitivă între Franţa şi Anglia, relaţiile dintre Franţa şi Rusia se înrăutăţesc. Bonaparte cere rechemarea lui Morkov care nu este înlocuit şi Ruşii lasă la Paris un însărcinat de afaceri. In Noembrie 1804, Austria şi Rusia încheie un acord secret: Rusia îi promite ajutorul său, iar aceasta se angajează să apere integritatea Turciei, contra Franţei. Pare de necrezut, Rusia e interesată de integritatea imperiului otoman, deci nu mai vrea să ia Constantinopolul şi nici măcar Muntenia şi Moldova, iar soarta "creştinilor oprimaţi" o lasă indiferentă! Iată o ocazie în care N. Iorga ar fi putut spune că ajungerea la Constantinopol nu a fost o constantă a politicii ruseşti!

In Aprilie 1805 Rusia încheie o alianţă cu Anglia, amândouă ţările angajându-se să garanteze integritatea Turciei.

Prusia refuză să intre în coaliţie, totuşi răsboiul isbucneşte. Austria începe ostilităţile, fără să aştepte sosirea Ruşilor. Trupele ruse, spune Istoria Milioukov, sosesc "obosite". Are loc celebra bătălie de la Austerlitz — 20 Noembrie 1805 — în care Ruşii sunt crunt bătuţi. Istoria Miloukov trece cu repeziciune asupra acestei memorabile bătălii, insistând asupra unor victorii secundare ruseşti, a generalului Kutuzov la Dürrenstein şi a prinţului Bagration la Schoengraben. Asupra acestei ultime bătălii — Schoengraben — insistă şi mai mult Tolstoi, în "Războiu şi pace". E drept că vorbind de Napoleon, Milioukov spune că planul strategic al lui Napoleon se reduce totdeauna în a da lovituri rapide şi decisive, a livra bătălii generale, profitând de superioritatea forţelor sale şi de *geniul* său. (Mil. op. cit., II, pag. 698).

"Armatele lui Napoleon sunt aproape de frontiera poloneză; în Orient Francezii desfăşoară o mare activitate. Victoria lui Napoleon readuce pe tapet chestiunea poloneză şi chestiunea *orientală*, amândouă atingând de aproape interesele ruseşti" (Mil. op. cit., II, p. 698). Deci victoria lui Napoleon readuce chestiunea poloneză şi pe cea orientală. Istoria Milioukov recunoaşte deci că chestiunea orientală nu era uitată şi cu atât mai puţin moartă. Era vie, era *constanta* politicii ruseşti. In prima chestiune, Ruşii se tem de o răscoală poloneză şi deci de pierderea teritoriilor câştigate de Caterina a II-a. Chestia ortodoxă nu mai era de actualitate, de actualitate erau teritoriile câştigate prin cele trei împărţiri ale Poloniei.

Napoleon trimite la Constantinopol pe generalul Sebastiani, în calitate de ambasador. Rusia simte pericolul. Dar de care pericol e vorba? Cu ce o ameninţa pe Rusia o alianţă franco-turcă? Foarte simplu, Rusia se temea să nu piardă Crimeia, se temea, mai ales, de o însănătoşire a bolnavului care era Turcia şi că visul rusesc, constanţa rusească, ajungerea la Constantinopol, se va îndepărta din nou. Tratatul cu Turcia, încheiat de Pavel I, fusese reînoit de Alexandru I, în 1805. Prin acest tratat Turcia se angaja să lase Ruşilor liberă trecerea flotei militare prin Strâmtori. Generalul Sebastiani, noul ambasador francez la Constantinopol convinge pe Turci să oprească trecerea flotei ruseşti. Şi Rusia declară războiu Turcilor. Regele Prusiei intră şi el în coaliţie, dar la 14 Octombrie 1806, la Auerstaedt şi Iena, armata prasacă e distrusă şi regele — după pierderea Berlinului — e nevoit să negocieze. In acest timp, Alexandru I trimite în Prusia două corpuri de armată. Ruşii sunt bătuţi la Eylau la 27 Ianuarie 1807,

iar la 2 Iunie sunt sdrobiți la Friedland. Milioukov caută scuze acestor înfrângeri, găsind un mare vinovat în Prusia, care acceptase lupta cu Francezii, înainte de sosirea Rușilor. Generalul rus Benningsen încheie un armistițiu. Intrând triumfal în Berlin, după înfrangerea Prusienilor la Auerstaedt și Iena, la 21 Noembrie 1806, Napoleon decretase Blocusul continental, inamicul numărul unu, fiind Anglia.

Dar acest blocus nu putea fi eficace fără participarea Rusiei. Acesta este motivul pentru care, după distrugerea forțelor rusești la Friedland, nu numai că nu urmărește distrugerea totală a Rusiei ci, Napoleon acceptă propunerile de pace făcute de Ruși, cu o condiție: încheerea unei alianțe între Franța și Rusia.

* * *

In 1807 are loc întâlnirea dintre cei doi împărați la Tilsit. Istoria Milioukov e nevoită să recunoască că în această întâlnire, Alexandru e obligat să se resemneze la modificațiile aduse de Napoleon hărții Europei. Alexandru e modest și, mai ales, loial, afirmă Istoria Milioukov. I s'a oferit de către Napoleon o parte considerabilă din Polonia prusiană și Prusia orientală. Dar, credincios alianței cu Prusia (!), țarul rus le refuză. A acceptat doar regiunea Bialystok și aceasta pentru a-i face pe ruși să uite "desinteresarea sa, după un războiu atât de dur". Regiunile poloneze din Prusia, Napoleon le atribuie regelui Saxei, sub numele "de marele ducat al Varșoviei". Napoleon caută să-l împingă pe Alexandru în Orient, pentru a lovi Anglia, dar Alexandru "*preferă să dirijeze expansiunea rusă într'o direcție pe care însuși Napoleon i-o indicase: el ocupă Finlanda și Principatele dunărene și caută să profite de alianța franceza, pentru a le cuceri*" (op. cit., II, p. 702). E curios cum Milioukov caută, cu îndărătnicie, să escamoteze Istoria, cand e vorba de Țărișoarele noastre. Falsifică Istoria când o socotește necesar, recurge la insinuări când nu poate face altfel sau lasă lucrurile în umbră sau penumbră, când interesele i-o impun; natural, e vorba de interesele Matuskai Rossia. In această situație, Milioukov falsifică deadreptul Istoria. Deci la Tilsit, Alexandru e loial față de regele Prusiei și se mulțumește doar cu regiunea Bialystok, iar în ceiace privește Țărisoarele noastre, e mai mult decât modest și desinteresat: își îndreaptă privirea spre Țărisoarele noastre doar pentru motivul că într'acolo îi dirijase privirile Napoleon. Altfel, desigur nici

nu s'ar fi gândit. Deci atât testamentul *apocrif* al lui Petru cel Mare, cât și constanța politicii orientale rusești, sunt povești! După Milioukov, Alexandru își îndreaptă privirile spre Iași și București numai după Tilsit, adică la 24 Iunie 1807. Ne găsim în fața unei grosolane falsificări a Istoriei, pentrucă, fără să aștepte sugestiile lui Napoleon, Alexandru ocupase Moldova și Muntenia încă din Noembrie 1806, iar la Tilsit, Napoleon i-a cerut țarului să evacueze Principatele, și încă repede, ceiace Alexandru nu a făcut, recurgând la eternele procedee slavo-mongolice. Exact ca Stalin un secol și ceva mai târziu!

Pentru a stabili adevărul istoric, va trebui să facem apel la alte isvoare.

* * *

Dar pentru aceasta, va trebui să vorbim puțin de Napoleon.

Bonaparte cunoștea destul de rău "Chestiunea orientului", ne-o spune o franțuzoaică, Germaine Lebel, în lucrarea sa "La France et les Principautés danubiennes", p. 90. De existența "unei surori latine" la Gurile Dunării, nu avea nici o ideie. In capitolul anterior am arătat răspunsul pe care-l da Napoleon, cererii facute de un grup de boieri valahi: ambasadorului francez de la Viena, Napoleon îi cerea să-i comunice cu ce ar putea servi pe acești *indivizi*. Termenul întrebuințat e puțin flatant pentru Românii care au voit și continuă a voi să ne facă să credem că Franța cunoștea existența unei țări latine surori încă de pe timpul Cruciadelor, dacă nu mai dinainte.

In 1798 Bonaparte crede în căderea imediată a imperiului otoman și, pentru a-i da o lovitură de grație Angliei, vrea să ocupe Egiptul. Aceasta provoaca reacțiunea Turcilor care declară războiu Franței, la 4 Septembrie 1798, iar la 23 Decembrie se încheie alianța turco-rusă. Deci "cauza creștinilor oprimați" este aruncată cu ușurință peste bord și Rușii devin susținătorii aprigi ai integrității imperiului turcesc. Urmările campaniei din Egipt sunt cunoscute și la 25 Martie 1802 se încheie pacea de la Amiens, prin care se menține imperiul turcesc în *statu quo ante belum.*

Dar după încheierea păcii de la Amiens, situația în Țările românești este gravă. Influența Rusiei începe să se facă din ce în ce mai simțită. Imperiul otoman este în desagregare completă, ne mai fiind în stare să-și facă suzeranitatea respectată. Bande de hoți infestează drumurile. Populația nenorocită, amenințată în mod constant de foa-

me, fuge în masă din aceste regiuni devastate de războiu, răvășite de bandiți și oprimate de către administrația fanariotă ca și de armatele ocupante.

Bonaparte cunoaște rău chestiunea Orientului, dar el ordonă cercetări și i se fac rapoarte. Rezultatul acestor rapoarte e că imperiul otoman e în descompunere și trebuiesc luate măsuri din timp. Intr'un memoriu, Talleyrand propune acordarea Principatelor române Austriei, pentru a creia un măr de discordie între Austria și Rusia.

Se restabilesc relațiile diplomatice între Turcia și Franța și Napoleon trimite la Constantinopol pe generalul Brune. Sosit la Constantinopol, Brune constată influența exercitată de către Ruși asupra politicii otomane în general și asupra Principatelor române în special. Ei (Rușii) au aliați și spioni în persoana dragomanilor ieșiți din bogatele familii fanariote și candidați permanenți la scaunele Moldovei și Valahiei. (Germaine Lebel, op. cit., p. 93). "Intrigile rusești nu vor face decât să crească în Principatele române, după ruptura păcii de la Amiens, la 16 Mai 1803" (Germ. Lebel, op. cit., p. 94). Și Istoria Milioukov vrea să ne convingă că Rusia și-a îndreptat privirile asupra Principatelor numai după Tilsit (1807) și numai pentru a-i face plăcere lui Napoleon!!!

Teama de Napoleon, îi face pe Ruși să prepare planuri de apărare. In două memorii, Conții Voronțov și Csartoryski îi propun lui Alexandru ocuparea Principatelor române cu o armată de 20.000 de oameni. Această armată se va putea aproviziona pe loc, afirmă ei. Se duc tratative cu Englezii pentru menținerea imperiului otoman, *atâta timp cât va fi posibil* (!) și pentru excluderea oricărei alte puteri la împărțirea prăzii, în cazul când prăbușirea otomanilor s'ar dovedi inevitabilă. Deci Rușii caută "să mențină imperiul otoman" dar în cazul că aceasta nu va posibil, prada toată vor s'o ia ei și, pentru orice eventualitate, plănuiesc să ocupe Principatele cu o armată de 20.000 de oameni! Mai ales că această armată putea fi aprovizionată pe loc! Lucruri de care, natural, Istoria Milioukov evită să vorbească.

In fața acestor evenimente, Napoleon își schimbă și el planurile. Se hotărăște să se apropie de Poartă. La 2 Martie 1804 primește pe ambasadorul turcesc și-i atrage atenția asupra activității celorlalte puteri, în special a Rusiei. In particular îi atrage atenția asupra faptului că Rusia exercită în anumite posesiuni otomane și, în special, în *Moldova,* o influență incompatibilă cu demnitatea

turcească. Turcii își schimba și ei total atitudinea față de Francezi.

In acest timp, imperiul turcesc era în completă descompunere. Sultanul Selim era stăpân doar cu numele. Pașalale nu-i mai ascultau ordinele, în special cel din Vidin, Pasvan-Oglu, era în totală rebeliune. Acest Pasvan-Oglu făcea un mare rău Țărilor românești, în special Valahiei, unde pătrundea periodic, pentru a jefui. Rușii sunt într'o continuă ofensivă. Moldova și Muntenia sunt sub "protecția" lor, ca și Insulele Arhipelagului pe care le-au câștigat oferind pavilionul rusesc tuturor vapoarelor grecești. Ofițeri ruși sunt trimiși în misiune la Belgrad, în Muntenegru și chiar până la Ragusa. Iată deci o seamă de argumente că "Moscoviții făceau totul pentru a păstra integritatea imperiului turcesc"!

In Iulie 1804, Napoleon atrage atenția ambasadorului turc asupra pericolului de războiu din partea Rusiei și recomandă Turciei să fie atentă și *să nu mai lase trupele rusești să intre în Principatele române*. Dar tot divanul turcesc e cumpărat de Ruși și în 1805 se reînoiește tratatul de alianță defensivă și ofensivă între Rusia și Poartă. Ambasadorul francez atribuie acest succes rusesc *influenței nefaste a domnitorilor din Principate, Moruzi și Ipsilanti.*

Moruzi se apără, susținând că Turcii au reînoit tratatul numai pentru că Rușii le cereau să se ralieze coaliției contra Frantei și *cereau să ocupe Moldova și Valahia*. Turcii, la rândul lor, comunică Francezilor că acest tratat a fost făcut numai "pentru a adormi pe Ruși".

"La București, anunțarea Tratatului este primită cu multă bucurie, deoarece da scaunului domnesc mai multă soliditate. Fiecare vrea să celebreze în felul lui, fericitul eveniment. Balurile se țin lanț și *Mitropolitul se distinge prin strălucirea serbărilor pe care le organizează.*" Lebel, op. cit., p. 101.

In fața acestei situații, Napoleon caută compensații în altă parte. Talleyrand, care era în acea vreme ministru de externe, înclină spre o aliantă cu Austria. Și drept preț al împăciuirii, oferă "cu generozitate" Austriei, Țările românești. Dar Bonaparte se opune acestor planuri și Franța încheie un tratat cu Prusia, la 15 Decembrie 1806. Una din clauzele acestui tratat, prevedea garantizarea independenței și integrității imperiului turcesc.

In timpul acestei perioade de tensiune, Englezii, Austriacii și Rusii, fac din Valahia un centru de aprovizionare și recrutare pentru armatele lor. Astfel, la 22 Martie 1805 sosește la București un Tătar cu ordinul de a i se da

100.000 de ocale de peşte sărat pentru escadra engleză. Cantităţi de grâu, orez, peşte sărat, sunt trimise în Transilvania. Un ofiţer rus, Bolkov, îşi are reşedinţa la Bucureşti, pentru a centraliza stocurile. Ispravnicii parcurg Ţara, ridicând ceiace mai rămâne din recolta deja insuficientă pentru consumaţia locală. Englezii cer 150 de oameni, meseriaşi, pentru reparaţiile necesare escadrelor. In faţa acstei situaţii grele, locuitorii fug în Sudul Dunării la trupele lui Terzenik-Oglu şi Pasvan-Oglu. Valahia se goleşte din ce în ce. La recensământul din 1803, populaţia Valahiei era de 850.000 de suflete, în 1805 a cincea parte fugise din Ţara. Situaţia era agravată şi din cauza luptelor interne turceşti. Ayanii din Slistra şi Brăila pornesc cu 14.000 de oameni contra lui Terzenik-Oglu din Rusciuk. Terzenik îi bate şi o parte a trupelor ayanului din Brăila fug spre Focşani şi pradă toată regiunea.

Anul 1805 se termină cu strălucita victorie a lui Napoleon la Austerlitz. Ruşii se tem, dupa tratatul de la Presburg din 26 Decembrie 1805, că Napoleon va desmembra imperiul turcesc, îndepărtându-i pe ei de la prada care-socoteau ei-pe drept li se cuvenea.

Dar de la începutul anului 1806, evenimentele se precipită la Constantinopol. Totul indica o schimbare radicală a concepţiei otomanilor, adică se caută o apropiere de Franţa şi o indepărtare de Rusia. Se procedează la un schimb de ambasadori. Turcii trimit la Paris pe Muhib Efendi iar Napoleon trimite la Constantinopol pe generalul Sebastiani. In faţa alianţei anglo-ruse, Bonaparte e nevoit să se intorcă la alianţa cu Poarta. Sebastiani are instrucţii precise. Cele mai importante sunt: stăpânirea absolută a Valahiei şi Moldovei; închiderea Strâmtorilor vaselor ruseşti; interzicerea arborării pavilionului rus de către greci şi fortificarea cetăţilor contra unui eventual atac rusesc.

Incepe o perioadă de presiuni ale ambasadorilor francez şi rus la Constantinopol şi o atitudine de extremă laşitate turcească. Turcii îşi schimbă hotărîrile de la o zi la alta, după forţa sau aroganţa celor doi ambasadori. Intr'o zi înclină balanţa de partea sa unul, în alta celălalt. Curios este faptul că obiectul acestor certuri este în mare parte, scaunele de la Bucureşti şi Iaşi. Fiecare din cele două puteri vrea să-şi aibă în aceste scaune, creaturile lor. Până la urmă Ruşii au câştig de cauză, dar nu cele doua scaune domneşti îi importau pe Ruşi, acestea fiind-ca totdeauna- un pretext. Dar pentru a trece la atitudini decisive, aveau nevoie de un pretext mai serios. Şi acesta le e furnizat de

pașa din Vidin, Pasvan-Oglu care a invadat Valahia și cerea o dare lunară de 30.000 de piaștri. Și iată că acea veche cauză a “creștinilor oprimați” e scoasă din nou de la naftalină. “Nu cei doi domnitori ne importă, ci liniștea și bună starea celor două Principate”, a declarat cu emfază baronul Budberg, membrilor Corpului diplomatic, reuniți la Petersburg.

Și ordinul de trecerea Nistrului e dat la 28 Octombrie 1806. Generalul Michelson intră în Moldova cu 65.000 de oameni prin trei puncte diferite, între Hotin și Moghilău, la 10 Noembrie. Rușii caută să-i convingă pe Turci că aceasta trecere a Nistrului nu este un act de ostilitate ci e vorba doar de o asigurare a trecerii unor trupe spre Dalmația. Ei cer ca cetățile să se predea fără luptă. La 26 Noembrie, generalul Elsen trece Nistrul în apropierea Hotinului și reușește să convingă pe pașa turcesc că el vrea să se oprească în oraș numai pentru cateva zile. La 4 Decembrie, generalul Meyendorf trece fluviul la Dubăsari și se îndreaptă spre Tighina. Insfârsit, Michelson însuși cu locotenenții săi Miloradovici, Kamensky, Dolgoruki și Ulanius, trece Nistrul la Moghilău la 24 Decembrie și la 28 intră în Iași. O parte din trupe, sub comanda lui Miloradovici, înaintează spre București și Oceacov ocupă Galații. In acest timp, Mustafa Bairactar ocupase Bucureștii cu 2500 de oameni, sub pretextul de a proteja pe Alexandru Șuțu, în realitate, pentru a prăda. El se hotărăște să apere Bucureștii și trimite o întărire de 4-5.000 de oameni. Dar aceste trupe formate mai mult din briganzi decât din soldați, rău înarmați și nedisciplinați, se întâlnesc cu armata lui Ulanius și sunt învinși. Câtiva ajung la București și se pregătesc să dea foc orașului. Cetățenii cer lui Miloradovici să se grăbească și să le ia apărarea. Generalul rus pătrunde în oraș în dimineața zilei de 25 Decembrie și-l ocupă. fără să fie nevoit să tragă mai mult de doua lovituri de tun. Se produce totuși un incident: 300 de arnăuți în serviciul lui Ipsilanti, care erau închiși în Mânăstirea Radu Vodă, profită de sosirea Rușilor, scapă din mânăstire și sugrumă pe toți Turcii pe care-i întâlnesc. De pe acoperișurile caselor, locuitorii aruncă cu ciocane și topoare asupra fugarilor turci. Generalul Miloradovici parcurge orașul cu husarii lui, restabilește ordinea și la ora 4 nu a mai rămas nici un turc viu în oraș. Mitropolitul, în semn de veselie, face să sune toate clopotele din București.

“In această zi de victorie, Arnăuții îi rezervă învingătorului o surpriză în felul lor. Știind că generalul rus va locui în palatul prințului Grigore Ghica, au delicata atenție

de a aşeza pe două rânduri, la poarta casei, dealungul scării şi pe galerie, toate capetele de turci pe care le tăiaseră în cursul zilei, având grijă să pună în faţa fiecăruia o candelă aprinsă. De la distanţă, efectul eara feeric. Miloradovici, întorcându-se foarte târziu acasă, văzând de departe această iluminaţie, s'a arătat încântat, dar apropiindu-se, a fost pe punctul de a leşina de oroare şi a fugit cât a putut mai repede, departe de această viziune de infern. Numai după câteva zile, după ce s'a efectuat o curăţire în regulă, a consimţit să se instaleze din nou în acest palat." Lebel, op. cit., pp. 122-123.

Michelson soseşte şi el la Bucureşti la 29 Decembrie, în acelaş timp cu Ipsilanti. Boierii care fugiseră în Transilvania, revin în capitală. "Bucureştii vor oferi în tot timpul iernii, aspectul foarte animat al unui oraş de garnizoană. Teroarei şi carnagiului, îi urmează balurile şi serbările." Germaine Lebel, op. cit., p. 123. La acest tablou la care franţuzoaica Lebel utilizeză culori moi, Karl Marx adaogă altele destul de crude: "*Soţiile boierilor din Bucureşti dădeau exemplu de multă bună dispoziţie şi-şi sărbătoriră vitejii în petreceri, la care domnea mai multă veselie decât reţinere*". Insemnări despre Români, Karl Marx, Ed. Carpaţii, pp. 15-16.

In faţa acestor evenimente, Napoleon socoteşte că are nevoie mai mult ca oricând de ajutorul turcesc contra Rusiei. Incă din Septembrie, Bonaparte trimite doi ofiţeri, Jaubert şi Falkowsky, pentru un examen pe teren. Falkowsky traversează Iaşii, Tighina, Hotin, Cetatea Albă, Galaţi, Brăila, Ismail şi Chilia. Informaţiile culese de el sunt catastrofice. In afară de Hotin, ale cărui fortificaţii sunt bine conservate, aparatul defensiv este înspăimântător: tunuri aşezate direct pe pământ, fără afete, palisade incomplete, şanţuri în parte acoperite de pământ, platforme în stare jalnică, garnizoane scheletice. Cu toate aceste informaţii Bonaparte e nevoit să mizeze pe cartea orientală. Din Berlin, la 7 Noembrie, scrie lui Şuţu: "Armata mea intră în Polonia: victoria nu mi-i scumpă decât pentrucă ea *mă ajută să apăr cauza oprimaţilor*"... După cum se vede, şi lui Napoleon îi era scumpă "cauza oprimaţilor", nu numai Ruşilor! Şi bieţii valahi îşi puseseră speranţele în acest mare Napoleon care venea de departe! Ii făcuseră şi un cântec:

Bunăparte nu-i departe,
Vine să ne dea dreptate!

Biată ingenuitate valahă!

A doua zi după bătălia de la Iena, se angajează față de sultanul Selim să nu facă pacea decât atunci când Șuțu și Calimachi vor fi repuși în scaune, iar Talleyrand scrie generalului Sebastiani: "*Impăratul vrea să redea principatele Porții.* El nu va restitui Varșovia și Berlinul —dacă va trebui să le restituie-decât atunci când Poarta își va fi restabilit autoritatea în Moldova și Valahia." Napoleon îi trimite sultanului scrisori înflăcărate, iar Sebastiani este însărcinat să amorseze un tratat ofensiv și defensiv care *ar garanta Porții posesiunile Moldovei, Valahiei și Serbiei.* Sufletele întregului popor otoman sunt cuprinse de ură contra Rușilor, dar căpeteniile sunt inerte. Sunt aduse trupele din Asia — 60.000 de oameni — sub comanda lui Pasvan-Oglu, Mustafa Bairactar și Aidin Pasa și intră în Valahia pentru a merge în întâmpinarea Rușilor. Totuși totul se face în desordine și trupele turcești puțin antrenate și rau echipate, nu pot face fața unor armate europene.

O escadră engleză trece Dardanelele și înaintează în Marmara. Englezii cer expulzarea ambasadorului francez și reînoirea alianței cu Rusia și Anglia. In caz contrar, Constantinopolul va fi transformat în cenușă. Ambasadorul Sebastiani face minuni: incurajează, amenință, înflăcărează, organizează resistența. Sunt puse în bătaie aproape 300 de piese de artilerie. Divanul nu cedează și flota engleză e nevoită să facă calea întoarsă, cu două corvete scufundate de focul bateriilor turcești.

In acest timp Balcanii sunt teatrul unor intrigi multiple. Francezii se căznesc să pună pe picioare o Confederație a pașalelor de pe Dunăre, în care principalele piese erau Mustafa Bairactar și Pasvan-Oglu. Dar Bairactar e contra Francezilor iar Pasvan-Oglu îl ura pe Bairactar pentrucă sultanul îl numise recent serasker, adică comandant suprem. Se mai gândesc Francezii la o expediție de mare anvergură, dar aceasta eșuiază din cauza celor două pașale.

Pe planul diplomatic Napoleon vrea să încheie un tratat ofensiv și defensiv cu Poarta și Persia, cu scopul de a se menține integritatea imperiului otoman și a obține participarea armatelor turcești și persane la operațiile în curs. Incep conversații la Dantzig la 3 Iunie 1807, dar trimisul turc nu aduce nimic pozitiv. Lui, orice discuție îi provoaca o mare poftă de somn. In acelaș timp se proiectează o încercare de apropiere de Austria, *căreia nu-i convenea ocuparea Moldovei și Munteniei de către Rusi*, dar propunerile făcute de Napoleon nu au darul de a face pe

Austriaci de a ieşi din situaţia de espectativă. In Aprilie Napoleon se adresează cabinetelor din Viena, Londra, Berlin şi Petersburg, în vederea unei păci dar, în acest caz se menţine pe poziţia proturcă: nici un Congres fără participarea otomanilor. Sondările făcute nu duc la nici rezultat bun, ci la unul rău: Turcii aud de aceste sondări şi-şi pierd încrederea în Francezi.

Totuşi în Mai-Iunie 1807, armata Marelui vizir Mustafa trece Dunarea la Silistra şi obligă pe Ruşi să-şi părăsească poziţiile dintre Bucureşti şi Giurgiu. Michelson evacuiază Bucureştii în grabă mare. Dar se produce o lovitură de teatru: isbucneşte o revoluţie la Constantinopol, Selim este răsturnat şi înlocuit cu vărul sau, Mustafa. Noua ocârmuire ia poziţie antifranceză. Napoleon era exasperat de inerţia turcească şi răsturnarea lui Selim faţă de care avea numai angajamente personale-nici un tratat nu se încheiase între Franţa şi Turcia-îi procură alibiul de care avea nevoie.

In lupta contra Angliei, Napoleon avea nevoie de Rusia. Angajamentele personale faţă de Selim, îi incurcau noile planuri. Revolta de la Constantinopol îl debarasa de aceste angajamente.

La Tilsit, Napoleon joacă marea carte. Lui Alexandru îi vorbeşte de Barbarii care trebuiesc împinşi în Asia, face să treacă imaginea Sfintei Sofii pe dinaintea partenerului său dar. bineînţeles. nu se gândeşte să-l conducă la Constantinopol aşa de repede. Alexandru vrea împărtirea Turciei şi. *în lotul său trebuiau să intre Moldova, Valahia şi Constantinopolul*. Reintrat in cabinetul său, după o discuţie vie cu Alexandru. Bonaparte exclamă: Constantinopol, Constantinopol! Niciodată! Ar însemna cucerirea lumii!

La Tilsit s'a încheiat un tratat de pace, însoţit de articole secrete. Articolul XXI stipulează încetarea imediată a ostilităţilor. Articolul XXII prevede *retragerea trupelor ruse din Moldova şi Valahia*, dar armatele turceşti nu vor putea ocupa zisele provincii înaintea ratificării tratatului definitiv dintre Rusia şi Poartă. In realitate, în cursul unei întrevederi secrete. *Napoleon ar fi lăsat să se înţeleagă că el nu avea intenţia de a insista prea mult la evacuarea Principatelor*. E de la sine înţeles că Alexandru nu avea nevoie de mai mult. Dar punctele principale ale tratatului erau altele. Rusia promite să intervină pe lângă Anglia în vederea încheerii unei păci definitive. In cazul că aceasta nu acceptă înainte de 1 Noembrie 1807, Rusia va declara războiu Angliei şi va participa la Blocusul continental. De partea sa, Franţa propune mediaţia sa între Rusia şi Poar-

tă. "Deasemeni dacă, ca o urmare a schimbărilor produse la Constantinopol, Poarta nu ar accepta mediaţia Franţei sau dacă, după ce ar fi acceptat-o, s'ar întâmpla ca, în termen de trei luni după începerea negocierilor ele nu ar fi ajuns la un rezultat satisfăcător, Franţa va face cauză comună cu Rusia contra Porţii, şi amândouă Inaltele părţi contractante se vor înţelege să sustragă toate provinciile imperiului otoman în Europa jugului şi asupririi Turcilor, mai puţin Rumelia şi oraşul Constantinopol" (art. VIII din tratat).

"Toate acestea sunt vagi. La drept vorbind, la baza tratatului de la Tilsit se află un punct de neînţelegere fundamental: în timp ce Alexandru nu se gândeşte decât la Turcia, Napoleon se gândeste doar la Anglia. Pentru el Constantinopolul reprezintă o politică de magnificenţă, un lux pe care nu va putea niciodata să şi-l permită. Pentru Alexandru, din contra, e *scopul tradiţional*. Punctul din tratat care reconstituia Marele ducat al Varşoviei, era deasemeni negru pentru moscovit, care se temea că Napoleon va trece la reconstituirea Poloniei" (Germaine Lebel, op. cit., p. 137).

Dificultăţile imediate le ridică pacea dintre Rusia şi Poartă. Reuniunile iniţiate la Rusciuk, ajung după 12 zile de discuţii la armistiţiul de la Slobozia (27 August 1807). Prin acest armistiţiu, Turcii şi Ruşii se angajează să părăsească Principatele în 35 de zile (art. III). In cazul că pacea definitivă nu va putea fi încheiată, armistiţiul rămâne valabil până la 21 Martie 1808 (art. II). Amândouă părţile işi vor restitui reciproc vasele, echipagiile şi prizonierii capturaţi în timpul războiului (art. IV şi VI).

"Se pare, spune Germaine Lebel, că armatele sultanului au cauzat anumite incidente regretabile. Abia a început evacuarea rusească şi bande otomane încep să urmărească trupele moscovite, jefuind districtele recent eliberate şi masacrând locuitorii. Turcii comit deasemeni eroarea de a ocupa Galaţii, cu toate stipulaţiile art. III, şi de a trimite, pentru a aproviziona garnizoana Ismail, mai multe vase încărcate cu muniţii şi pulbere, care sunt reţinute de Ruşi şi înapoiate Marelui vizir. "Poarta este incapabilă să facă respectate stipulaţiile armistiţiului de către hoardele sale de soldaţi, asupra cărora nu mai exercită nici un control", acestea sunt argumentele aduse de Ruşi, *a căror rea credinţa pare deasemeni evidentă*. Oricum, în urma unor instrucţii primite de la Petersburg, *la 12 Septembrie Ruşii suspendă evacuarea şi reocupă poziţiile anterioare,*

printre care Galații. Michelson reintră în București la 7 Octombrie (Lebel, op. cit., p. 138).

Turcii ridică și ei obiecțiuni, susținute de generalul Sebastiani, *care deploră reaua credință rusească.*

* * *

In lunile ce urmează după tratatul de la Tilsit, situația lui Napoleon e mai încurcată ca oricând. Desigur el are geniu, dar îi lipsește experiența. Intre vechea, tradiționala deși ineficacea alianță cu Turcia și noua alianță cu Rusia, Napoleon nu știe care e cea mai bună. Pe Turci vrea să-i țină cât mai mult în sistemul său, dar are nevoie de Rusia, contra Angliei. Fără participarea moscoviților, Blocusul continental e doar o autoînșelătorie. Deocamdată îl menține pe rus doar cu promisiuni, dar știe că într'o zi va trebui să-i dea ceva. Pretențiile lui Alexandru sunt extravagante: cere Constantinopolul. Pentru Napoleon, orice, dar nu Constantinopolul. *Vor trebui sacrificate Principatele române* și Bulgaria.

Chiar de la 8 Iulie, Napoleon cere informații asupra Bosniei și Macedoniei. Tot cam pe atunci, trimite pe căpitanul Aubert în Principate și Ukraina. Acesta îi prezintă o lucrare cu titlul: *Noțiuni statistice asupra Moldovei și Valahiei.* Concluziile sunt ostile Turcilor, dar subliniază *bogăția pământului acestor provincii, pe care o bună administrație le-ar face prospere.*

Bonaparte încearca să-i intimideze pe Turci. Dacă ei vor contnua să aibă încredere în Franța, stăpânirea Moldovei le este asigurată. Dacă fac pace cu Anglia, s'a terminat cu ei.

In mod oficial, Napoleon cere Rușilor să evacueieze Principatele. Austria, și ea, se simte amenințată de ocuparea Principatelor de către Ruși. Ambasadorul Austriei la Moscova, generalul Merveldt, intervine în acest sens pe lângă colegul său francez, Savary. Și intră în joc și Anglia. Interesele engleze i-au dictat Angliei totdeauna menținerea imperiului otoman, dar *situația îi cerea de data ceasta o schimbare de atitudine.* Perfidul Albion își reia drepturile. Anglia avea nevoie de Rusia, dacă nu pentru a-i câștiga alianța, cel puțin să o desprindă de Franța. Se declară deci gata *să recunoască cucerirea Principatelor, dar numai cu titlu de cucerire, și nu ca urmare a unei împărțiri, pe care nu o va recunoaște.* Jocul e subtil, tipic englezesc, adică va recunoaște cucerirea Principatelor de către Ruși, singuri, nu cu ajutorul Francezilor, sau mai clar, contra

voinței Francezilor, adică să ia poziție contra lui Napoleon.

Napoleon își dă seama că Rusia nu e dispusă să evacueze Principatele. Incă de la 26 Septembrie, împăratul rusesc îi trimite instrucțiuni ambasadorului lui la Paris, în care își manifestă în mod deschis intenția de a păstra Moldova și Valahia. Aceasta — spunea el — pentru a da satisfacție opiniei publice rusești. Evident, acestă opinie publică dorea Principatele și... Constantinopolul. Iată cum planurile lui Petru cel Mare, testamentul lui *apocrif*, după 100 de ani devine un bun public, e de domeniu public! *La* 18 *Noembrie* 1807, *Țarul cere în mod oficial lui Bonaparte asentimentul la păstrarea Principatelor*. Nefiind sigur că cererea îi va fi satisfăcută, sugerează lui Tolstoi, în secret, să se mulțumeasca cu *posesia Basarabiei*, Moldova și Muntenia fiind puse sub sechestru și ținute în gaj de Rusia, până la încheierea păcii între Franța și Anglia. Alexandru câștigă de partea sa pe ambasadorii francezi la Moscova, mai întâi pe Savary și apoi pe Caulaicourt. Ei cer lui Napoleon cedarea Principatelor Rusiei.

Ca la șah, Bonaparte răspunde printr'o contra lovitură. O clauză a tratatului de la Tilsit, cerea ca Napoleon să evacuieze Silezia după plata de către Prusieni a unei despăgubiri de războiu. Și Impăratul Francezilor răspunde că și el va păstra Silezia, atâta timp cât Rușii vor păstra Principatele. Ori ocuparea Sileziei reprezenta marea teamă pentru Ruși: reconstituirea Poloniei. Alexandru caută o mască, pentru a-și ascunde jocul. El cere imediata evacuare a Sileziei, aceasta datorită angajamentelor ce avea el față de vechiul lui aliat, regele Prusiei. "Nu ași accepta nici întreg imperiul otoman cu acest preț. Fac din aceasta o chestiune de onoare", spune țarul Matuskai Rossiia. Marii împărați Napoleon și Alexandru, s'au transformat în negustori de cea mai joasă speță. Germaine Lebel, ca franțuzoaică, recurge la un eufemism: îi numește negustori levantini!

La 24 Iulie, la terminarea unui banchet, țarul îl duce pe ambasadorul francez Savary, în grădina palatului și, în termeni vagi, face aluzie la împărțirea imperiului otoman: "Mărturisesc că dacă această putere (Turcia), va trebui să se prăbușească într'o zi, poziția ocupată de Rusia o face să spere că o parte din moștenire va trebui să-i revină. Impăratul (Napoleon) a avut bunătatea de a mă înțelege pe această chestiune și am toată încrederea în el, atunci când el va crede că a sosit momentul".

La 2 Octombrie, ministrul rus Rumianțov, îi spune ambasadorului Savary: "Vă asigur generale că va fi mai pu-

țin costisitor ca împărțirea să se facă imediat, decât dacă se amână. Impăratul Alexandru nu este interesat să achiziționeze teritorii dar, incontestabil, se va vedea forțat să participe la împărțirea dărâmăturilor acestei țări, *chiar fără ajutorul nimănui*". După cum se vede, ne găsim în fața unei amenințari voalate.

Napoleon ezită: adevărat vals al exităriIor. Intr'o zi se hotărăște la împărțirea imperiului otoman, pentru ca a doua zi să revină asupra hotărîrii. Impărțirea îi pare inevitabilă, dar găsește că momentul nu e potrivit. In aceste momente se teme că Anglia își va lua partea leului: Egiptul și insulele. Pentru a-i distrage atenția lui Alexandru, îl impinge să ocupe Finlanda, să atace Suedia și îi propune o expediție în India. Grație acestor levantine târguieli, alianța franco-rusă este salvată pentru câteva luni, ca și integritatea imperiului otoman.

Au loc conferințele dela Presburg. In ele (28 Februarie, 2 și 4 Martie 1808), se discută ocuparea Moldovei, Munteniei, Bulgariei și eventual a Serbiei de către Ruși, Franța luând Morea, Arhipelagul și o parte a Bosniei. Desacordul ajunge la culme când se abordează împărțirea imperiului asiatic al Turciei. Rusia vrea Constantinopolul și Dardanelele — limba de pisică — cum îi spune împăratul moscovit, dar Napoleon se înspăimântă, aceasta ar face din țar un împărat al Orientului. In cazul cedării Constantinopolului, Bonaparte vrea Dardanelele, ceiace Alexandru nu acceptă. Reuniunile de la Presburg nedând nici un rezultat, se naște necesitatea unei noi întâlniri între cei doi împărați.

Napoleon dă ordin ambasadorului său să dea a înțelege Turcilor că cesiunea Principatelor se anunță inevitabilă, dar Turcii răspund că nu acceptă și că sunt hotărîți să facă războiu. Se produce revoluția de la Constantinopol și armata turcă rupe armistițiul și trece Dunărea. Aceste noi evenimente îl fac pe Alexandru să spună că acuma e momentul, mai mult ca niciodată, de a da proectelor de la Tilsit un început de realizare. "Este o nobilă și lăudabilă acțiune aceia de a elibera aceste ținuturi. Aceasta, nu din ambiție. O să ne înțelegem, fiți siguri, asupra "limbii de pisică" (Constantinopolul și Dardanelele). Umanitatea vrea ca acești barbari să nu mai facă parte din Europa în acest secol de lumină și civilizație". După cum se vede, nu mai este vorba de "creștini oprimați", ci de "barbarie", "lumină" și "civilizație"!!!

Silit de evenimentele din Spania, Napoleon scrie ambasadorului Caulaincourt la 5 August că are intenția de a

face pace cu Prusia în vederea evacuării Sileziei, evacuare ce nu mai e legată de aceia a Principatelor.

Din cauza neplăcerilor lui Bonaparte în Spania, Alexandru câştigă un punct important, înainte chiar de întâlnirea de la Erfurt.

Napoleon a pierdut marea bătălie diplomatică de la Erfurt. Pregătise bine totul, prevăzuse tot ceiace se putea prevedea, afară de trădare. La Erfurt, Napoleon a fost trădat de Talleyrand. Mihai Viteză, Vişoianu, etc., pot să se consoleze că au avut un predecesor celebru. In instrucţiile date lui Talleyrand, se găseşte aceiaşi grijă a lui Napoleon: nici un angajament precis. In ceiace priveşte Principatele, Napoleon scrisese că nu se va opune la anexarea lor. Talleyrand e trimis cu câteva zile mai inainte, pentru a adormi pe Alexandru şi el a făcut exact contrariul: l-a trezit. In întrevederile lui cu ţarul rus, Talleyrand îi spune: "Vouă vă revine rolul, Sire, de a salva Europa şi n'o veţi putea face decât opunându-vă lui Napoleon. Poporul francez e civilizat, Suveranul lui nu este. Suveranul Rusiei este civilizat, poporul său nu este. Ii incumbă deci Suveranului Rusiei de a fi aliatul poporului francez. Rinul, Alpii, Pirineii, sunt cuceririle Franţei. Restul este cucerirea împăratului, Franţa nu are nici un amestec".

Această trădare i-a dat curaj împăratului Alexandru. Fără aceasta, desigur ar fi fost mai modest, deoarece cum spune Bainville, "Franţa era încă puternică, Friedland prea aproape". Gragie trădării lui Talleyrand, în ceiace ne priveşte, Ruşii obţin schimbarea cuvintelor "Franţa *nu se va opune* la anexarea Principatelor" cu "Franţa *recunoaşte* această anexare". Deci, din acest moment, Napoleon era de acord cu înghiţirea Principatelor de către molohul rusesc. In orice caz, Napoleon nu se gândeşte să-i lase să treaca Dunărea şi Ruşii să-şi realizeze marele vis: Constantinopolul, vis prevăzut, natural, de testamentul *apocrif* al lui Petru cel Mare. Dar ceiace le spusese Ruşilor, Talleyrand le-o spusese şi Austriacilor şi deaceia poziţia acestora faţă de Franţa începe să se înăsprească deaceia caută să se apropie de Ruşi şi se declară gata să accepte şi ei anexarea Principatelor de către Rusia.

Şi iată că dificultăţile cele mari, neaşteptate, vin din partea Turcilor: în nici un caz nu acceptă pierderea Principatelor. Un curent antifrancez creşte la Constantinopol.

Francezii cer Ruşilor ca în conformitate cu prevederile tratatului de la Erfurt, să atace pe Austriaci. La insistenţa lui Caulaincourt, Ruşii masează 60.000 de oameni la frontiera cu Galiţia, dar n'o trec decât târziu şi atunci, cu

cererea ca Napoleon să-și ia angajamentul că nu va reconstitui Polonia. Napoleon își dă seama că nu e vorba de o alianță și că a fost înșelat.

Decepționat, Bonaparte se întoarce către împăratul Austriei, devenit socrul lui, încurajându-l poftele asupra Țărilor românești și promițându-i Serbia. In ceiace privește Principatele, Napoleon acceptase sacrificarea lor la Erfurt, dar nu se legase cu nimic în ceiace privește Serbia. Diplomatului rus Cernicef, Bonaparte îi spusese categoric: "Dacă nu-i vorba decât de cursul Dunării, îl accept cu plăcere. Mai mult decât talvegul acestui fluviu... vă fac războiu".

Dar Turcii, cu toata slăbiciunea lor, nu vor să audă de cedarea Principatelor. Pierzând orice încredere în Francezi, se gândesc la ajutorul Englezilor. Deaceia, la 5 Ianuarie 1809, încheie cu ei pacea de la Dardanele. Unul din motivele principale care-i fac să resiste cererilor rusești, este credința că exista o neînțelegere profundă între Franța și Rusia. Deaceia comunică Rușilor că ei nu acceptă să negocieze decât după ce vor evacua Principatele. Reîncep ostilitățile. Generalul Prozorovschi profită de faptul că Turcii nu primiseră încă ordinul de reînceperea ostilităților și vrea să ocupe Giurgiul prin surpriză. Generalul Miloradovici, care comanda aripa dreaptă a armatei rusești este însărcinat cu această operație. Dar acest general devenise sclavul domnișoarei Filipescu, fiica marelui vistiernic, partizan al Francezilor. Sunt comise indiscreții și asaltul este respins. Nazirul turc poate trimite la Constantinopol mulți saci plini cu 8.000 de urechi rusești, Turcii pierzând numai 50 de oameni, deci numai 100 de urechi. Nici o jumătate de sac! In drama care se juca pe spatele Țărișoarelor noastre, intervin și fuste boierești, și încă de boieroaice valahe! Panica devine generală la București, Rușii retrec Siretul, stabilindu-se la Șerbești și cu cartierul general la Galați.

Rușii înconjoară Brăila la 19 Aprilie și o asaltează la 2 Mai dar și de data aceasta se comit indiscreții și atacul e respins. Moare generalul Prosorovski și îi urmează prințul Bagrațian, care reușește să ocupe Ismailul, Măcinul și Orșova. In regiunea bucureșteană, în rândurile armatei rusești, domnește desordinea. Trupele sunt cantonate la Căpățâneni, pe Argeș, și toți ofițerii superiori și chiar inferiori își petrec timpul la București. Marele vizir care se găsea la Rusciuk trece Dunărea și se îndreaptă spre București. Dar — minune — armata turcească este învinsă la Frăsinești și Marele vizir retrece Dunărea. Rușii iau Brăi-

la, dar sunt bătuți la Silistra și din cauza vânturilor și zăpezii, operațiile încetează. Cartierul general rus se instalează din nou la București în Ianuarie 1810.

Nici în primăvara anului 1810 Turcii nu acceptă renunțarea la Principate și ostilitățile reîncep. Șumri pașa e surprins la Rasgrad de către armata lui Kamenski și făcut prizonier. Acelaș Kamenski bate pe Turci la Bazargic. Succesele sunt celebrate la București prin iluminații *a giorno* și prin oficierea unui *Te Deum*, la mitropolie. Dar războiul costă scump, în oameni și bani. Bucureștii sunt plini de răniți și bolnavi. Prusia își oferă bunele oficii pentru încheierea păcii, dar Poarta răspunde că nu va începe negocierile decât cu condiția ca Rușii să asigure independența și integritatea provinciilor otomane. Religia musulmană — spuneau ei — interzic Turcilor să cedeze cea mai mică parcelă din imperiul lor.

Anturajul țarului îl îndeamnă la încheierea unei păci rapide. Alexandru se opune cu îndărătnicie dar, sub presiunile anturajului, acceptă și propune Austriei împărțirea Țărilor românesti. Rusia *își rezervă Basarabia și Moldova până la Siret*, și oferă Austriei Muntenia și Brăila, dar Austria declină propunerea. Prin ambasadorul său la Viena, Otto de Morley, Napoleon promite lui Metternich Țările românești cu condiția ca Austria să intervină direct la Constantinopol. Cu Turcii întrebuințează un langaj diferit. Cere acestora ca înainte de 15 Mai, cel puțin 100.000 de oameni să treacă Dunărea și, după ocuparea Principatelor, un corp de 40.000 de oameni să înainteze pentru a se întâlni cu armata franceză în Rusia. In schimbul acestei acțiuni, Napoleon le promite restituirea Principatelor, Crimeia și litoralul Mării Negre.

Totuși, convorbirile în vederea încetării ostilităților între Turci și Ruși reîncep, fără ca să se ajungă la vreun rezultat. Sultanul, încurajat de noul ambasador francez, Latour-Maubourg, refuză orice înțelegere atâta timp cât integritatea imperiului otoman nu este acceptată ca bază a discuțiilor de pace. Ostilitățile reîncep, Turcii trec Dunărea între Giurgiu și Slobozia și la 24 Septembrie Rușii sunt învinși, dar puțin timp după aceasta inving și ei pe Turci la Slobozia. Incep din nou tratativele de pace la București care se lungesc, deoarece Turcii își dau seama că războiul între Franța și Rusia e iminent. Napoleon e însă furios din cauza acestor tratative de pace și-și îndreaptă din nou privirile spre Austria căreia, în schimbul participării unei armate de 40-50.000 de oameni în războiul contra Rusiei, îi promite Principatele cu Gurile Du-

nării, Serbia, Galiţia, Iliria şi Triest. Dar în acelaş timp, tot în vederea participării la războiu, promite Turcilor Principatele şi Crimeia. In plus, le vorbeşte de reconstituirea Poloniei.

Ruşii îşi dau seama că războiul bate la uşă şi că alături de Francezi va fi Austria. Sunt nevoiţi deci să se grăbească şi să încheie pacea. Neavând altă soluţie, se mulţumesc numai cu Basarabia.

La 28 Mai 1812 pacea este încheiată la Bucureşti şi *Ruşii ne iau Basarabia!*

* * *

Rezultatul campaniei din Rusia este cunoscut. După tratatul de pace de la Paris (30 Mai 1814), aliaţii convoaca Congresul de la Viena. Uitat Napoleon, aliaţii încep o crâncenă luptă între ei, la împărţirea prăzii. La 3 Ianuarie 1815 Franţa, Anglia şi Austria se unesc pentru a se opune la pretenţiile teritoriale ale Rusiei şi Prusiei, în special la anexarea Marelui ducat de Varşovia de către Rusia.

Alexandru, după tribulaţiile lui liberale până în 1812, trece printr'o criză de misticism. De aici, şi din cauza Societăţilor secrete care încep să se formeze în Rusia, "liberalul" Alexandru trece la cel mai furibund autocratism. Ideile Revoluţiei franceze, cărora nu le dăduse nici o importanţă, sunt aduse în Rusia de către ofiţerii lui care defilaseră pe străzile Parisului.

In 1815 se adresează direct suveranilor şi la 14 Septembrie apare celebrul act al Sfintei Alianţe, semnat de împăratul Austriei, regele Prusiei şi ţarul Rusiei. Acest act e, pe lângă politic, o Chartă ideologică: tratează despre perceptele Sfintei religii, dragostei, adevărului şi a păcii. Papa refuză să-l semneze, catolicismul neadmiţând doctrina unui supracofesionalism, Turcia vede în el un apel la o nouă cruciadă. Metternich îl defineşte un bavardaj fără însemnătate, iar prusianul Gentz îl califică o nulitate politică. Punctele principale ale acestui act sunt aplicarea absolutismului cel mai feroce în interiorul Statelor aderente şi sdrobirea oricărei mişcări naţionale sau liberale în exterior. Semnatarii actului se transformă în jandarmii Europei. In numele principiilor Sfintei Alianţe, Alexandru renunţă la "liberalism". *Este obsedat de teama perpetuă a revoluţiei*" (Milioukov, op. cit., II, p. 713).

Dar isbucnesc revoluţii în Spania, Italia, în Balcani, în Austria, în care interesele componenţilor Sfintei Alianţe,

ca totdeauna, intră în conflict. Congresul de la Troppau, în 1820, care s'a ocupat de revoluția napolitană, cel de la Laybach, 1821, care s'a ocupat de revoluția de la Turin, scot în evidență ciocnirea de interese. Incercarea revoluționară grecească, eteria, îl pune pe țarul rus Alexandru în situația de a se opune la ajutarea "creștinilor oprimați" și a sprijini pe păgânii turci: după concepția Sfintei Alianțe — opera lui Alexandru — eteria era o mișcare revoluționară care trebuia înăbușită. Lui Chateaubriand, Alexandru îi declara că deși e presat de opinia publică rusească, el nu se va hotărî niciodată să susțină cauza grecească, căci datoria suveranilor este de a lupta contra societăților revoluționare secrete. Eteriștii ceruseră sprijinul Rusiei, opinia publică rusească era furioasă pe Alexandru din cauza atitudinii lui antigrecești. Toți Rușii cereau ca Rusia să ajute pe greci, Pușkin voia să plece pe front ca voluntar. Grecii sunt lăsați în voia soartei și eteria e sdrobită. "Batalionul sacru" e fărâmat la Drăgășani și "eroul" Ipsilanti fuge în Austria, unde e arestat și apoi închis la Munkaci.

Sunt interesante și ar putea pare chiar comice tribulațiile ideologice ale lui Alexandru I, dacă nu ar fi avut un rezultat tragic pentru noi: *el ne-a luat Basarabia.*

Incepe prin a fi partizan al ideilor liberale, vrea să dea libertăți poporului rus, dar nu se hotărăște să treacă la fapte, ezită, găsind până la urmă că acordarea acestor libertăți nu e recomandabilă în acele momente. O amână pentru mai târziu. Nici nu se putea altfel, deoarece el voia să dea libertăți dar nu admitea nici cea mai mică știrbire a prerogativelor autocrate ale țarului. Trece printr'o perioadă de misticism pentru ca pe urmă, tocmai pe baza principiilor religioase, să devină tiranul cel mai absolut, să devină cerberul care veghează și sdrobește orice încercare de obținere de libertăți.

In ceiace privește poziția lui față de constanța politicii rusești, față de *apocriful* testament al lui Petru cel Mare, ea nu e ambiguă ci deadreptul fățarnică. In repetate rânduri, cum s'a văzut din relatarea noastră telegrafică, se declară pentru integritatea imperiului otoman, încheie tratate cu ei, îl susține, ceiace ar face pe unii să creadă că într' adevăr Alexandru nu a nutrit planul de a ajunge la Constantinopol, că cel puțin el face excepție la constanța politicii orientale rusești. Totul era disimulare. Când se declară pentru integritatea Turciei, o face pentru că nu considera momentul potrivit, că în acele momente socotea că ar trebui să împartă prada cu alții, ori el voia tot im-

periul otoman pentru el. Alianța cu Franța a făcut-o tocmai pentru aceia: socotea că numai Napoleon îi va da ceiace dorea. Cu tenacitate slavo-mongolă, caută să obtină totul, încetul cu încetul. Se mulțumea, sau mai bine zis se prefăcea că se mulțumește numai cu Principatele române, dar gândul lui era la tot imperiul otoman. S'a văzut când la Conferința de la Presburg, în fața propunerii franceze de a-i da Constantinopolul dar a păstra Dardanelele pentru Napoleon, Alexandru a refuzat: el voia întreaga "limbă a pisicii". In ceiace ne privește, s'a văzut fățărnicia și îndărătnicia cu care a voit să ne înghită. Ne-a ținut sub ocupație șase ani, și oricine știe ce însemnează șase ani de ocupație rusească, afară de boierii și mitropoliții noștri care trăgeau clopotele în onoarea Moscoviților. Alexandru a căutat toate pretextele pentru a călca stipulațiile armistițiului de la Slobozia și a rămâne pe loc. Când și-a dat seama că Napoleon va porni cu războiu contra lui, s'a mulțumit cu puțin: puțin pentru Ruși, mult, enorm de mult pentru noi: BASARABIA.

Din expunerea noastră s'a văzut că în tratativele Napoleon-Alexandru, Țările noastre au constituit o piesă importantă. Totul se făcea peste capetele noastre, noi nu contam — Mitropoliții trăgeau clopotele —, dar era vorba de o piesă nu importantă ci, extrem de importantă. Ce importanță a prezentat pentru țarul moscovit Țările românești, se vede și din faptul că a distrus toate documentele din arhivele rusești în legătură cu relațiile Moscoviților cu Țările noastre! Și totuși, în Istoria Miloukov — repetăm, e vorba de o Istorie scrisă de exilați —, nu găsim aproape nimic, sau mai bine zis, nimic.

S'ar putea obiecta că Istoria Milioukov a găsit toate aceste chestiuni lipsite de importanță. Ar fi falsă această obiecțiune. In toată Istoria Milioukov e înăbușită, trecută sub tăcere, învăluită de umbre, constanța politicii rusești: Constantinopolul. Ori la Constantinopol se ajungea trecând peste trupurile noastre. Pentru această perioadă, Istoria Milioukov vrea să ne convingă că Alexandru a ocupat Principatele *pentrucă aceasta i-a fost direcția indicată de Napoleon*, cu alte cuvinte, fără voința lui, dacă nu chiar contra voinții lui. Sau și cu alte cuvinte mai precise, dacă există vreo vină, aceasta e a lui Napoleon. Aceasta o scrie Milioukov după Tilsit. Și *tratatul de la Tilsit s'a încheiat la* 24 *Iunie* 1807, *ori generalul Michelson a trecut Nistrul cu* 65.000 *de oameni între* 10 *și* 16 *Noembrie* 1806! Și, deși fără succes, Napoleon a insistat în repetate rânduri ca Moscoviții să evacuieze Principatele!

De data aceasta ne găsim în fața unei grosolane falsificări a Istoriei!

* * *

Despre perioada relatată de noi în acest capitol, "Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri până astazi" C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, scriu următoarele rânduri: "In anul 1806 începuse un nou război între ruși și turci, al cincilea în decurs de o sută de ani; soarta armelor era iarăși defavorabilă armatelor sultanului. Luptele ţinură mai mulți ani, până în 1812, când începură tratativele de pace. *Guvernul țarist* cerea ambele țări românești; în fața iminenței atacului lui Napoleon, prin pacea de la București (1812), *teritoriul dintre Prut și Nistru* a intrat în hotarele Rusiei", p. 459. O primă remarcă e aceia că Giurescu vorbește de *guvernul țarist*, care desigur e marele vinovat și nu de eterna Rusie, care n'are nici o vină. Ca să nu mai vorbim de Rusia sovietică care, pe lângă că e un înger, ne-a *eliberat* la 23 August 1944, de "jugul nazist". Şi mai facem o remarcă: cartea care din punct de vedere grafic e într'adevar impresionantă, are un motto: "Trebuie să redăm Istoria așa cum este ea-și din aceasta nu avem decât de câștigat! Să facem ca oamenii să cunoască și să înțeleagă cum trebuie istoria". Semnează... (istoricul) Nicolae Ceaușescu!

Istoria Roller acordă acestei sbuciumate perioade, două pagini. Intâlnim desigur multe perle care nu sunt numai aistorice, ci deadreptul antiistorice. Ca totdeauna desigur, și în această perioada, îngerul nostru cel bun a fost Rusia. Nici nu se putea altfel, intr'o istoria antiromânească. Astfel, ni se spune că după ce generalul Michelson a ocupat Moldova, a intrat în București, fără a fi întâmpinat vreo resistență. *Forțele interne îi neteziseră drumul.* Nu ni se precizează care au fost aceste forțe interne și cum i-au netezit drumul lui Michelson. Să fie vorba de cei 300 de arnăuți ai lui Ipsilanti? Se citează participarea alături de ruși a unor batalioane de panduri. Din unul din aceste batalioane a făcut parte Tudor Vladimirescu. Acuma începem să înțelegem. Se citează armistițiul de la Slobozia și înfrângerile turcești, dar nu se găsește un cuvânt despre cele rusești. Insfârșit ni se vorbește de pacea de la București: "Principatele române, ocupate încă de la începutul ostilităților, au fost evacuate de Rusia, *afară de teritoriul dintre Prut și Nistru*, care a fost încorporat Imperiului rus". Istoria Roller, III, p. 611. După cum vedem, nici

Istoria Roller nu scrie cuvântul BASARABIA. Nu e de mirare, căci şi unii şi alţii, şi Giureştii şi Rollerii, se supun aceluiaşi normativ: "Trebuie să redăm istoria aşa cum este ea".

Marele nostru istoric Iorga, ne spune că în faţa pericolului eminent francez. Alexandru, la începutul lui 1811, îşi redusese pretenţiile la Moldova iar în Aprilie comunica Austriacilor că s'ar mulţumi chiar numai cu Basarabia. *"Nu mai era vorba deci de* o *absorbţie a Principatelor, ci numai de* o *măsură destinată a împiedica* orice *ofensivă turcească pornită din aceste fortăreţe care de circa trei secole apărau frontiera imperiului* o*toman, de la Hotin la Akerman şi Ismail*"!!! N. Iorga, op. cit., p. 241. Curioasă frază şi curios argument! Deci Ruşii nu voiau Basarabia pentru a-şi mări deja imensul teritoriu, ci pentru a se apăra contra *agresivităţii turceşti!* Contra unor turci decăzuţi, despre care în acele vremuri se spunea că au două mâini pentru a-şi ţine cu una fesul şi cu cealaltă şalvarii. Dacă ar mai avea o mână, pe aceia ar întrebuinţa-o pentru a-şi tine ciubucul! Argumentul e ridicol. In aceste circa trei secole, aproape totdeauna agresiunea venise din partea Ruşilor, mai ales în ultimul. Dar şi mai curios e faptul că pe baza aceluiaşi argument, la Teheran şi Yalta, Stalin a cerut şi obtinut imense teritorii. Rusii aveau nevoie de ele pentru a se apăra contra imperialismului altora, de data aceasta contra imperialismului german. Imperialismul rusesc, n'a existat niciodată! Şi apărătorii libertăţii popoarelor, "democraţii" Churchill şi Roosevelt, au acceptat această falsă argumentaţie, care nici măcar *nu avea meritul de a fi noua* şi le-au satisfăcut "modestele" cereri.

N. Iorga insistă în paginile destinate acestei epoci asupra rolului jucat de domnitorii fanarioţi sau de pretendenţii la scaunele moldo-valahe, fapte cărora noi le-am acordat o importanţă secundară. Găsim totuşi o notă importantă: la 28 August 1808, *boierii ceruseră Ruşilor anexarea patriei lor la Rusia, aşa cum se întâmplase cu Georgia şi Imereta!!* Numai că pe timpul lui Alexandru, pe Ruşi nu-i mai interesau aceste bagatele ca pe timpul lui Petru sau al Caterinei a II-a. Nu-i mai interesau să trateze cu boierii ci, peste capetele lor, tratau direct cu Turcia, Austria, Prusia şi, în special cu Franţa. Boerii îşi pierduseră importanta. Mai interesau doar boieroaiecele care, cum spune Karl Marx, "dadeau exemplu de multă bună dispoziţie şi-şi sărbătoreau "vitejii" lor în petreceri, la care domnea

mai multă veselie decât reținere". Câtiva, care încercaseră să inițieze tratative au fost duși dincolo de Nistru, bătrânul Roznovanu a fost bătut și tras de barbă în plin Divan, poetul Conachi, și chiar mitropolitul Veniamin Costachi au fost maltratați" N. Iorga numește aceste maltratări "incidente regretabile". N. Iorga, op. cit., pp. 247-249. Karl Marx e mai puțin diplomatic și spune: "*In timpul ultimei lor ocupații, Rușii s'au arătat cum sunt: jaful și ocuparea Basarabiei au spulberat toate iluziile*".

Am vazut cum Germaine Lebel spune că în timpul când Rușii erau în Muntenia, la București se ducea o viață de garnizoana: baluri, etc. ofițerii care-și aveau cantonamentul în sate, erau tot timpul la București și, natural, se distrau cu boierii și, fără îndoială, cu boieroaicele. Acestea își sărbătoreau pe "vitejii" moscoviti, la petreceri "la care domnea mai multă veselie decât retinere". Și desigur la aceste petreceri s'au petrecut și "incidente regretabile", mai ales că "Rușii s'au arătat așa sum sunt". Și ocupația a fost lungă — șase ani! — și incidentele regretabile trebuie să fi fost multe. Românii au avut ocazia să cunoască multe "incidente regretabile", după 23 August 1944. Și trădătorul Grigore Niculescu-Buzești, a afirmat că acele "incidente" au fost lipsite de importanță!

Ori cum ar fi, se pare, boierii s'au considerat lezați din cauza acestor incidente și, mai ales, pentrucă Rușii nu i-au luat în considerație și le-au nesocotit încercările de tratative. De aceia, ne spune N. Iorga, după ce Rușii s'au retras dincolo de Prut, nu au avut loc puternice emigrații, așa cum s'a întâmplat pe timpul Caterinei a II-a. La început Rușii au avut în Basarabia o comportare acceptabilă. Funcțiunile înalte au fost date Moldovenilor, guvernator fiind numit Scarlat Sturdza, asistat de Matei Crupenschi. In alte funcțiuni au fost numiți membri ai familiilor Sturdza, Catargiu, Ghica, Dimachi, Leon, Vârnav, etc. Totuși entusiasmul era lipsă la apel. Marii boieri care aveau proprietăți deoparte și de alta a Prutului, au preferat să se stabilească în dreapta fluviului, sub sceptru păgân, decât în stânga lui, sub sceptrul "protectorului creștinilor". Cei șase ani de ocupație lăsaseră amare amintiri!

Chiar unii dintre boierii care-și aveau toate proprietățile în Basarabia, au preferat să le vândă țăranilor sau speculatorilor greci și să se stabilească la Iași. Turcii le dăduseră un timp scurt pentru a se declara de care parte a Prutului vor să se stabilească. Printre cei ce au ales dreapta Prutului, Iorga citează pe boierii Ioan Balș, Iordachi Canta-

cuzino şi Constantin Paladi. Ba ne citeaza şi pe unul — Constantin Mavrocordat —, care, optând pentru Basarabia, şi-a schimbat la timp părerea.

In 1818, cu ocazia vizitei sale la Chişinău, Alexandru a acordat Basarabiei o Constituţie, care a fost publicată în ruseşte şi în româneşte. In biserică a fost păstrată liturghia românească şi se aduceau din Moldova cărţile necesare cultului.

"Dar toate acestea nu contribuiau la menţinerea vechilor relaţii cu regiunile dintre Prut şi Carpaţii. Departe de a încerca să urmeze exemplul Austriei, care întrebuinţa provincia sa de limbă românească pentru a atrage pe ceilalţi Moldoveni supuşi arbitrariului turcesc şi lăcomiei greceşti, Rusia stabilind pe noua frontiera o carantină aproape permanentă, părea din contra, că voia să impiedice orice relaţie între cele două fragmente din vechea Moldovă." N. Iorga, op cit., pp. 251-252.

Care este explicaţia schimbării comportamentului moscovit? Explicaţia nu e greu de găsit şi nu trebuieşte mult căutată. După incheierea Sfintei Alianţe, din cauzia bigotismului în care căzuse dar, mai ales, din cauza bolnavei temi de ideile revoluţionare, Alexandru a închis frontiera şi a instalat carantina. Şi iată explicaţia, teribila explicaţie, de necrezut explicaţie, pe care o dă N. Iorga: *"Nu mai este nevoie de altă probă pentru a se vedea că, şi de data aceasta, nu a existat continuarea unei politici consecvente, ce face apel la toate mijloacele, pentru a se ajunge la o anexare întreagă şi definitivă".* N. Iorga, op. cit.. p. 252. Sublinierea aparţine lui N. Iorga.

Repetăm: *teribilă şi de necrezut concluzie!!!*

In toata cartea, revine ca o obsesie ideia că nu a existat o constantă în politica rusească de a ne ocupa ţărisoarele! Atunci. de ce ne-au ocupat Basarabia? Şi această ocupare era pasageră, nu avea caracter definitiv? N. Iorga găsise un răspuns arătat de noi mai înainte: *pentru a se apăra în viitor contra invaziilor turceşti, pornite de la Hotin, Akerman şi Ismail!!!*

In lucrarea noastră ne-am exprimat părerea ca redactarea cărţii "Histoire des rélations russo-roumaines", a fost grăbită. Cu tot regretul, răspicat, cântărind bine cuvintele şi. mai ales cu toate riscurile. de data aceasta vom spune-o: *N. Iorga nu a sesizat pericolul rusesc!*

Dl Pamfil Şeicaru a publicat în exil o seamă de portrete. Mare admirator. necondiţionat admirator al lui N. Iorga, dl Şeicaru s'a întrecut pe sine în portrecul făcut lui

N. Iorga. Lumină, dragoste, duioşie, etc. fac din această carte o perlă a literaturii româneşti. Dar, nu mai puţin, această carte e un panegiric.

Cartea a fost publicată în Editura "Carpaţii" din Madrid şi, repetăm, e o perlă a portretisticii româneşti. In ea dl Şeicaru laudă şi cartea lui N. Iorga, "Histoire des rélations russo-roumaines". Iată ce spune dl Pamfil Şeicaru: "*In aceasta lucrare, defilează rând pe rând înaintea ochilor noştri succesiunile de iluzii naive şi de amare desamăgiri ale Românilor, crezând că vor putea scutura jugul turcesc cu ajutorul pravoslavnicei Rusii*". N. Iorga, de Pamfil Şeicaru, p. 87.

Noi credem că problema e greşit pusă. Relaţiile dintre Români şi Ruşi au fost totdeauna relaţiile dintre şoarece şi pisică, rolul şoarecelui revendindu-ne nouă. Ori în faţa pisicii, şoarecele nu poate avea nici iluzii naive şi nici amare desamăgiri! A le avea şi a le expune Ruşilor într'o carte, însemneaza a nu fi sesizat rolul de şoarece, tristul rol de şoarece, pe care ni l-a rezervat nefericita noastră Istorie, în faţa pisicii moscovite!

VI

DE LA TUDOR VLADIMIRESCU LA REVOLUTIA DIN 1848

SOCIETĂŢILE secrete i-au scurtat viaţa lui Alexandru I, care a murit relativ tânăr. Avea numai 48 de ani când a murit pe neaşteptate la Taganrog. Aceste Societăţi erau compuse aproape în întregime din ofiţeri, membri ai nobletei, ai Inaltei nobleţe ruseşti. Alexandru cunoştea existenţa acestor Societăţi, îi cunoştea pe toţi membrii lor, având-le numele tuturor, într'un carnet special, dar nu lua nici o măsură. Se socotea vinovat din cauza ideilor liberale, nutrite în tinereţă. Ai prinde şi executa, însemna pentru ţar aşi termina domnia cu un infanticid, după ce şi-o începuse printr'un paricid, notează Merejkovski.

Existau două Societăţi secrete: una de Nord, cu sediul la Petersburg, şi cealaltă de Sud, cu sediul la Tulcino. Prima avea ca şef pe poetul Ryleev, fost ofiţet şi funcţionar într'o întreprindere străină, cea de Sud avea ca şef pe colonelul Pestel, de origine germană. Societatea de Nord avea ca obiectiv o monarhie constituţională, şi drept metodă pentru atingerea scopului, propaganda, cea de Sud era mai radicală şi voia o republică şi metode contundente de acţiune, răscoală militară şi revoluţie cu regicid.

In ultimii ani de domnie ai lui Alexandru funcţiona o cenzură severă şi mijloacele de acţiune ale Societăţilor erau reduse. Nu se putea publica nimic, dar circulau foile pe sub mână, în special poezii. Cel mai activ şi talentat era Puşkin, motiv pentru care Alexandru l-a exilat mai întâi la Chişinău apoi la Odesa şi, însfârşit, la una din proprietăţile lui. Membrii Societăţii de Nord îl stimau

foarte mult pe poet, dar nu-l considerau apt pentru a-l face membru şi, mai ales, de a le cunoaşte secretele. Puşkin era prieten cu mulţi dintre membrii Societăţii, dar nici unul din ei nu i-a propus şi nu l-a propus să-l facă membru.

Şi, şi de data aceasta, ideile liberale ale Apusului, idei cu care aceşti ofiţeri intraseră în contact în Franţa, îşi găseau o aplicaţie "à la russe". Insuşi Puşkin, care în poeziile lui subversive era un mare liberal, nu putea accepta acordarea de libertăţi polonezilor! După înăbuşirea revoltei poloneze în 1831 şi exterminarea tuturor celor care participaseră la ea, Puskin scria unei prietene: "Vechii noştri duşmani vor fi deci exterminaţi". Şi aceasta, cu toate că printre membrii Societăţilor secrete fuseseră şi unii polonezi. Alexandru I dăduse polonezilor o Constituţie şi "liberalul" Puskin, scria: "Astfel, nimic din ce a făcut Alexandru nu va putea subsista, *căci nimic nu era bazat pe veritabilile interese ale Rusiei*, şi nu se rezima decât pe consideraţii de vanitate personală, de efect teatral. Nu putem decât să-i plângem pe polonezi, suntem prea puternici, pentru a-i urî". La vie de Nicolas I, de Constantin de Grunwald, p. 135.

Alexandru I nu avea moştenitori. Avusese o fiică nelegitimă, pe care o iubise mult şi care murise de ftizie. Urmas legitim la tron era deci fratele lui, Constantin, cel pe care Caterina a II-a voise să-l facă împărat al Bizanţului. Dar Constantin nu voia să fie ţar. Era vice rege şi comandant al trupelor din Polonia, divorţase de marea ducesă Ana Feodorovna şi se căsătorise cu contesa poloneză Ioana Gruzinska. Alexandru I decretase că nici poloneza şi nici copiii născuţi din această căsătorie nu erau consideraţi ca făcând parte din familia imperială rusă şi deci nu puteau nici unul din ei urca pe tron. In faţa acestui decret al lui Alexandru, Constantin renunţase formal la tron. Rămânea al treilea frate, Nicolae. Dar Alexandru, indecis ca în toate actele sale, nu a făcut publică renunţarea la tron a lui Constantin şi numirea în locul lui, a lui Nicolae. Această hotărîre a depus-o în plicuri sigilate: originalul la Biserica Adormirii Maicii Domnului şi copii la senat, la Sfântul Sinod şi la Consiliul imperiului. In afară de el, numai trei persoane cunoşteau existenţa şi conţinutul acestei scrisori.

Când a murit Alexandru, Constantin se găsea la Varşovia. Nicolae, căruia Alexandru îi vorbise vag de câteva ori de desemnarea lui ca moştenitor dar nu ştia nimic de existenţa celor patru plicuri şi continutul lor, depune

jurământ fratelui său Constantin, și obligă să facă acelaș lucru pe funcționari și armata, adică pe ofițerii și soldații regimentelor de gardă.

Nicolae nu primise o educație speciala pentru misiunea de țar și nu era iubit de ofițerii și soldații regimentelor de gardă, din cauza asprimii sale. Se trimit deci curieri la Varșovia, dar Constantin se menține în atitudinea luată: renunțarea la tron. Dar Nicolae insistă, trimițând curier după curier. Ultimele scrisori adresate "Țarului", Constantin refuzase să le primească spunând: "Nu sunt pentru mine".

Acest interregn care se prelungea, produsese confuzie. Societățile secrete fuseseră surprinse de moartea neașteptată a lui Alexandru și nu știau ce să facă. La început au hotărît să nu întreprindă nici o acțiune dar, dându-și seama de confuzia produsă de acest interregn prelungit, s'au hotărît să acționeze. Dar nu aveau nici un plan stabilit și, mai ales, *nu aveau un om cu calități de șef*. Au început deci să se agite, căutând să speculeze jurământul depus lui Constantin. A depune alt jurământ — lui Nicolae —, spuneau ei, înseamnează sperjur. Deci au început să facă propagandă pentru Constantin și Constituție. Nicolae, aflând că se prepară o acțiune militară, hotărăște să ia coroana refuzată de fratele său și dă ordine să i se depună jurământ în ziua de 14 Decembrie 1825.

Incercările Societăților secrete de a atrage regimentele de partea lor, eșuiază, câștigând doar adeziunea regimentului de gardă Moscova, câteva companii de marinari ai gărzii și un mic număr de soldați și ofițeri izolați. Toți ceilalți depun jurământ noului împărat, Nicolae I.

Trupele sunt adunate în Piața Senatului, unde regimentul răsculat, formează un bloc amenințător, dar nu se mișcă. Strigă doar: Traiască Constantin și soția lui Constituția, crezând că așa se numea soția lui Constantin. Istoriograful Constantin Grunwald sustine că aceasta e doar o legendă, dar recunoaște că această legendă rămâne în mod ferm în picioare (ancrée). Nicolae, care după afirmațiile tuturor istoriografilor a avut o admirabilă comportare, nu se putea hotărî să aducă artileria. Se pare că nu numai regimentul răsculat, ci și alte unități dintre cele care îi depuseseră jurământul, nu-i erau favorabile. Aceasta se deduce din faptul că în momentul în care ascultă de sfatul generalilor și aduce artileria, se constată că veniseră numai tunurile și nu și muniția necesară. Insfârșit s'a adus șia muniția. Orele treceau și se apropia noaptea. Și întunericul era periculos. Unitatea răsculată

se putea răspândi în oraş şi de acolo revoluţia se putea întinde în toată ţara. Insfârşit, se dă ordinul şi se trage prima salvă, care nu-şi atinge ţinta. Dacă răsculaţii *ar fi avut un comandant cu calităţi de şef*, ar fi putut ataca tunurile cu baioneta. Altul ar fi fost poate rezultatul acelei zile de 14 Decembrie 1825, dacă unitatea răsculată *ar fi avut un adevărat şef*. Se trage a doua salvă şi de data aceasta ghiulele cad în mijlocul răsculaţilor. Se produce confuzie, răsculatii încep să fugă. Se îndreaptă spre Neva, dar ghiaţa se rupe. Nicolae I câstigă partida, revolta e înăbuşită, toţi sunt prinşi.

Represiunea a fost sălbatică. Ancheta care a durat şase luni, a fost dirijată de ţarul însuşi. 121 de persoane sunt trimese în faţa unui tribunal suprem, constituit ad-hoc, printr'un ucaz imperial. Sunt condamnaţi la moarte 5 şefi: Pestel, Ryleev, Kakhovski, Bestujev-Riumin şi Sergiu Muraviov-Apostol, vreo 20 de vinovaţi sunt condamnaţi la ocnă pe viaţă, iar restul scapă cu pedepse mai mici, mergând de la 20 de ani de ocnă la simpla degradare. Dar nu exista călău în Rusia şi a trebuit să fie adus unul din Suedia. Dar acesta nu cunoştea manipularea maşinii de spânzurat, cu basculă. In momentul execuţiei, trei funii cedează şi cei trei condamnaţi cad pe pământ. Trebui să se reînceapă operaţia. "Nefericită e ţara în care nu se ştie nici cum să se spânzure, aceasta este emoţionanta şi sublima frază de şfarşit pe care o pronunţa Ryleev, înainte de a-şi da sufletul, poet până la ultima suflare." Grunwald, op. cit., p. 72. Aşa a luat sfârşit răscoala care a intrat în istorie sub numele de "*Revolutia Decabriştilor*".

Dar nobilimea rusă nu-i va ierta lui Nicolae acest verdict, niciodată. "Din acea zi datează ruptura psihologică dintre ea şi dinastia Romanovilor." Grunwald, op. cit, p. 71.

* * *

Revoluţia lui Tudor Vladimirescu — spune Karl Marx — fusese o *revoluţie naţională*. Iată câteva citate din Karl Marx: "Ţara era plină de greci şi de fanarioţi, *deja câştigaţi pentru Rusia*. Câţiva pământeni erau în corespondenţă cu el (Ipsilanti)... *Ţăranul care suferise cel mai mult de pe urma ocupaţiei, n'avea pentru muscal* (moscovit), *decât cuvinte de ură*. Karl Marx, op. cit., p. 18. "El (Tudor *Vladimirescu*) *era patriot român*. El nu s'a adresat boierilor, ci *ţăranilor... Vladimirescu şi ţăranii lui erau de partea Turcilor*. Karl Marx, op. cit., p. 20... Proclamaţia lui Tudor are un *caracter naţional*... Pentru el, Rusul şi

fanarioţii sunt duşmanii... Tudor *respinge alianţa rusă şi nu* admite nimic comun între cauza grecilor şi cea a românilor." Karl Marx, op. cit., p. 21... In acel timp Iordache (căpitan de arnăuţi, de partea lui Ipsilanti) surprinse noi scrisori din care văzu că Vladimirescu era hotărît să isgonească pe Ipsilanti şi pe eterişti şi să facă cauză comună mai curând cu turcii, decât să lase sa renască domnia Fanarului şi *supremaţia ruşilor*." Karl Marx, Insemnări despre români, Ed Carpaţii, Madrid, p. 22.

"Trădarea fanarioţilor deschisese ochii Divanului, *fidelitatea lui Vladimirescu fusese înţeleasă*." Karl Marx, op. cit., p. 23.

Au fost numiţi deci de către sultan ca domnitori Grigori Ghica în Muntenia şi Ioniţă Sturza în Moldova. Ambii au încercat să facă bine Ţării, dar avea să isbucnească un nou războiu între ruşi şi turci şi activitatea lor a fost întreruptă.

După cum am spus, lui Nicolae nu i se dăduse o educaţie adecvată misiunii de ţar, aşa cum li se dăduse lui Alexandru şi Constantin, de a căror educaţie se îngrijise personal, Caterina a II-a. El fusese doar militar, şi încă unul, mărginit. In momentul morţii lui Alexandru, Nicolae comanda o divizie de gardă şi toţi istoriografii sunt de acord că acesta putea fi colonel, dar nu mai mult. Ofiţerii şi soldaţii nu-l iubeau, din cauza asprimii. In instrucţia dată trona exteriorul, disciplina aspră şi nasturii strălucitori. Important era numărul nasturilor de pe uniformă şi strălucirea lor, problemele de tactică, ca să nu mai vorbim de strategie, îi erau străine. Natural, la paradă şi — paradă avea loc aproape în fiecare zi — aceste unităţi produceau impresie. Odată ajuns împărat acest mod simplist de a vedea lucrurile, a fost extins la toata armata ţaristă.

Nasturii lucitori şi parăzile, i-au dat o încredere nemăsurată în armata lui şi era sigur că ambasadorii străini, în rapoartele lor, au arătat calitatea "extraordinară" a armatei ruseşti şi au produs teamă la Curţile Europei.

Nicolae, ca şi marii lui predecesori, voia gloria şi mărirea Rusiei. Abia urcat pe tron, începe un războiu cu Persia, sub pretextul unor incidente de frontieră. Ii înving pe Perşi — nu cu usurinţa pe care şi-o inchipuise Nicolae — şi se încheie pacea de la Turkmantciai în 1828, prin care Rusia readuce frontiera pe malul stâng al râului Arax. anexează regiunile Nakhicevan şi Erivan şi obligă Persia să plătească 20.000.000 de ruble despăgubiri.

Această victorie, cu toate greutăţile de la început, fac

să crească poftele tânărului țar rus. Incotro își va îndrepta privirile? Natural, spre Constantinopol, visul tuturor rușilor de la *apocriful* testament al lui Petru cel Mare. Pretextul nu era nevoie de căutat: exista de 200 de ani: suferințele bieților creștini din imperiul otoman, suferințe la care, natural. Nicolae nu putea rămâne insensibil. Problemele care i se puneau, el le împarte în două: 1) execuția tratataului dela București, chestiune de strict Drept — spunea el —, în care interesele rusești erau puse în cauza și în care el se va arăta de o intransigență absolută. In această chestiune în care Nicolae se arăta intransigent, era vorba de evacuarea Principatelor de către Turci, evacuare intârziată fără o rațiune valabilă. Deci amokul pentru Țările dunărene revenea și la Nicolae I. 2) problema grecească, chestiune de ordin general, în care el nu ar fi refuzat discuția și ar fi acceptat repede, o transacție rezonabilă. "Trebuie ca aliații să mă sprijine, să mă ajute, ca să rezolv această problemă", spunea el unui diplomat francez. "Dacă sunt refuzat, voiu fi obligat să acționez singur și voiu ști ce-mi rămâne de făcut." Grunwald, op. cit., p. 91.

Lui Wellington, trimis special de englezi la Petersburg, îi spune că Rusia nu vizează nici o mărire teritorială (!!!) în Europa și că grecii nu erau în ochii lui decât niște supuși *rebeli*. Și de la Wellington. Nicolae *obține recunoașterea cerințelor rusești, în ceiace privește Principatele dunărene*. Rușii cer Turcilor evacuarea Moldovei și Munteniei. Poarta, care nu voia să indispună în acelaș timp și Anglia și Rusia, din cauza chestiunii grecești, acceptă și se încheie tratatul de la Akerman, în 25 Septembrie 1826. In ceiace ne privește, tratatul de la Akermann prevede demarcația frontierei ruso-turcești, dreptul de navigație pentru vasele rusești în apele turcești și deschiderea Mării Negre comerțului tuturor națiunilor. Punctul principal pentru noi însă este reconfirmarea dreptului pentru ruși de protectorat asupra Moldovei și Munteniei, adică reconfirmarea păcii de la Kuciuk Cainargi. Cum am spus, Poarta acceptase acest tratat pentru a avea mâinile libere în chestiunea grecească. La Petersburg, la 4 Aprilie 1826 se încheie un protocol la care, pe lângă Anglia, aderează și Franta. Poarta cere ajutorul Egiptului, dar flota turco-egipteană este bătută la Navarin, la 20 Octombrie 1827 de către flotele anglo-franceză, la care participă și flota rusească. Cu toată acestă înfrângere. Poarta nu cedează și declară Rusia inamic declarat al imperiului otoman. La acest act, Rusia declară războiu Turciei, la 14 Aprilie 1828.

Chiar a doua zi după bătălia navală de la Navarin, Rusia prezentase Turciei un adevărat ultimatum, cerandu-i rezolvarea tuturor chestiunilor litigioase dintre cele două ţări. Ţarul credea că va obţine totul numai cu ameninţările, aşa cum se întâmplase cu un an inainte, când obţinuse foarte multe lucruri prin tratatul de la Akerman, dar de data aceasta turcii nu cedează şi discuţiile se lungesc. Atunci, bruschează lucrurile. La 15 Martie 1828, el comunică Puterilor europene *hotărîrea sa irevocabilă, de a ocupa Principatele*. La 26 Aprilie 1828, Rusia începe războiul. Datele furnizate de Istoria Miliukov sunt foarte sărace. Intr'o pagină — deşi arată că la început ruşii au întâmpinat dificultăţi — rezolvă toată problema. Ori realitatea a fost cu totul alta. Nicolate era convins că armata sa cu nasturii perfect lustruiţi, care impresiona atât de mult la paradă, va înspăimânta pe sultan şi va obţine tot ceiace cere, numai prin simpla ei prezenţă în Principate. Aştepta ca din primele zile să-i vină propuneri de pace. Dar acestea nu veneau. La 8 Iunie trupele ruseşti trec Dunărea şi nici un turc nu venea cu drapelul alb al păcii. Părea un războiu vesel totuşi, şi se şi ameninţa cu arderea Constantinopolului. Pentru a deveni şi mare general, fanfaronul Nicolae a luat comanda trupelor. Se dădeau dese banchete, Nicolae şi-adusese o suită de 300 de persoane şi 500 de cai, totul se prezenta în culorile cele mai roze. Se mergea, ca la nuntă, cum spun ţăranii noştri. In şase săptămâni se ocupă fără dificultate şase fortăreţe. Dar de aici începe greul. Lipsa de apă, dificultăţi de aprovizionare, epidemii teribile decimează trupele ruseşti. In plus, încep neînţelegeri între generalul şef Wittgenstein şi generalul Diebici. Nicolae dă dreptate lui Diebici şi se hotărăşte asedierea simultană a trei cetăţi: Silistra, Varna şi Şumla. Dar efectivele erau insuficiente. Se ordonă ca garda imperială să vină pe teatrul de operaţii, dar distanţa era enormă. La Şumla, de exemplu, turcii aveau 40.000 de apărători şi ruşii atacau numai cu 30.000. Nicolae şi-a dat atunci seama că între părăzi, manevre şi nasturi lustruiţi, etc. şi un adevărat războiu, e o mare deosebire. Ceva mai târziu avea să-şi dea seama deasemeni că n'avea stofă de general, ci numai de simplu colonel. Moralul trupelor începe să decadă şi el vrea să-l ridice prin... treceri în revistă frecvente, adică tot prin părăzi, ceiace obosea trupele şi mai mult.

"Există în armata noastră o mare nemulţumire... Nici un entusiasm pentru războiu... După spusele unor ofiţeri superiori, acest războiu ar fi făcut numai pentru o distrage atenţia bunilor patrioţi ruşi de la afacerile interne... Nu

suntem plătiţi şi suntem trimişi numai pentru a sugruma pe Turci şi *a ruina pe Valahi.*" Grunwald, op cit., p. 95.

Ştirile ce veneau din interior, erau şi ele rele. Intr'un raport al generalului Benkendorf, şeful jandarmeriei, se scria: "Spre mirarea generală, masele populare n'au făcut probă de entusiasmul care se aştepta de la ele... Manifestul care anunţa războiul, a lăsat poporul indiferent. In el nu se vorbea nici de Grecia, nici de credinţa ortodoxă şi nici de Matuşka Rossiia".

După ce a asistat două săptămâni la asediul Şumlei, Nicolae îşi pierde răbdarea. Spiritul lui autoritar şi, mai ales, ingâmfat, se simţea ultragiat. Părăseşte Şumla, se îndreaptă spre Varna şi se îmbarcă pentru Odesa, provocând în presa europeană comentarii fanteziste. Insfârşit se înapoiază la Varna, care, după o îndârjită rezistenţă, se predă. Si aceasta chiar în ziua înapoierii ţarului. Dar Europa şi Nicolae însuşi, îşi dau seama că ţarul rus nu avea calităţi de cuceritor.

Un motiv familiar — o boală a mamei sale —, îi furnizează pretextul de a se întoarce definitiv în capitală. Situaţia diplomatică s'a modificat şi ea. Englezii protestează energic contra blocadei Dardanelelor, iar Austria dă Turcilor preţioase sfaturi de ordin strategic. Nicolae îşi dă seama că drumul la Constantinopol e lung şi greu. Are totuşi o inspiraţie fericită: înlocuieşte pe generalul Wittgenstein cu generalul Diebici. "In ceiace-l priveşte pe Nicolae, acesta părăseşte definitiv comandamentul suprem şi *renunţă, pentru moment* (*!!!*), *la toate planurile de cucerire a Constantinopolului*". (Grunwald, op. cit., p. 97.) Trebuieşte să atragem atenţia cititorului că autorul — cu tot numele german —, e rus şi încă, panegirist al lui Nicolae I.

Ţarul rus devine chiar pacific. Intr'o conversaţie cu ambasadorul Austriei, îi spune: "Imperiul otoman e un Stat în descompunere... dar eu nu vreau să-l răstorn, nu am nevoie de asta. *Eu vreau numai pacea.* Turcii vor fi obligaţi să-mi cedeze câteva provincii, dacă aşi voi; dar eu nu vreau decât executia tratatelor şi asigurări pentru comerţul rus".

Şi lucrurile se prezintă din ce în ce mai sumbre. In 1829, Turcii continuă să resiste. Atunci Nicolae se gândeşte la intervenţii diplomatice. La 6 Iunie, la Berlin, se sfătuieşte cu socrul său. "Fiindcă forţa armatelor ruseşti, îşi spune Nicolae, nu reuşeşte să triumfe asupra tenacităţii turceşti, o intervenţie diplomatică nu ar putea aduce această pace, cu onoarea pe care el o doreşte cu atâta

ardoare?" (Grunwald, op. cit., p. 97). Prusienii hotărăsc să trimită la Constantinopol pe generalul Müffling, pentru a exercita presiunea necesară. Dar nu mai este nevoie, norocul începe să-i surâdă țarului rus. La Kulevcea (11 Iunie 1829), Diebici câștigă o bătălie importantă. La 14 Septembrie intră în Silistra și în aceiași zi, generalul Pașkevici bate armata turcească în Caucaz.

La 14 Septembrie, contele Orlov semnează tratatul de la Adrianopol. Sunt declarate libere Strâmtorile Bosfor și Dardanele vaselor rusești. Turcia cedează fortărețele Anapa, Poti și Arkhaltsyk, *confirmă autonomia Serbiei și Principatelor dunărene*, recunoaște Greciei Statutul unui Stat vasal, *cedează Rusiei Delta Dunării* și se angajează să plătească Rusiei o despăgubire de războiu de 11.500.000 de ducați olandezi. In relatarea condițiilor de pace, concordă Istoria Miliukov cu lucrarea lui Grunwald, dar, curios, și una și alta, se feresc să pomenească de punctul important pentru noi: *Rusia va ține sub ocupație Principatele dunărene, până la plata despăgubirilor de războiu.*

Dar, spune Grunwald în op. cit., pp. 99-100, nu toți Rușii erau mulțumiți: aceștia (nemulțumiții), afirmă că Rusia și împăratul ar fi putut câștiga o glorie eternă, dacă tobele rusești s'ar fi făcut auzite în Constantinopol!!!

Aceasta, probabil, din cauza testamentului *apocrif* al lui Piotr Veliki.

Acesta este războiul ruso-turc din 1828-1829 și pacea de la Adrianopol. Puterile europene au găsit că Rusia a fost moderată în condițiile de pace impuse. Care sunt cauzele pentru care nu au intrat rușii în Constantinopol? Prima cauză trebuiește căutată în caracterul împăratului. Trecuse prin momente așa de grele, că victoriile târzii ale lui Diebici și pacea de la Adrianopol ,au fost ca un fel de ușurare. Apoi, armata ajunsese slăbită la Constantinopol. Intervenea apoi teama de puterile europene. Nu-și putea da seama care ar fi fost reacțiunea lor. Dacă i-ar fi declarat războktórych, opunându-se ocupării Constantinopolului, așa cum se întâmplase în timpul Caterinei și a lui Alexandru I? Putea să se bată cu ele? Puterile europene își dăduseră seama că armata cu nasturi lustruiți era o poveste, ceiace le-ar fi dat curaj să intervină. Desigur că alta ar fi fost situația dacă ajungerea la Adrianopol ar fi fost o plimbare, un drum din victorie în victorie. Și-a dat seama deci că fructul e departe de a fi copt. Și toți istoriografii sunt de acord asupra influenței binefăcătoare ce a exercitat-o asupra lui ministrul lui de externe, Nesselrode, fin diplomat și om moderat. Acesta, i-a arătat lui Nicolae

o altă cale de urmat, cale pe care noi am numi-o diabolică.

Pentru relatarea acestor evenimente, ne-am folosit până aici numai de isvoare rusești. Să vedem acum ce spun Istoriile "românești". A lui C. C. Giurescu, pe mai puțin de jumătate de pagină, arată că lucrurile s'au întâmplat așa cum își închipuise țarul rusesc, adică a fost o plimbare până la Adrianopol. Găsim, ca date în plus, că Rușii au asediat Brăila care e luată cu greu și apoi e arsă. In ceiace privește tratatul de la Adrianopol, găsim câteva date în plus: Turcii ne înapoiaza cele trei raiale, Brăila, Giurgiu și Turnu Măgurele, hotarul fixându-se pe talvegul Dunării. Se vor putea pune cordoane sanitare, păzite de soldați înarmați. Se suprimă zahereaua — lucru important — adica plata în natură, rămânând numai haraciul în bani. Deasemeni se suprimă procurarea de salahori. Se menționează faptul omis de cei doi istorci ruși citați, adică Principatele vor rămâne sub ocupație până la plata despăgubirilor de războiu. "Insfârșit, se va alcătui, atât în Muntenia cât și în Moldova, câte un Regulament, privind conducerea și administrația țării în toate privințele". (C. C. Giurescu, op. cit., p. 504). De fapt acest Regulament fusese prevăzut în tratatul de la Akerman, lucrările începuseră deja, dar fuseseră întrerupte, din cauza războiului.

Istoria Roller acordă mai mult spațiu acestor evenimente, dar totul, natural, favorabil rușilor. Astfel, se spune că Grecia a fost salvata de coaliția Puterilor europene, constituită la 4 Aprilie 1826, prin protocolul de la Petersburg. Turcia respinge cererile formulate de acest protocol și ia atunci ființă Tripla Alianță, la Londra, la 6 Iulie 1827. In această Triplă Alianță intră Rusia, Anglia și Franța. Această Triplă Alianță a dat o grea lovitură Sfintei Alianțe, deoarece, ajutându-se Grecia, se ajuta un *rebel*, ceiace era contra principiilor Sfintei Alianțe. Se vorbește de bătălia navală de la Navarin, dar, "*lovitura decisivă care a silit Turcia să încheie pacea, a venit din partea Rusiei*" (!!!). (Roller. op. cit.. III, p. 926). Roller spune că la 26 Aprilie 1828, Rusia a declarat războiu Turciei, fără să indice motivele. El e subințeles: *Rusia ajuta pe creștini să scuture jugul turcesc.* Ori toți istoricii ruși îi reproșează țarului rus omiterea acestor motive, omitere ce a adus desinteres pentru războiu și chiar nemulțumiri, așa cuma arată raportul citat de noi al șefului jandarmeriei, generalul Benkendorf. Generalul Wittgenstein, spune Roller a ajuns în 5 zile la Brăila, București și Craiova, fără să mai menționeze, ca în alte ocazii, că această, fulgeră-

toare înaintare a fost ajutată de "elementele locale". Domnitorii s'au retras iar generalul Pahlen a fost numit prezident împuternicit al Divanurilor. Dar, nici nu se putea altfel, imediat după ocuparea Ţărilor româneşti s'au format detaşamente de *panduri* care au luptat la Calafat, Golenţi, Isvoarele, etc. Istoria Roller are mania pandurilor. Ca şi Ana Pauker, dealtfel. Tămâiază Roller pe ruşi, arătând că generalului Diebici, i s'a dat numele de *Zabalkanski*. Grunwald uită să spună aceasta şi ne spune doar că acestui general, ostaşii lui îi spuneau "*Samovar paşa*". Moderaţia rusească în pacea de la Adrianopol e justificată de molimile ce au decimat armata rusească învingătoare, de slaba aprovizionare şi de depărtarea bazelor. *Ţarismul*, mai spune Roller, se temea de răscoale antifeudale în Rusia şi de pretenţiile teritoriale pe seama Turciei din partea Austriei, Angliei şi Franţei. Din această cauză, *Ţarismul* a ajuns la concluzia că interesul lui era nu nimicirea imperiului otoman, ci menţinerea unui imperiu slăbit. După cum se vede ,atunci când e vorba de adus o cât de uşoară critică, Roller vorbeşte de *Ţarism* şi nu de *Rusia*. Prin tratat, se arată că Principatele aveau să se bucure de o autonomie administrativă iar domnitorii vor fi aleşi pe viaţă. Dar această prescripţie — nu ne — o spune Roller — nu a fost respectată, chiar de la început. Şi uită iar să ne spună că această alegere a domnitorilor trebuia să fie aprobată de Turcia şi de Rusia. Spune că domnitorii vor rezolva liber afacerile interne ale ţărilor, în înţelegere cu divanurile. Cum se vor rezolva *liber*, aceste afaceri, vom vedea mai departe.

Deci şi de data aceasta, e vorba de o lunga ocupaţie rusească. Comportarea lor, de astădată, se împarte în două părţi distincte: una de la intrarea trupelor ruseşti în Principate până la pacea de la Adrianopol şi a doua de la această pace până la evacuare, care are loc abia în 1834. Partea a doua, pentru motivele pe care le vom arăta, a fost blândă. Prima parte a fost sălbatică. Dar nu suflă nici un cuvânt despre această comportare nici Miliukov, nici Grunwald, şi nici istoricii "români", pe care i-am citat. Ne vorbeşte însa de ea... Karl Marx. "Mareşalul Wittgenstein se înfăţişează Românilor ca eliberator. In protestele sale din 1826, Rusia se înduioşa de nenorocirile ţării; ea dovedi în 1828 cât valorau tânguirile sale. *Au avut loc excese groaznice*. Contribuţii de tot felul, în produse, furaje, vite, corvezi, hoţii, omoruri, etc.

— Ca în 1944, vom adăoga noi —. *Bărbaţi şi femei au fost înhămaţi la care, cu vizitii cazaci, care nu-şi cruţau*

nici bâta, nici vârful lăncilor. Peste 30.000 de Români fură smulşi de la munca câmpului, pentru a servi ca animale de muncă. Cei mai fericiţi fugiră în munţi, unde singura hrană era scoarţa de copac. Guvernul rus răspundea la proteste: "*Nu interesează să ştim cine face lucrul, oameni sau animale, numai ordinele să fie executate.* Haosul şi jaful aduseseră foametea, ciuma, etc. (Karl Marx, op. cit., p. 27). Ca intodeauna. Oamenii noştri politici din 1944 ar fi ştiut că Ruşii nu s'au schimbat, *pentrucă nu se pot schimba*, dacă ar fi citit istoria. Dar ca şi în 1944, s'au găsit Români care au arătat că nu interesele Ţării primează, ci interesele lor. S'a format un Divan de boieri slugarnici, spune Marx, care au trimis ţarului o "slugarnică adresă". Tot în aceiaşi zi, 12 Iunie 1828, o deputăţie de moldoveni, aduse lui Nesselrode, sub zidurile Isaccei, un act de supunere, împodobit cu aceiaşi retorică, spune Marx. Ce deosebire este între aceşti "slugarnici" boieri şi delegatul Partidului Naţional — ţărănesc, Ghiţă Pop, la semnarea "armistiţiului" din 12 Septembrie 1944, la Moscova? La intoarcere, a povestit gazetarilor cu câtă părintească blândeţe l-a dojenit Molotov, pentrucă trupele româneşti au trecut dincolo de Nistru (!!!). Numitul Pop n'o spunea, dar lăsa să se înţeleagă că alta ar fi fost situaţia dacă Mareşalul Antonescu ar fi ascultat pe Maniu!

Dar tot în Karl Marx, găsim o notă interesantă, din care reiese că Rusia a încercat totuşi imposibilul, ca să pună mâna pe Principate: prin contele Orloff, a oferit Turcilor 36.000.000 de franci, pentruca sa cumpere Principatele!

* * *

Nicolae I a fost cel mai fanfaron ţar pe care l-a avut Rusia. A voit să fie cel mai mare. să fie el cel care intră în Constantinopol. După războiul victorios în Persia şi participarea la bătălia navală de la Navarin, a crezut că drumul imortalei glorii îi este deschis. Am arătat însă cum războiul din 1828-1829, cu tot sfârşitul lui glorios, a fost căldarea de apă rece care i-a răcorit avânturile, a fost firul de nisip care s'a introdus în angrenajul unei maşini rău concepute şi i-a încâlcit toate resorturile.

Văzând că nici cu războiu, nici cu bani, nu poate pune mâna pe Principate, a pus la cale un plan diabolic: să pună mâna pe ele, cu duhul blândeţei. La acest plan a contribuit ministrul de externe, rusul de origină germană, Nesselrode, contele Pavel Kiseleff şi... revoluţia poloneză, care a isbucnit puţin după aceia, în 1830.

Prin convenţia de la Akerman, se stabilise ca domnitorii să elaboreze, cât mai curând posibil, un Regulament, pentru înbunătăţirea stării Principatelor. Războiul întrerupând lucrările, acestea au fost reluate după pacea de la Adrianopol, de data aceasta, dirijate de ruşi. Pahlen a fost înlocuit în fruntea administraţiei cu generalul Joltuchin, care avea să moară curând, la Bucureşti, de holeră.

Regulamentul organic, are două părţi: una politică şi una administrativă. Cea politică s'a făcut sub direcţia lui Joltuchin, cea de a doua sub a generalului Pavel Kiseleff, care l-a înlocuit. Pe cât de bun este Regulamentul în ceiace priveşte partea administrativă, făcută de Kiseleff, pe atât de rea este cea politică, făcută sub Joltuchin, scrie A. D. Xenopol. Xenopol merge până în a crede că dacă şi prima parte ar fi fost întocmită sub Kiseleff, ar fi fost tot atât de bună ca şi a doua. Afirmând aceasta, Xenopol se bazează pe textul unor scrisori ale lui Kiseleff, adresate unor prieteni. Şi noi credem că se înşeală. Vom vorbi ceva despre Kiseleff. "Bărbat cultivat, cu tendinţe umanitare, Kiseleff se interesează în mod particular de situaţia ţăranilor şi crede în necesitatea ameliorării soartei lor. El a prezentat chiar lui Alexandru I, un raport detailat. Nicolae, care crede că Kiseleff a avut relaţii de prietenie cu câţiva membri decabrişti, începe prin a nu avea încredere în el. Dar loialitatea absolută a generalului şi raporturile din ce în ce mai strânse ce se stabilesc între ei, nu întârzie să-l convingă că Kiseleff nu a împărtăşit niciodată ideile societăţilor secrete şi că a rămas un *servitor fidel* şi *ascultător*. De atunci, el îi acordă toată încrederea. După războiul ruso-turc, *el va fi cel care va administra Principatele danubiene, ocupate în mod provizoriu de trupele ruse*". (Mil., op. cit., II, p. 738).

Grunwald ne arată că Kiseleff avea pe lângă bunătate şi principii liberale. Nicolae hotărăşte la un moment dat să înbunătăţească soarta şerbilor, dar nu prin facerea unor legi care să termine cu şerbia, ci prin unele paleative, care să fie un fel de introducere la schimbările ce se vor produce *mai târziu*. Exact ca ţarul Alexandru I. Pentru întocmirea acestor legiuiri, îl însărcinează pe Kiseleff. Dar Kiseleff îşi dădu seama de imposibilitatea de a ataca principii atât de înrădăcinate în Rusia, ca dreptul hereditar al nobleţei. S'a gândit deci că nu poate să se ajungă la transformarea şerbului în cetăţean şi proprietar complet liber, şi a ales calea reîntoarcerii la o veche tradiţie rusească, în care ţăranul, liberat de stăpânul lui, trebuia să rămână legat de pământ, în interesul Statului însuşi. Dar

toate încercările s'au soldat cu insucces. căci s'ar fi lovit nu numai în interesele nobilimii ci şi în ale ţarului, care era proprietarul a 200.000.000 de hectare.

Generalul Kiseleff era un om bun, era un liberal, dar el era un servitor *loial* şi *ascultător* al ţarului. (Miliukov. II, p. 738). El nu făcea şi nu putea face altceva decât ceiace îi dicta ţarul. Ori Nicolae voia să pună mâna pe Principatele dunărene cu duhul blândeţii. Nicolae îi considera pe moldo-valahi drept slavi şi nu avem nici un motiv să credem că Kiseleff, vedea lucrurile altfel. Cel care împărţise Regulamentul în două, fusese ţarul însuşi. Cu a doua parte voia să le câştige inimile moldo-valahilor. cu prima voia să-i subjuge, din punct de vedere politic. Iată ce scrie Karl Marx, relativ la redactarea primei părţi: "Comitetul de redactare al Regulamentului organic, şi-a reluat la 20 Iulie 1829 lucrările întrerupte. Consulul rus Minciaky *prelua în mod samavolnic preşedentia. Fiecare articol trebuia comunicat la Petersburg, de unde se întorcea mutilat, amendat, transformat, în directă contradicţie, de cele mai multe ori, cu legile fundamentale ale ţării şi cu tratatele. Constituţia se elabora prin curier*". (Marx, op. cit., p. 28).

In Noiembrie 1829, Kiseleff vine cu puteri nelimitate. Şi, rus, *loial*, şi *ascultător ţarului*, Kiseleff s'a arătat tot atât de brutal când era vorba de interesele Matuşkăi Rossiia. Când Regulamentul a fost gata, a fost convocată o adunare extraordinară de boieri. Şi Kiseleff l-a numit preşedinte pe Minciaky. Preşedintele legal, Mitropolitul, a fost exilat. Şi Karl Marx aduce aceasta gravă acuzaţie: "*toţi* (adică şi alţi boieri opozanţi), *muriseră ca din întâmplare în aceiaşi săptămână, înainte de închiderea Obşteştei Adunări*". Marx, op. cit.. p. 29. Deci asasinate. procedeie slavo-mongolice, de la care "bunul" şi "liberalul" Kiseleff nu s'a dat în lături, ca "loial" şi "ascultător" servitor al ţarului. Şi Marx adaogă: "Chiar în această Adunare, Kiseleff a găsit cu cale să introducă pe furiş un articol pe care nu l-a făcut cunoscut nici unuia dintre cei subscrişi (un fals în acte publice). Pe ultimul sfert, al ultimei pagini, s'a adăogat următorul articol, prin care se răpea ţarii dreptul de autonomie: "*Nici o lege votată de adunare şi confirmată de domn nu va putea fi promulgată, dacă ea nu a fost în prealabil aprobată de Curtea protectoare*". Marx, op. cit., p. 29.

Prin tratatul din 29 Ianuarie 1834 la Petersburg, Poarta recunoştea noua Constituţie.

Partea pozitivă a lui Kiseleff a fost fără îndoială admi-

nistrația, parte în care țarul i-a acordat "puteri nelimitate". Din primul moment a avut de luptat cu ciuma. Profitând de prevederile tratatului de la Adrianopol, a instalat un cordon sanitar dealugul Dunării și cu eforturi supraomenești, scrie Xenopol, a reușit să stârpească epidemia. Dar abia scăpate de ciumă, peste Principate vine holera. Și eforturile lui Kiseleff au fost și de data aceasta încoronate cu succes. A făcut să se distribuie locuitorilor făină din rezervele armatei, a făcut să vină provizii din Rusia .i Țara a avut noroc în acel an de o recoltă bogată. Pentru a preveni revenirea foametei, Kiseleff a făcut depozite de rezervă. A înființat un corp de poliție cu oameni armați, plătiți de Stat. In plus, a facut un corp de grăniceri, ca un sâmbure de forță armată din 1096 soldați în Moldova și 4587 în Muntenia. N. Iorga ne spune că din această armată au făcut parte ca iunkeri (ofițeri), Vasile Cârlova, Grigore Alexandrescu, C. A. Rosetti, Hrisoverghi. N. Iorga desavuiază dictonul latin "inter arma silent musae", dar face o afirmație nefericită, spunând că ofițeri au fost și Lermontov, Tolstoi și Pușkin. Ori Pușkin n'a fost niciodată ofiter.

Kiselef introduce dispoziții asupra administrării orașelor, înbunătățirea străzilor. pavajului și iluminatului. Se prevăd mijloace pentru construcția șoselelor. Ia măsuri pentru combaterea incendiilor. Se introduce o contabilitate regulată, se formulează dispoziții precise pentru obținerea pensiilor. El organizează serviciul instituțiilor publice, pe cel al Casei de Ajutor, al distribuției apelor și al instrucției publice și le pune sub supravegherea unor eforii speciale. Ia măsuri pentru instituirea unui corp sanitar, stabilește regulamente pentru farmacii, pentru moase, pentru copii găsiți. Reformează regimul penitenciar, instituie registre de stare civilă, stabilește o nouă organizare judecătorească. Regulamentul organic stabilește pentru prima dată în țările noastre, principiul autorității lucrului judecat. Instituie registre hipotecare, etc.

S'ar putea spune că Kiseleff a fost o binefacere pentru țările noastre. Acesta e un adevăr incontestabil. Dealtfel Kiseleff s'a preocupat și mai târziu de țările noastre, fiind în corespondență cu domnitorii ce au urmat, dându-le sfaturi. Românii i-au fost recunoscători. In timpul lui Bibescu, Adunarea a votat un fond de 15.000 ducați, pentru a ridica lui Kiseleff în București un monument. Comunicându-i-se lui Kiseleff hotărîrea de a i se ridica un monument în București, Kiseleff a declinat onoarea și sumei votate în acest scop, i s'a dat altă destinație.

Dar realitatea este realitate: prin Regulamentul organic, Rusia era de fapt stăpână a Ţărilor româneşti. In Istoria Românilor din Dacia Traiană, Ed. Carpaţii, p. 115, vol. IV, Xenopol scrie: "S'ar putea pune întrebarea pentru ce Rusia recursese la mijloace atât de întortochiate, pentru a face să triumfe voinţa sa în Principatele dunărene? Răspunsul e foarte uşor de dat: *Neputând să le anexeze direct, din cauza Austriei, ea alesese aceste măsuri complicate, care-i asigurau anexarea pe cale indirecta*".

Şi: "Regulamentul organic era deci, cu toate binefacerile administrative, mai degrabă *un instrument al stăpânirii ruseşti, decât* o *Constituţie a Ţării româneşti*". A. D. Xenopol, op. cit., IV, p. 119.

* * *

Alexandru I crease un regat al Poloniei, cu o Constituţie proprie. Ţarul era în acelaş timp, rege al Poloniei. Mulţi au crezut că acest regat al Poloniei era rezultatul vechilor idei liberale ale lui Alexandru iar alţii au luat acest fapt drept o fantezie. Şi nu era nici una, nici alta; era vorba de un plan calculat ruseşte, un plan slavo-mongolic. Polonia era împărţită în trei, ori Alexandru o voia întreagă. Nu erau Polonezii slavi? Dând o imagine de prosperitate şi de libertăţi polonezilor din partea rusească, voia să exercite atracţia unui magnet asupra celorlaţi polonezi, adică a celor din Polonia austriacă şi prusacă. Infiinţând mai târziu Republica moldovenească, comuniştii ruşi nu au făcut altceva decât să imite pe Alexandru I.

Dar, după moartea lui Alexandru, Nicolae I vedea lucrurile altfel. El era stăpân total în acest regat al Poloniei şi nu avea acolo nevoie de Regulamente organice ca în Principatele dunărene, unde, oricum ar fi stat lucrurile, nu era stăpân absolut. Şi nici nu intuia planurile fratelui său care, îl ţinuse total în afară de treburile publice. Deci acest regat şi în special Constituţia, îi răneau amorul lui propriu de autocrat. La Varşovia, vice rege era fratele lui, Constantin, şi la cererea acestuia, mai bine zis la insistenţele acestuia, trebuise să accepte să fie încoronat şi rege al Poloniei, după ce fusese intronizat ţar al Rusiei. In Asociaţiile secrete decabriste, participaseră şi câţiva polonezi. Opt din ei au fost arestaţi, acuzaţi de crimă contra siguranţei Statului. Nicolae voia să facă şi la Varşovia, pentru judecarea acestor revoluţionari, un tribunal special, ca la Petersburg. Dar Constantin i-a arătat că aceasta nu era posibil, deoarece se opunea la aceasta... Constituţia

poloneză. Acuzații au fost judecați de Dieta poloneză, care a respins capetele de acuzare, și i-a condamnat la pedepse ușoare. Nicolae vede negru și declară: Ei au salvat pe vinovați, dar au pierdut țara.

Dar Polonezii, dupa sfârtecarea patriei lor, nu mai sunt polonezii din timpul lui Petru cel Mare și nici chiar cei din timpul dreptului de veto. Patriotismul lor devine atât de arzător, atât de fanatic, încât atrage atenția și simpatia întregei Europe, iar pentru ruși, devine o sabie a lui Damocles. Oriunde se naște o revoltă, un războiu contra rușilor sau austriacilor, ei se prezintă în masă. După a doua și a treia împărțire a țării lor, mulți polonezi se refugiază în Moldova, unde sunt un continuu ferment de revoltă. In timpul lui Napoleon, se înrolează în armata franceză, iar Marele ducat de Varșovia, înființat de corsican, luptă alaturi de el în Rusia și nu-l părăsește pe împăratul francez în tragica lui retragere. Exilații polonezi umplu lumea întreagă și în orice loc s'ar fi găsit, activează neobosiți pentru reînvierea patriei lor. Activează ca scriitori, muzicieni, artiști, luptători cu arma când se ivește ocazia și chiar terorismul nu-l disprețuiesc. Chiar în timpul lui Nicolae, se întâmplă un caz comic. Nicolae vizitează Anglia și regina Victoria îl primește destul de rece. Are totuși loc o reprezentație teatrală de gală, în cinstea ilustrului oaspete. In loja regală, regina Victoria lasă ca primul plan să fie ocupat de Nicolae, ea retrăgându-se în fundul lojii. Nicolae era încantat de atenție, dar nu a bănuit cauza. Și cauza era simplă: regina Victoria se temea de un atentat al exilaților polonezi. Și atunci, ca o bună englezoaică, Victoria și-a spus: Dacă trag polonezii, de ce să moară o englezoaică și nu un rus? Observația ne aparține și e făcută cu obișnuita grijă de a face plăcere compatrioților care "resistă" în cețurile Londrei.

Și așa cum vom vedea mai departe, Polonezii câștigă și simpatia Papei și vor produce multe necazuri lui Nicolae din cauza unei fiice pe care n'o putea mărita. L-au silit pe îngâmfatul țar să se umiliească și să facă o vizită Papei, ceiace a produs la acea vreme mare haz la toate Curțile europene. In revoluția ungară din 1848, nu numai comandantul armatei ungare era un general polonez, Bem, dar și în compoziția armatei erau mii de polonezi. La un lucru se pare că nu au făcut apel polonezii: la filozofie.

Fără îndoială Constantin, vice regele Poloniei, care se căsătorise cu o poloneză, renunțând pentru aceasta la tronul țărilor, iubea Polonia. Dar era rus și o iubea ca un rus. Credea desigur că Polonezii se vor rusifica prin metode

blânde. Făcuse multe lucruri bune pentru polonezi, printre care şi o armată de 83.000 de oameni. Dar tembelismul polonez, ierunca, acea pasăre surdă şi proastă, murise odată cu distrugerea Patriei lor. In locul ieruncilor, se născuseră vulturi. Ei voiau libertatea. Revoluţia isbucneşte la 17 Noembrie 1830. Răsculaţii ocupă palatul Belvedere şi Constantin scapă cu viaţa, fugind pe o uşă dosnică.

Şi de data aceasta, Miliukov descrie revoluţia poloneză ca pe un eveniment neplăcut, dar nu prea grav. Şi evenimentul a fost grav, mai mult decât grav. A tremurat ţarul Nicolae şi-a tremurat întreaga Matuşka Rossiia. Fălosul Nicolae I, fanfaronul Nicolae I, avea să sufere în timpul acestei revoluţii tot atât de mult, dacă nu mai mult, ca în timpul războiului din 1828-1829. O armată rusă, în fruntea căreia se găsea faimosul general Diebici-Samovar paşa trece frontiera şi, tot ca în 1828, la început, totul mergea de minune. Aproape de satul Grochowo, lângă Varşovia, Diebici bate armata poloneză de sub comanda generalului Şlopicki, fost general al lui Napoleon. Dar nu intră în Varşovia, dând timp polonezilor să se regrupeze, să se facă recrutări în toată Polonia, iar armata poloneză de sub conmanda lui Constantin, să treacă de partea răsculaţilor. Războiul se lungeşte. Vine iarna, frigul, proastă aprovizionare, prost serviciu sanitar şi, în plus, holera. Această holeră se întinde în Rusia şi ajunge în capitală, unde isbucneşte o revoltă, pe care Nicolae o potoleşte, intervenind personal, cu gesturi teatrale. Dar tot din cauza holerei isbucneşte o revoltă în “coloniile militare”. Aceste “colonii militare” au meritat multe pagini ca să vorbim de ele în timpul lui Alexandru I, care le-a înfiinţat şi ar merita multe pagini, acuma când vorbim de Nicolae I, care a fost nevoit să le desfiinţeze. Dar paginile ne-au lipsit şi atunci şi ne lipsesc şi acum. Cauza desfiinţării lor, a fost tocmai această revoltă. Nu ne putem opri totuşi să nu spunem că după noi, aceste colonii militare sunt precursoarele colhozurilor şi sovhozurilor, tot atât de utopice şi contrarii naturii umane, ca şi “coloniile militare”.

Pe scurt, din cauza holerei, aceste “colonii militare”, s’au răsculat. Sau mai bine zis, holera ajunsă la ei, le-a dat pretextul de a se răscula. Pentru o a înăbuşi n’au mai fost suficiente efectele teatrale şi Nicolae a trebuit să aducă trupe din afara acestor colonii. La isbucnirea revoltei, răsculaţii au ucis 3 generali şi 160 de ofiţeri şi funcţionari. Nicolae înăbuşe revolta în sânge. Două mii de răsculaţi au fost condamnaţi la bătaia cu cnutul şi 129 dintre ei au murit sub lovituri.

Pe front, situaţia militară era departe de a fi bună, era chiar rea, polonezii, de la defensivă, trec la ofensivă, trec Narevul, ocupă Ostrolenka şi obligă pe soldaţii lui Samovar paşa la o retragere precipitată, ceiace mai simplu spus, s'ar numi fugă. Nicolae era în culmea disperării. Scrisorile trimise lui Samovar paşa, reflectează nu numai mânia ci şi disperarea, ruşinea chiar: "Suvorov ştia să bată pe polonezi cu mai puţine trupe, scria el lui Diebici. Pentru prima dată, o armată rusească de 180.000 de oameni, se găseşte în defensivă în faţa a 50.000 de revoltaţi". Grunwald, op. cit., p. 127.

Dar se produce un fapt şi mai grav. In Anglia şi Franta, opinia publică ia partea răsculaţilor. In Franţa, chiar guvernul, nu numai presa şi opinia publică. Lafayette cerea în Cameră reparaţia ruşinii împărţirii Poloniei, cu armele, dacă nu se putea altfel. Generalul Berthier a trimis ţarului fanfaron o scrisoare injurioasă. Cu ocazia unei slujbe comemorative pentru Kosciuszko — 23 Februarie 1831 — s'au produs manifestaţii pe străzile Parisului şi mulţimea a încercat să spargă geamurile ambasadei ruseşti. Nicolae era înspăimântat. "Dintr'un moment în altul focul poate cuprinde întreaga Europă", scria el generalului Diebici, care, dupa cum spune Istoria Roller, fusese supranumit" Zabalkanski.

Iată lucruri pe care propagandistica istorie a lui Miliukov, le trece sub tăcere. Dar Austria şi Prusia, tot atât de interesate ca şi Rusia în chestiunea poloneză sprijineau pe Nicolae. Anglia care era contra, neavând de partea sa decât pe Francezi, deci neavând pe cine să trimită să moară pentru ei, considerând că Francezii sunt prea puţini, au lăsat pe ruşi să faca ce au voit. Şi era normal ca până la urmă balanţa să se încline de partea celor mai mulţi, oricat de eroici ar fi fost cei puţini, adică polonezii. In Iunie 1831, marele duce Constantin şi generalul Diebici mor de holeră. Au fost istoriografi care au sustinut că Zabalkanski s'ar fi sinucis de ruşine. In locul lui Samovar paşa, Nicolae numeşte pe generalul Paşkevici care, însfarsit, intră în Varşovia, de unde îi trimite fanfaronului ţar un tot atât de fanfaron mesaj: Varşovia este la picioarele Majestăţii Voastre.

Polonezii iau calea exilului cu miile şi au continuat să agite Europa cu toate mijloacele, până la târzia eliberare din 1918. Intre aceste mijloace, repetăm, se pare că Polonezii nu au apreciat pe cel filozofic, la modă în anumite cercuri, tot de exilaţi.

Represiunea a fost atât de cruntă, că a făcut ca indig-

narea Europei să crească. Regatul polonez a fost transformat în provincie rusească. "Şi cum represiunea Decabriştilor a săpat pentru totdeauna o prăpastie între dinastia Romanovilor şi partea luminată a nobleţei ruseşti, suprimarea independenţei poloneze va săpa o groapă pe care nimeni n'o va putea umple, între Nicolae, Casa lui, şi opinia liberală a Europei întregi" (Grunwald, op. cit., pagina 137).

Revoluţia poloneză a făcut încăodată pe Nicolae să tremure, fumurile de cucerire i s'au evaporat şi i-au impus prudenţă în actele lui. Imprudenţa a continuat să se manifesteze numai în amenintari — ameninţa în dreapta şi stânga —, dar când era vorba de trecut la fapte, şi — amintea probabil de polonezi. Au trebuit să treacă mulţi ani ca să uite aceste necazuri, pentru a comite ultima şi cea mai mare nebunie: războiul din Crimeea.

Deci cu drept cuvânt, în metodele blânde întrebuinţate în Principate, pe lângă sfaturile moderatoare ale lui Nesselrode, liberalismul şi bunătatea lui Kiseleff, etc., după părerea noastră, un cuvânt de spus a avut şi Revoluţia poloneză.

* * *

Retrăgându-se ruşii, au lăsat în urma lor, Regulamentul organic. Conform acestei "constituţii", domnitorii trebuiau să fie aleşi de Adunările generale ale ţărilor respective. Şi Puterile, cea suzerană şi cea "protectoare", au început prin a călca ele înşile Regulamentul; s'au înţeles între ele ca aceşti domnitori, în loc să fie aleşi, să fie numiţi de ele, aceasta considerându-se un caz excepţional. Şi astfel au fost numiţi Alexandru Ghica în Muntenia şi Mihaul Sturza în Moldova. Principatele aveau să ia un avânt extraordinar, graţie libertăţii comerţului pe Dunăre şi Marea Neagră şi, în plus, faptului că scăpaseră de zaherea, adică nu mai erau obligate să dea nimic turcilor în natură, ci numai o sumă de bani. Produsele, în special, grâul, puteau să-l vândă cui voiau, adică acelui ce dădea mai mult.

Domnitorii s'au dus ca şi în trecut la Constantinopol să-şi primească investitura şi să sărute papucul sultanului, totuşi au fost primiţi cu o cu totul altă distincţie. "Cauza trebuie căutată în faptul că sultanul nu mai dădea investitura propriilor săi vasali, ci *celor ai Rusiei*" (Xenopol ,op. cit., p. 121). Dar Ruşii n'au lăsat în urma lor numai Regulamentul — instrumentul de lentă cucerire — ci şi oamenii ei care să-i supraveghieze. Ghica fusese numit

domnitor datorită recomandației exprese a Rusiei, deci îl considerau de încredere, totuși nu au socotit suficient și au făcut să fie numiți doi oameni ai lor, pe grecul Mavros ca inspector general al carantinelor, iar ca agent al Munteniei la Constantinopol, pe grecul Aristarchi. Și au mai lăsat în calitate de ofițeri superiori ai miliției, pe coloneii Garbaschi și Banoff și doi munteni (panduri!!!), care serviseră în armatele lor pe coloneii Odobescu și Solomon. Dar pe lângă asta, rușii au lăsat pe baronul Ruckmann, în calitate de consul. Și *acest consul era adevăratul domnitor, fără aprobarea lui, Ghica nu putea face un pas*. Toți înalții funcționari erau numiți cu aprobarea sau la indicația lui Ruckmann, inclusiv miniștrii. Rușii profitau, prin aceasta ca să câstige prieteni ai Rusiei în cei ce erau numiți și dușmani ai domnitorului în cei ce erau îndepartați din funcții. Dar în Adunare erau și câtiva boieri patrioți, ca Emanuel Băleanu, Ioan Rosetti, Grigore Canatcuzino și, în special, Ion Câmpineanu. In jurul lui Ion Câmpineanu s'a creat o opoziție, care, încet, încet, a câștigat de partea ei, majoritatea Camerei. Aceștia au început să critice amestecul consulului rus și servilismul domnitorului față de el. Ruckmann s'a supărat și a cerut lui Ghica să invite Adunarea a elimina din sânul ei spiritul de nesupunere, în caz contrar *se va vedea silit să întrebuințeze asprimea*. Camera s'a răzvrătit și a acuzat pe domnitor de lipsă de acțiune și pe miniștri de incapacitate.

Și a intervenit un fapt grav. Rusia voia ca șiretlicului strecurat în Regulamentul organic, să i se dea o formă legală. E vorba de articolul introdus "prin fals în acte publice", cum spune Karl Marx, articolul căruia i s'a spus "adițional" și care prevedea că nici o lege votată de adunare și confirmată de domn, nu va putea fi promulgată, dacă ea nu a fost în prealabil aprobată de către Curtea protectoare. Acest articol însemna pur și simplu că autonomia era o vorbă goală. "Ruckmann porunci lui Ghica să procedeze la consacrarea articolului de Adunare. In acelaș timp instigă pe opozanți și întărâtă pe Ghica" (Karl Marx, op. cit., p. 31). Adunarea a respins articolul, în unanimitate. Consulul rus s'a dus la Constantinopol și s'a întors cu un firman prin care se cerea în mod imperativ înserarea articolului și semnarea actului de către domnitor și membrii Adunării. Adunarea a avut loc în ziua de 15 Mai 1838. "De două ori Ghica aruncă condeiul, subscrise totuși la urmă. Boierii făcură la fel" (Karl Marx, op. cit., p. 31). O scenă asemănătoare se petrecuse în Moldova cu doi ani

înainte. Consulul rus s'a declarat mâhnit că asemenea neplăceri au putut să aibă loc în timpul *administrației sale*. "Şi într'adevăr, cel care administra în mod real Muntenia, era consulul rus" (A. D. Xenopol, op. cit., IV, p. 124).

Această chestiune a articolului adițional a deschis ochii Rusiei, care a căutat să descopere cauza. Şi cauza era începutul de culturalizare a Țării, grație a două ziare, "*Curierul românesc*" în Muntenia, sub conducerea lui I. Heliade Rădulescu şi "Albina Românească" în Moldova, sub conducerea lui Gheorghe Asachi, ambele apărând în timpul lui Kiseleff (1829), precum şi stabilirea de şcoli naționale. Dându-şi seama de cauză, consulul rus a depus toate eforturile pentru a împiedica desvoltarea culturală a spiritului românesc. In timpul lui Kiseleff, un francez — Vaillant —, fusese pus în fruntea Colegiului Sf. Sava. Vaillant reuşise să facă un aşezământ model şi în fiecare an ieşeau mai mulți oameni instruiți. Ruckmann a cerut lui Ghica să-l îndepărteze pe Vaillant, dar Adunarea a hotărît să cumpere 500 de exemplare dintr'un dicționar franco-român, publicat de Vaillant. Consulul rus a *poruncit* domnitorului să nu ratifice hotărîrea Adunării şi Ghica s'a supus.

Partida națională crease un teatru românesc şi reuşise să facă să fie reprezentate câteva piese traduse din franțuzeşte. Domnitorul acordase acestui teatru o subvenție, dar a trebuit s'o retragă, la intervenția baronului. Comportarea lipsită de curaj a domnitorului, care juca pe două tablouri, a făcut să se producă o puternică opoziție contra lui — ceiace dorea Rusia — şi Ghica a fost destituit la 7 Octombrie 1842.

După această destituire, Rusia nu s'a mai opus dispozițiilor Regulamentului şi s'a procedat la alegerea noului domnitor. Au candidat 37 de boieri şi cel ales a fost Gheorghe Bibescu. Asupra originii lui Bibescu, există o controversă: Xenopol spune că descindea dintr'o familie boierească din Oltenia, pe linia maternă fiind urmaş al familie Brâncovanu, Marx afirmă că Gheorghe Bibescu era nepot de geambaş. Alegerea lui Bibescu fusese bine văzută de Rusia, dar noul domnitor i-a nemulțumit de la început: chiar în ziua instalării sale a apărut într'un costum asemănător celui purtat de Mihai Viteazul iar în anul următor s'a dus la Mânăstirea Dealu, s'a aşezat în genunchi şi a sărutat piatra de pe mormântul eroului muntean.

La început a existat armonie între domnitor şi Adunare, dar nu a ținut mult. Prima ciocnire s'a ivit la depunerea de către domnitor a unui proiect de lege privitor

la modificarea unui articol din Codul lui Caragea, privitor la regimul dotal. Adunarea susţinea că această modificare era voită de Bibescu dintr'un interes personal — voia să moştenească pe soţia lui care înnebunise —, dar Xenopol îi ia apărarea, susţinând că articolul lovea în interesele mai multor boieri. Adunarea a respins deci proiectul depus de Bibescu.

Un nou conflict isbucneşte din cauza unei legi a minelor. Un rus — Trandafiloff — a cerut să i se acorde de către domnitor explorarea şi apoi explotarea unor mine, pe care le-ar descoperi el în munţii noştri. Dreptul de explotare era de 12 ani. A început o campanie acerbă contra acestei concesiuni, în care a devenit celebru Heliade Rădulescu printr'o poezie întitulată "Măceşul şi florile". Şi de data aceasta Xenopol ia apărarea lui Bibescu, susţinând că Bibescu era bine intenţionat şi că argumentele aduse de contrincanţii săi nu erau juste. Xenopol arată că această opoziţie s'a produs din cauza temerii că odată ruşii instalaţi în minele noastre, nu vor respecta termenul de 12 ani şi *nu vor mai pleca niciodată*. Această însemnează că Românii *deschiseseră ochii*. Cu toate că Trandafiloff era susţinut de consulul rus, în faţa puternicei opoziţii, Bibescu cedează şi nu mai acordă concesiunea cerută de rus.

Bibescu are la activul lui o serie de măsuri pozitive. A făcut să se construiască mai multe drumuri, *primele pe care le-a cunoscut Muntenia de la epoca romană*, şi a construit un mare pod peste Olt. Adunarea votase un fond de 15.000 ducati — cum am mai spus — pentru a ridica u nmonument lui Kiseleff, dar acesta refuzând, Bibescu întrebuinţează banii la secarea mlaştinelor Bucureştiului şi la înfrumusetarea şoselii care a luat numele de Şoseaua Kiseleff. Şi, un lucru important, Bibescu *a suprimat vama dintre Muntenia şi Moldova.*

O afacere care i-a produs multe necazuri lui Bibescu, a fost aceia a mânăstirilor închinate Locurilor Sfinte. După *revoluţia contra grecilor*, Ţările româneşti obţinuseră de la turci ca egumenii greci să fie isgoniţi şi mânăstirile închinate să intre în cadrul legilor Ţării. In 1826, *Ruşii* obţin de la Poartă revenirea asupra acestei hotărîri şi Ţările româneşti au fost nevoite să reprimească pe egumenii pe care-i isgonise. Chestiune anodină la prima vedere, dar ea arată că ruşii voiau să câştige simpatiile grecilor ,adica nu uitau drumul la Constantinopol. Bibescu s'a luptat mult pe această chestiune şi a obţinut unele dispoziţii favorabile, dar rezolvarea definitivă a acestei

rușinoase probleme grecești avea s'o obțină mai târziu, marele domnitor Alexandru Ioan Cuza.

S'au făcut construcții de ordin public, drumuri, penitenciare, reparare de mânăstiri și supravegierea pe Dunăre și domnitorul a reușit să mențină finanțele Țării într'un perfect echilibru. La sfârșitul anului 1846, Casa centrală dispunea de o rezervă de 4.000.000 de piaștri.

Bibescu a trebuit să părăsească domnia din cauza revoluției de la 1848, dar această revoluție *nu a fost îndreptată contra domnitorului, ci în contra Rusiei,* ne spune Xenopol în opera ce am citat, la pag. 136, IV. Ed. Carpații, Madrid.

* * *

In Moldova a fost în acest timp, un singur domnitor, Mihail Sturza. El a reușit să se mențină ca domnitor chiar după 1848. Sturza s'a arătat un bun gospodar. El a avut totuși de luptat cu boierii ce-i râvneau locul și care intrigau, susținuți și chiar provocați, *de puterea protectoare*, adică de Rusia. Realizările lui Sturza în cei 15 ani de domnie, sunt deadreptul impresionante. El ia dispoziții pentru organizarea orașelor, măsuri de supravaghiere a pavajului, curățirea și alinierea străzilor, construcția regulată a caselor, apărându-le contra incendiilor. Instituie un serviciu de poliție, obligând pe hotelieri să declare venirea și plecarea călătorilor, reglementează situația servitoarelor, stârpirea câinilor vagabonzi, serviciul trăsurilor publice, etc. Ia măsuri în favoarea muncitorilor. Astfel, interzice convențiile prin care țăranii se obligau să plătească cu munca sumele împrumutate și interzice dobânzi mai mari decât cele legale. Suprimă sistemul abuziv al execuției țăranilor pentru datoriile vecinilor lor în caz de insolvabilitate; împiedică pe prefecți, subprefecți, etc., de a face pe țărani să muncească pentru ei gratuit și permite celor loviți de aceste abuzuri, să se plângă direct domnitorului.

Interzice vinderea pe credit țăranilor a băuturiloe spirtoase, oprește comerțul ambulant pe care-l permite numai în iarmaroace. Ia măsuri pentru înbunătățirea stării sanitare a țăranilor. Organizează carantinele ce au scăpat țara de ciumă, organizează un serviciu medical și ordonă unificarea farmaciilor și fixează prețurile medicamentelor. Ia măsuri contra epizotiilor și înființează un serviciu veterinar.

Dă o atenţie specială căilor de comunicaţie, făcând să se construiască şoseaua care traversează Moldova de la Nord la Sud, de la Mihăileni până la Galaţi, cu o ramură care o lega de Târgu Ocna, unde erau minele de sare. Organizează bâlciurile şi poştele-e vorba de serviciile de transport, numite poşte-şi ia măsuri pentru siguranţa publică. Reglează situaţia vagabonzilor şi încheie o convenţie cu Austria pentru extrădarea dezertorilor şi vagabonzilor. "*Aceasta era prima convenţie semnată de un domnitor român. de la tratatul lui Cantemir cu Petru cel Mare*" (A. D. Xenopol, op. cit., IV, p. 139). Opreşte tăierea neregulată a pădurilor, chiar a acelora care aparţineau mânăstirilor închinate. *El înfiinţeaza în* 1835, *Academia mihăileană*. O măsură rea luată de Sturza a fost aceia a scutirii evreilor industriaşi, de a plăti taxa datorită corporaţiilor, ceiace a adus o puternică lovitură industriaşilor români.

Dar ca şi Bibescu, Sturza a avut de luptat cu boierii şi cu consulii ruşi. La abia 18 luni de la instalarea în scaun, şase boieri înaintează un memoriu direct ţarului, aducând acuzaţii multiple domnitorului. Una dintre acuzaţii era aceia că domnitorul *favorizase pe supuşii ruşi* în arendarea veniturilor vămilor, ceiace, cum notează Xenopol, era cel puţin curios într'o plângere adresată ţarului. Dar ceiace e deadreptul straniu, e faptul că în afacerile Moldovei, nu se amesteca numai consulul de la Iaşi, Besak, ci şi cel de la Bucureşti, baronul Ruckmann. Consulul rus se amestecă în mod exagerat în afacerile interne, chiar contra prevederilor Regulamentului organic. In bugetul anului 1838, s'a produs un deficit. Sturza propusese şi majoritatea Adunării votase mărirea impozitelor cu o zecime, dar şeful minorităţii, boierul Canta, se opune. Besak ia partea lui Canta şi-l ameninţă pe Sturza cu ruperea relaţiilor diplomatice. Sturza acoperă deficitul, din propria lui avere.

Se plânge totuşi ministrului de externe, Nesselrode, care îi dă dreptate şi-l inlocuieşte pe Besak cu Kotzebue. Dar Kotzebue continuă să facă ceiace făcuse Besak: intrigă. Sturza, dintr'o eroare, dăduse titlul de căminar unui oarecare Eftimie Stamaty şi Kotzebue îl obligă să revoace decizia, aducându-i natural domnitorului o umilire în faţa boierilor. Faţă de alte amestecuri şi mai grave ale lui Kotzebue, Sturza, cu tot riscul, se plânge din nou lui Nesselrode. Şi Kotzebue e înlocuit cu Titoff. Cel care intriga mai mult, era boierul Canta. Sturza cere lui Ruckmann

6.

autorizaţia de a exila pe Canta la moşia lui. Neobţinând aprobarea, Sturza caută o înţelegere cu Canta, şi-l numeşte ministru de justiţie. Şi, ceiace e curios, noul consul Titoff, îi reproşează lui Sturza această numire!!!

Cei trei domnitori de care ne-am ocupat, au căutat şi au obţinut să îndrepte Ţările româneşti pe calea progresului şi au reuşit să facă multe lucruri bune, cu toate că au avut de luptat cu Regulamentul organic şi cu *consulii protectori.*

"De aceia, contra acestui Regulament şi contra puterii care-l introdusese, Rusia, şi nu contra domnitorilor, s'a ridicat populaţia celor două provincii, în 1848" (Xenopol, op. cit., IV, p. 146).

Chiar în timpul lui Kiseleff a fost încurajată mişcarea de redeşteptare naţională, adică scoaterea de gazete, înfiinţarea de şcoli şi a unui teatru. Kiseleff, cu tot liberalismul lui, era departe de a bănui că această redeşteptare se va întoarce contra Rusiei. Chiar înainte de războiul 1828-1829, se înfiinţase o Societate literară unde se citeau traduceri din limba franceză şi s'au făcut şi două gramatici româneşti, una a lui Heliade Rădulescu şi a doua a lui Gheorghe Golescu. A lui Heliade a fost tipărită în 1828, a lui Golescu în 1840. Războiul a întrerupt aceste activităţi care au fost reluate în timpul lui Kiseleff. Societatea literară s'a reconstituit sub numele de Societatea filarmonică, având drept scop desvoltarea artistică. S'a înfiinţat o şcoala care avea să scoată actori români. In acest timp, în Moldova s'a înfiinţat o societate cu caracter ştiinţific, a medicilor şi naturaliştilor, din iniţiativa unui medic originar din Bohemia, doctorul Cihac. In timpul lui Kiseleff s'au deschis şcoli la Roman, Huşi, Galaţi, Focşani, Bârlad şi Botoşani. Profesorii trimişi la aceste şcoli, studiaseră la şcoala de la Trei Ierarhi, unde li se insuflase ideia naţională.

In timpul fanarioţilor, toţi profesorii erau greci. E vorba de profesorii care făceau educaţia fiilor domnitorilor şi a fiilor de boieri. Incetul cu încetul ei sunt înlocuiţi cu francezi şi după 1821 nu mai rămâne nici un profesor grec în Ţările româneşti. Dar în afară de profesorii din casele boiereşti, unii francezi au început a deschide pensionate. Primele instituţii de acest fel se întâlnesc la Iaşi. In 1831 pensionatul lui Cunin, un altul în 1832 care avea trei directori: Lincourt, Chefneu şi Bagarre. In aceiaşi epocă, sulgerul Teodor Burada deschide un pensionat de domnişoare. La Bucureşti, primul pensionat de la Sf. Sava a

fost dirijat de Vaillant. Incep să se facă traduceri din limba franceză în română.. Au început să se scrie de români, cărţi didactice: cursuri de geografie, de mitologie, un rezumat al Istoriei universale, o istorie a imperiului rusesc, manuale de aritmetică, etc.

In locul influenţei greceşti, a început o puternică influenţă franceză. Această influenţă, pe lângă incontestebilele binefaceri, a avut şi urmări rele. Boierii au început să călătoreasca cam des la Paris, ruinându-se. Imprumutau bani de la evrei care au început astfel să se înbogăţească iar Inalta societate, franţuzindu-se prea mult, s'a îndepărtat de popor.

Progresele realizate în domeniul învăţământului au neliniştit pe boierii retrograzi şi, în special, pe ruşi. Această nelinişte începe să crească atunci când s'au înfiinţat şcoli cu învăţământ superior. La Academia mihăileană e numit în 1843, profesor, Mihail Cogălniceanu. A ţinut o lecţie de deschidere memorabilă. A spus că el consideră Patria sa, tot pământul ţărilor în care se vorbeşte româneşte şi drept Istorie naţională, pe aceia a Moldovei întregi, *dinainte de desmembrarea sa*, pe aceia a Munteniei şi a Transilvaniei. Dar chiar de a doua zi, cursul de Istorie naţională a fost desfiinţat. Ca un corespondent al Societăţii filarmonice din Bucureşti, Gheorghe Asachi înfiinţează la Iaşi o şcoală particulară, pentru cultivarea artei dramatice şi a muzicii. In acelaş an, 1838, Societatea medicilor şi naturaliştilor din Iaşi, intră în legătură cu învăţaţii occidentali. Aceştia îi invită pe români la un congres, la Fribourg. Doctorul Cihac a fost ascultat cu atenţie şi învăţaţii europeni au aflat de existenţa unui popor care făcea parte din marea familie a popoarelor latine. Invăţaţi iluştri s'au înscris ca membri ai Societăţii de la Iaşi, printre ei, A. de Humboldt, A. Boignart, G. Struve, J. Berzelius şi C. F. Oken.

Seminarul de la Socola a fost reorganizat şi la Iaşi s'a deschis o şcoala centrală de fete. Una identică funcţiona deja la Bucureşti. In 1840 s'a înfiinţat la Iaşi o şcoală de arte şi meserii, pusă sub conducerea ardeleanului Mihalik de Hodocin. In 1838 s'a încercat înfiinţarea de şcoli primare. Inainte de aceasta, încercări similare se făcuseră de unii boieri, ca Radovici în Muntenia, Anastase Başotă şi Lupu Bals, care înfiintaseră scoli primare pe moşiile lor.

Dar acest progres avea să întâlnească opoziţia hotărîtă a ruşilor, care-şi dădeau seama că această culturalizare

se îndrepta exact pe drumul opus celui pe care-l visaseră ei. Heliade publicase o lucrarea asupra originii latine a poporului român. *Ruşii au fost atât de supăraţi*, că au voit să-l pedepseasca cu exilul şi a scăpat doar datorită intervenţiei hotărîte a domnitorului.

La intervenţiile ruse au început să se suprime rând pe rând toate şcolile. S'a suprimat şcoala de artă dramatica, învăţământul superior al Academiei mihăilene, cursul superior al şcolii Sf. Sava, etc.

Dar mai greu le-a fost ruşilor să intervină în mişcarea literară. Incepuseră să vină în Principate profesori ardeleni, din cauza opresiunii ungureşti. In Ardeal începuseră să se scrie versuri, sub formă alegorică. Astfel, poemul Arghir şi Elena, ascundea, alegoric, cucerirea Daciei de către Romani. Cărţile din Ardeal, pătrund în Principate.

In Principate încep să scrie versuri Ioan Văcărescu, Paris Momuleanu, Heliade Rădulescu, Vasile Cârlova, Constantin Conachi, Alexandru Hrisoverghi, Grigore Alexandrescu. In general producţia era naivă, elementul estetic aproape total absent, dar mustea în ea ceiace spiritul public căuta: *elementul patriotic*. *Deşteaptă-te române*, avea să facă celebru pe autorul acestei poezii, pusă apoi pe note, Andrei Mureşanu. Au ieşit publicaţii, "Curierul românesc" şi "Albina românească", deja citate, "Curiosul", "Magazinul istoric pentru Dacia", "Dacia literară", "Progresul", care au fost rând pe rând suprimate la intervenţiile consulilor ruşi. "Progresul" nici nu a putut să apară, din cauza titlului "subversiv". A apărut doar un număr, fără titlu, şi după aceia a fost suprimat. Heliade, mai circumspect, a reuşit să dea o viaţă mai lungă publicaţiei lui "Curierul de ambe sexe". De ce înverşunarea Ruşilor contra culturalizării româneşti?". *Lor nu le plăcea deloc să-i vadă pe Români afirmându-se într'un mod din ce în ce mai pronunţat ca membri ai familiei latine şi nu a celei slave, ideie care putea, cu timpul, să îndepărteze pe protectori de protejaţi. Dacă rusii autorizaseră în principiu, prin Kiseleff, o desvoltare naţională, ei fuseseră determinaţi la aceasta de ideia că Românii nu erau decât un grup de Slavi, puţin mai deosebiţi decât ceilalţi; ei nu au găsit deci că e rău, favorizând desvoltarea lor naţională. Dar de îndată ce au văzut pe Români revendicând o origine alta decât cea pe care le-o atribuiau ruşii, au luat imediat toate măsurile, pentru a stăvili o asemenea mişcare care nu cadra deloc cu programul lor politic.*" A. D. Xenopol, Istoria Românilor, Editura Carpaţii, Madrid, IV, p. 169.

In Istoria lui C. C. Giurescu, spre surprinderea noastră, găsim destule date în legătură cu mişcarea culturală din Principate. Găsim chiar teribilul pasaj din cursul de deschidere al lui Mihail Cogălniceanu, dar nu găsim nici un cuvânt despre presiunile constante ale Rusiei, prin consulii ei. După Giurescu, acest progres al Principatelor a avut o desvoltare normală, liniştită.

Cum era de aşteptat, istoria Roller e mai explicită. Astfel, uniformitatea adusă de Regulamentul organic, în ceiace priveşte cele două Principate, nu era făcută decât spre binele Românilor şi nu ascundea nici un plan rusesc de a înghite amândouă Principatele deodată. "Această uniformitate poate servi să apropie unul de altul două popoare pe care identitatea de religie. de origine şi de poziţie, ar trebui să le ţină strâns unite în orice împrejurare." Roller, op. cit., III, p. 939.

Pentru Roller boierimea nu s'a împărţit în două, partida naţională şi boierimea retrogradă, ci a existat o singură boierime, care s'a opus cu îndârjire la ciuntirea privilegiilor ei. In afară de aceasta, ca un leit-motiv, revine expresia "mase populare", care-aceasta este o realitate istorică-nu au existat pe acele vremuri. Boierii *toţi se opuneau măsurilor bune, inspirate de Rusia.* Despre intrigile şi presiunile consulilor ruşi, nici un cuvânt.

Dar pe lângă un istoric "burghez" ca A. D. Xenopol, cum am văzut, intervine Dalai Lama al lor, Karl Marx, care confirmă în mod categoric pe marele nostru istoric.

VII

DE LA REVOLUTIA DIN 1868 LA UNIREA PRINCIPATELOR

„DOMNII mei, puneți șeile pe cai. A fost proclamată republica în Franța." Aceasta e fraza pe care a spus-o Nicolae I, afirmă Grimm, secretarul țarinei, în momentul în care un curier i-a adus știrea căderii lui Louis Philippe. Era în timpul unui bal. Fraza, pompoasă, pare proprie stilului fanfaron al țarului rus. Dar Grunwald, în "La vie de Nicolas I-er", pag. 246, o pune la îndoială și aduce o serie de argumente. In primul rând, Nicolae se bucura de căderea regelui francez, rege constituțional, a cărui recunoaștere o acceptase târziu și contra voinței lui. In al doilea rând, își avea necazurile lui proprii, cauzate mai întâi de propriii lui supuși, și apoi de polonezi, veșnica sabie a lui Damocles asupra capului lui. Și apoi, Franța era departe!

In Rusia, Nicolae I introdusese o aspră cenzură care mergea până și la introducerea unor note muzicale, de teama de a nu se ascunde în ele, cine știe ce mesaj cifrat și chiar la interzicerea unor texte bisericești, pe care le considera subversive. Șeful cenzurii era comandantul jandarmeriei, generalul Benkendorf. Cu Pușkin, pe care după revolta decabriștilor îl adusese în stare de arest, ajunsese la o înțelegere. Acesta, ne spune unul dintre biografii lui, Henry Troyat, scria versuri antițariste veninoase, dar nu mergea mai departe. Deaceia, cum am mai spus, nici unul dintre prietenii lui decabriști nu-i propusese și nici nu l-a propus să intre în conspirație. De la împărat ieșise liber și cu frumoase propuneri, pe care Pușkin le-a acceptat, cu

toate că prietenii lui decabriști erau condamnați și executați unii, trimiși în Siberia alții. Ca o favoare specială, cenzor al operii lui avea să fie însuși țarul, care-i dădea și o rentă anuală, rentă care avea să urce cu timpul, mai ales după ce acesta s'a căsătorit cu o femeie frivolă. Dar aceasta nu însemna că cenzura directă a țarului avea să fie mai binevoitoare. Nicolae I plătea rente și altor scriitori de Curte, adulatori, dar plătea și lui Gogol de exemplu, care nu era unul dintre aceștia. Până la un anumit punct, deci, Nicolae I ar putea fi considerat ca un fel de Mecena. Cu Pușkin, s'ar putea spune, țarul a avut o comportare corectă și chiar binevoitoare. După uciderea poetului în duel, țarul a luat sub ocrotirea lui pe fiii acestuia. Unii afirmă că această bunăvoință s'ar fi datorat faptului că Nicolae I ar fi avut relații amoroase cu frivola soție a poetului, dar adevărul pare a fi de partea celor ce susțin că a fost vorba numai de o idilă nevinovată, care s'a redus la dansuri și conversații la balurile de la Curte, sau la faptul că împăratul trecea prea des călare pe sub ferestrele "iubitei", ca un sublocotenent îndrăgostit.

Ceilalți scriitori neconformiști, erau tratați cu brutalitate. Unii erau trimiși în garnizoanele de la marginile imperiului ca Lermontov, alții trimiși ca simpli soldați în acelaș gen de garnizoane, ba încă cu pedeapsa de a nu avea voie nici să scrie, nici să deseneze, ca scriitorul Taras Şevcenko. Nicolae I a inventat metoda, la modă azi în Rusia și în România comunistă, aceia a internării în spitale psihiatrice a celor ce i se opuneau. După cât se vede, celebrul Nicolae Ceaușescu, n'a inventat nimic. Ba s'a mers până acolo că s'a interzis și reeditarea unor opere socotite clasice, ca acele ale lui Antioh Cantemir. Pe cererea ce i se inaintase pentru reeditarea acestori lucrări, Nicolae I, scrisese: "Ele (operile lui Cantemir), n'au decât să se acopere de praf și să mucezească în ultimele rafturi ale bibliotecilor, unde ocupă un loc inutil".

Această frază ar putea răni amorul nostru propriu și mai ales al lui Nicolae Iorga, dacă ar mai trăi, care scrisese că operile lui Antioh Cantemir erau importante și că înșiși rușii apreciau această importanță. S'ar putea spune că fraza lui Nicolae I, nu poate fi socotită jignitoare, ea fiind scrisă de un om care nu se pricepea, etc., etc. Iată însă că Grunwald, op. cit., p. 262, scrie: "Trebuie să recunoaștem că din punct de vedere estetic, Nicolae I nu greșea prea mult" !

Iată că se descoperise și o mișcare... nihilistă. Şeful unui

grup de 33 de persoane, era un funcţiionar de la Ministerul de externe, numit Petraşevski. Din acest grup făceau parte, amestecaţi, ofiţeri ai gărzii, gentilomi de la Curte, profesori şi studenţi. Ei se inspirau din scrieriile socialiste ale lui Proudhon, Fourier şi Saint Simon. Idealismul moralizant al decabriştilor era înlocuit cu o mentalitate nouă, aşa numitul nihilism. Tipul clasic al revoluţionarului rus, aşa cum se va perpetua până în zilele noastre, îşi face apariţia în timpul lui Nicolae I, cu mişcarea dirijată de Petraşevski. Membrii acestui grup au împărţit tracte litografiate, cu caracter subversiv, în cursul reuniunii anuale a nobleţei din Petersburg. Din grup făcea parte şi Fedor Dostoievski, marele scriitor de mai târziu. Conspiratorii au fost condamnaţi la moarte. Au fost duşi într'o piaţă, li s'a citit sentinţa, li s'a dat să sărute crucea, li s'au rupt săbiile deasupra capetelor, au fost îmbrăcaţi în cămaşa albă a morţilor, după care au fost legaţi la stâlp, în grupuri. Deodată toboşarii sună retragerea, au fost dezlegaţi şi li s'a anunţat că ţarul le-a comutat pedeapsa capitală în alta de ocnă. Pedepsele variau de la caz la caz, lui Dostoievski dându-i-se o pedeapsă relativ blândă: patru ani de ocnă. Scena a fost descrisă de însuşi Doctoievski.

Deci Nicolae I îşi avea necazurile lui şi nu putea să-şi permită acea fanfaronadă, "Domnii mei, puneţi şeile pe cai", frază care ar fi însemnat nici mai mult nici mai puţin de cât o declaraţie de războiu. Totuşi, lui Nicolae I îi plăcea să braveze Europa, să zdrăngăne sabia şi pintenii, să ameninţe. Deci fraza citată de Grimm ar fi putut foarte bine să fie pronunţată, Grimm neavând nici un interes să o inventeze, pe când Grunwald are tot interesul s'o nege, el fiind un panegirist al lui Nicolae I.

Dar necazuriile cele mai mari i le produceau polonezii. Aceştia, împrăştiaţi în toată Europa, nu-i dădeau ţarului rus nici un moment de linişte, cu agitaţiile lor. Cum am arătat în capitolul anterior, ei câştigaseră în special simpatia francezilor, dar reuşiseră sa o câstige-în mai mică măsură-şi pe a englezilor. Am arătat cum cu ocazia unei vizite la Londra, la o reprezentaţie teatrală, de frica pistolarilor polonezi, regina Victoria îi cedase în mod graţios rusului, primul plan în lojă. Cu o zi înainte, poliţia engleză descoperise că un grup de polonezi incercase să pătrundă în apartamentele ţarului, cu evidenta intenţie de a face altceva şi nu să-i spună Bună seara.

Dar necazul cel mai mare, îndelung şi ruşinos, i l-au făcut polonezii în cazul Olly. Acest caz Olly ar merita să

fie povestit mai pe larg, căci i-a produs țarului ceiace pe românește se spune “peri albi”, dar și de data aceasta spațiul se opune. Se pare că Dumnezeu vrea ca muritorii ce suntem, să nu avem o fericire deplină. In cele mai mari fericiri pământești, Dumnezeu pune un motiv de nefericire. Nicolae I avea două fete, dintre care una se numea Olga (Olly). In marea lui strălucire, Nicolae I și-a găsit și el grăuntele de nisip care să turbure fericitul tablou: nu-și putea mărita fata. Și Olly, fiică a marelui Nicolae I, a bogatului, puternicului, temutului, etc., țar, era de o frumusețe ce ieșea din comun, inteligentă, etc., și în plus, adorată de tatăl ei. Și, de necrezut, Nicolae I nu-și putea mărita fata favorită. Câțiva ani. Nicolae I, toți miniștrii — în special cel de externe, Nesselrode —, ambasadorii, curtea și chiar poporul întreg, au avut această preocupare, pe care, în fond, am putea-o considera comică: frumoasă, inteligentă, bogată, etc. Olly, nu-și găsea un bărbat.

S'au făcut câteva încercări, s'a consultat almanahul Gotha, Nesselrode și toți diplomații și-au stors creerii, dar zadarnic. Curțile europene râdeau cu lacrimi, se creau anecdote, lucruri pe care țarul le știa, ceiace-i mărea și mai mult necazul. Ultimul candidat potrivit-e greșit spus candidat, căci nu acesta a cerut țarului mâna fetei lui ci tarul i-a propus-o, ceiace mărea râsul curților europene-fusese ales un prinț austriac. Și atunci intervin polonezii. Nicolae I comisese imprudența de a a lua drastice măsuri anticatolice, cu scopul de a grăbi rusificarea polonezilor și aceasta a dat prilej exilaților acestui neam să intervină cu succes la toate curțile catolice europene și la Papă. Și atunci, toți acestia s'au pus de acord: nu se va permite prințului catolic să se însoare cu Olly. Când la un moment dat s'a răspândit svonul că Papa ar fi inclinat să cedeze, polonezii au bătut tobele: ne facem protestanți. Acest lucru a înspăimântat pe toți catolicii și desigur, în primul rând, pe Papă. Trebuie să se recunoască fără îndoială că sprijinul cel mare l-au găsit polonezii în catolicism. De aceasta își dădeau seama nu numai exilații, nu numai “intelighenția” poloneză, ci și ultimul țăran polonez. Intr'adevăr și țăranii polonezi se ghemuiau ca în dosul unui scut în spatele catolicismului. Când funcționarii ruși întrebau pe un țăran polonez ce este, acesta, în loc să răspundă că e polonez, răspundea: eu sunt catolic.

Deci, în fața dorinței țarului de a-și mărita fata cu un prinț austriac, catolicii au făcut un zid. Și fanfaronul țar a trebuit să faca intervenții diplomatice, să se roage, să

facă el însuşi vizite împăraţilor şi regilor, să ameninţe, să promită, etc. Şi a ajuns şi la umilinţe. Neavând încotro, a trebuit să suporte şi marea umilinţă: să facă o vizită Papei. Această vizita a produs stupoare în toate curţile europene. In faţa Papei a trebuit să revoace multe din măsurile anticatolice din Polonia, dar ele au fost considerate insuficiente şi Olly rămânea tot nemăritată, spre disperarea ţarului rus. Şi până la urmă, se produce neverosimilul. In Italia unde se găsea ţarina Alexandra cu fiica ei Olly, s'a prezentat într'o zi un prinţ german, cerând mana marei ducese Olga. Desigur frumoasa rusoaică n'a mai făcut nazuri şi căsătoria s'a făcut rapid. Numai că acest prinţ s'a dovedit a fi un rău soţ, care nu numai că se îmbăta în fiecare zi, dar tot în fiecare zi bătea pe fata ţarului, puternicului ţar rus, ceiace a făcut ca numai după câţiva ani, frumoasa Olly să se transforme într'o femeie îmbătrânită, urîţită şi acrită. Tot acrit a devenit şi Nicolae I, mai ales că vinovaţii cazului Olly erau polonezii.

Dar revoluţia începută în Franţa s'a întins în Germania, Italia şi Austria, adică pornită în îndepărtata Franţă, revoluţia se apropia de hotarele Rusiei şi aici, din nou, se profila eterna ameninţare poloneză. Şi pericolul se apropia şi la alt hotar al imperiului ţarist: la noi, adică în Principatele dunărene. Căci revoluţia a ajuns şi la noi şi l-a silit pe ţar să intervină. A fost o intervenţie cu caracter pur *local*, spune Grunwald. Trupele ruse au pătruns în Principate în Iulie 1848, în urma turburărilor ce tindeau la crearea unui Stat daco-roman, scrie acelaş istoric. "Nicolae nu dorise niciodată această regiune: amintim că el refuzase net să încorporeze Principatele la imperiul sau, când ele fuseseră ocupate de trupele sale. Dar nu-i convenea Rusiei să vadă apărând la Gurile Dunării un nou Stat care, livrat anarhiei, ar fi prea slab ca să se poată susţine prin propriile lui forţe şi care ar cădea în mod inevitabil sub influenţa sau dominaţia altor puteri". Această frază atât de grijulie faţă de Ţările noastre, făcea parte din nota circulară pe care Nesselrode o trimisese agenţilor lui diplomatici, la 19 Iulie 1848, cu scopul evident de a justifica intervenţia armată în Principate, în faţa curţilor pe lângă care erau acreditaţi. Această circulară îşi avea desigur rostul ei în acele timpuri-circulară căreia desigur Curţile europene nu-i dăduseră nici o crezare-dar Grunwald o reproduce în opera citată la pp. 266-67, carte apărută în 1966 la Paris, vrând prin aceasta să facă pe cititor să credă în puritatea ei. Şi aceasta, bineînţeles,

fără să roşească. Natural, aceasta nu intră în obiceiul rusesc. Nicolae I nu dorise niciodată aceasta regiune, scrie Grunwald şi cititorii noştri au văzut-cu toată redactarea telegrafică-cum au stat lucrurile.

"Ordinea a fost restabilită printr'o acţiune rapidă a generalului Duhamel: tratatul de la Balta Liman, *impus* Porţii şi semnat la 1 Mai 1849, instituia un nou regim, care ridica Moldovei şi Valahiei dreptul de a mai avea Adunări ieşite din alegeri şi *apără pe deplin*, *interesele ruseşti*", Grunwald, op. cit., p. 267. Atâta binevoieşte "istoricul" Grunwald să acorde revoluţiei noastre din 1848. Istoria Milioukov e şi mai sgârcită. Şi au dreptate, din punctul lor de vedere, căci revoluţia de la 1848 a fost îndreptată împotriva Matuşkăi Rossia.

* * *

Aşa cum am arătat în capitolul anterior, Xenopol insistă că revoluţia din 1848 în Principate, era, principal, îndreptată împotriva Rusiei. In Moldova ea era îndreptată şi împotriva domnitorului Mihail Sturdza, dar nici decum contra lui Bibescu în Muntenia, pe care dealtfel revoluţionarii au voit să-l pună în fruntea lor. E clar că, în special revoluţia din Muntenia, a avut şi un element social, dar acesta era secundar, principalul era ura contra Rusiei şi e normal ca istoricii ruşi citaţi, să evite să vorbească.

"Importanţa mişcării revoluţionare care a avut loc în Moldova şi, mai ales în Muntenia, *consistă în mod principal în ţelul îndrăzneţ pe care îl urmărea*: *emanciparea poporului român de tutela opresivă sub care era ţinut de puterea care se dădea drept protectoare a intereselor sale.* Ca şi Românii din Ţara de peste Carpaţi, care se ridicaseră contra tiraniei Maghiarilor, cei din Principate se revoltau *contra protectoratului Rusiei şi contra Regulamentului organic*, *mijloc prin care se exercita această tiranie*", A. D. Xenopol, Istoria Românilor din Dacia Traiană, Ed. Carpaţii, IV, p. 202. Dar, cum spune Xenopol, această revoluţie era o adevarată nebunie. "Pigmeii români trebuiau să lupte cu colosul moscovit, dublat, în caz de nevoie, de puterea turcească. Sângele omului chiar cel mai curajos, putea să îngheţe la singurul gând al îndrăznelii fără seamăn a unei asemenea întreprinderi. Şi totuşi, *ea a fost încercată*, *căci era singurul mijloc de a salva existenţa unui popor*", A. D. Xenopol, op. cit., IV, p. 203.

De îndată ce revoluția a isbucnit în Occident, Rusia, ca totdeauna grijulie, a oferit imediat sprijinul trupelor sale. Acest "sprijin" al trupelor rusești însemna "ocupație" și deaceia ambii domnitori au declinat generoasa ofertă. Celor doi domnitori le erau desigur proaspete în minte celelalte ocupații și în special, amestecul consulilor ruși în exercitarea funcției lor.

Revoluția din Moldova a fost repede innăbușită. Motivul acestei repezi sugrumări este, dupa părerea lui A. D. Xenopol, faptul că ea s'a ridicat contra abuzurilor domnitorului Sturdza, și contra nerespectării unor articole ale Regulamentului organic și nu contra Regulamentului organic însuși și a protectoratului rusesc. Bineințeles că istoria Roller nu spune nici un cuvânt contra Regulamentului organic și contra Rusiei și atunci când nu poate ocoli adevărurile evidente vorbește, ca deobiceiu, de țarism, de armata contra revoluționară țaristă, etc.

In Moldova exista o partidă națională din care făceau parte Al. Ion Cuza, Vasile Alecsandri, Costache Negri, etc. La 27 Martie aceștia au convocat o adunare, la hotelul Petersburg, din Iași, la care au participat circa 1000 de oameni. Mihail Sturdza a trimis pe ministrul său de interne, ca observator. Participau și emigranți *polonezi*, spune istoria Roller. In această adunare care a fost prezidată de Gr. Cuza, s'a atacat regimul existent în Moldova, cerându-se măsuri de îndreptare. Se cerea deci îndreptarea răului și nu înlăturarea lui. Ministrul de interne s'a prefăcut că acceptă cererile Adunării și s'a dus la domnitor. S'a hotărît totuși să se facă o comisie de 16 persoane, care să redacteze o petiție către domnitor. A doua zi mulțimea s'a adunat din nou pe stradă, în fața caselor lui C. Sturdza și A. Mavrocordat. Și a venit răspunsul domnitorului: petiția era respinsă. Mulțimii adunate i-au vorbit Al. I. Cuza, Vasile Ghica și C. Racliș. S'a hotărît ca la 30 Martie mulțimea să meargă asupra "baionetelor tiranului".

Mihail Sturdza a luat măsuri aspre. S'au făcut peste 300 de arestări, dintre care unii au fost surghiuniți la mânăstiri și moșii iar 13 dintre capii mișcării au fost porniți spre Galați, de unde urmau să fie expulzați în Turcia. Printre acești 13 se aflau Al. I. Cuza, A. Moruzi, V. Canta, etc. In drumul dintre Galați și Brăila, 6 dintre arestați au reușit să fugă și să ajunga în Transilvania iar de acolo în Bucovina, unde au fost găzduiți la moșia boierului Hurmuzachi. De acolo, unii dintre ei, printre care

Cuza, au participat la Adunarea de pe Câmpia Libertăţii de la Blaj.

Mihail Cogălniceanu nu a putut să participe la revoluţie. El se găsea surghiunit la o mânăstire din Moldova, din cauza unui conflict anterior cu un fiu al domnitorului. De acolo a fugit şi a ajuns şi el la boierul Hurmuzachi. Acolo el a fost însărcinat de ceilalţi cu redactarea unei broşuri şi a unui proiect de constituţie. A. D. Xenopol consideră această broşură ca foarte importantă şi, spune el, a rămas celebră la Români. In această broşura. Cogălniceanu atacă frontal Regulamentul organic şi protectoratul rusesc. Printre altele, Cogălniceanu pune întrebările următoare: "De la 1834 până astăzi, ce măsură generală a fost luată în Ţară? Ce lege a fost propusă Adunării, confirmată sau pusă în aplicare, *înainte de a se fi primit asentimentul Rusiei?* Care este funcţionarul care a fost numit *fără autorizaţia consulului rusesc?*", A. D. Xenopol, op. cit., IV, p. 205.

Cogălniceanu numeşte Regulamentul organic o *legislaţie străină, confecţionată dupa instrucţiile ruseşti*. In această broşură, Congălniceanu formulează în 36 de puncte dorinţele de reforme ale partidei naţionale, care constau în răsturnarea *monstruosului edificiu de privilegii şi de inegalitate, creat de Regulament* şi înlocuirea lui cu o constituţie egalitară, liberală, care să garanteze interesele naţionale. Ca ultimă dorinţă, Cogălniceanu exprimă pe aceia a *unirii Principatelor intr'un singur Stat.*

* * *

Revoluţia din Muntenia va avea mai mare amploare, tocmai datorită faptului că şefii ei au atacat punctul principal, Regulamentul organic şi prin aceasta au atras de partea ei mulţimile. Contrar celor petrecute în Moldova, revoluţia din Muntenia nu era îndreptată contra domnitorului Bibescu. Din contra, revoluţionarii au cerut domnitorului să se pună în fruntea mişcării. Bibescu nu a acceptat pentrucă el era convins că revoluţia va fi înăbuşită de ruşi, deaceia a căutat să împiedice uneltirile revoluţionarilor. Comitetul revoluţionar era compus din Constantin Rosetti, Ion Ghica, fraţii Golescu şi maiorul Voinescu. Fraţii Golescu au propus ţăranilor abolirea corvezii, dar guvernul, sub teribila presiunea a consulului rus, sileşte pe ţărani să respingă oferta. Se formează un al doilea co-

mitet sub conducerea lui Heliade Rădulescu şi sosind fraţii Brătianu de la Paris, comitetele se unesc în unul singur, compus din Constantin Rosetti, fraţii Golescu, Heliade Rădulescu, fraţii Brătianu, maiorul Tell, Magheru, Ion Ghica, fraţii Bălcescu, maiorul Voinescu, Cezar Boliac şi alţii. Ion Ghica e trimis la Constantinopol iar Dimitrie Brătianu la Pesta. Ceilalţi se răspândesc în districte, pentru a organiza revoluţia. Comitetul încearcă un nou demers pe lângă Bibescu, dar acesta nu acceptă propunerea de a se pune în fruntea mişcării. La 9 Iunie se primeşte ştirea că revoluţia a isbucnit la Islaz şi atunci Bibescu arestează câteva din căpeteniile mişcării. In urma încercării unui atentat contra persoanei sale, Bibescu se duce la casarmă pentru a cere reînnoirea jurământului de credinţă, dar e primit cu răceală. La 11 Iunie dimineaţa, o mulţime imensă înconjoară palatul, *aclamând pe Bibescu ca şef al revoluţiei* şi-l roagă să semneze proiectul de constituţie care răsturna total Regulamentul organic. Bibescu nu are altă ieşire şi semnează, numind un minister format dintre revoluţionarii Nicolae Golescu, Nicolae Bălcescu, Cristian Tell, Magheru, Ştefan Golescu şi Constantin Rosetti. Kotzebue, consulul rus, crezând că Bibescu semnase de bună voie, îi trimite o scrisoare că părăseşte Ţara şi protestează contra modificării Regulamentului organic. Inspăimântat, Bibescu fuge în Transilvania, la 14 Iunie.

Revoluţionarii rămân stăpâni pe situaţie, *fără să se fi vărsat o picătură de sânge*, lucru important, căci *se înlătura pretextul intervenţiei puterii protectoare* care, natural, grijulie de soarta protejaţilor, nu aştepta decât pretextul. Revoluţia isbucnise deci, la Islaz. Acolo se hotărîse respingerea Regulamentului organic fiind contrar principiului autonomiei, autonomie pe care tratatele i-o recunoscuseră. Se decreta responsabilitatea miniştrilor şi funcţionarilor publici, egalitatea de drepturi civile şi politice, repartiţia darilor proporţional cu averea, reprezentarea Ţării întregi în Adunare, libertatea presei, a cuvântului şi a întrunirilor, emanciparea bunurilor mânăstireşti, suprimarea corvezii şi a robiei ţiganilor.

Se vede deci că revoluţia munteană nu era nici contra domnitorului, *nici contra Turcilor*, ci contra puterii care, sub pretextul emancipării poporului român de opresiunea otomană, *îl supusese unei stăpâniri mult mai grele*. Revoluţia de la 1848 avea şi o nuanţă socială: emanciparea ţăranilor. Prin articolul 13 se cerea împroprietărirea ţăranilor, cu o despăgubire acordată proprietarilor, adica boierilor.

Xenopol ne spune că s'au creat două partide: una moderată cu Heliade Rădulescu, Tell şi Nicolae Golescu, care voia să rămână pe linia trasată la Islaz, iar alta, radicală. Aceasta, condusă de Bălcescu, voia să profite de turburările produse atunci în întreaga Europă şi să scape pe Români de toate stăpânirile, să înarmeze poporul şi să-l împingă *şi contra ruşilor şi contra turcilor*, pentru a constitui o Românie independentă, în care să intre şi Transilvania. Bălcescu voia deci să constituie România Mare din 1918, cu Principatele, Ardealul, Banatul, Bucovina şi Basarabia. Indiscutabil, planul era sublim, dar irealizabil, căci revoluţionarii noştri trebuiau în acest caz să lupte în acelaş timp cu trei imperii: turcesc, austriac şi rusesc. Deci din acest punct de vedere, Bălcescu era deadreptul utopic. Era greu dealtfel să se realizeze o înţelegere între Munteni şi Ardeleni. Muntenii erau categoric contra Rusiei, în timp ce Ardelenii aveau o altă rană: ura contra Ungurilor. Această ură i-a împins să se arunce întâi în braţele Austriacilor şi la sfârşit în cele ale ruşilor. Iată unul din aspectele dureroase ale dramei româneşti.

Au urmat desbinări şi certuri între cele două partide, guvernul a fost răsturnat de două ori şi repus în scaun tot de atâtea ori de către popor, dar despre aceasta vom vorbi mai departe, când vom încerca să clarificăm ceiace constituie cazul Bălcescu.

Ruşii neavând nici un pretext să intervină, caută să-l producă. Deaceia ei împing pe Turci să intervină, sperând că va curge sânge şi, natural, ei vor putea interveni atunci, ca să ne protejeze.

Dar mişcarea muntenească, care reuşise să înlăture propunerile exagerate ale partidei radicale condusă de Bălcescu *nu se ridicase contra turcilor*. Ruşii vor să demonstreze turcilor că revoluţia din Muntenia avea un caracter socialist. Din nefericire, ruşii se sprijineau pe afirmaţiile mitropolitului Neofit, care numeşte revoluţia deadreptul comunistă. Ei mai acuzau deasemeni pe Munteni că voiau să facă o Românie pe care s'o scoată de sub suzeranitatea sultanului.

La intervenţia rusească, turcii trimit un comisar, Soliman, însoţit de o armată de 20.000 de soldaţi, sub comanda lui Omer paşa. Turcii sosesc la Rusciuk şi cer disolvarea guvernului provizoriu şi înlocuirea lui cu o căimăcămie, conform stipulaţiilor Reglamentului organic; în caz contrar se vor îndrepta spre Bucureşti. Această comportare

duşmănoasă a turcilor măreşte neînţelegerile dintre cele două partide, moderată şi radicală. Partida radicală cere ca poporul să pună mâna pe arme — pe care nu le avea — şi să se opună turcilor. Partida moderată are câştig de cauză, ea urmând linia ce-şi trasase: luptă numai contra Rusiei, contând pe sprijinul Porţii. Se acceptă deci cererea turcilor şi se instituie o căimăcămie condusă de Heliade, Golescu şi Tell. Soliman se declară satisfăcut şi vine la Bucureşti. *"Pe tot drumul este aclamat de către ţărani care aruncă sub picioarele cailor din escorta sa, spice de grâu, flori, capete de berbec"*. (Xenopol, op. cit., IV, p. 212.)

Remarcăm faptul că cei care-i primeau astfel pe turci, erau ţăranii. La Bucureşti i se dă turcului un banchet şi el bea pentru prosperitatea Munteniei. Pleacă, luând cu el o delegaţie, care să prezinte sultanului noul proiect de constituţie. Ruşii esuaşeră, vărsarea de sânge, adică pretextul pentru a interveni, nu se produsese. Dar nu au renunţat. Au acuzat pe Soliman că a fost cumpărat de Munteni şi cer o noua anchetă. Turcii, din slăbiciune, acceptă. De data aceasta, comisarul turc trebuia să fie însoţit de un reprezentant rus, generalul Duhamel. Prin aceasta, partida radicală a considerat că dreptatea era de partea ei şi a cerut şi obtinut să intre şi ei în guvern. Moderaţii acceptă şi în guvern intră Brătianu şi Rosetti, membri ai partidei radicale. Deşi intraţi în guvern, radicalii continuă să atace Rusia, în gazeta lor, "Pruncul român". Ruşii sunt mulţumiţi că au gasit un pretext: de scrierile unor componenti ai lui, ruşii fac responsabil întregul guvern şi însăşi Poarta. Ruşii declară că nu-i interesează ce face sau nu face Poarta în Muntenia, dar *nu vor admite să fie insultat ţarul* şi *sunt gata să declare războiu Turciei pentru acest motiv*. Iată cum partida radicală, indiscutabil, profund patriotă, dar nesăbuită, produce pretextul pentru intervenţia rusească. Dar acesta era un pretext minor, ruşii voiau altul.

Populaţia romaneasca scoate şi arde în stradă Regulamentul organic. Afrontul era prea mare. Insoţitorul rus al noului comisar al armatei turceşti, generalul Duhamel, se transformă în adevăratul ei comandant. Duhamel caută cu orice pret, un conflict sângeros. Intrat în Bucureşti singur — armata turcească rămăsese în afara oraşului —, rusul cere lui Omer Paşa să-i trimită 200 de soldaţi ca să-l apere contra populaţiei, şi în acelaş timp, trimite oamenii lui să tragă clopotele, sperând că se va produce ciocnirea, dar Omer paşa refuză să intre noaptea în capitală.

Duhamel, în fața insuccesului părăsește orașul și doarme în cortul lui Omer pașa. Presiunilor exercitate de el în acea noapte se datoresc evenimentele de a doua zi. Căci soldații turci, în loc să intre în oraș liniștiți, din contra, intră în galopul cailor și cu fitilurile tunurilor aprinse. Această "șarjă" fără rost, era opera lui Duhamel, căruia îi era frică să nu se repete scena anterioară, adică Românii să-i primească cu flori și spice de grâu. Și în această "șarjă", turcii s'au isbit de un detașament de pompieri care se întorcea la casarmă. In ciocnire, câtiva turci au căzut de pe cai. Ei s'au ridicat și au descărcat armele contra pompierilor. Turcii au început să tragă cu tunurile. Unul dintre pompieri a strigat: "La tunuri băieți, sau suntem pierduți" Pompierii au ucis pe tunari, au întors tunurile contra turcilor, producândule pierderi simțitoare. Turcii au început să strige să se oprească, căci a fost o neînțelegere și atunci a încetat inutila măcelărire. "Dar planul rusilor reușise. Turcii vărsaseră sânge românesc. *Protectorii aveau dreptul să-și apere protejații, contra barbariei musulmane.* Câteva zile după aceia rușii intră în Moldova și puțin mai târziu, în București". Xenopol, op. cit., IV, p. 214.

Xenopol relatează ciocnirea cu pompierii, bazându-se pe declarațiile căpitanului Zăgănescu, la ancheta făcută de consulul englez și pe cele ce scrie Billecqoq în "Album moldo-valaque". Acesta afirmă că ciocnirea nu ar fi avut loc dacă Duhamel nu s'ar fi găsit în cortul comisarului turc. E drept că istoria românească, puțin patriotardă, a dat acestei ciocniri proporții și importanță exagerate, dar e incontestabil că pompierii români au dat dovadă de curaj. Din nefericire, fără voia lor, au făcut jocul rușilor.

Cum era normal, istoria Roller diformează complet lucrurile. După Roller, "roata" de pompieri, sub comanda "paruciucului" Zăgănescu, a angajat în mod spontan lupta cu a doua coloană otomană care *staționa* în fața cazarmei de infanterie. In cursul luptei eroice și inegale, pompierii au asaltat la baionetă artileria dușmană, capturându-i o parte din tunuri, pe care le-au întors apoi împotriva turcilor, provocându-le sute de morți și răniți. Despre rolul jucat de Duhamel, natural, nici un cuvânt.

Armatele turco-rusești au ocupat Muntenia și dacă turcii jefuiau și devastau, *rușii organizau un sistem total de spoliere*, spune Xenopol. După aceia rușii au trecut în Transilvania, pentru a veni în ajutorul austriacilor și

Muntenii au fost obligaţi cu transporturile şi aprovizionarea armatei, în afara de o contribuţie de 200.000 de ruble lunar.

Rusia şi Turcia încheie Convenţia de la Balta Liman, la 1 Mai 1849, prin care se revenea la domnia pe şapte ani, suprimarea Adunărilor şi înlocuirea lor du divanuri numite de domnitor, plus ocuparea Munteniei cu o armată ruso-turcă de 25/30.000 de oameni, până la completa pacificare, după care trupele de ocupaţie aveau să fie reduse la 10.000 de oameni. Doi comisari, unul turc şi unul rus, trebuiau să dea sfaturile lor în munca de reorganizare.

* * *

Acesta e adevărul istoric: revoluţia de la 1848 a avut un principal caracter naţional şi unul secundar social, dar "istoricii" comunişti români voesc să ne convingă de contrariul. Revoluţia de la 1848 a fost îndreptată net în contra ruşilor şi nu contra turcilor. Comuniştii români vor să ne convingă, admitând şi ei caracterul naţional al revoluţiei, secundar după ei, că revoluţia a fost îndreptată totalmente contra turcilor şi absolut deloc contra ruşilor. Deaceia ei trec sub tăcere primirea primă a comisarului turc cu flori, spice de grâu şi capete de berbec, şi falsifică adevărul în ceiace priveşte ciocnirea pompierilor cu turcii. E drept că partida radicală a fost şi contra turcilor, dar şi contra ruşilor, radicalii voind să lupte cu cele trei imperii, pentru a reconstitui regatul dacic. Dar radicalii nu au putut să-şi impună punctul de vedere, impunându-se atitudinea ponderată a celeilalte partide. Dar pentru atingerea scopului — înşelarea Românilor —, nici un procedeu nu-l consideră nepermis.

Vom trata pe rând chestiunile, întâi caracterul naţional al revoluţiei şi apoi pe cel social, Roller amestecându-le după bunul lui plac. Xenopol vorbeşte de răsturnarea de două ori a guvernului provizoriu şi repunerea lui în scaun, de către mulţime. Xenopol vorbeşte foarte puţin de aceste răsturnări. Avem la dispoziţie doar "Istoria Românilor din Dacia Traiană", condensată şi publicată de Xenopol în doua volume în Franţa şi tradusă de noi şi publicată de Editura "Carpaţii" din Madrid, ori Istoria publicată de Xenopol în România are nu mai puţin de 14 volume. E de presupus deci că în ediţia românească, Xenopol dă o mai mare extensiune relatării acestor fapte. Dar, fireşte, nu în sensul dorit de comuniştii români.

La 4 zile dupa isbucnirea revoluţiei, adică la 19 Iunie, boierii au pus la cale un complot. Cu complicitatea colonelului Odobescu, şeful oştirii, şi a colonelului Solomon, membrii guvernului sunt arestaţi. Mulţimea se adună pe strazi şi înconjoară palatul în care era arestat guvernul. Colonelul Solomon, după ce-şi îmbătase soldaţii, spune Roller, le-a dat ordin să tragă. Dar mulţimea iese învingătoare şi guvernul e eliberat. Cei doi colonei sunt arestaţi, dar căzusera 7 morţi şi 8 răniţi din mulţime.

Mulţimea cere moartea celor doi colonei, dar guvernul a tergiversat şi în procesul ce a urmat, cei doi colonei au fost condamnaţi doar la pierderea gradelor. In noaptea de 28 Iunie, boierii au încercat o nouă lovitură. Au lansat svonul că spre Bucureşti se îndreaptă două armate, una rusească şi una turcească. Inspăimântat, guvernul părăseşte Bucureştii şi se retrage la Rucăr. Mitropolitul Neofit dă a doua zi o proclamaţie şi se instituie o căimăcămie formată din doi boieri: Teodor Văcărescu şi Emanoil Băleanu. Coloneii Odobescu şi Solomon sunt repuşi în posturi.

Dar după două zile circa 40.000 de oameni atacă cazarma în care se baricadaseră caimacamii şi cei doi colonei. Coloneilor li s'a dat libertatea numai cu condiţia să părăsească Ţara. Lăsând la o parte pe mitropolitul Neofit care a făcut multe blăstămăţii şi despre care nu mai vorbim pentru a nu fi acuzaţi de anticlericalism, să vedem cine erau aceşti doi colonei, Odobescu şi Solomon. In capitolul precedent arătam că retrăgându-se în 1834, ruşii, pe lângă Regulamentul organic, ne-au lăsat şi diferite unelte ale lor. Printre uneltele lăsate, oameni ai lor de încredere, erau şi cei doi colonei de *panduri*, Odobescu şi Solomon. Comuniştii români au creat o adevărată legenda, aceia a *pandurilor*. După ei, aceşti panduri sunt nici mai mult, nici mai puţin decât precursorii celor 1000 de membri, câţi avea partidul comunist la intrarea lor în Ţară, după trădarea de la 23 August 1944. Această problemă a pandurilor ne propunem s'o tratăm mai pe larg într'o lucrare care va trata despre Tudor Vladimirescu. Acum ne mulţumim să afirmăn că aceşti panduri, nişte răsvrătiţi, fără îndoială, răsvrătiţi contra nedreptăţilor în general şi contra turcilor în special, se constituiau atunci când intrau trupele ruseşti în Ţară şi luptau alături de ele, contra turcilor. Erau în solda ruşilor şi dintre ei, ruşii numeau gradaţi. Unii dintre ei ei au căpătat grade destul de înalte, de colonel, ca Odobescu şi Solomon, iar alţii, grade

mai mici, ca Tudor Vladimirescu, despre care isvoarele spun că a fost paruciuc, grad pe care Karl Marx, îl traduce prin sublocotenent.

Deci Odobescu şi Solomon au fost *panduri*. Cum Roller îi numeşte de câteva ori trădători, era normal să evite cu grijă să spună că au fost panduri şi, încă, unelte ale ruşilor. In 1944, ruşii şi-au constituit deasemeni unelte, i-au constituit în divizii şi i-a numit tot *panduri*.

Incercând de două ori să răstoarne guvernul provizoriu, nu indeplineau ei ordinele rusilor? Faptul că guvernul provizoriu i-a făcut scăpaţi în ambele cazuri, scăpându-i de furia poporului, nu-şi găseşte oare explicaţia în faptul că membrii acestui gûvern ştiau că cei doi colonei erau oamenii ruşilor şi deci au socotit prudent să nu-i provoace pe moscoviţi în mod inutil? Până la descoperirea altor izvoare care să confirme sau să infirme teza noastră, o considerăm valabilă.

Dar scandalul cei mai mare l-au făcut în jurul numelui lui Bălcescu. Şi nu numai Roller ci o întreagă literatură s'a căznit să demonstreze Românilor că Nicolae Bălcescu a fost pur şi simplu precursorul Anei Pauker, Gheorghiu-Dej şi ceilalţi.

După Roller, Bălcescu a fost şeful unui curent numit democrat-revoluţionar. Cine erau alături de Bălcescu? Precis, Roller ne citează doar pe A. G. Golescu (Negru). Natural că în diferite ocazii, propunerile lui Bălcescu au fost susţinute şi de alţii, fără ca Roller să afirme hotărît că erau bălcescieni. Mai insinuant devine Roller în cazul generalului Magheru. Acesta, într'adevăr, după sfărâmarea revoluţiei, s'a retras în Oltenia cu 20.000 de soldaţi, cu care voia să se bată cu turcii şi numai intervenţia consului englez l-a determinat să renunţe şi să-şi disolve armata. Dar dupa dizolvarea ei, Magheru s'a refugiat în Banat, unde s'a înrolat în armata colonelului Bem, ca să lupte cu... ruşii. Deci Magheru voia să continuie lupta nu pentru împropietărirea ţăranilor, cum vrea Roller să ne facă să credem, ci contra ruşilor. Mai mult, Karl Marx ne spune că din Tabăra lui Traian, unde se găsea, aflând de ciocnirea cu pompierii, Magheru scrie turcilor, îndemnându-i să ia contra ruşilor, o atitudine de mare putere. Precizează între altele că instigatorii acestor masacre, sunt ruşii. Ba mai mult, *Magheru propune turcilor o alianţă cu Românii*, *contra ruşilor*, enumerând resursele pe care le poate oferi alianţa turcilor cu Românii.

Mai târziu, spune tot Marx, Magheru îi scrie lui Kossuth, prevenindu-l în fața intervenției rusești și-i propune o unire între poporul român și cel maghiar, care *ar constitui o barieră de netrecut, pentru slavii din Nord.* Iar la sfârșitul sfârsitului, acelaș Magheru, refugiat în Turcia, le-a propus otomanilor să formeze o legiune română care să lupte contra rușilor. Karl Marx, op. cit., p. 72. Iată cum istoria adevărată, răstoarnă afirmațiile nefundate sau deadreptul mincinoase ale istoriei Roller și ale celorlalți istoriografi români comuniști. Magheru, precursor al lui Gheorghiu-Dej care a participat la lovitura de la 23 August 1944, ușurând acțiunea dușmanului de moarte, implacabilului dușman, care este Rusia?

Și acuma să trecem la Bălcescu însuși. El era un cap aprins care voia regatul dac, luptând contra a trei imperii, deci și al celui rusesc. S'a dus în Transilvania în mai multe rânduri, propunându-i lui Kossuth să se împace cu Avram Iancu și să facă o legiune de români care să lupte alături de unguri. A fost și în Munții Apuseni, în reduitul lui Avram Iancu. Contra cui voia Bălcescu o alianță cu ungurii? Contra grofilor unguri-deci o revoluție socială-sau contra Austriei și, în special a Rusiei, deci o revoluție națională? Ba, în Ardeal, Bălcescu a luat contact și a tratat și cu generalul polonez Bem, șeful armatei ungurești. Dar în armata ungară, pe lângă Bem, luptau și cateva mii de polonezi. Luptau Bem și polonezii contra grofilor unguri, era o deci o luptă cu caracter social sau luptau contra austriacilor și rusilor, care le sfâșiaseră țara, fiind deci vorba de o luptă categoric națională? L-ar fi primit Bem pe Bălcescu, așa cum l-a primit, dacă acesta ar fi venit să-i propună o luptă contra grofilor unguri? Bem fusese general în armata țarului.

Dar mai există o latură a lui Nicolae Bălcescu, pe care nu ne este deloc teamă s'o abordăm: proțărănismul lui Bălcescu și cu aceasta, latura socială a revoluției dela 1848. Revoluția dela 1848 a fost o revoluție a burgheziei românești căreia i s'au alăturat mulțimile de țărani grație accentului ce-l punea pe lupta contra legiuirilor rusești — Regulamentul organic — și contra Rusiei insăși.

Printre burghezii revoluționari erau desigur și oameni cu idei generoase, adică cu dragoste pentru oropsiți. Ori oropsiții acelor vremuri și chiar ale celor de mai târziu, erau țăranii. Bălcescu le-a luat partea. Dar numai el? Nu au fost și alții și încă, printre ei și boieri, cum era de

exemplu Costache Negri care încă de la Paris hotărîse să-şi împartă pământurile ţăranilor, sau Alexandru Ion Cuza care devenit mai târziu domn, a arătat neţărmurită dragoste ţărănimii, dragoste pentru care avea să-şi piardă şi tronul? In revoluţia de la 1848 este adevărat că cel care a fost mai înverşunat apărător al ţăranilor a fost Nicolae Bălcescu. El era pentru o revoluţie totală, aşa cum am arătat. Ceilalti, moderaţii, unii lăsau pe plan secundar chestiunea ţărănească, pentru a nu nemulţumi pe boierii ce se alăturaseră revoluţiei şi deci a rupe unitatea, iar alţii, trebuie s'o recunoaştem, nu erau atât de interesaţi de această problemă, pentrucă nu o cunoşteau: nu era problema lor. Articolul 13 din constituţie care trata emanciparea ţăranilor a fost înserat în proiect la insistenţele îndărătnice ale lui Bălcescu.

Cruda realitate însă este că la 1848, burghezii revoluţionari tratau problema cu destul desinteres. Chestiunea emancipării ţăranilor nu era o problema burgheză. Mai târziu, ajunsi la putere, burghezii au arătat aceiaşi lipsă de interes faţă de ţărănime. Partidul liberal, partidul burgheziei s'a interesat numai de problemele lor: înfiinţarea unui partid puternic, care să nu stea prea mult în opoziţie ca să nu se destrame, înfiinţare de Bănci, etc., şi îndestularea partizanilor ca să nu părăsească partidul. In 1866, liberalii-burghezii-s'au unit să isgonească de pe tron pe Al. I. Cuza, cu conservatorii partid ce reprezenta marea proprietate, făcând ceiace s'a numit *monstruoasa coaliţie*. Dar despre aceasta, mai pe larg vom vorbi în capitolul următor.

Incontestabil, cel mai înfocat apărător al tăranimii la 1848, a fost Nicolae Bălcescu. Dar, după cum am arătat, au fost şi alţii. Aceşti alţii, ca şi Balcescu, au fost precursorii comuniştilor? A fost Balcescu precursor al comuniştilor, când a fost cel mai activ dintre toţi, cel mai neastâmpărat, căutând alianţe şi forţe prietene cu care să combată Rusia, duşmana Ţării noastre? Toţi capii sau aproape toti capii revoluţiei din 1848 au sesizat pericolul rusesc, deci nu pot fi consideraţi precursori ai comunismului, când comunismul a fost anexat de Rusia pentru a-şi ajunge — graţie lui — scopurile imperialiste. Şi cu atât mai puţin Bălcescu, care a fost în revoluţia de la 1848 adversarul cel mai înverşunat al Rusiei.

Intr'un singur punct suntem de acord cu Roller: în desvăluirea mârşăviei boierilor. Admitem ca posibile afir-

mațiile lui Roller că boierii trimiteau oameni la ruși, ca să intervină și să distrugă revoluția. In orice caz, când au sosit rușii la București, boierii i-au primit exact ca și comunistii români în 1944, adică cu flori. Karl Marx ne spune la pag 67, op. cit.: "In timp ce țăranii erau crunt biciuiți,\ *înalta societate de la București, dădea baluri eliberatorilor. Prostituția boieroaicelor cu rușii și cu turcii*"!!! Asta spune Karl Marx. Ne pare rău că nu avem argumente, pentru a-l combate.

* * *

In fond, mișcările revoluționare din Principate nu constituiau o amenințare gravă pentru Nicolae I. Cel mult revoluționarii români puteau fi considerați niște microbi: nu prea virulenți microbi. Mai ales că banuia că intervenția lui va fi o treabă ușoară, cum a și fost în realitate. Cu mult mai gravă i s'a părut revoluția ungurească, dar nu atât din cauza ungurilor, cât din aceia a polonezilor: veșnica sabie a lui Damocles. Din Ungaria, revoluția se putea intinde în Galiția Polonia austriacă, și de acolo, în mod normal, în Polonia rusească. Ori aceasta era grav, foarte grav chiar. Totuși, Nicolae I a rămas multă vreme în espectativă.

Când armatele austriace au suferit înfrângere după înfrângere, tânărul împărat Franz Josef, a făcut apel la țarul Rusiei. Dar acesta se lăsa greu. O făcea din două motive: unul era din răzbunare și al doilea, pentru a câștiga mai multe puncte de recunoștință, din partea împăratului austriac. Răzbunarea provenea din nefericitul caz Olly, când întreaga curte austriacă se opusese cu dârzenie planului rus. Și Nicolae I nu putea uita cu ușurință cazul Olly.

Dar amenințarea poloneză lua proporții. La Vilna, 400 de polonezi încearcă să pună mâna pe arsenal. Luarea comandamentului armatei ungurești de către un general polonez, Bem, făcuse să treacă un fior prin întreaga Polonie. Câteva mii de polonezi se înrolaseră în armata ungară iar în Galiția, polonezii așteptau sosirea lui Bem, pentru a se răscula. Chestiunea devenea serioasă. Presat de evenimente, la mijlocul lui Aprilie 1849, Franz Josef i-a trimis țarului o scrisoare, în care-i expunea în termeni patetici pericolul comun pe care l-ar reprezenta o victorie a revoluționarilor unguri. La 21 Mai Franz Josef a venit la Var-

şovia pentru a-şi pleda în persoană cauza, în faţa ţarului. La această întrevedere s'a ajuns la un acord ce a fost consacrat în cursul lunii Iunie, printr'o convenţie între cele două cabinete. Trupele ruse intră în Ungaria din două părţi, din Sud trupele ce se găseau în Muntenia, sub comanda generalului Lüders, din Nord 150.000 de oameni, sub comanda generalului Paşkievici. In faţa acestei avalanşe, trupele ungureşti sunt repede învinse şi la 13 August, Paşkievici poate să repete fanfaronada din 1831: Ungaria este la picioarele Majestăţii Voastre.

Istoria românească-burgheza, cum o numesc comuniştii-a interpretat just istoria, dând toată dreptatea acţiunii proaustriace a Românilor din Transilvania, sub conducerea lui Avram Iancu. Comuniştii o condamnă viguros şi în special Pentru Groza, într'o carte publicată în Franţa şi întitulată "L'Ecole du pouvoir". Acest personagiu care nu-şi poate găsi un corespondent decât în ridicolul Nicu Metz, atinge culmile prostiei. După comunişti, Avram Iancu e vinovat de a fi luptat contra Ungurilor. Comuniştii noştri falsifică istoria, făcând, din revoluţia românilor din Transilvania, ca şi din revoluţiile din Principate, o revoluţie socială, când ea a fost în primul rând o revoluţie naţională. Faţeta principală a acestor revoluţii, a fost naţională. Faţeta socială era secundară. Este adevărat că unul din punctele revoluţiei din Transilvania era desfiinţarea iobăgiei şi că dintr'o adunare la care participau şi unguri şi Români, Avram Iancu a plecat pentrucă ungurii nu admiteau desfiinţarea iobăgiei, dar obiectivele revoluţiei erau cu totul altele: egalitatea cu celelalte naţionalităţi din Ungaria, fiind punctul principal, cu alte cuvinte, scuturarea jugului unguresc. In Principate şi, în special în Muntenia, punctul principal era asemănător: scuturarea jugului rusesc. Inamicul principal al Principatelor erau ruşii, al Românilor din Transilvania erau ungurii. De aceia, când armatele generalului Paşkievici au pătruns în Ungaria, Avram Iancu a devenit, fără să vrea, aliatul Rusiei.

Vinovaţii celor ce s'au întâmplat nu sunt Românii, ci ungurii. Aceştia au avut atunci privirea scurtă, cum o au şi azi. Revoluţia lui Kossuth avea exact aceiaşi fizionomie, ca şi cele din Principate: faţeta principală era naţională, cea secundară era socială. Punctul principal al revoluţiei lui Kossuth era eliberarea Ungariei de sub jugul austriac. Nenorocirea a fost că ungurii voiau libertatea numai pentru ei, dar nu şi pentru naţiunile conlocuitoare.

Comuniştii români vor să ne facă să credem — repetăm falsificand istoria —, că revoluţiile din Principate şi cea din Ungaria, aveau un ţel comun: luptau contra feudalismului: cei din Principate contra boierilor şi cei din Ungaria contra "grofilor" unguri şi austriaci. Deci Avram Iancu a greşit, luand partea "grofilor".

Ori adevărul istoric e altul: atât revoluţiile din Principate ca şi acea a lui Kossuth şi a lui Avram Iancu, au fost revoluţii naţionale. Aşa au înţeles-o şi cei din Principate şi numai acesta poate fi sensul participării lui Al. I. Cuza şi a altora la Adunarea de pe Câmpia Libertăţii de la Blaj. Şi Bălcescu? Comuniştii români vor să ne facă să credem că Balcescu s'a dus de câteva ori în Transilvania, luând contact cu Ungurii, cu Bem şi cu Avram Iancu, încercând să-i împace, pentru a lupta contra grofilor unguri şi austriaci. Ori Bălcescu s'a dus cu scopuri exact contrarii: a încercat să-i împace, arătându-le pericolul comun ce-i aştepta: ruşii. Căci Bălcescu sesizase pericolul rusesc şi intuia că ei vor veni în ajutorul Austriei. Dar Bem? Se găsea el în fruntea armatelor ungureşti şi cu miile de voluntari polonezi pentru a lupta contra grofilor sau contra împăratului austriac şi tarului rus, pentru libertatea Poloniei? Bem îşi dădea seama nu de inutilitatea luptei dintre Români şi Unguri ci de pericolul pe care această luptă îl constituia, făcând jocul marilor duşmani. Deaceia Bem a încercat în diferite rânduri să împace pe Kossuth cu Iancu dar nu a reuşit decât atunci, când era prea târziu. Care ar fi fost rezultatul dacă Bem ar fi reuşit să-i împace pe Români cu unguri în timpul util? Poate acelaş, dar poate şi altul. Ungurii au trebuit să ţină o bună parte din armata lor concentrată contra Românilor, armată care le-ar fi fost necesară în lupta cu austriacii, iar în ciocnirile dintre unguri şi Români, pierderile lor au fost foarte mari. Dacă pe lângă armatele ce au trebuit să facă faţă Românilor, Bem ar fi avut la dispoziţie şi forţele lui Avram Iancu, rezultatul ar fi putut fi altul, înainte de intervenţia rusească. Dar proverbialei făloşii maghiare, i s'au adăogat succesele militare iniţiale contra austriacilor şi atunci proverbiala făloşenie înăscuta, a luat proporţii fantastice şi intervenţiile lui Bem sau Balcescu nu au avut succes. Aportul nefericit dintr'un punct de vedere, adus de Avram Iancu cauzei ruseşti e departe de a fi neglijabil.

Karl Marx ne spune că Românii au ţinut imobilizati 20.000 de oameni, care i-ar fi prins bine generalului Bem dacă i-ar fi avut alături în lupta cu ruşii. Marx nu mai

pune la socoteală aportul pe care l-ar fi adus Românii lui Avram Iancu, dacă ar fi fost și ei la dispoziția generalului polonez. Dar Marx ne spune că generalul rus Lüders a mărturisit mai târziu unui diplomat francez, că fără Românii din Transilvania, comandați de Avram Iancu, rușii nu ar fi fost în stare "să se măsoare" cu Bem. Karl Marx, op. cit., p. 69. Contra făloșeniei ungare, Marx are o fraza lapidară și contundentă: "Iancu bătu zdravăn pe Unguri".

Bălcescu, prin intervențiile sale, a reușit să provoace un desgheț în relațiile dintre Kossuth și Avram Iancu, numai atunci când nu mai era nimic de făcut. S'a aprobat până și formarea unei legiuni românești care să lupte alături de unguri, legiune care nu a mai avut timpul să fie formată. "Bălcescu era nespus de fericit că va lua și el parte la *campania aceasta de eliberare;* voia să formeze, având ca centru Munții Transilvaniei, *un bastion al luptei antițariste*. Bem a și pătruns cu trupele sale în Moldova și a dat o proclamație la Târgu Ocna; situația din Transilvania și Ungaria l-a silit însă să se retragă". Roller, op. cit., IV, p. 166. "Bem voise să răscoale poporul român din Moldova și Țara Românească, unind în armata sa, după planul lui Balcescu și Kossuth, și trupele lui Avram Iancu". Roller, op. cit., IV, p. 166.

Deci Roller spune că Bălcescu era nespus de fericit că va lua și el parte *la campania aceasta de eliberare*. Dar de ce campanie de eliberare era vorba? De eliberarea boierilor din Moldova și Muntenia — indiscutabil, în majoritatea lor, odioși — sau eliberarea de Ruși, telul principal al revoluției din 1848? Și mai spune Roller că Bălcescu voia să formeze, având ca centru Munții Transilvaniei, *un bastion al luptei antițariste*. Roller spune *antițariste* ca deobiceiu, și nu *antirusești*. Dar oricum ar fi, prin aceste fraze, Roller distruge ceiace s'a chinuit să demonstreze în zeci de pagini, că telul revoluției era social și nu național, că Românii se răsculaseră în primul rând contra feudalilor și nu a rușilor, chiar când le spune tariști și nu ruși, rușii de totdeauna. Istoria nu poate fi falsificată chiar așa de ușor cum și-a inchipuit fiul rabinului din Buhuși, căci iată, o frază ce desigur a scăpat vigilentei doctrinare, strică totul.

Dar mai este un puct de discutat: generalul Bem, intrând în Moldova, a dat o proclamație. Care o fi textul acestei proclamații? Faptul că Roller nu-l reproduce, in-

dică, logic, că proclamaţia se găseşte pe linia celor susţinute de noi: adică, incerca să ridice pe Românii contra ruşilor. Oare dece intelectualii români din exil — istoricii de meserie—, mai ales cei cu posibilităţi materiale, nu caută prin bibliotecile din Paris, München, Roma, în cazul de fată, din Viena şi poate şi chiar din alte oraşe austriace, acest document, ca şi altele, necesare nu numai luptei pentru existenţa Neamului nostru în aceste vremuri vitrege, ci şi pentru existenţa lui viitoare?

Se irosesc energii, se concentreaza cohorte de pene, se folosesc în mod inutil posturile de radio din lumea libera, pentru a aduce la cunoştinţa Neamului cotropit, extraordinarele succese ale lui X de exemplu, pentrucă a rezolvat în mod definitiv problema miturilor şi a şamanismului. Ba în ultimul timp l-au şi urcat în stele pe acest domn X, nedându-şi seama că-i fac un prost serviciu, căci bietul domn X, rătăcind prin aştri, cu toată lăudabila lui intenţie de a veghea de acolo asupra noastră, riscă să se întâlnească cu Nicolae Ceauşescu pe care, alte pene, tot atât de servile, îl plimbă şi pe el prin stele. Căci inamicul nostru de moarte, inamicul nostru implacabil — Rusia — se află pe pământ şi nu în spaţii siderale.

* * *

Ideia constantă a moscoviţilor de a ajunge la Constantinopol — natural prin înghiţirea noastră — a fost contestată de mulţi istorici, în special ruşi, iar de alţii trecută sub tăcere sau învăluită în umbre, cum e cazul istoricului Milioukov. Un arzător avocat al acestei teze a fost — cum am arătat — marele nostru istoric N. Iorga. Motivele acestei de neînţeles atitudini? N'o cunoaştem, dar e de la sine înţeles că admiratorii marelui istoric, au câmp liber de a o explica. In ceiace ne priveşte, nu avem nimic sa ne repoşăm, afirmaţiile noastre s'au sprijinit şi se sprijină pe texte ce nu pot fi contestate.

Exact ca şi Milioukov, istoricul rus Grunwald evită, lunecă alături, caută să disimuleze sau să învăluie în umbră această tendinta *imperialistă* a Moscoviţilor. Şi spre surprinderea noastră, şi desigur şi a cititorilor, istoricul Grunwald, probabil fără să vrea, are câteva pasagii care, prin brutalitatea lor, atacă bastioanele apărate de N. Iorga şi de toţi ceilalti de aceiaşi părere cu el. Iată-le:

“Ca orice mare ţară, Rusia posedă o veche tradiţie di-

plomatică, dictată de situația ei în lume și perpetrată dealungul generațiilor. Dacă "testamentul lui Petru cel Mare" nu este decât un mit ieșit din fecunda imaginație a cavalerului d'Eon, există totuși un oarecare *fond de idei generale, de principii* și de *directive* (neavând dealtminteri decât *un raport foarte îndepărtat cu acele ale pretinsului testament*), care *a inspirat timp de secole* politica externă a Rusiei. In afara de câteva *scurte perioade de slăbiciune*, toți conducătorii ei *i-au rămas credincioși*, pioșii țari moscoviți ca și sefii ieșiți din revoluție, boierii cu haine lungi și căciuli rotunde, ca și curtezanii împopoțonați cu rubane ai Caterinei și fruștii comisari ai poporului, contemporanii noștri!!! In timp ce poporul rus continua înaintarea sa spre imensitățile asiatice, diplomații din Moscova și Petersburg s'au înverșunat fără răgaz, de la Ordine Nastsokin (cancelar al țarului Alexe și precursor al lui Petru cel Mare), în executarea unui program european; ei vor să obțină acces la marile căi maritime, prin Marea Baltică și cea Neagră, ei aspiră să intre în strâns contact, prin frontiere comune, cu țările Europei centrale.

Această politică de esență *imperialistă*, neta și precisă, este totuși în mod periodic contracarată sau completată, de o altă linie de conduită, care își trage inspirația din considerații dogmatice, dintr'un *mesianism național;* ieri mistica Sfintei Alianțe sau a ideiei slave, *astăzi mistica proletariatului internațional*. Toată istoria diplomatică a Rusiei în cursul timpurilor moderne se rezumă, în definitiv, la alternanța dintre aceste două sisteme" (Grunwald, op. cit., pp. 191-192).

Vedem cum Grunwald, ca un rus ce se respectă, respinge în parte *pretinsul* testament al lui Petru cel Mare. Astfel, el spune că Rusia voia să aibă frontiere comune cu țările din Europa centrală, și aceasta, prin Mările Baltică și Neagră. Ori Marea Neagră nu-i ducea la nici una dintre țările Europei centrale, afară de cazul că Grunwald socotește Bulgaria, de exemplu, ca făcând parte din Europa centrală și, mai ales, auritul Țarigrad, vis nici astăzi împlinit. Dar aceasta desigur rămâne pentru turul următor. Dar chiar cu această lacună, Grunwald spune adevăruri dure, brutale, care contrazic părerile marelui nostru istorie. **Iorga.**

Rusia a fost totdeauna, nu imperialistă, ci *ultraimperialistă*, iar apărarea creștinilor asupriți, panslavismul sau

proletariatul, au constituit totdeauna piese ale aceleiaşi arme. Nu ştim ce ar răspunde N. Iorga acestor adevăruri brutale ale unui rus, dar noi, fără reticenţe, spunem: N. Iorga n'a sesizat pericolul rus.

Nicolae I a fost un încăpăţânat agent al acestui imperialism rusesc. Am văzut că după amarele experienţe militare — războiul din 1828-29 cu turcii şi lupta cu înverşunaţii polonezi — Nicolae I a recurs la alte mijloace pe care le-am numit diabolice: ajungerea scopului pe căi diplomatice. Incercările din Principate le-am descris şi am văzut şi rezultatele, adică eşecul.

Venirea la putere a lui Louis Philippe în 1830, îl indignează profund, ia măsuri antifranceze, dar în faţa impasibilităţii celorlalte puteri, este în cele din urmă nevoit să-l recunoasca pe "usurpator", "contra convingerilor sale şi nu fără tristeţă şi iritaţie profundă", cum notează generalul Benkendorf.

In 1830, când a isbucnit revolta Belgiei contra Olandei, Nicolae I se gândeşte să mobilizeze armata, dar este din nou nevoit să renunţe la planurile lui războinice. In această perioadă, Nicolae I se mulţumeşte să sdrăngănească sabia şi pintenii, să ameninţe şi să ofere ajutorul lui generos celor pe care voia să-i, protejeze. Nicolae I oferea totdeauna cifra de 350.000 de soldaţi, celui care-i oferea ajutorul lui armat. Totdeauna aceiaşi cifră — 350.000 — notează nu fără ironie Grunwald.

In 1833, ţarul rus vine în ajutorul Turciei, intrată în războiu cu Mehemet Ali, paşă al Egiptului. Acest paşă învinsese peste tot armatele sultanului şi se apropia de Constantinopol. Sfătuit de Franţa, Mehemet Ali îşi reduce pretenţiile. Turcii, cu toate cele trei mâini, una pentru a-şi ţine fesul, alta pentru a-şi ţine şalvarii şi alta pentru a-şi ţine ciubucul, sunt mai îngrijoraţi de prezenţa ruşilor "prieteni", decât de a duşmanului egiptean şi se grăbesc să încheie pacea cu Mehemet Ali (Milioukov, op. cit., II, 823).

Desigur lui Nicolae I i-ar fi convenit ca războiul să dureze, în dauna Turcilor, se înţelege. Totuşi, această operaţie-o simplă intrare a flotei ruseşti în Bosfor şi debarcarea unei divizii — nu se încheie fără ca "turcul să plătească". Prin tratatul de la Unkiar Skelessi (1833), turcii se angajează să nu lase să mai treacă prin Dardanele nici un vas de războiu, iar ţarul îi garantează integritatea imperiului

otoman. Ii promite, în caz de nevoie ajutorul necesar, desigur vesnicii 350.000 de oameni de care vorbeste Grunwald. Iată cum, fără să tragă un foc de puşcă — dată fiind scurtimea campaniei, ruşii nu au avut timp să aducă cu ei şi holera —, Rusia devine *protectoarea* imperiului turcesc, deci a *păgânilor*.

Abia două luni după tratatul de la Unkiar Skelessi, prin convenţia de la Münchengrätz, Rusia îşi ia un asociat, Austria, în protectoratul asupra Turciei. Prin această convenţie, ambele ţări se angajează să vegheze la integritatea imperiului otoman. Evident, din partea fanfaronului ţar, aceasta era o retrocedare: nu mai era singurul protector al otomanilor, ci avea un asociat. Ce l-a împins la această retrocedare? O explicaţie a faptului ar fi că la Münchengrätz, Rusia şi Austria se angajau *să-şi garanteze în mod reciproc provinciile poloneze*, deci eterna sabie a lui Damocles poloneză. Dar, după noi, importanţa convenţiei se găseşte în alt punct: *ambele puteri îşi promit, în cazul unei desmembrări a Turciei, sa acţioneze de comun acord*. Deci Nicolae I era departe de a renunţa la visul de aur: Ţarigradul. Considera însă că fructul nu e copt.

Milioukov crede că această convenţie a fost de nefericită inspiraţie: îşi luase un asociat în protectoratul asupra otomanilor, dar în caz de desmembrare a Turciei, nimic nu-i garanta că Austria va accepta planul de desmembrare, propus de Nicolae (Milioukov, op. cit., II, p. 805).

Intre timp, Franţa, Anglia, Spania şi Portugalia, organizează o cuadruplă alianţă, pentru a se opune triplei alianţe formată de Rusia, Austria şi Prusia. Nicolae încearcă să torpileze această alianţă, sondând o apropiere, întâi de Anglia şi apoi de Franţa. Palmerston se temea de o apropiere a Rusiei de Franţa, de care o depărta un singur lucru: simpatia Franţei pentru cauza poloneză.

In 1839 isbucneşte un nou războiu între Poartă şi Egipt. Anglia propune ocuparea Dardanelelor de către puterile europene şi Nicolae I protestează contra acestei intervenţii, dar fără succes. In faţa opoziţiei întâlnite, ţarul cedează iar flota engleză îl obligă pe Mehemet Ali să bată în retragere. Prin conferinţa de la Londra din 1841, integritatea imperiului otoman trece sub garanţia celor 5 puteri, deci Nicolae retrocedează în mod şi mai sensibil, în loc de un asociat în protejarea otomanilor, are acuma patru.

“Totuşi, Nicolae I nu renunţă cu uşurinţă la speranţa de

a vedea imperiul otoman, desmembrându-se" (Mil., op. cit., II, p. 806). El lansează celebra formulă a "omului bolnav". Continuă deci să creadă că va putea modifica poziţia engleză şi în 1844 se duce la Londra. In timpul şederii lui la Londra, fanfaronul ţar se străduieşte să convingă pe englezi că "Turcia e pe moarte" şi cu toate că el *nu doreşte să ia nici un deget de teren din teritoriul turcesc* (?), trebuie prevăzut din timp inevitabilul, să se înţeleagă pe baze juste şi să se stabilească o convenţie total francă şi loială. Afirmaţia aceasta că el nu vrea nici un deget din teritoriul turcesc, e atât de ridicolă, şi dacă am întrebuinţa un termen neacademic, ar trebui să-i spunem bleagă. Dacă nu voia nici un deget din teritoriul turcesc, atunci de ce nu putea dormi din cauza desmembrării imperiului otoman? Propuneri blege au făcut şi alţi moscoviţi, în special Stalin, dar acesta a avut noroc să aibă parteneri englezi mai blegi decât regina Victoria. Deci englezii n'au acceptat. In această propunere "francă şi loială", desigur Nicolae I voia să propună Angliei Egiptul şi Creta, el rezervându-şi partea leului. Dar dacă în 1841 ţarul pierde avantajele de la Unkiar Skelessi, reuşeşte să păstreze teritoriile câştigate în 1828-29 şi, în ceiace ne priveşte, reuşeşte să păstreze protectoratul asupra Principatelor.

Evenimentele din 1848, pe care noi le-am descris, fac ca Nicolae I să se creadă "jandarmul "Europei". La sfârşitul anului 1850, ţarul rus poate pe bună dreptate să se creadă stăpân pe destinele Europei centrale şi orientale" (Mil., op. cit., II, p. 813). Prin ajutorul dat Austriei în strangularea revoluţiei din 1848, Nicolae I crede în recunoştinţa eternă a tânărului împărat Franz Josef, pe care îl salvase de la pieire. De Prusia îl lega, în afară de alianţă, legături familiare. Crede deci că ora defilării pe străzile Ţarigradului a sunat însfârşit. Şi aici a fost marea înşelare a fanfaronului împărat, înşelare care l-a dus la pieire. Austria avea interese comune în cazul Poloniei, dar nu putea admite înglobarea Principatelor la imperiul rusesc. Trebuie să recunoaştem că în resistenţa miraculoasă a Ţărilor româneşti, un cuvânt de spus l-a avut această concurentă de a pune mâna pe noi: concurenţa austro-rusească.

* * *

După cum am mai spus, Nicolae I lansase celebra formulă a "omului bolnav", care era Turcia. Tuturor diplomaţilor le declara că el nu voieşte nici un deget din teritoriul turcesc, dar că marile puteri trebuie să fie prepara-

te pentru ziua decesului. Cum? Asupra acestei chestiuni, ţarul păstra discreţia. Desigur însă că celelalte puteri bănuiau ce se ascunde în dosul acestei discreţii. Văzând că nimeni nu răspunde la avansurile lui, s'a hotărît să acţioneze singur. Se simţea bătrân şi voia ca el să fie ţarul, marele ţar al Matuşkăi Rossia. Dar pentru a trece singur la acţiune, îi trebuia un pretext. Şi pretextul a venit. Cu mulţi ani înainte începuseră unele fricţiuni între Biserica catolica şi cea ortodoxă, asupra posesiei Locurilor Sfinte de la Ierusalim şi Betleem. In 1852, Napoleon al III-lea obţinuse de la sultan ca acesta să dea cheile Bisericii din Betleem catolicilor, chei care până atunci fuseseră în mâinile ortodoxilor.

Nicolae I a socotit că însfârşit, pretextul aşteptat a sosit. Natural, el putea să ceara sultanului să anuleze hotărîrea şi nimic mai mult. In cazul acesta ar fi avut în faţă un singur inamic: Franţa, care obţinuse această decizie a sultanului. Dar nu aceasta voia fanfaronul ţar. Deaceia trimite un ambasador special la Constantinopol, pe prinţul Menşikov. Menşikov era un om de o aroganţă ce ieşea din comun, dar instrucţiile date de ţar au fost şi mai arogante. Menşikov venise la Constantinopol, ca să dea pur şi simplu ordine sultanului. Ţarul era convins, ca şi în situaţiile anterioare, că o simplă ameninţare va obliga Poarta să se supună. Un punct al acestei ameninţări era categoric: dacă Turcia nu se supune, Rusia va distruge Constantinopolul şi va ocupa Dardanelele. Ameninţând astfel, Nicolae I era sigur că va avea alături Austria şi Prusia. In instructiile date ambasadorului special Menşikov, ministrul de externe Nesselrode, spunea: Suntem în strânsă uniune cu Austria şi Prusia; între cabinetele celor două puteri şi a noastră, există o identitate absolută de vederi în toate chestiunile importante ale politicii europene". Intr'o discuţie cu Hamilton Seymour, ambasadorul Angliei la Petersburg, ţarul fusese şi mai categoric: "Când vorbesc de Rusia, vorbesc în acelaş timp de Austria; ceiace-i convine uneia, îi convine şi celeilalte şi interesele noastre în ceiace priveşte Turcia, sunt absolut identice". Vorbindu-i astfel ambasadorului englez, Nicolae I era sigur că planul lui de împărţire a Turciei îi convenea de minune şi Austriei, adică Rusia să ia Principatele, Bulgaria şi Constantinopolul, iar Austria Serbia. In discuţiile cu Hamilton Seymour, Milioukov ne spune că ţarul îl lăsa să înţeleagă, că la această împărţire nici Anglia nu va ieşi cu mână goală: i se rezervau Egiptul şi Creta. Şi ţarul era sigur că Anglia va accepta şi în acest caz, îi va rămâne

inamică numai Franța. Şi Nicolae I se înşela. Desigur Anglia voia Egiptul şi Creta, dar voia să şi le ia ea singură şi nu să-i fie date de țarul Rusiei.

Şi nu numai atât: interveneau interesele comerciale. In pagina 283 a lucrării lui Grunwald, citim: Cauzele profunde ale conflictului, depăşeau personalitatea şi actele guvernului său. Trebuie să le căutăm în ciocnirea forțelor imperialiste: imperialismul rus, primitiv, instinctiv, cu rădăcinile înfipte încă în trecut; imperialismul Occidentului industrializat, mecanizat, avid de debuşeuri, de piețe de desfacere, de noi sfere de influență.

Deci aroganța, țarului şi a trimisului special Menşikov, aveau să se înfrunte cu Anglia. Comportarea lui Menşikov, nu numai aroganta, ba chiar şi brutalitatea lui, iritaseră pe Turci. Intr'o zi Menşikov pătrunde cu forța la sultan, nu numai nerespectand protocolul ci şi brutalizând pe uşieri, şi-i cere destituirea patriarhului de Constantinopol, proclamarea independenței Muntenegrului şi îndepărtarea marelui vizir. Cititorii români au o imagine asemănătoare în "audiența" lui Vâşinski la regele Mihai Viteză în Martie 1945!!!

La 4 Mai 1853, Menşikov obținuse satisfacție completă: sultanul revoca hotărîrea favorabilă catolicilor şi confirma toate drepturile ruseşti asupra Locurilor Sfinte. Dar Nicolae nu aceasta voia. Acesta fusese doar pretextul. Menşikov cerea încă semnarea unui tratat care să-i asigure protectoratul asupra a 11-12.000.000 de supuşi ai imperiului otoman. In obținerea acestei cereri, Menşikov întâlneşte opozitia ambasadorului englez, lordul Stratford de Redclife care, pe drept cuvânt spune că "e vorba de o cucerire de suflete, în aşteptarea cuceririi de teritorii". Incurajat de sprijinul englez, sultanul refuză net cererea şi ambasadorul special Menşikov părăseşte furios Constantinopolul, în noaptea de 21-22 Mai. Nicolae e în culmea furiei: "Simt pe obraji cele 5 degete ale sultanului", spune el, primind raportul ambasadorului.

Fanfaronul țar simte primejdia, dar nu mai poate da înapoi. La începutul lui Iulie 1853, trupele imperiale primesc ordinul de a intra în Principate. Odată în plus, bietele noastre țărişoare trebuie să suporte ocupația rusească, cu tot convoiul ei de nenorociri.

Franța lui Napoleon al III-lea nu era nici aşa de slabă şi nici aşa de fricoasă, cum şi-o închipuise țarul rusesc. Aflând de pătrunderea trupelor ruse în Principate, Napoleon trimite în apele turceşti escadra de la Toulon. Anglia nu rămâne nici ea cu brațele încrucişate şi ordonă esca-

drei de Malta să facă acelaş lucru. In plus, îl anunţă pe Nicolae că dacă armatele ruseşti trec Dunărea sau flota turcească atacă vreun port turcesc, vasele englezeşti vor pătrunde în Marea Neagră. Turcia capătă curaj şi în Septembrie, somează pe ruşi să părăsească Principatele. Mai mult, fără să aştepte expirarea termenului fixat în ultimatum, trupele turceşti atacă pe cele ruseşti. Acest fapt îl face pe Nicolae să declare războiu turcilor, aruncând vina pe turci. Mai mult, acuză pe celelalte puteri că iau partea păgânilor, el îmbrăcându-şi o dată în plus armura cruciaţilor. Grunwald, încăodată fără să roşească, intitulează capitolul ultim al lucrării la care ne-am referit de atâtea ori, "Ultimul cruciat". Deci pentru ruşi, ocuparea Principatelor nu era un act de războiu!!!

Nicolae, ca şi în 1828, crede că turcii nu vor opune resistenţă serioasă şi drumul la Constantinopol va fi o plimbare. Dar se întamplă exact contrariul: ruşii, nu numai că nu pot ataca pe turci, dar cu grele pierderi, abia reuşesc să respingă atacurile otomanilor. Pe celelalte fronturi, ruşii sunt mai norocoşi. In Asia, la 19 Noiembrie, obţin o strălucită victorie la Bach-Kadiclar. Cu o zi înainte, flota rusă distrusese pe cea turcească la Sinope.

Dar lupta fusese dată într'un port — Sinope — şi prin aceasta provocase Anglia, care-l avertizase pe ţar că în cazul că va ataca un port turcesc, flota engleză va pătrunde în Marea Neagră. Aceasta însemna că flota rusească era condamnată la inactivitate; flota turcească fusese distrusă la Sinope, iar atacul oricărui punct de pe coasta turcească îi era interzis de flotele engleza şi franceză. Napoleon se adresează ţarului, spunându-i că cele două flote vor părăsi Marea Neagră, dacă ruşii evacuiază Principatele. Nicolae I respinge propunerea franceză cu trufie, în Decembrie ambasadorii ruşi părăsesc Parisul şi Londra, iar în Februarie 1854, îşi anunţă supuşii că Rusia se găseşte în stare de războiu cu Franţa şi Anglia, care "s'au pus alături de duşmanii creştinătăţii". Căci nu numai în faţa ruşilor ci şi în faţa Europei, Nicolae I pozează în apărător al creştinilor oprimaţi. Uitase că prin conventia de la Unkiar Skelessi, ţarul devenise protectorul imperiului otoman!

Dar se mai întâmplase un lucru contra prevedrilor sale: contrar şi grav. El era complet sigur de alianţa cu Austria şi Prusia. Ori la începutul lui Februarie, trimişii săi la curţile austriacă şi prusacă, unde Nicolae I cerea sprijin, întâlnesc un refuz categoric. Mai mult decât atât, cele două puteri "prietene" nu-şi luau nici măcar angajamentul de

a păstra o neutralitate bine voitoare. Regele Prusiei declara că el nu-şi poate lua angajamente cu consecinţe imprevisibile. Franz Josef, împăratul Austriei, îl face pe Nicolae nebun de indignare. Acesta îi face o contrapropunere: îi cere să garanteze integritatea imperiului otoman, *doreşte* ca armatele ruseşti să nu treacă Dunărea şi *îi da să înţeleagă că ar fi bine să părăsească Principatele*. Nu numai că nu găseşte alianţa sperată la cei doi "prieteni", ba unul din ei pare chiar gata să se întoarcă contra lui.

Posturile de frontieră austriace sunt întărite şi armata de pe Dunăre de sub comanda lui Paşkievici riscă să fie atacată pe la spate. De aceia Nicolae e nevoit să dea ordine numitului general să părăsească asediul Silistrei şi să retreacă Dunărea. Paşkievici care trimisese ţarului cele două faimoase depeşe, Varsovia şi apoi Ungaria este la picioarele Majestăţii Voastre, nu va mai avea ocazia să trimita unul similar: Constantinopolul e la picioarele Majestăţii Voastre. Dealtfel Paşkievici are 72 de ani, e depăşit de evenimente şi în curând ţarul e nevoit să-l înlocuiască. Dar Austria nu se opreşte aici: în Martie semneaza cu Anglia, Prusia şi Franţa un protocol prin care se garanta integritatea imperiului turcesc, în Aprilie obţine din partea Prusiei asigurarea că-i va veni în ajutor în cazul unei ciocniri cu Rusia în Principate, iar în Iunie *cere Rusiei în mod formal şi categoric să evacuieze Principatele.*

Şi trufaşul Nicolae I e obligat să cedeze şi să se retragă dincolo de Prut, deoarece flota engleză din Baltica era în faţa Cronstadtului, iar în Marea Neagră aliatii, Turcia, Anglia şi Franţa, la care se raliase Sardinia se îndreptau spre Sebastopol. Centrul războiului era acuma Marea Neagră, dar Rusia a trebuit să lase o parte din trupe la frontiera cu Austria, de teama de a nu fi atacată de aceasta. Nicolae I mai încearcă să braveze Europa, anunţând că pentru onoarea Rusiei va lupta până la capăt, că va părăsi la nevoie şi Moscova, ca în 1812, sau chiar că va lupta dincolo de Volga.

In toamnă aliaţii aleg punctul de atac: Sebastopolul. Considerând că Sebastopolul va fi greu de cucerit dinspre mare, aliaţii decid să-l atace pe uscat, debarcă la Eupatoria, fără să întâlnească nici o resistenţă. Pe râul Alma întâlnesc armata din Crimeea pe care o bat şi amiralul Menşikov, şeful armatei ruse, e nevoit să se retragă spre Sebastopol. Dar din cauza înaintării lente a aliaţilor, ruşii au timp să se întărească în Sebastopol, o parte a flotei devenită inutilă e scufundată în radă, artileria navală e debarcată şi armata de apărare e întărită cu cei 10.000 de

marinari ai flotei, transformați în infanteriști.
Dându-și seama că nu pot cuceri Sebastopolul printr'un atac, se hotărărc să-l asedieze. Lucrurile nu mergeau prea bine pentru aliați, deoarece cercul nu a putut fi stabilit complet și armata rusă putea fi aprovizionată, dar mergeau și mai prost pentru ruși. Armata lor era inferioară din punct de vedere numeric — o parte trebuia să facă față amenințării austriace — era desorganizată, intendența și serviciul sanitar deficiente, șoselele mizerabile, serviciile de transport nenorocite.
Rușii resistă totuși, aproape un an. Dar nu era nimic de făcut. Nicolae I moare la 18 Februarie 1855. S'a afirmat că fanfaronul țar s'ar fi sinucis, dar istoricii toți s'au pus de acord că această afirmație e falsă. E mai aproape de adevăr afirmația că Nicolae I s'a lăsat să moară. La nunta fetei unui curtean, țarul ia o gripă pe care nu și-o ingrijește deloc, ceiace face pe istorici să tragă concluzia de care am vorbit: s'a lăsat să moară.

* * *

După înăbușirea revoluției din 1848 și ca urmare a Convenției de la Balta Liman, au fost numiți domnitori Barbu Știrbeiu în Muntenia și Grigore Ghica în Moldova. Barbu Știrbeiu era frate cu fostul domnitor Gheorghe Bibescu. La urcarea lui pe tron, Muntenia era ocupată de trupele ruso-turcești, unele mai rele decat celelalte, și Țara secatuită trebuia să le întrețină.
In 1851, Știrbeiu a cerut evacuarea trupelor străine și cererea i-a fost aprobată. Domnia lui Știrbeiu a fost pozitivă. A reușit, prin economii, să reducă datoriile Țării, armata este refăcută, în învățământ se revine la limba naționala. Discursul pentru care Cogălniceanu fusese destituit, este tipărit în întregime iar în Moldova, Grigore Ghica face să se tipărească în întregime Cronica Românilor de Gheorghe Șincai, cronică pentru care ungurii îl decretaseră demn de spânzurat. Toate aceste lucruri par curioase, după o revoluție care fusese sfărâmată. A. D. Xenopol scrie: “Revoluțiile au acest lucru bun, că impun principiile lor, chiar atunci când sunt înfrânte”. Știrbeiu s'a îngrijit de soarta țăranilor, înbunătățind-o. Știrbeiu mai promulgă un cod de legi și de procedură penală și face o tipografie pentru tipărirea cărților bisericești.
Isbucnind răsboiul Crimeei, rușii ocupă Principatele și Barbu Știrbeiu, și Grigore Ghica își părasesc scaunele și se refugiază la Viena. După părăsirea Principatelor de că-

tre ruşi, în urma ultimatumului austriac, Barbu Ştirbeiu revine la Bucureşti, dar nu singur, ci însoţit de trupele de ocupaţie austriace. Domnitorul va trebui să suporte aceste trupe, până la sfârşitul domniei. Incearcă să profite de înfrângerea ruşilor pentru a tranşa chestiunea mânăstirilor închinate, dar nu are timp. Emancipează complet pe ţigani, făcând să fie răscumpăraţi de Stat acei care erau robi ai particularilor. La capătul celor şapte ani, Ştirbeiu e nevoit sa părăsescă scaunul şi cu toate cele trei ocupaţii străine, sub domnia lui, Ţara a făcut progrese sensibile.

Nu mai puţin pozitivă a fost domnia lui Grigore Ghica, în Moldova. El este un descendent al domnitorului Ghica ucis de turci în 1777. Ia măsuri asemănătoare celor luate de omologul lui din Muntenia. Ia şi o măsură criticabilă, aceia de a da multe drepturi evreilor, printre care şi pe acela de a putea avea cârciumi la sate, măsură care atrage mulţi evrei în Moldova.

După sfărâmarea revoluţiei din 1848, capii mişcării fug din Ţară, cea mai mare parte din ei la Paris, unde au o mare activitate, aceia de a face cunoscută Occidentului situaţia Ţărilor româneşti şi pericolul pe care-l prezenta Rusia. Natural, activitatea lor a fost uşurată de faptul că înşişi Occidentalii îşi dădeam seama de acest pericol, din cauza aroganţei lui Nicolae I dar, mai ales, din cauza intereselor lor comerciale, ameninţate de această putere. Aceasta nu însemnează că meritul lor este diminuat. Meritul este mare prin faptul că au ştiut să câştige pentru cauza Ţărilor româneşti oameni cu influenţă, diplomaţi, scriitori, etc. Printre aceşti susţinători ai cauzei româneşti, câştigati de activitatea neobosita a exilaţilor, pot fi citaţi ambasadorul francez de la Constantinopol generalul Aupick, Ubicini, de Poujade, Henri Desprez, etc.

Ion Heliade Rădulescu a publicat trei lucrări, întitulate: “Mèmoire justificatif de la rèvolution roumaine”, “Protectorat du Czar” şi “Mèmoire sur l’Histoire de le regènèration roumaine”, Nicolae Bălcescu a publicat studiul său întitulat “Question èconomique des principautès”, iar Constantin Rosetti, lucarea în româneşte “Apel la toate partidele”. După cum se vede, toate sunt lucrări cu caracter politic, istoric sau economic şi nu cărţii filozofice. Aceste lucrări au atras atenţia Occidentalilor, le-au trezit interesul, le-au câştigat prietenia, prietenie care ne-a folosit în evenimentele ce au urmat şi care au dus la Unirea Principatelor. Dar aşa cum vom încerca să arătăm în capitolul următor, meritul acestei Uniri este în cea mai mare parte al unui om excepţional, *providenţial,* care a fost

colonelul şi, mai târziu, Alexandru Ion Cuza, *domnitorul ţăranilor*.

* * *

După moartea ţarului fanfaron, Nicolae I, îi urmează la tron fiul lui, Alexandru al II-lea. Urcarea pe tron s'a produs când bătălia de la Sebastopol era în punctul ei culminant. Fiind pe patul de moarte, sosesc nişte depeşe de pe front, i se aduc muribundului ţar, dar acesta spune că nu-l mai privesc pe el, ci pe fiul lui.

Situaţia era disperată, Sebastopolul era asediat, escadrele inamice pătrunseseră în toate apele ruseşti şi, mai grav, armata austriacă se pregătea să intre şi ea în acţiune, adică să le creeze ruşilor al doilea front. La 28 Decembrie 1855, Austria dă un ultimatum prin care cere ca Rusia să răspundă până la 17 Ianuarie 1856, dacă acceptă sau nu, punctele următoare:

—*Punerea Principatelor sub protectoratul colectiv al Europei.*

—*Controlul libertăţii navigaţiei pe Dunăre de către puterile contractante.*

—*Neutralizarea Mării Negre.*

—*Renunţarea Rusiei la cererea de a proteja pe creştinii din imperiul otoman.*

—*Posibilitatea pentru beligeranţi de a propune, în timpul negocierilor de pace, alte condiţii conforme intereselor Europei.*

Dupa cum se vede, primele patru puncte, ne priveau îndeaproape pe noi. Estocada a fost dată de Austria, ţară pe care Nicolae I o credea sub bagheta sa. Ţarina Alexandra, soţia lui Nicolae I, a mai trăit 13 ani, după moartea soţului ei. Pe patul de moarte, când preotul i-a dat împărtăşania şi a întrebat-o dacă iartă pe cei ce i-au făcut rău, ţarina a răspuns: Da, pe toţi, afară de împăratul Austriei.

La primirea ultimatumului austriac, Alexandru al II-lea a convocat un consiliu special, pentru a examina condiţiile austriace. Raportorul, Nesselrode, s'a pronunţat pentru acceptare şi ceilalţi oratori i-au făcut un tablou atât de disperat al situaţiei militare şi financiare, insistând că nu mai exista nici o şansă pentru continuarea razboiului şi cererea Austriei este acceptată.

La 4 Ianuarie 1856 Alexandru al II-lea anunţă pe inamici că accepta un *armistiţiu* şi începerea negociarilor de pace. La 25 Febreuarie se deschide Congresul de la Paris, sub preşedenţia ministrului de externe francez, contele Walevski. Rusia este reprezentată de contele Orlov, Austria

de Buol şi de baronul von Hübner, Anglia de lorzii Clarendon şi Cowley, Sardinia de Cavour şi Turcia prin Fuad şi Ali paşa. Prusia a fost admisă numai după deschiderea şedinţelor. Tratatul de pace a fost semnat la 30 Martie 1856. Acest tratat pune Turcia sub protecţia puterilor europene care-i garantează independenţa şi integritatea teritorială (art. 17). In caz de diferend intre ea şi una din puterile semnatare, se prevede o mediaţie obligatorie (art. 8). Incredinţează protectoratul supuşilor creştini din imperiul otoman tuturor marilor puteri europene. Inregistrează liberul consimţământ al sultanului de a promulga în numele lui singur şi în virtutea drepturilor sale suverane, un firman care regularizează situaţia legala a supuşilor săi creştini (art. 9). Confirmă convenţia Strâmtorilor din 1841 şi neutralizează Marea Neagră pe coastele căreia nici Rusia şi nici Turcia nu vor mai putea avea arsenale; printr'o convenţie specială, pe care o garantează celelalte puteri, ele se angajează să nu întreţină decât un număr limitat de vase uşoare pentru paza coastelor (art. 10 al 14). *Reglează deasemeni navigaţia pe Dunăre şi ia Rusiei o parte a Basarabiei, pentru a o alipi Moldovei* (art. 20 şi 21).

La 15 Aprilie 1856, Anglia, Austria şi Franta se angajează printr'un tratat îndreptat contra Rusiei să garanteze integritatea teritorială a Turciei şi să considere orice violare a Tratatului de la Paris, ca un *casus belli*. La Paris, prinţul Orlov, dă lui Napoleon *asigurarea verbală* că se vor efectua reforme în Polonia şi că Biserica catolică nu va fi persecutată. De partea sa, Napoleon al III-lea *promite să nu ridice în congres chestiunea poloneză.*

E surprinzător că preşedintele Congresului, contele Walevski a acceptat să nu se ridice chestiunea poloneză. Contele Walevski era polonez, fiu al lui Napoleon I şi al contesei Walevska. Pilula trebuie să fi fost amară pentru polonezul Walevski, dar a trebuit desigur să se încline, pentrucă în această spinoasă problemă, erau interesate nu numai Rusia ci şi Austria şi Prusia. Dar pentru a sprijini indirect cauza poloneză, a sprijinit din plin, cauza noastră, a Românilor.

Deaceia Tratatul de la Paris însereaza nişte clauze care ne privesc şi mai direct pe noi, sau mai bine zis. numai pe noi Astfel:

— Principatele Munteniei şi Moldovei vor continua să se bucure sub suveranitatea Porţii şi *sub garanţia puterilor contractante,* de privilegiile şi imunităţile ce posedă. *Nici o putere exclusivă nu va fi exercitată asupra lor de una*

din puterile garante. Nu va exista nici un drept particular de amestec în treburile lor interioare (art. 22).

— Sublima Poartă se angajează să păstreze în zisele Principate o administrație independentă și națională, ca și deplina libertate a cultului, a legislației, a comerțului și a navigației. Legile și statutele în vigoare vor fi revizuite. Pentru a stabili un acord complet asupra acestei revizuiri, o comisie specială, asupra componenței căreia Inaltele puteri contractante se vor înțelege, se va reuni fără întârziere la București, cu un comisar al Sublimei Porți. Această comisiune va avea sarcina să se informeze asupra stării actuale a Principatelor și să propună bazele viitoarei lor organizații (art. 23).

— Majestatea Sa Sultanul, promite să convoace imediat, în fiecare din cele două provincii un divan *ad hoc*, compus în așa fel ca să constituie reprezentarea cea mai exactă a intereselor tuturor claselor societății. Aceste divanuri vor fi chemate să exprime dorințele populației relativ la organizarea definitivă a Principatelor. O instrucție a Congresului va regula raporturile comisiunii cu aceste divanuri (art. 24).

— Luând în considerație părerea emisă de cele două divanuri, comisia va transmite, fără întârziere, la sediul actual al Conferinței, rezultatul propriilor sale lucrări. Ințelegerea finală cu puterea suzerană va fi consacrată printr'o convenția încheiată la Paris, între Inaltele părți contractante și un hatișerif, conform stipulațiilor convenției, va constitui definitiv organizarea acestor provincii, *puse deacum înainte sub garanția colectivă a tuturor puterilor semnatare* (art. 25).

— Este convenit că va exista în Principate o forță armată națională, organizată în scopul de a menține siguranța în interior și de a o asigura pe aceia a frontierelor. Nici o piedică nu va fi adusă măsurilor extraordinare de apărare, care de acord cu Sublima Poartă, vor fi destinate să respingă orice agresiune străină (art. 26).

— Dacă liniștea internă a Principatelor va fi amenințată sau compromisă, Sublima Poartă se va înțelege cu celelalte puteri contractante asupra măsurilor de luat, pentru a menține sau a restabili ordinea legală. *O intervenție armată nu va putea avea loc fără un acord prealabil între aceste puteri*" (art. 27).

Iată deci că dorințele partidei naționale sunt indeplinite: Regulamentul organic este abolit și "protecția" rusească îndepărtată. La acest lucru s'a ajuns prin răsboiul Crimeei, războiu provocat de ciocnirea între interesele rusești și

cele ale celorlalte puteri europene. Nici una din puterile europene nu voia pe ruşi la Constantinopol. Austria voia şi ea Principatele române, îşi dădea seama ca nu putea pune mâna pe ele, dar în orice caz prefera să le ştie sub slaba stăpânire turcească, decât sub cea amenintătoare, rusească. Franţa şi Anglia aveau interese comerciale de apărat, interese care s'ar fi prăbusit, dacă Rusia ar fi ajuns la Constantinopol. Franţa, Angla şi Austria aveau nevoie de o libertate de navigaţie pe Dunăre. Rusia avea interes să scada valoarea navigaţiei pe Dunăre, pentru a desvolta portul ei, Odesa. Deaceia lăsa să se depună nisipul pe bratul Sulina, ba mai făcea şi fel de fel de şicane vaselor celorlalte ţări, inspecţii, carantine, etc. Aceste şicane le făcuse Rusia şi “prietenei” sale Austria, atunci ce se poate gândi de comportamentul faţă de alte ţări “neprietene”? Cine ştie, dacă mâine, un istoric român de meserie — daca se va naste vreunul şi va resista la fluxul filozofic —, cereetând mai cu amănunţine războiul Crimeei şi cauzele care l-au provocat, nu va ajunge la concluzia că principala cauza a lui a fost tocmai navigaţia pe Dunăre şi gurile ei, guri condamnate depunerii de nisip pe ele. Un argument al tezei noastre îl avem în acordarea alipirii celor trei judeţe din Basarabia Moldovei — deci îndepărtarea Rusiei de la aceste guri, constituirea unei Comisii europene, etc.

Sprijinul cel mare l-au avut Principatele din partea împăratului francez, Napoleon al III-lea. Acesta a avut ideia creierii unui Stat tampon între cele trei mari puteri, Turcia, Austria şi Rusia. Principatele române i se păruseră un Stat ideal pentru a-l interpune între celelalte puteri, mai ales că acest Stat era latin. Activitatea neobosită a exilaţilor români l-a făcut pe Napoleon sa afle că la Gurile Dunării există o soră latină. Deaceia, cum se va vedea în capitolul următor, Unirea Principatelor s'o făcut graţie lui Napoleon. Din cauza desastrului de la Sedan, Napoleon al III-lea a fost pentru Francezi, Napoleon cel Mic. Pentru noi este şi trebuie să fie socotit, Nepoleon cel Mare. Căci numai cu Napoleon al III-lea Franţa a aflat de obidita ei soră latină România, şi nu de la cruciade, sau chiar mai dinainte, cum o propagandă servilă a voit să ne facă să credem. Prietenia dintre popoare are la bază interesul. Şi cine ştie, poate faptul că ne găseam aşa de departe de interesele tării lui. Franta, Napoleon al III-lea nu ne-a luat şi nouă o bucăţică de pământ, drept plată a serviciului făcut, aşa cum a procedat cu altă soră latină, Italia, căreia i-a luat Nisa!!!

Dar acest fapt nu s'a întâmplat şi recunoştinţa Româ-

nilor faţă de Napoleon al III-lea ar trebui să fie inmensă. Din nefericire, nu s'a întamplat aşa. In nici un oraş românesc nu am întâlnit un monument al lui Napoleon al III-lea. Şi ar fi trebuit să-i ridicam măcar unul, în capitala Ţării, la Bucureşti.

* * *

Istoria lui Roller tratează abia într'o pagină războiul Crimeei. Probabil nu-i place sfârşitul. Nimic despre provocările constante ale lui Nicolae I, nimic despre teoria "omului bolnav", problemă care ar fi fost normal să fie tratată, mai ales "că Rusia nu voia nici un deget de pământ din imperiul turcesc", deci nici din bietele noastre ţărişoare, puse de Dumnezeu la răscruce de vânturi. La pag. 245, vol. IV, Istoria Roller provoacă cel putin zâmbetul dacă nu dispreţul. E vorba de ocupaţia austriacă, după plecarea grăbită a ruşilor din Principate. "In Ţara românească şi Moldova, se inaugura astfel ocupaţia habsburgigică care *s'a dovedit deosebit de abuzivă*, prin imixtiunea ei în afacerile interne ale celor două ţări". Rusia, după istoria Roller nu s'a dovedit niciodată abuzivă prin imixtiunea în afacerile interne ale celor două ţări!!!

Curios, de data aceasta Roller nu ne mai vorbeşte de *pandurii* care netezeau calea protectorilor ruşi. Ce s'o fi întâmplat cu aceşti panduri în ocupaţia "protectoare" din timpul razboiului Crimeei, de nu se mai vorbeşte de ei? E probabil că aceşti *panduri* se duseseră în Rusia unde au aşteptat aproape un secol ca să fie îndoctrinaţi şi să fie aduşi de Ana Pauker în 1944!

Despre comportarea delegaţilor ruşi la Congresul de la Paris, iată ce citim: "Delegatul rus, printul Gorceakov, subliniind importanţa schimbării organizaţiei interne în Muntenia şi Moldova, a fost singurul care a condiţionat-o de prealabila consultare a dorinţelor ţării". "Rusia fu aceia care, înaintea tuturora, *avu hotărît meritul de a fi venit în ajutorul cauzei naţionaliste în Principate!!!*" Şi Roller aduce în sprijinul tezei sale rusofile şi pe N. Iorga care, în "Istoria Românilor, Unificatorii", vol. IX, Bucureşti, 1938, p. 266, a scris: "Rusia ştiuse a se arăta, incontestabil, *pe atât de înteleaptă în fond* (?), *pe cât de generoasă în formă*" (???). Roller, op. cit., IV p. 252. Iată cum fiul rabinului din Buhuşi, cu sprijinul — nevoit de sigur — al marelui nostru istoric N. Iorga, ne arată că avem de plătit încă o poliţă de recunoştinţă Matuşkăi Rossiia.

* * *

In această perioadă, de la Tudor Vladimirescu la Unirea Principatelor, cap. VI şi VII din lucrarea noastră, în lucrarea sa "Histoire des rélations russo-roumaines", N. Iorga se găseşte pe aceiaşi linie de ignorare a pericolului rusesc, Vorbind de Regulamentul organic, scoate în evidentă partea pozitivă a acestei legiuiri — partea administrativă —, aşa cum a făcut-o şi A. D. Xenopol.

"Şi totuşi, dacă Principatelea aveau să câştige prin aceste noi legi un aspect mai modern, cel care avea să tragă marile foloase, era consulul rus. Căci Regulamentul organic este Carta Protectoratului proconsular", op. cit., p. 279. A voit aceasta Kiselev?, se intreabă N. Iorga. Şi aruncă toată vina asupra lui Minciaki. Se pare deci că N. Iorga ignoră sau vrea să ignore cine era Kiselev, marea lui personalitate, marile lui calităţi nu numai de administrator ci şi de diplomat, Nicolae I utilizându-l în posturi diplomatice dificile şi, mai ales, în momente dificile. Nu ştia oare N. Iorga că acest Regulament s'a făcut "prin curier", fiecare articol fiind amendat, şlefuit şi aprobat numai dupa ce Petersburgul, adică Nicolae I, era satisfăcut? După bibliografia utilizată — săracă —, de N. Iorga, pentru această carte, bibliografie care se reduce la cronicari şi istoriografi români ca Drăghici, Haşdeu, Documentele Hurmuzachi, Genealogia Cantacuzinilor, cronicarii români şi Silviu Dragomir, plus-pasiunea sa-actele şi însemnarile găsite de el în mânăstirile şi bisericile româneşti, ar putea face să se creadă că N. Iorga a fost în necunoştinţă de cauză. Dar bibliografia la care a făcut apel Karl Marx îi stătuse — în cea mai mare parte — la dispoziţie şi lui N. Iorga şi e imposibil de crezut că n'o cunoscuse. Deci răspunsul care se impune e că N. Iorga nu a ignorat ci *a voit* să ignoreze această bibliografie sau nu i-a dat crezare, ceiace duce la concluzia noastră: N. Iorga nu a sesizat pericolul rusesc. După el deci, tot amestecul iritant şi umilitor al consulilor ruşi nu se datora Petersburgului, centralei — Nicolae I —, ci periferiei, birocratismului şi, în special persoanei consulilor care, spune Iorga, "erau lipsiţi de educaţie" şi, mai ales, erau străini şi nu rusi de origină.

Iată rana, pare a spune N. Iorga, punand degetul pe ea, vina o poartă origina străină a consulilor ruşi, printre care N. Iorga numeşte nu numai pe Rücmann, dar şi pe Nesselrode, ministrul de externe al lui Nicolae I. Ori Nesselrode este recunoscut de toţi sau aproape toti istoricii ca un fin diplomat şi de educaţie... diplomatică. De trei ori, la cererea domnitorului Mihail Sturdza, Nesselrode a schimbat pe consulii de la Iaşi. Nenorocirea consta oare

numai în faptul că noul consul era tot atât de rău ca şi cel vechiu, sau că cel nou venea cu aceleaşi instrucţiuni ca şi cel vechiu, doar cu o recomandaţie în plus de a fi mai diplomat, adica mai şmecher? Şi instrucţiile noi ca şi cele vechi nu aveau aceiaşi sursă, adică ţarul? Despre teoria "omului bolnav", despre planul de a ajunge însfârşit la Constantinopol, se pare că N. Iorga nu ştia nimic. Şi nici despre ultima ocupaţie a Principatelor cu ocazia războiului Crimeeei, se pare ca N. Iorga nu auzise nimic. După cum desigur, N. Iorga nu crede de fel cele ce se spune că Nicolae I, ocupase Principatele odată în plus, de data aceasta cel putin cu speranţa de a nu le mai părăsi!!!

Abundă şi în această parte — pasiunea lui — chestiunea lagăturilor bisericeşti ruso-române. Astfel, despre un episcop rus ce se chema Uspenski, N. Iorga ne întreţine pe numai putin de 6 pagini. Acest Uspenski, ne spune N. Iorga, se înduioşa văzând copiii ce-i ieşeau în întâmpinare, crezând că recunoaşte în ei sângele slav!!! Vorbind de bunurile manăstirilor închinate, Uspenski, intrebat ce vor face ruşii când vor stăpâni Principatele, răspunde mai mult sau mai puţin ca Pythia: "Nu suntem noi cei care putem judeca cui îi va încredinţa Dumnezeu stăpânirea Principatelor!!!

Se schimbă chestiunea când e vorba de cei trei ani de stăpânire austriacă, după ce ruşii au fost obligaţi să părăsească — puţin grăbiţi — Principatele. Austriacii, ne spune N. Iorga, au adus telegraful — cu care am rămas după plecarea lor —, şi voiau chiar să lege Principatele prin căi ferate care să conveargă spre Viena, adică era un fel de momeală pentru a ne atrage în plasa lor. Evident, N. Iorga are perfectă dreptate. Aceasta momeală a existat, dar cel puţin, în undiţa lor, Austriacii puneau o râmă adevărată, pe când ruşii, — o vedem azi în cazul zisei republici moldoveneşti —, în loc de râmă au pus întotdeauna o bucată de plumb pictată în râmă. Ba mai mult, nici nu şi-au dat osteneala să intrebuinţeze o undiţă, ci cnutul, ai caror plumbi de la capete sunt pictaţi în râme.

"Pe la mijlocul lui August, Austriacii lui Hess şi Coronini, s'au prezentat ca să-i înlocuiasca pe ruşi. In Septembrie, cele două capitale au fost ocupate cu mare solemnitate. Contemporanii, români şi străini, constată completa lipsă de simpatie din partea populaţiei", op. cit., p. 317. Şi: "Austria răspunse la aceste proiecte luând decizia de a ocupa ea însăşi Principatele, *din care ea spera să nu mai iasă niciodată*", op. cit., p. 316. Deci Austria, intrată în Principate, spera să nu mai iasă niciodată. Suntem total

de acord şi nu-l vom contrazice pe N. Iorga pe aceasta chestiune, dar întrebarea care se pune este dacă ruşii, în cel putin una din ocupaţiile lor, au venit fără speranţa de a rămâne la noi definitiv?

Chiar în 1917, anul în care N. Iorga a scris cartea la care ne-am referit de atâtea ori, ruşii, care se găseau pe teritoriul Ţării noastre ca "aliaţi", nu au recurs la felurite combinaţii, pentru a nu mai pleca? Fără să mai vorbim de anul 1878 când ruşii, deşi fuseseră salvaţi de la desastru de mica dar viteaza noastră armată, nu au incercat să ne înghită? Dar asupra acestor chestiuni vom reveni la capitolele respective cu documentaţia necesară.

VIII

UNIREA PRINCIPATELOR

LUI Alexandru al II-lea i-a fost dat să facă în Rusia, cea mai importantă reformă: desfiinţarea şerbiei. Se gândiseră la această reformă şi Alexandru I şi Nicolae I, dar nici unul nu o adusese la îndeplinire, sub pretextul că nu e încă momentul. Majoritatea istoricilor îl laudă pe Alexandru al II-lea, căutând să dovedească excepţionalul lui caracter de reformator, de vizionar chiar, şi-l numesc "ţarul liberator". Istoria Milioukov nu e atât de entusiastă şi arată că Alexandru al II-lea a făcut faimoasa reformă de nevoie. Infrângerea de la Sebastopol l-a convins că această reformă nu mai putea fi amânată, fără mari pericole. Işi dădea seama că desnodământul nu putea fi evitat şi a socotit că e mai bine ca reforma să se facă de sus în jos, decât să vină de jos.

Chiar după semnarea Tratatului de la Paris, nobilimea începe să se teamă de intenţiile ţarului. Intr'adevăr, chiar de atunci, Alexandru se gândea la abolirea şerbiei, dar ezita. In primăvara anului 1856, ţarul declara că zvonurile despre abolirea şerbiei sunt false, totuşi, "n'aşi putea spune că mă opun total acestei măsuri". Presei îi era interzis să discute chestiunea abolirii şerbiei, interdicţie care a durat până la sfârşitul anului 1857. Intre prima declaraţie din primăvara anului 1856 şi sfârşitul lui 1857, Alexandru declarase că nobilimea trebuie să se gândească la *eventuala* abolire a şerbiei. La 18 August 1857, nobilii din Lituania declară că sunt gata să accepte abolirea şerbiei, cu rezerva că tot pământul le va rămâne lor.

Insfârşit, încetul cu încetul, nobilii îşi dau seama că eliberarea ţăranilor fără să li se dea pământ, prezinta un pericol şi mai mare. Se numesc comisii, se fac proiecte şi însfârşit, la 19 Februarie 1861, "Statutul ţăranilor eliberaţi de şerbie", capătă forţă de lege, şi ţarul publică un manifest solemn, redactat de mitropolitul Filaret. Legea era departe de a fi perfectă şi nici măcar acceptabilă. Cauzele trebuiesc căutate nu numai în opoziţia nobililor ci şi în caracterul lipsit de hotărîre al ţarului.

In linii mari, legea cuprindea următoarele puncte:

— Şerbii servitori (slugi), sunt emancipaţi de drept, fără a plăti nici o despăgubire, după doi ani de la publicarea Statutului.

— Ceilalţi care lucrau pământul nobililor, nu obţin răscumpărarea pământurilor imediat şi obligatoriu, ci numai *facultatea de a le răscumpăra*, după o înţelegere cu proprietarii, într'un termen de 20 de ani. Această perioadă de 20 de ani a fost numită "perioada de obligaţie temporară". Deci nobilii fuseseră obligaţi să dea ţăranilor eliberaţi o parte din pământuri, dar acestea trebuiau plătite şi încă, numai căzând la înţelegere cu proprietarii, şi aceasta, într'o perioadă de 20 de ani.

Un punct important a fost pierderea dreptului de poliţie al nobililor, care trecea la comună. Intinderea de pământ care se dădea ţăranilor depindea de regiuni, legea împărţind Rusia în trei zone: zona cu pământ fertil, zona cu pământuri nefertile şi stepa. Intinderea de pământ ce se dădea ţăranilor era mai mică în zona fertilă şi mai mare în celelalte. Suma pe care erau obligaţi s'o plătească ţăranii era prea mare pentru posibilităţile lor şi atunci s'a creiat ceiace s'a numit "partea milogului". adică, din partea atribuită de lege, ţăranul putea să se declare mulţumit numai cu un sfert şi acest sfert era gratuit.

Bineînţeles că au fost foarte mulţi dintre acei ce, neputând plăti, s'au declarat mulţumiţi cu "partea milogului". Cum nici partea întreagă nu era suficientă necesităţilor familiei ţărăneşti, se întelege că acest "sfert al milogului", avea să fie şi mai insuficient, ţăranul fiind nevoit să-şi închirieze braţele la lucrul pământurilor nobilimii.

Iniţial "inteligheniţia" rusă a primit cu urale reforma ţarului. Slavofilii ca Samarin şi Cercaski, occidentali cum au fost Katkov şi Kavelin, socialişti ca Alexandru Herzen şi Cernişevski, au aplaudat cu entusiasm reforma, ridi-

cândul pe ţar în slavă. Aceştia, în gazetele "Clopotul" şi "Contemporanul" isnsistaseră ca pământurile să fie date ţăranilor gratuit. Nu s'a întamplat aşa şi au fost decepţionaţi. La sfârşitul anului 1858, Cernişevski scria: "Mi-e ruşine când mi-amintesc încrederea mea prematură".

In ceiace-i priveşte pe ţărani, aceştia erau nemulţumiţi, socotind că au obţinut o falsă libertate, în locul libertăţii absolute. Ca şi în trecut, mujicul rus considera vinovaţi pe nobili şi nu pe ţar, nobilii "escamotând" ukazul ţarului. Revolte ţărăneşti încep să se producă în mai multe locuri, imediat după publicarea Statutului. Reprimarea acestor revolte produce o profundă impresie asupra opiniei publice şi favorizează formarea primei mişcări revoluţionare în cercurile intelectuale.

Dar abolirea şerbiei trebuia să aducă după ea şi alte legiuiri. A fost reformată administraţia locală, creindu-se "zemstvo-urile", care erau un fel de adunări provinciale care, din cauza opoziţiei nobililor, în loc să aibă puteri de a se conduce singure, sunt subordonate serviciilor guvernamentale.

Zemstvourile a fost ratificate de ţar la 1 Ianuarie 1864 şi marchează o dată importantă în Istoria Rusiei. Cu toate imperfecţiile acestei legi a zemstvourilor, reforma administrativă a avut importante urmări. Se creiază şcoli primare, dispensare şi o întreagă gamă de servicii de interes public: servicii medicale, agronomice, silvice, etc. In aceste zemstvouri se realizează egalitatea tuturor în faţa legilor.

Dar cum era natural, toate aceste reforme în special înfiinţarea şcolilor, a dus la o desmorţire a mujicului şi în general a ruşilor ce nu erau nobili şi cererile lor se înmulţeau cu cât li se deschideau ochii, şi se obţine crearea unui alt organism care se chema duma municipală. Dupa zemstvouri — organism rural —, se trece la organizarea oraşelor. Dar poporul cerea acuma o Constituţie, pe care probabil Alexandru ar fi acordat-o, dacă în acest tobogam pe care se angajase, nu ar fi intervenit o încercare de atentat. Un oarecare Karakozov, trage 5 gloanţe de pistol asupra ţarului, dar nu reuşeşte să-l atingă. Totuşi această încercare de atentat, îl frânează pe Alexandru, care trece de partea reacţiunii.

Se face totuşi o reorganizare a puterii judiciare şi a învăţământului; e de remarcat că instrucţiunea nu era obligatorie, iar la punctul 4 a acestei legi se spune că "în regiunile cu altă limbă decât cea rusă, învăţământul se va preda mai întâi în limba locală şi numai mai târziu, în cea rusească".

Reformele lui Alexandru al II-lea au dus la crearea unei noi clase instruite, la existența profesiunilor liberale, medici, ingineri, profesori, avocați și, în special, gazetari. Se publică cărți cu răsunet în opinia publică, cea cu cel mai mare răsunet fiind romanul lui Turgheniev, "Părinți și copii". Autorul vorbește în acest roman de lupta dintre generații, în care eroul — Bazarov — reprezintă victoria democrației asupra autocrației.

Dar oricât voia această generație să-și spună revoluționară, ea era de fapt nihilistă, adică negatoare a oricărei ordine. Alexandru Herzen era un socialist, totuși un reprezentant al civilizației rafinate, și deaceia e contra acestei noi generații. El scrie, adresându-se acestei noi generații: "Voi voiti, să vă rasbunati, le spune el. Voi voiti să ne spuneti: Voi, inaintașii noștri, sunteți niște ipocriți, noi vom fi cinici: în discursurile voastre, erați de o moralitate ireproșabilă, și noi vom fi scelerați: voi erați respectuoși cu superiorii voștri și grosolani cu subalternii, noi vom fi grosolani cu toată lumea. Voi salutați fără să stimați, noi vom buscula, fără sa ne cerem scuze. Sentimentul vostru de demnitate, consista în polițeța și în onoarea convențională; noi ăștialalții ne vom face o onoare în a călca în picioare toate convențiile și ne vom bate joc de toate chestiunile de onoare". Dar prietenul lui, cunoscutul anarhist Bakunin, vedea lucrurile altfel. El îi scrie lui Herzen în 1867: "Tânăra generație are o mulțime de defecte, dar acesta e un fenomen natural. Vechea morală, fundată pe tradițiile religioase și patriarhale și pe o ierarhie socială, s'a prăbușit definitiv: cea nouă este departe de a fi stabilită. Numai o revoluție radicală a ordinei sociale, va fi capabilă să o realizeze. Tinerii o caută dar nu au găsit-o încă, de unde ezitările și contradicțiile lor. Dar toate acestea nu trebuie să ascundă ochilor noștri calitățile lor serioase, ași putea spune chiar înaltele lor calități. Pasiunea lor pentru egalitate, pentru muncă, pentru dreptate și rațiune, este reală și sinceră. Ea este aceia care a dus pe mulți la moarte și pe alții în Siberia... Nu înbătrâni Herzen și nu blestema pe tineri, ceartă-i când greșeșc, dar înclină-te în fața operei lor oneste și a aspirațiilor lor, a acțiunii și sacrificiului lor".

Și se produce atunci o ruptură. Herzen, Turgheniev și amicii lor nu-l aprobă pe Bakunin și-și pierd credința în socialism și revoluție. Anarhistul Bakunin ia poziție exact contrarie, poziție care a fost numită nihilismul rusesc. Noii dirijori ai tinerilor sunt Cernișevski, Dobroliubov și Pisarev. La reuniunile literare ale lui Pancev — un adevă-

rat mecena — Cernişevski uimeşte pe Turgheniev cu manierele lui plebee, cu îmbrăcămintea şi mâncarea grosolană. La aceste reuniuni, stăpâna casei prepara pentru Cernişevski mâncăruri speciale: grosolane.

“Acesti înveninaţi”, cum îi numeşte Herzen, care manifestă un suvern dispreţ pentru “oamenii inutili”, ai vechilor generaţii nobile, pentru toată cultura şi conceptiile lor “etice”, aduc o nouă evanghelie de distrugere şi de emancipare.

* * *

Dupa Ecaterina au existat încercări revoluţionare contra autocraţiei. Dar numai dela Alexandru al II-lea, mişcarea revoluţionară va lua caracterul unei tradiţii continuate, care se transmite din generaţie în generaţie şi se manifestă prin acte într'adevăr revoluţionare, din care cea mai mare parte sunt teroriste. Primii protagonişti au fost studenţii. De la început, planul lor a fost de a semăna ideile lor în masele populare. Cum abolirea şerbiei creașe un nou element politic, ţăranul, ideia lor a fost ca principala lor acţiune să se îndrepte spre ţăran. Dar ţăranul nu era pregătit şi ideile lor au început să prindă printre lucrătorii mai cultivaţi, dar în special printre profesiunile liberale, adică în burghezie. Libertăţile relative date de noul ţar au uşurat propaganda, iar când mai târziu Alexandru al II-lea a început să ia măsuri reacţionare, ideia unei revoluţii violente devine populară. Incă de la sfârşitul domniei lui Nicolae I, ideile socialise încep să devină preponderante. Dar, pe lângă ei, erau cei cu idei zise liberale, slavofilii şi occidentalii. La inceput toţi mergeau mână în mână. Dar în 1863, când isbucneşte revoluţia din Polonia, se produce ruptura, socialiştii, în cap cu Bakunin, sprijinind pe faţă pe polonezi, loveau, natural, în ideile slavofililor. Istoria mişcării revoluţionare în Rusia, se împarte în trei:

a) De la 1855 la 1863, care marchează ruptura dintre Herzen şi tinerimea revoluţionară prin influenţa din ce în ce mai crescândă, a lui Bakunin.

b) De la 1864 la 1873, perioada cercurilor revoluţionare şi a conflictelor doctrinare între reprezentanţii curentelor revoluţionare, reprezentanţi ce se găseau în străinătate şi dirijarea actiunii pentru captarea maselor populare.

c) De la 1874 la 1877, perioada idilica a incercării de captare a poporului şi după nereuşita acestei acţiuni, organizarea sistematică a conspiraţiei şi terorismului.

Părintele spiritual al primei idei revoluţionare este Alexandru Herzen. Pentru Herzen, ideile slavofile erau mai aproape de cele socialiste, decât cele liberale şi occidentalizante. El credea în misiunea mondială a poporului şi în special a ţăranului rus de a instaura socialismul. Existenţa în trecut a *mirului* la ruşi, îi făcea să creadă şi pe Herzen şi pe slavofili, că poporul rus e *comunist înăscut*. Milioukov crede că Herzen nu cunoscuse Manifestul comunist din 1847 şi că era pătruns de ideile lui Proudhon. Herzen considera posibil acordul între comunismul înnăscut rus şi sensul profund al socialismului european. "Comunele libere" care trebuie să se federalizeze, nu sunt *mirul*, această instituţie proprie Rusiei? Tot Herzen vede o paralelă între imperiul roman şi societatea contemporană lui; după cum imperiul roman a fost distrus de creştini, civilizaţia modernă va fi distrusă de "creştinismul contemporan", adică de socialism. Vor trebui să apară noi "barbari", care să lumineze umanitatea şi să salveze lumea de la ruină. Aceşti noi "barbari" sunt slavii şi în special ruşii. Intr'un cuvânt ***Rusia şi, în special poporul rus, sunt revolutionari şi anarhişti, prin însăşi natura lor***.

Sub influenţa lui Bakunin, Herzen, în gazeta lui "Clopotul", susţine cauza poloneză din 1863. In acelaş timp ei încearcă o revoltă în regiunea Volgei, locul clasic al revoluţiilor ruseşti în trecut. Transmit tracte în această regiune, prin ofiţeri câştigaţi la ideile lor, dar aceştia sunt descoperiţi, prinşi şi executaţi. In afară de asta, acţiunea în regiunea Volgăi nu a avut nici un ecou. Eşecul acestei acţiuni face că cea mai mare parte dintre revoluţionari se desprind de el şi tirajul ziarului "Clopotul" cade de la 2100 la 500 de exemplare. Bakunin, care se refugiase în străinătate, îi ridică pe toţi contra lui Herzen şi acesta îşi pierde încrederea în posibilitatea unei revoluţii în Rusia, în acele timpuri.

Bakunin îl considera pe Herzen un întârziat. Bakunin preconizează revoluţia mondială şi în această ideie îşi găseşte un discipol în studentul Neceaev, dotat cu o voinţă de fier şi lipsit de orice scrupul în alegerea mijloacelor. Neceaev predică distrugerea tuturor instituţiilor statale şi distrugerea tuturor claselor, afară de cea ţărănească. Lipsa de scrupule în alegerea mijloacelor şi absenţa oricărei idei de ordin moral, îl discreditează pe Bakunin în faţa lui Marx şi a celorlalţi şefi a Internaţionalei care tocmai se crease.

Neceaev era crud cu înşişi membrii grupului lui. Pe unul, numit Ivanov, care nu-i executase ordinele, îl asasi-

nează. Acest asasinat face să fie descoperit grupul și Neceaev care se găsea în Elveția este extrădat și închis în fortăreața Petre și Pavel. Acest caz aduce o moderare și o apreciere mai justă a legilor evolutive.

Herzen moare în Ianuarie 1870, dar alti emigrați scăpați de urmăririle poliției, continuă acțiunea. In Martie 1870 ajunge la Paris profesorul Lavrov, care ia conducerea socialismului evoluționist și elaborează doctrina *populismului* rusesc. Populismul predica abnegația și sacrificiul personal, pentru binele poporului. Centrul mișcării revoluționare rusești, devine Zürich. In 1872 discuțiile sunt pasionate, Lavrov și Bakunin apărându-și fiecare ideile lui. Bakunin predica doctrina sa a revoluției poporului imediate. Această revoluție trebuia să pornească de jos în sus. Lavrov susține că tinerii trebuie să-și continuie studiile pentru a se cultiva și a putea să lumineze poporul .Tinerii se împart în bakuniști și lavrofili. Apare un al treile șef, Tkacev. Acesta predica o revoluție de sus în jos, adică luarea puterii de către un grup de conspiratori și revoluționari, grup puternic centralizat. Această metodă va fi utilizată mai târziu de Lenin. Dar ideile lui Tkacev nu au ecou, majoritatea urmând pe Bakunin, adică organizarea unei revoluții de jos în sus. Totuși toate trei grupurile au un punct comun: indreptarea catre popor.

In 1873, un ukaz ordonă tuturor studenților din străinătate să se întoarcă în Rusia. Revoluționarii găsesc că acest ukaz concordă cu vederile lor, adică li se da posibilitatea de a intra în contact cu poporul și se întorc în Rusia unde, după atentatul lui Karakozov, mișcarea revoluționară lâncezea. Intoarcerea în masă a revoluționarilor din străinătate, a dus la o reînviorare a mișcării revoluționare în Rusia.

In primăvara anului 1874, revoluționarii se îndreaptă spre popor. 2000 de tineri, îmbrăcați ca lucrătorii și țăranii, pătrund în special între țărani. Dar îmbrăcămintea s'a dovedit a fi insuficientă, ei nu cunoșteau nici obiceiurile și nici limbajul țăranilor. Acțiunea lor are totuși un ecou printre oamenii cultivați. Aceștia le arată simpatie și le acordă sprijin. Tinerii revoluționari sunt repede descoperiți și se fac două procese: primul cu 50 și al doilea cu 193 de acuzați. Prin aceste procese politice, guvernul spera să obțină desaprobarea revoluționarilor de către popor, și ceiace a obținut a fost contrariul. Se află în Rusia că există asociații secrete, formate din tineri idealiști, ceiace face revoluția populară. Dar aceasta printre inte-

lectuali şi nu printre ţărani. Ţăranii, când tinerii le vorbesc de pământ şi critică pe proprietari, îi ascultă. Dar *când aceştia le vorbesc de socialism şi de metodele agriculturii colective*, nu numai că nu-i mai ascultă, dar îi arestează ei înşişi şi predau autorităţilor.

Acest eşec face pe revoluţionari să tragă concluzia, care era: terorismul.

In 1876 se crează o societate numită *Zemlia i Volia* (Pământ şi Libertate).

* * *

Unul din principalele motive ale desastrului lui Alexandru al II-lea, rezidă în faptul că într'adevăr marea şi epocala reformă a abolirii şerbiei, n'a fost facută dintr'o convingere profundă. Ea a fost făcută din calcule politice, deaceia a fost ezitantă, a fost un continu cadril de avansuri şi retrocedări. Era normal să existe în Rusia o parte interesată, aceia a clasei posedante, care nu voia să renunţe la privilegiile ei. Prin reforma sa, Aleandru al II-lea lovea în interesele acestei clase puternice. Nepornind dintr'o convingere profundă, primele esecuri l-au înspăimântat şi a îndepărtat din posturile de conducere elementele liberale cu care realizase reforma, înlocuindu-le cu inamicii reformei.

Primul contratimp l-au constituit turburările care au isbucnit printre studenţi, în toamna anului 1861. Acest fapt lipsit de importanţă, l-a făcut pe Alexandru să-şi apropie elementele reacţionare şi să şi le facă consilieri. In Mai 1862 isbucnesc o serie de incendii în Moscova, care sunt atribuite elementelor *roşii*, pe bună dreptate presupunem, dar nu s'a putut proba niciodată aceasta. In 1863 isbucneşte revoluţia poloneză — asupra căreia vom reveni —, fapt ce îndârjeşte şi mai mult pe Alexandru.

Dar faptul cel mai grav se produce în 1866. La 4 Aprilie 1866, studentul Karokozov trage 5 focuri de pistol asupra ţarului, fără să-l atingă. Karokozov încercare acest atentat de unul singur. Nu numai că nu primise nici un ordin în acest sens din partea organizaţiei revoluţionare, dar a fost şi desaprobat.

Acest atentat avea să aducă o întreagă gamă de măsuri represive în toate domeniile; în cel politic prin amânarea continuă a acordării unei Constituţii, în regimul cenzurii presei, în şcoli, administraţie, etc. Au mai existat turburări universitare în 1874, ceiace a făcut ca ţarul să se

arunce şi mai mult în bratele reacţiunii. Şi ceiace e mai grav, toate acestea au dus la o apropiere între liberali şi revoluţionari. Eşecul încercat de acţiunea deşteptării poporului prin propaganda celor 2000 de revoluţionari, i-au convins că singura cale pentru obţinerea victoriei, e terorismul.

O încercare de a forma o organizatie clandestină în 1876 la Moscova de către populiştii care nu voiau să facă uz decât de mijloace pacifice, nu are succes. O a doua încercare, făcută tot de populişti, revoluţionari aceştia, în acelaş an la Petersburg, are succes. Asociaţia ia numele de "Pământ şi libertate", nume utilizat şi în 1860. Şefii sunt soţii *Natanson* şi Alexandru Mihailov. Ea are o direcţie centrala, numită mai târziu "Comitet central", divizată în mai multe secţii, intelectuală, muncitorească şi ţărănească. Avea şi un grup de "desorganizare". Direcţia centrală are scopul de a propaga revolta prin agitaţie iar grupul de desorganizare trebuia să execute atentatele teroriste.

Prima manifestaţie publică are loc la 6 Decembrie 1876 la Catedrala Sfintei Fecioare de Kazan. Rezultatul — în care revoluţionarii îşi puseseră mari speranţe —, e mai mult decât modest. La manifestaţie iau parte puţini lucratori şi manifestanţii sunt împrăştiaţi fără greutate. Şefii sunt arestaţi şi condamnaţi fie la muncă silnică, fie la deportare. Dar intervine neprevăzutul. Şeful poliţiei capitalei, generalul Trepov, vizitează închisoarea şi unul dintre tinerii deţinuţi, condamnat la 15 ani de ocnă, Bogoliubov, unul dintre condamnaţii din cauza manifestaţiei din 6 Decembrie, refuză să se descopere în faţa generalului. Trepov îl loveşte şi ordonă să i se dea 100 de lovituri de bici, măsură ilegală, deoarece deţinuţii politici nu puteau fi bătuţi. Ceilalţi deţinuţi îşi manifestă indignarea prin ţipete şi insulte, dar sunt şi ei maltrataţi de jandarmi. Atunci o fată — Vera Zasulici —, la 24 Ianuarie 1878, sub pretextul depunerii unei petiţii, pătrunde în cabinetul lui Trepov şi îl răneşte grav cu un glonţ de revolver. Procesul ei are mare răsunet nu numai în Rusia, ci şi în străinătate. Vera Zasulici, este achitată. Şi începe era teroarei. Prima victimă e generalul Mesencev, şeful jandarmeriei. Cu toate că atentatul are loc pe una din străzile cela mai populate ale Petersburgului — strada Italiei —, atentatorii reuşesc să scape. In Sud, revoluţionarii găsesc nu numai simpatie, ci şi sprijin.

Un proprietar milionar — Lizogub —, îşi pune la dispoziţia revoluţionarilor, toată averea. Autorităţile fac arestări

la Kiev, la Odesa şi la Kharkov şi tribunalele militare condamnă la moarte şi sunt executaţi, numitul milionar, tânărul Osinski şi Kovalski. In faţa acestor execuţii şi arestări, revoluţionarii răspund prin asasinarea guvernatorului general al Kharkovului, prinţul Kropotkin. Se încearcă — fără succes — asasinarea succesorului generalului Mesencev, generalul Dreuteln.

In această atmosferă de turburări, se încearcă la 2 Aprilie 1879 — din seria de atentate sistematice — primul atentat contra ţarului însuşi. In timp ce ţarul îşi făcea plimbarea, un tânăr revoluţionar — Soloviev —, trage cinci gloanţe contra lui Alexandru, tot fără să-l atingă. Arestat, Soloviev este executat la 29 Mai. Revoluţionarii vor să continuie opera lui Soloviev, dar se produce o sciziune în sânul lor: unii sunt pentru continuarea teroarei, alţii sunt pentru înlocuirea ei cu propaganda. De la 17 la 21 Iunie 1879, revoluţionarii se întrunesc la Lipeck, o localitate balneară din regiunea Voroneţului, pentru a discuta chestiunea regicidului. La insistenţele, în special ale lui Zeliabov, ei hotărăsc să continuie. Cu această hotarîre, ei se întâlnesc la Voroneţ cu Plekhanov, adversar al teroarei. Acesta rupe definitiv cu teroriştii şi se fac două organizaţii. Nici una din ele nu păstrează numele de “Pământ şi libertate”. Teroriştii formează o organizaţie numită *Narodnaia Volia* (Vointa poporului) iar adversarii lor îşi numesc organizaţia *Cernîi Peredel* (Impărţirea generală). Plekhanov şi partizanii lui, Vera Zasulici, Ştefanovici, Deşî, emigrează. In străinătate ei au pus bazele marxismului rusesc şi creiază social democraţia rusească, *Gruppa Osvobojenia truda* (Grupul emancipării muncii). Din cealaltă grupare, *Narodnaia Volia*, derivă partidul socialist revoluţionar (*narodnicii*).

“Comitetul central executiv” al “Voinţei poporului”, începe prin a lansa un apel la adresa ţarului, cerându-i libertate politică şi regim parlalamentar. In acelaş timp, la 26 August 1879, acest comitet decide de a nu mai urmări uciderea înalţilor funcţionari ci a împăratului însuşi, dacă el nu dă satisfacţie acestor cereri esenţiale. Vor trece doi ani şi jumătate până când revoluţionarii îşi vor atinge scopul. Au loc numeroase atentate. Comitetul central care nu număra mai mult de 30 de membri, face să se creadă că e vorba de o organizaţie puternică, mult mai de temut decât toate cele anterioare. Pe de altă parte, revoluţionarii câştigă simpatizanţi şi sprijin în cele mai diverse cercuri ale societăţii. Un funcţionar din “secţia a III-a”, adică din

poliția politică, se afiliază mișcării revoluționare și-i previne la timp în caz de arestări sau percheziții.

La 10 Noiembrie, revoluționarii încearcă să arunce în aer trenul care aducea pe țar din Crimeea la Petrograd. Sunt puse mai multe mine pe parcurs și una dintre ele, aproape de Moscova e pusă de Sofia Perovski, fiica guvernatorului general al Petersburgului. Dar câteva mine nu explodează iar altele produc mari pagube unui tren care nu era cel în care călătorea Alexandru al II-lea.

Un tâmplar — Khalturin —, și-a oferit serviciile sale Comitetului central. Khalturin lucra în palatul imperial. El făcuse planul să arunce în aer sufrageria țarului. Jeliabin a acceptat planul cu grabă. Puțin câte putin, tâmplarul a depozitat o cantitate ce ar fi fost capabilă să arunce în aer localul intermediar care servea gărzii palatului cât și sufrageria. Insfârșit s'a hotărît ca să se pună planul în aplicare, când țarul s'ar fi așezat la masă. Khalturin aprinsese fitilul și ieșea din palat, ca să vadă rezultatul. Explozia a fost teribilă, ucigând 11 soldati, rănind 56 și distrugând sufrageria. Dar țarul a scăpat, grație unei întâmplări. Un oaspete, prințul Alexandru de Battemberg, s'a făcut așteptat jumătate de oră.

Acest atentat a produs groază în împărat și partizanii lui. S'a hotărît atunci să se facă concesiuni. Partizan al concesiunilor era chiar marele duce Constantin Nicolaevici. Se crează un organ dictatorial, special, și în fruntea lui e pus contele Loris-Melikov. Se încearcă un atentat contra lui Loris-Melikov însuși, de către Mlodocki, atentat desaprobat în mod formal de către Comitetul central. Atentatele teroriste sunt întrerupte în tot cursul anului 1880. Acest răgaz poate fi explicat prin atitudinea de espectativă a revoluționarilor cât și a opiniei publice față de măsurile anunțate de Loris-Melikov dar, mai ales, prin faptul că arestările și deportările produseseră mari goluri în rândurile teroriștilor și în special, din cauza arestării unui terorist numit *Goldenberg*, care pentru prima dată, a desvăluit misterul Comitetului central.

Cum reformele ce se așteptau din partea lui Loris-Melikov și cum rândurile li se răreau, teroriștii se hotărăsc să-și dubleze sfortarile. Ei pun la cale o serie de atentate pentru aceiași zi. Au decis deci să-l ucidă pe țar, la reintoarcerea din plimbarea sa obișnuită cu trăsura, la palat. Pe toate străzile care duc la palat, în aceiași zi, îl aștepta moartea. Sunt făcute gropi subterane pe străzile Malaia Sadovaia și Gorokhovia și în ele sunt puse mine. Dar cum acest procedeu nu era considerat sigur, mai mulți teroriști

sunt puşi în diferite puncte ale parcursului, înarmaţi cu bombe. Spre sfârşitul lui Februarie 1881, după arestarea lui Zeliabov, organizarea atentatului este încredinţată Sofiei Perovski.

Teroriştii fixează ziua atentatului la 1 Martie 1881, zi în care ţarul obişnuia să treacă în revistă trupele în manejul Mihail. Prima bombă lansată de Rysakov, distruge trăsura imperială. Alexandru al II-lea, care nu este atins, se opreşte un moment pentru a privi pe terorist şi a examina trăsura distrusă“ Un alt terorist — Grinevecki — profită de aceasta, pentru a arunca la picioarele ţarului altă bombă, care îi smulge picioarele. Alexandru al II-lea e dus la palat unde, fără să-şi fi recăpătat cunoştinta ,moare.

Am tratat în aceste pagini activitatea pe plan intern a ţarului Alexandru al II-lea, urmând ca activitatea externă s'o analizăm în paginile ce urmează, în care ne vom ocupa de cele ce s'au întamplat în Principate în timpul Unirii şi a lui Vodă Cuza. De cea din timpul regelui Carol I, ne vom ocupa în volumul II al lucrării noastre.

* * *

Nepoleon al II-lea dorea să constituie un Stat tampon între cele trei imperii. Pentru aşi realiza misiunea, acest Stat trebuia să fie destul de puternic şi nu putea fi puternic, dacă nu se uneau cele două Principate. Preşedintele Congresului de la Paris, contele Walewski, ministrul de externe al Franţei, cere Congresului să delibereze în prealabil asupra unei chestiuni importante, aceia de a se şti dacă Muntenia şi Moldova vor fi deacum unite sau vor continua să aibă o administraţie separată.

Şi aici isbucneste ciocnirea de interese dintre puterile ce participau la Congres. Austria ceruse ca să i se ia Rusiei partea de Sud a Basarabiei, cu dublu scop: în primul rând pentru a îndepărta Rusia de Dunăre, a cărei circulaţie o turburaseră ruşii mai înainte şi apoi pentrucă ea însăşi voia să pună mâna pe Principate, motiv pentru care a întarziat cât a putut, retragerea trupelor sale din Muntenia şi Moldova. Dar Unirea Principatelor i se părea desigur prea mult, aceasta ar fi îngreuiat aducerea la îndeplinire a planurilor sale. Era normal deci ca Austria să fie hotărît contra Unirii. Unirea însemna o viitoare independenţă, pe care la rândul lor ar fi voit-o şi Sârbii. Şi, mai mult decât atât. Unirea Principatelor era un pericol mortal pentru imperiul ei. Unirea Principatelor ar fi fost în primul rând

un magnet pentru Românii din Transilvania şi Bucovina. Turcia, la rândul ei temea desmembrarea imperiului ei, Unirea Principatelor ducea mai devreme sau mai târziu la independenţă şi lucrul acesta l-ar fi cerut Sârbii şi Bulgarii.

Opoziţia acestor două puteri, era în logica lucrurilor. Care era poziţia celorlalte puteri? Rusia? In cazul Rusiei intervin o serie de fapte care au dus la controverse şi la emitere de păreri care ni se par cel putin curioase. Curios, cum constată şi A. D. Xenopol, Rusia s'a declarat pentru Unire. Care au fost cauzele? Mai multe. Am arătat în capitolul anterior, cum împărăteasa Alexandra, pe patul de moarte, întrebată dacă iartă pe cei ce i-au greşit, a răspuns că iarta pe toată lumea, afară de Franz Josef, împăratul Austriei. Era normal ca Alexandru al II-lea, fiul ţarinei Alexandra, să aibă aceiaşi ură contra Austriei, deci să ia în Congres poziţii diametral opuse. In războiul Crimeei, Austria îi înfipsese pumnalul în spate ţarului Nicolae I. In al doilea rând, Alexandru al II-lea, voia să se apropie de Napoleon al III-lea, şi aceasta, din mai multe motive. In primul rând, războiul Crimeei se terminase graţie lui Napoleon al III-lea. Anglia ar fi dorit continuarea lui, pentru a putea pune Rusiei condiţii mai grele în Asia, adică acolo unde-şi simţea ameninţate interesele: India. Prevalând ideia lui Napoleon de încetare a ostilităţilor, se produsese o răceală între Franţa şi Anglia. Apoi, Rusia avea nevoie de sprijinul Franţei, în alte domenii: deci, *do ut des*.

Am vazut în capitolul anterior cum Alexandru obţinuse de la Napoleon promisiunea de a nu ridica în Congres problema totdeauna spinoasă pentru ruşi: problema poloneză. Şi a obţinut-o dând în schimb doar *promisiuni verbale* că va da un Statut favorabil polonezilor. Napoleon îşi ţinuse promisiunea, cu desigur marea amărîciune a preşedintelui Congresului, contele Walewski. Cum şi-a ţinut promisiunea *verbală* ţarul Rusiei, vom vedea mai departe. Dar apropierea de Franţa, a fost o politică drăcească, demnă de un Romanov, deci de un slavo-mongoloid. Această apropiere trebuia să ducă la îndepărtarea Angliei de Franţa. Şi aşa s'a întâmplat. Anglia, care la inceput sustinuse în Congres Unirea Principatelor, face o întoarcere de 180 de grade. Cauza? Apropierea Rusiei de Franţa. In întrevederea de la Osborne, principele consort Albert, nu numai ca-i face lui Napoleon un reproş voalat, dar îşi arată fără menajament ingrijorarea ce i-o producea această apropiere.

Tot cum am arătat în capitolul anterior, N. Iorga nu-

meşte această politică *înțeleaptă în fond și generoasă în formă!!!* Dl Pamfil Şeicaru, în cartea sa "Unirea Națională", Editura "Carpații", numeşte această politică *genială*. Deosebirea între acest adjectiv şi cele utilizate de N. Iorgă este enorma, cuvântul *genial* incluzând în sfera lui, cel puțin în această ocazie, mai multe alte noțiuni, până la aceea utilizată de noi: *dracească*. Că avem dreptate, se va vedea mai departe, cum acelaş Alexandru l-a lăsat pe salvatorul lui, Napoleon al III-lea, să fie asediat la Sedan.

Putea Rusia să fie favorabila Unirii în mod sincer, să renunțe Alexandru al II-lea la realul sau apocrifut testament al lui Petru cel Mare? După cum am văzut, N. Iorga crede că da, în primul rand pentrucă el a fost convins de inexistența nu numai a unui testament ci şi a unei *constante* politici a Moscoviților de a ajunge la Constantinopol şi deci de a înghiți în primul rând ceiace întâlnea în cale, adică pe noi.

A. D. Xenopol crede exact contrariul: el a crezut că politica Rusiei, în loc de generoasa şi înteleaptă, era falsa. Dl Pamfil Seicaru, numind-o *genială*, crede la fel în falsitatea politicii Rusiei în acea epocă şi, dealtfel, în toate epocile. Dar Rusia era în acel moment istoric un Stat învins în fața celorlalte puteri membre ale Congresului, care erau învingătoare şi nu-i mai rămânea altceva de făcut, decât să recurga la viclenie, la viclenia slavo-mongolică. Iată deci cum duşmanul de moarte al Țărilor româneşti se transformă dintr' odată — conform părerilor lui N. Iorga şi a Istoriei Roller —, într'un cald apărător al intereselor lor.

Unirea Principatelor o doriseră ruşii în perioada Regulamentului organic, când Nicolae I voia să pună mâna pe Principate cu *duhul blândeții*. "Ruşii priveau o asemenea combinație (Unirea), cu un ochiu destul de favorabil, sperând să poată uni cele două Principate sub un prinț aparținând casei lor domnitoare; dar boierul Iordachi Catargi, care propusese Unirea Moldovei cu Muntenia, în sânul comitetului însărcinat cu redactarea Regulamentului organic, şi adăogând clauza că domnitorul noului Stat nu trebuia să aparțină nici uneia dintre dinastiile celor trei mari State vecine, cu această restricție *a răcit cu mult entusiasmul pe care-l manifestaseră în principiu ruşii pentru Unire*". A. D. Xenopol, op. cit., IV, p. 243. Şi o puteau dori acuma, când ea ar fi insemnat îndepărtarea realizării visului lor secular? Susținerea lui Napoleon în ceiace priveşte Unirea, putea deci să fie sincera? N. Iorga, numind aceasta politică *înțeleaptă*, insemnează că el credea în

sinceritatea rusească. Numind-o *genială*, deci drăcească, dl Pamfil Șeicaru spune exact contrariul și adevărul e de partea dsale.

Dar ce spune Istoria Roller? "Franța, prin ministrul ei de externe Walewski, și *Rusia*, prin conducătorul delegației sale Orlov, au susținut Unirea Moldovei și Tării românești. In intervenția sa, delegatul *rus* a subliniat că Unirea era o dorință a poporului român și că ea era menită să promoveze prosperitatea țării" (Roller, op. cit., IV, p. 254). Observăm că atunci când e vorba de o intervenție rusească favorabilă nouă, chiar falsă, Roller vorbește de *Rusia* și delegatul *rus*, în caz contrar, așa cum am văzut și vom mai vedea, e vorba de guvernul *țarist*.

Am arătat cum Anglia, care la început se declarase partizană a Unirii, ia o poziție contrarie, și am arătat și motivele. Iată explicația pe care o dă Roller: "Atâta timp cât sperase să poată face din Statul român unitar un obstacol în calea *Rusiei* spre Constantinopol, Anglia a sprijinit Unirea. Dar în urma atitudinii hotărîte pentru Unire arătată de *Rusia* la Congres, ea și-a dat seama că nu va putea face din Statul român un instrument al politicei ei împotriva *Rusiei*" (Roller, op. cit., IV, p. 254). Fraza aceasta e plină de contradicții. Intâi spune că Anglia voia să facă din Statul român *un obstacol în calea Rusiei spre Constantinopol!!!* Apoi, faptul că *Rusia* s'a declarat pentru Unire, îi face pe englezi să-și schimbe atitudinea, pentrucă și-au dat seama că nu puteau să facă din Statul român un instrument al politicii lor împotriva *Rusiei!!!* Cum Roller era fiul rabinului din Buhuși, putem socoti doar că acest raționament poate fi evreesc. In nici într'un caz, românesc nu este. Oricum, trebuie să facem remarca că Roller, fără să vrea desigur, recunoaște că a existat un "drum" al Rusiei spre Constantinopol. N. Iorga, consecvent, susține exact contrariul și în opera pe care am citat-o, nu vom gasi asemenea inoportune scăpări. Dar Roller, prin afirmațiile ce am citat, vrea să ne arate nouă *Românilor*, că pe lângă atâtea altele, avem încă o poliță de recunostință față de *Rusia*, poliță a cărei scadență a venit fără îndoială la 23 August 1944.

Deci pentru Unire erau Franța, Rusia, Sardinia și Prusia, iar contra erau Anglia, Austria și Turcia. Neputându-se pune de acord, Congresul de la Paris, la propunerea Austriei, hotărăște să trimită la București o comisie europeană, cu misiunea de a conovca în cele două țări divanurile numite *ad-hoc*, pentru a se vedea care este dorința populațiilor din Principate. Congresul își rezerva dreptul

de a le examina, de a determina viitoarea organizare a Principatelor şi de a da curs dorinţelor lor, *în măsura posibilului.*

Rusia nu avea interesul să susţină pe faţă pe Turci şi Austriaci din mai multe motive. In primul rând ea cunoştea mai bine decât Francezii şi decât Englezii chiar, pe moldo-valahi. Ştia că vor isbunci certuri pentru domnie, că doritorii de a urca în scaun erau mai mulţi chiar decât pentru două scaune, necum pentru unul. Ştia apoi că opoziţia engleză va avea mare greutate — cum s'a şi întâmplat —, şi deci nu mai era nevoie de intervenţia ei negativă. Procedând astfel va înrăutăţi relaţiile dintre Francezi şi Englezi şi, susţinându-i, îşi va atrege recunostinţa cel puţin a unor mari istorici români, ceiace, iarăşi s'a întâmplat. Ea îşi rezerva doar rolul de a lucra pe desubt. Iată o politică măiastră, genială, diabolică, aşa cum reiese din cartea deja numită a dlui Pamfil Şeicaru.

Contra prevederilor Regulamentului organic — încă în vigoare —, Poarta numeşte un singur caimacam în fiecare Principat: Alexandru Ghica în Muntenia şi Teodor Balş în Moldova, fără ca Rusia să protesteze. Aceşti caimacami aveau — tot contra prevederilor Regulamentului organic —, toate drepturile şi prerogativelor domnitorilor. Puterile contrarii Unirii erau convinse că populaţiile nu se vor declara pentru Unire, graţie dorinţei boierilor de a ajunge domnitori, mai ales, că Moldovenii, vor fi contra Unirii, din cauza prejudiciilor pe care acest act i le va aduce: Iaşul nu va mai fi capitală, Moldovenii ca număr vor fi inferiori Muntenilor, etc. Deci aceste puteri contrarii Unirii îşi vor concentra toate forţele lor în Moldova. Unii pe faţă, turcii, englezii şi austriacii iar alţii, ruşii, care în mod făţarnic susţineau Unirea, pe ascuns.

Intr'un articol din *Journal des Dabats*, din 1858, se putea citi: *Francezii erau perfect convinşi că ruşii nu susţineau Unirea din convingere*, iar ministrul Franţei la Constantinopol, scria ministrului său de externe, contele Walewski: *Eu nu discut sinceritatea plenipotenţiarilor rusi: o contest chiar*. De aceasta, e curios, nu a auzit Roller, ceiace e normal, dar nu a auzit nici Iorga, ceiace, cel puţin aparent, pare anormal.

Spuneam că una dintre speranţele Turcilor şi Austriacilor în zădărnicirea Unirii, era bolnava dorinţă a boierilor de a ajunge domnitori. Numirea în postul de caimacam în Moldova a lui Teodor Balş, nu se făcuse la întâmplare: Teodor Balş voia să ajungă domnitorul Moldovei. Utilizând "obiceiul pământului", Balş oferise Porţii 80.000 de

ducaţi, pentru a-l numi domnitor. Banca Zarifi şi Vlasto din Constantinopol, nu s'a angajat decât de a-i procura 25.000 de ducaţi, pentru a fi numit caimacam. Balş a acceptat, convins că aceasta e calea ce-l va duce pe scaunul domnesc. Turcia şi Austria nu au putut să-i garanteze lui Balş obţinerea scaunului domnesc. Numirea lui Balş a îngrozit pe unionişti. Acesta nici nu-şi ascundea gândurile. Drin prima zi şi-a luat ca aghiotanţi doi generali austriaci.

Şi Balş s'a comportat exact ca un paşă turcesc; executa fără murmur ordinele sultanului, iar acesta îşi bătea joc de hotărîrile Congresului de la Paris, care acordase Principatelor autonomia internă. Sultanul, conform hotărîrilor Congresului de la Paris, nu avea voie să se amestece în treburile interne ale Principatelor. Ori acesta se amesteca mai rău decât în timpul fanarioţilor. Printre firmanele date, două aveau ca obiect zădărnicirea Unirii: suprimarea presei şi interzicerea de a se întoarce în Ţară a emigraţilor. Natural, aceştia erau unionişti. Balş schimbă pe toţi prefecţii pe care-i considera cu idei unioniste şi strânge semnături contra Unirii. Schimbă la fel pe judecători, iar pe membrii divanului consideraţi adversari, îi sileşte să demisioneze şi-i inlocuieste cu oamenii lui. Individual, cu pretext sau fără, îi arestează pe toti unioniştii. Se interzice muzicii militare să mai cânte *Hora Unirii* şi reprezentarea unei scenete a lui Alecsandri, *Păcală şi Tândală,* deoarece în ea, un antiunionist e câştigat la ideia Unirii, etc.

Unionistii erau sprijiniti doar de consulul francez de la Iaşi, Victor Place şi de ministrul lui Napoleon la Constantinopol, Edouard Thouvenel. Victor Place caută să tempereze pe unioniştii moldoveni, pentruca aceştia să nu producă revolte şi să nu dea astfel. Turciei pretext de a interveni milităreşte. Deaceia îi sfătuieşte să nu impună ideia prinţului străin, care înspăimânta cel mai mult pe turci.

Lupta lui Thouvenel la Constantinopol nu era mai puţin grea. Turcia şi Austria voiau să limiteze numărul dorinţelor ce trebuiau să exprime divanurile *ad-hoc* şi, în special, să excludă ideia Unirii. Thouvenel a ameninţat că-şi părăseşte postul ,dacă se va pune vreun obstacol oricărui punct din dorinţele divanurilor. Punctul de sprijin al lui Thouvenel era intervenţia reprezentantului Sardiniei în Congresul de la Paris, că divanurile *ad-hoc* trebuiau să se conducă după Regulamentul organic, în vigoare până la înlocuirea lui. Ori acest Regulament atingea — pentru motivele pe care le-am arătat mai înainte —, în art. 245

şi 246, ideia Unirii. Intervenţia a fost hotărîtă şi Poarta a trebuit să cedeze. Ea a fost nevoită să părăsească orice ideie de restrângere a deliberărilor divanurilor *ad-hoc*.

Bătute pe plan diplomatic, Turciei şi Austriei nu le mai rămânea decât să obţină, prin orice mijloc, un vot contra Unirii în Moldova. Şi iată că pe neaşteptate, Balş moare la 1 Martie 1857.

Turcii, tot contra prevederilor Regulamentului organic, numesc tot un singur caimacam, în loc de trei, în persoana unui grec, Vogoride, ginerele boierului Constantin Conachi, poetul. Numirea grecului Nicolae Vogoride, a produs în toată Moldova, o consternare generală.

Agentul Moldovei pe lângă Poartă, era tot un grec: Fotiade. Părea că se reîntorsese domnia fanariotă! Acesta vine cu instrucţiuni secrete şi precise de la Poartă. Are loc o consfătuire — tot secretă —, natural, la care participă Vogoride, Fotiade, consulul Austriei Goedel şi Nicolae Istrate, ministrul de interne al lui Vogoride. Instrucţiile erau clare: să se impidice Unirea.

Vogoride, contrar stipulaţiilor art. 24 al Tratatului de la Paris, refuză unioniştilor autorizaţia de a scoate un ziar, cu toate că aceştia se obligau să treacă totul prin cenzură. Guvernul avea totuşi o gazetă — Gazeta Moldovei —, care combătea Unirea. Vogoride lansează un svon fals, acela că unioniştii vor împărţirea averilor şi introducerea catolicismului. Costin Catargiu, noul ministru de interne, cere prefecţilor interzicerea oricărei întruniri şi să dizolve toate comitele constituite cu scopul de a propaga Unirea. Nu numai comitetele sunt disolvate, dar se procedează şi la arestarea tuturor celor bănuiţi a fi partizanii Unirii. Intervenţia consulului Victor Place pentru eliberarea lor, nu duce la nici un rezultat. Toţi funcţionarii bănuiţi a fi adversari, sunt destituiţi.

Dar unioniştii nu cedează şi adresează plângeri după plângeri, atât consului Franţei, Victor Place, cât şi membrilor Comisiunii reunite la Bucureşti. Conform hotărîrii Congresului, puterile semnatare trebuiau să-şi trimită un reprezentant la Bucureşti, care, constituiti într'o Comisie, trebuiau să supraveghieze executarea dispoziţiilor Congresului. Şi acuma vom face o paranteză. Spuneam că Rusia sprijinea în mod făţarnic Unirea, combătând-o pe ascuns. In cartea sa "Sub cerul Ţării şi sub cer străin", publicată la Madrid în Editura "Rigmor" în 1976, Ştefan Georgescu-Olenin, ne aduce câteva date interesante. Astfel, el ne povesteşte ce au făcut comisarii acestor puteri, sosiţi la Bucureşti. Inaltul comisar al Franţei, baronul

Talleyrand-Perigord, intră în Bucureşti în plină zi şi populaţia îi face o primire triumfală. Baronul e emoţionat şi face ministrului său de externe, Walewski, un raport plin de căldură. După aceia se duce să viziteze Câmpulung, Dâmbovicioara şi Rucăr, unde e primit cu acelaş entusiasm. Baronul admiră, iile, fotele şi velinţele lucrate cu mâna de ţărăncile noastre.

Comisarul englez, Sir Henry Bulwer, nu e interesat de frumuseţile Rucărului şi Câmpulungului şi vizitează valea Prahovei. Auzise că pe această vale a Prahovei, locuitorii săpând puţuri pentru apă, au dat de un lichid negru şi vâscos, ce pare a fi grăsime topită. Era petrolul. Iată ce-l interesa pe Inaltul comisar englez, venit la Bucureşti pentru a supraveghia executarea hotărîrilor Congresului de la Paris!!! Dar nu numai atât: într'o scrisoare confidenţială rătăcită de adresantul ei Nicolae Vogoride, şi trimisă fratelui lui A. Vogoride, secretarul ambasadei otomane la Londra, reieşea că lordul Palmerston, dăduse Inaltului comisar Sir Henry Bulwer ordine de a se opune cu îndârjire, Unirii. Ne întrebăm ce gândesc anglofilii nostri de ieri şi de azi şi, în general, toti adepţii teoriei "aliaţilor fireşti"!!!

Inaltul comisar rus, de Basily, şi-a amânat intrarea în Bucureşti. Aceasta a avut loc la 22 Martie. Intr'o corespondenţă din ziarul "L'Etoile du Danube", se scrie că de Basily a fost primit nu numai de autorităţile Ţării, cu aceiaşi *solemnitate*, ca şi Inaltii comisari ai celorlalte puteri, dar că şi un mare număr de locuitori ai capitalei, *greci*, *sarbi*, *bulgari* şi *supuşi ruşi*, l-au întâmpinat la intrarea în oraş. Exact ca la 23 August 1944, numai că de data aceasta, pe lângă cei citaţi mai sus, figurau şi *evreii* şi încă, mai numeroşi decât toţi ceilalţi la un loc. De Basily nu vizitează Rucărul şi Câmpulungul şi nici măcar valea Prahovei. El e discret. La 25 Martie 1857, trimite mitropolitului Moldovei, Sofronie Miclescu, următoarea scrisoare:

Prea Sânte Stăpâne.

Indată ce am ajuns la Bucureşci, m'am gândit a cere binecuvântarea Prea Sfinţitului Mitropolit Nifon, pentru această cale nouă pentru mine şi de mare greutate, al căreia scop este organizarea viitorului unui popor creştin, care mult a pătimit. Mă pregăteam să viu şi la Iaşi, să mă învrednicesc de cunoscinţa de aproape a Prea-Sânţiei Voastre şi să-mi îndăplinesc datoriile mele către Prea-Sânţia Voastră; însă împrejurările, dar mai ales prelungita şedere a oştirii turceşti pe malul Dunării, m'au silit a rămânea, aici, din care cauză nu m'am învrednicit de cunoştinţa Voastră personală.

Alerg dar să Vă cer prin această scrisoare binecuvântarea Voastră ca fiu duhovnicesc, ca să reuşesc săvârşind îndatoririle cu care sunt însărcinat de Impărăteasca Curte pentru Principate şi pentru drepturile acelea, pentru care din început Rusia s'a luptat-drepturi care însfârşit s'au recunoscut de celelalte Puteri.

Priviţi-mă Prea Sânţite Stăpâne, în lucrarea aceasta şi ca pe un însărcinat al Impăratului şi ca pe un ortodox, carele a petrecut cei mai buni ani ai vieţii sale luptându-se în Palestina şi în Siria pentru Biserică.

Porunciţi — mi cu slobozenie în cele ce voiu putea fi folositor intereselor Bisericii şi ale tronului Prea-Sânţiei Voastre sau cel puţin povăţuiţi — mă şi daţi — mi cunoştinţele acelea ce le socotiţi trebuincioase în imprejurările de faţă a patriei Voastre şi a Bisericii.

M'am încredinţat în zilele acestea de la fraţii mei Comisari ai celorlalte Puteri, cari s'au întors din Moldova despre oareşicare împrejurări nepriincioase şi pentru tronul Vostru.

Mă mâhnesc că nu le-am cunoscut mai timpuriu, ca să încunosciinţez pe Ambasada noastră de la Constantinopole şi îndoit m'am mâhnit că nu m'am întâmplat să fiu însuşi la Iaşi.

Scrisoarea de faţă se va înmâna Prea-Sânţiei Voastre de către însărcinatul dirigent al Consulatului nostru, dl Popov. Mi-am luat îndrăzneala de a-l recomanda dragostei Voastre şi de a Vă ruga ca, prin el să-mi împărtăşiţi orice veţi afla de cuviinţă, fără vreun prepus, când singur nu veţi avea vreme să-mi scrieţi.

Cerând iarăşi binecuvântarea Prea-Sânţiei Voastre mă însemnez cu cel mai adânc respect.

P. S. Alătur o scrisoare a Prea-Sântiţului Mitropolit de aici, încredinţată mie, spre trimitere pe cale sigură!!!

Dupa cum vedem. Basily îl punea în lagătură pe mitropolit cu omul lui: Popov. Care a fost efectul acestei scrisori şi ale legăturilor mitropolitului Sofronie cu Popov, vom vedea mai departe. Fără îndoială că nu vom găsi în Istoria Roller nici un rând despre această scrisoare şi despre legăturile dintre mitropolit şi Popov.

In Iunie, pârcălabul (prefect) de Covurlui, Alexandru Ion Cuza. îşi dă demisia pentru a protesta astfel contra samavolniciilor lui Vogoride. *Această demisie a avut un mare răsunet atât în Ţără cât şi în străinătate.*

Pentru ajungerea scopului, Vogoride falsifică listele electorale pentru alegerea divanului *ad-hoc*. Dar se produce ceva şi mai grav. Mulţi Români, văzând că toate protes-

tele lor nu au nici un efect, că toate opunerile Franței nu aveau nici un rezultat, încep să se întrebe dacă nu ar obține încetarea samavolniciilor și îndeplinirea dorințelor lor, dacă s'ar adresa Rusiei, mai ales că aceasta, susținea pe față Unirea!!! Incercarea francezilor de a deschide ochii turcilor, arătându-le că prin comportarea lor vor obține marele rău, adica aruncarea Românilor în brațele rușilor, nu produc nici un efect!!!

In fața gravei situații, rămânea o singură soluție: abținerea de la vot. Deci rezultatul alegerilor din Moldova, a fost antiunionist. In divan au fost aleși numai membri antiunioniști, oamenii lui Vogoride. Napoleon ordonă ambasadorului său la Constantinopol să-și ceară pașaportul, dacă sultanul nu anulează alegerile din Moldova. Emoția a fost mare la Constantinopol, totuși sultanul lasă pe Thouvenel să-și facă pregătirile de plecare.

* * *

Napoleon rămas singur-sprijinul rusesc era mai mult decât discret-și-a dat seama că încăpățânarea Turciei se datora sprijinului englez. Și atunci cere și obține o întrevedere cu regina Angliei. Intrevederea a avut loc la Osborne, la ea participând Napoleon, regina Victoria și prințul consort Albert. Prințul Albert și-a exprimat *temerile ce au provocat în Anglia, apropierea de Rusia! Rusia manevrase așa de bine,* spune prințul, *că a împins pe francezi la o ruptură cu Turcia, atrăgându-o astfel în politica sa!!!* Ori această politică este exact aceia pentru care Anglia și Franța puseseră mâna pe arme. Iată deci cum politica diabolică a Rusiei, obținuse rezultatele cele mai de neașteptat.

Napoleon a fost nevoit să cadă la o tranzacție:

— Se anulează alegerile din Moldova.

— Se admite o Unire mai restrânsă a intereselor Principatelor, ca miliția, vama, legislația, poliția.

In fața anulării alegerilor, Vogoride schimbă total de atitudine. Au loc noi alegeri, în ordine și cea mai perfectă legalitate. Din cei 85 de deputați aleși, numai doi sunt contra Unirii.

Se procedează deci la desbaterile divanurilor *ad-hoc*. Cel din Moldova își deschide sedințele la 22 Septembrie 1857, și cel din Muntenia la 30 Septembrie.

Și divanul *ad-hoc* din Muntenia, decide:

1) Garantarea autonomiei Munteniei. Conform capitulațiilor încheiate între Țările românești și Poartă în 1393,

1460 şi 1512. Xenopol notează că datele 1393 şi 1460 sunt inexacte. Trebuia să se pună 1412.

2) Unirea Munteniei şi Moldovei într'un singur Stat, sub un singur guvern.

3) Prinţ străin dintr'o familie domnitoare europeană, cu moştenirea tronului, moştenitorii săi trebuind să îmbrăţişeze religia Ţării.

4) Guvern constituţional reprezentativ şi, conform vechilor obiceiuri ale Ţării, o singură adunare, bazată pe o lege electorală largă, în scopul de a reprezenta interesele generale ale poporului român.

Divanul *ad-hoc* al Moldovei votează şi el cele patru puncte, dar apoi au loc discuţii furtunoase şi interminabile, din cauză că dintr'o lipsă de îndemânare, s'a atins chestiunea relaţiilor dintre proprietari şi ţărani.

Deci după îndeplinirea acestui act prevăzut de Congresul de la Paris, Inalţii comisari ai puterilor părăsesc Ţara şi Congresul se întruneşte la 2 Mai, pentru a hotărî. Puterile erau natural împărţite şi Franţa, nu numai singură ci şi legată de tranzacţia de la Osborne, e nevoită sa cedeze şi să caute soluţii împăciuitoare. O asemenea soluţie vine din partea reprezentantului Angliei, lordul Cowley care ,recunoscând drepturile puterii suzerane — Turcia — propune o unificare a instituţiilor administrative, care să satisfacă şi dorinţele Principatelor şi interesele Turciei. Se ajunge deci la o formulă despre care Xenopol spune că "este un amestec hibrid de Unire şi separaţie, care încearcă să pună de acord interesele divergente ale puterilor, prin sacrificarea poporului roman" (A. D. Xenopol, op. cit., IV, p. 277). Şi această formulă hibridă, e următoarea:

— Se creiază o Comisie centrală la Focşani; misiunea sa va fi aceia de a aplica legile de interes comun.

— Va fi o singură Curte de casaţie, care va judeca în ultimă instanţă procesele din cele două Ţări.

— Organizarea armatei va fi aceiaşi în Muntenia şi în Moldova, dar drapelele vor fi diferite. In cazul că unirea a două corpuri de armată va fi necesară, drapelele vor primi o cravată de aceiaşi culoare.

— Greutăţile şi măsurile, vor fi unificate.

— Vor fi doi domnitori, două camere şi două guverne. Până la alegerile de deputaţi şi de domnitori, se numesc caimacami, în Muntenia Emanuel Băleanu, Ioan Manu şi Alexandru Filipescu, iar în Moldova, Ştefan Catargiu, Anastase Panu şi Vasile Sturza.

După Roller, rolul important favorabil nouă, l-a avut Rusia. Nici nu s'ar fi putut altfel! "Dând curs uriaşei miş-

cări de protest din Principate, puterile favorabile Unirii, în frunte cu Franta şi *Rusia*, au cerut anularea alegerilor. Comisarul rus Basily declara colegilor săi că "dacă nu este înţelegere, vor fi bubuituri de tun" (Roller, op. cit., IV, p. 276). Nu contestăm această afirmaţie a lui Roller — deşi nu indică sursa —, dar aceasta nu are nimic comun cu interesele nostre. Era normal ca bubuiturile de tun să-i convină Rusiei, căci aceasta ar fi dus la răsturnarea alianţelor din 1853 şi la un nou războiu în care Franţa ar fi trebuit să se bată cu Anglia şi Austria, iar Rusiei i-ar fi rămas mâinile libere ca să se bată cu Turcia şi, cine ştie, drumul la Constantinopol i-ar fi rămas mai deschis ca oricând. Ce s'ar fi ales atunci de dorinţele de Unire exprimate în divanurile *ad-hoc?* Dar e istoriceşte dovedit că în anularea alegerilor, Rusia nu a avut nici un cuvânt. A găsit că e mai prudentă tăcerea. Anularea alegerilor s'a datorit numai graţie transacţiei de la Osborne, când Anglia a cerut Turciei, alături de Franţa, să anuleze alegerile şi Turcia a trebuit să cedeze tocmai din cauză că a pierdut sprijinul care avea mai multă greutate, acela al Angliei.

Dar Roller vrea să mânjească şi amintirea lui Napoleon, amintire, pe drept, atât de scumpă Românilor! "Anglia se găsea stâjenită de marea răscoală care se desfăşura în India, iar Napoleon al III-lea, *exponent al intereselor burgheziei franceze* (!!!) nu era dornic de un războiu pentru apărarea intereselor Principatelor!!!" (Roller, op. cit., IV, p. 277). N'o spune Roller, dar lasă să se subînţeleagă că dornică de a face un răzoiu *pentru apărarea intereselor Principatelor*, era Matuska Rossiia!!! "Ca să aplaneze diferendul (Napoleon) s'a deplasat la Osborne, în ziua de 25 Iulie, spre a se întâlni cu regina Victoria şi cu miniştrii englezi. Negocierile s'au încheiat la 28 Iulie. Anglia accepta anularea alegerilor, în schimb Napoleon al III-lea renunţa la Unirea deplină, mulţumindu-se ca Principatele să fie dotate cu instituţiuni organice similare" (Roller, op. cit., IV, p. 277). "*Dar consecventă pe poziţia susţinerii Unirii depline, nu se va arăta în lunile următoare, decât Rusia!!!*" (Roller, op. cit., IV, p. 277). O falsificare mai grosolană a Istoriei, nu se putea comite. Adevărul e că la Osborne, Napoleon ştia că se găseşte singur. Despre lipsa de sinceritate a Rusiei ştia desigur şi Napoleon, aşa cum ştiau ministrul său de externe Walewski şi ministrul său la Constantinople, Edouard Thouvenel.

* * *

Urma să se facă deci noi alegeri și deputații ieșiți din ele să aleagă pe cei doi domnitori. Partida națională, spune Xenopol, era puțin preocupată de persona viitorilor domnitori; toate sforțările sale aveau de scop să nu lase să pătrundă în adunări decât oameni capabili, luminați și patrioți, convinși că ei vor ști să aleagă pe cei mai buni dintre toți!!! Am pus trei semne de mirare, pentrucă ne îndoim.

In Muntenia, partida națională nu avea nici un caimacam dintre membrii ei. Manu și Băleanu erau partizani ai alegerii lui Gheorghe Bibescu, iar Filipescu susținea pe Știrbeiu. Și iată că și noii caimacami, în procedeele lor, se apropie de grecul Vogoride. Astfel ei iau măsuri abuzive ca destituirea unui mare număr de funcționari, pe motiv că participaseră la întruniri ale partidei naționale. Deasemeni, mențin cenzura presei, cu toată severitatea, și interpretează în mod abuziv legea electorală anexata la Convenție. Aceste măsuri dau naștere la proteste din partea partidei naționale.

In Moldova, lupta avea să fie și mai aprigă. Doi membri ai caiacamiei aparțineau partidei naționale — Anastase Panu și Vasile Sturza — dar al treilea — Ștefan Catargi... aspira la tron. Cum el era și ministru de interne, avea alegerile în mână. Intervin deci ciocniri între caimacami. Catargi refuză să semneze decretul pentru libertatea presei. Panu și Sturza vor să schimbe mai mulți prefecți, rude ale lui Catargi, care lucrau pe față ca să facă să pătrundă în adunare partizanii săi. Catargi refuză, susținând că el e ministru de interne și chestiunea prefecților e de resortul ministerului de interne. Panu și Sturza susțin că ministrul de interne trebuie să se supună instituției caimacamiei, care este superioară miniștrilor. Catargi cere Porții să intervină. Marele vizir trimite pe Afif-bey, cu răspunsul la plângerea lui Catargi. In ședință, ceilalți doi caimacami cer lui Afif-bey să le dea comunicarea în scris, pentru a delibera, la care Catargi strigă în plină ședință că nu e cazul unei deliberări, de moment ce *se găseau în fața unui ordin!!!* "Iată în ce mod anumiți boieri înțelegeau să apere autonomia abia câștigată, după atâtea chinuitoare sforțări!" (Xenopol, op. cit., IV, pp. 280-281).

Dar majoritatea caimacamiei ia o altă măsură care avea să ridice iritarea turcilor, la culme; ea destituie din postul de agent al Moldovei pe lângă Poartă, pe grecul Fotiade, agent de pe timpul lui Vogoride. Ea motiva decizia ei pe articolul 9 al Convenției, care prevedea că agenții pe lângă Poartă să fie de naționalitate română.

Marele vizir adună pe ambasadori și aceștia sprijină Turcia, trimițând o admonestație caimacamiei de la Iași. Insuși contele Walewski este indus în eroare și trimite o telegramă lui Victor Place, desaprobând această măsură. Dar membrii caimacamiei, membri ai partidei naționale, aveau arme teribile contra Porții. Era vorba de niște depeșe trimise de vizir lui Afi-bey, pe care acesta din urmă, din imprudență, le remisese caimacamilor. Prin aceste depeșe, vizirul viola în mod flagrant articolul Convenției care garanta autonomia Principatelor: Vizirul se amesteca în treburile interne ale Principatelor. In una din ele, fără a respecta principiile elementare de politeță, poruncea agentului *să spună* caimacamiei "să nu se amestece în chestiunea mânăstirilor grecești, până când Poarta va tranșa această chestiune prin firman imperial". In altă depeșă, marele vizir ordona caimacamiei să revoace legea presei. Aceste probe de amestec al turcilor în chestiunile interne, conform Convenției, au făcut ca hotărîrea ambasadorilor de la Constantinopol, sa se schimbe în mod radical.

Cei doi caimacami din Moldova, membri ai partidei naționale, erau nu numai inteligenți, ci si patrioți. "Fără Anastase Panu și Vasile Sturza, nu s'ar fi putut alege acelaș domnitor în amândouă țările și cine știe dacă visul de unire s'ar mai fi realizat vreodată" (Xenopol, op. cit., IV, p. 264).

Alegerile nu au dat rezultate favorabile partidei naționale. Din 64 de deputați, partida națională avea 30, iar adversarii lor 34. Cei 34 de deputați care nu erau membri ai partidei naționale, aveau doi candidați: 21 din ei susțineau candidatura fostului domnitor Mihail Sturza, iar 13 pe a fiului acestuia, pe Grigore Sturza.

Partida națională nu avea un candidat special; părerile erau foarte împărțite. Unii voiau pe Costachi Negri, alții pe Lascar Catargi, Rosetti, Vasile Alecsandri, poetul, etc. Pericolul pentru partida națională era ca cei 34 de deputați adverși să-și unească voturile, dar acest pericol nu părea prea mare, neînțelegerile dintre tată și fiu, erau prea adânci, pentru a face posibilă această eventualitate. Dacă daca partida națională rămânea împărțită, pericolul era mare de tot, mărind șansele lui Mihail Sturza, căci dacă în primul tur de scrutin se cerea majoritate absolută, la al doilea era suficientă o majoritate relativă. Disensiunile din partida națională erau din nefericire grave, și aceasta din cauza chestiunii rurale. Costache Negri era în favoarea țăranilor, pe când Lascar Catargi era în aceia a proprietarilor. Precum se vede, *pasoptiștii* nu erau așa

"generoşi", cum ne-au fost descrişi. Şi această lipsa de generozitate se va vedea şi mai clar, mai târziu, în timpul domniei lui Vodă Cuza. Şi neînţelegerile au durat până în ajunul alegerilor. Şi cu cât ziua alegerilor se apropia, cu atât neliniştea creştea. In seara de 3 Ianuarie, deputaţii partidei naţionale, s'au adunat în casa lui Constantin Rolla. Cum această adunare istorică am găsit-o în mai multe isvoare, printre altele Xenopol, găsind-o mai amplă pe cea relatată în carte dlui Pamfil Şeicaru "Unirea naţională", o vom reproduce pe aceasta. "Discuţiile au fost furtunoase. Nici partizanii ţăranilor, nici ai proprietarilor, nu cedau. Mihail Cogalniceanu a încercat să obţină o soluţie tranzacţională, designând o persoană care să nu reprezinte prea răspicat o atitudine în problema agrară; sforţările lui au fost însă zadarnice. Furios, Cogălniceanu a părăsit reuniunea, care a determinat şi pe alţii să plece. In acel moment s'a produs un gest patetic: deputatul Nicolae Pisoski s'a aşezat în faţa uşii, a scos un pistol şi-a declarat, cu o hotărîre în glas care nu îngăduia nici o îndoială, că se va sinucide dacă deputaţii unionişti pleacă fără să fi designat candidatul pentru tron. Cel care rostea această ameninţare, mărturisire a unei fanatice credinţe, în necesitatea imperioasă a Unirii, era un om de 47 de ani. A urmat un moment de intensă emoţie, determinând o unanimă reculegere, fiecare dându-şi seama că vrajba dintre ei zădărnicea Unirea. Am citit pe vremuri povestirea unui martor ocular al acestei scene de romantic dramatism. Pisoski se aşezase pe un jâlt în faţa sobei; pe faţa lui era zugrăvită o nesfârşită tristeţă; privea flacările jucăuşe care mistuiau lemnele din sobă, în mâna dreaptă ţinea pistolul, părând că-şi aşteaptă sentinţa. In salon domnea o tăcere grea. Nimeni nu avea curajul să rupă tăcerea. De odată, Pisoski rosti numele lui Alexandru Cuza. *Acesta era cunoscut ca un spirit liberal, de o impecabilă corectitudine şi un patriot fără prihană. Colonel demisionar din armată, fusese sub Vogoride prefect de Covurlui, dar refuzând să execute ordinele de falsificarea listelor electorale şi să persecute pe unionişti, el părăsise postul. Demisiile lui din armată şi din postul de prefect, stârniseră o mare vâlvă.*

Numele lui Alexandru Cuza, ca şi când Pisoski ar fi fost îndemnat de destinul naţiei să-l rostească, fu acceptat în unanimitate. S'a semnat imediat un proces verbal de cei 30 de deputaţi unionişti, plus doi partizani ai lui Grigore Sturza. Ceilalţi partizani ai lui Grigore Sturza şi-au dat seama că partida lor era pierdută şi s'au raliat unionişti-

lor. In fața blocului unionist — 43 de deputați din 64 —, deputații care susțineau candidatura fostului domnitor Mihail Sturza, au socotit că nu era cuminte să se așeze deacurmezișul majorității, putând fi considerați de viitorul domn ca vrăjmașii lui și s'au raliat majorității. Alexandru Cuza a fost ales în unanimitate" (Pamfil Șeicaru, "Unirea națională", Edit "Carpații", pp. 194-195).

Iată cum a fost nevoie de pateticul gest al unui om — Nicolae Pisoski —, care să zguduie "generozitatea" *pașoptiștilor* și să se poată alege un om excepțional, colonelul Cuza. Căci Alexandru Ion Cuza, a fost pentru obidita noastră istorie, un om providențial.

Partida națională din Muntenia, amânase alegerile, pentru a vedea cine este ales în Moldova, pentru a alege aceiași persoană. Intr'adevăr, Convenția de la Paris, omisese un lucru important, capital chiar: nu hotărîse că Principatele nu pot alege ca domnitor, aceiași persoană. Această omisiune a fost poate, aceiași Providență, care ne-a ocrotit.

Când partida națională din Muntenia a auzit de alegerea colonelului Cuza, a trimis o delegație la Iași, pentru a aduce felicitări Adunării, pentru fericita alegere. Totuși, nici la București nu se prezentau lucrurile în roz. Adunarea din Muntenia avea o majoritate favorabilă alegerii ca domnitor a lui Gheorghe Bibescu. Pentru a obține alegerea lui Cuza, partida națională a recurs la ajutorul mulțimii. Vom întrebuința cuvântul "mulțime", și nu "mase", cuvânt întrebuințat până la nesaț de Istoria Roller, câteodată de zece ori pe o pagină și cuvântul "mase", expresia "revolta maselor", de exemplu, chiar când e vorba de încăierarea a 10 țărani cu vechilul unei moșii din Moldova sau Muntenia. In ziua de 23 Ianuarie, cu ocazia verificării puterilor, în jurul palatului Adunării se adună o mare mulțime de bucureșteni și de țărani din satele apropiate. A doua zi, când urma să aibă loc alegerea, guvernul înconjoară palatul cu un cordon militar, soldații având ordin să tragă, dacă mulțimea va încerca să pătrundă în sala Adunarii. Dar șefii partidei naționale se înțeleseseră cu comandantul acestui cordon militar, colonelul Vlădoianu, ca ordinul să nu fie executat. Și în sala Adunării a pătruns un mare număr de cetățeni, printre care și mulți măcelari, care își ascuțeau cuțitele în mod semnificativ.

Deputații, înspăimântati — e vorba de adversarii partidei naționale —, nu au îndrăznit să-i înfrunte pe măcelari, și au votat tot pe Cuza. Deci Alexandru Ion Cuza, a fost

ales în unanimitate ca domnitor și în Muntenia. Marele pas spre unirea completă, se făcuse.

Austria s'a prefăcut că vrea să pătrundă cu armatele în Principate, dar războiul din Italia nu i-a dat răgazul necesar. Napoleon, marele nostru sprijinitor, mulțumit de felul cum în mod ingenios Românii au putut să-și rezolve singuri chestiunile, ne-a dat sprijinul necesar și rând pe rând, puterile au acceptat ca domnitorul Cuza să domnească în cele două Principate, dar numai *atât timp cât va trăi el*. Rămânea ca noul domnitor Alexandru Ion Cuza să arate tactul necesar, înțelepciune necesară, pentru a îndepărta și ultimile obstacole. Și domnitorul Cuza a dovedit mai multă înțelepciune decât cea necesară, deși a avut de luptat, mai mult decât cu Turcii și Austriacii, cu "generoșii" *pațoptiști*.

In Istoria Roller găsim o notație interesantă. La pag. 301, vol. IV, din citata operă, Roller spune că "lucrarile Adunarii elective moldovene, au început la 28 Decembrie 1858, sub președenția celui mai în vârstă dintre deputați, Petrache Roset Bălănescu, *deoarece mitropolitul Sofronie, președintele de drept al Adunării, a refuzat să presteze această funcție, într'un moment atât de important în viața poporului român*". Deci mitropolitul Sofronie era contra Unirii și, din redactarea Roller, se lasă să se înțeleagă că era cel puțin omul Austriacilor. Ori din documentul publicat de Ștefan Georgescu-Olenin, reiese că atitudinea antiromânească a zisului mitropolit, se datora legaturilor lui cu Popov, omul comisarului rus Basily, și acesta, fără nici o îndoială, nu acționa din inițiativă proprie. Se pare dar că Istoria Roller nu a cunoscut documentul publicat de Ștefan Georgescu-Olenin, căci dacă l-ar fi cunoscut, nu ar fi pomenit de comportarea condamnabilă a mitropolitului, în spatele căruia sa găsea mâna Rusiei, care, ca Stat învins, nu-și putea permite să acționeze pe față.

La pagina 311, IV, Roller, op. cit. citim: "Istoriografia burgheză, n'a tratat științific problema îndoitei alegeri. Ea a estompat rolul maselor în favoarea anumitor personalități, iar desfășurarea evenimentelor, a fost prezentată deseori tendențios. N. Iorga atribuia fără temei sentimente patriotice conservatorilor moldoveni, care îl votaseră pe Alexandru Ion Cuza, fără a remarca presiunea maselor, exercitată și la Iași, nu numai la București". Că a existat o presiune la București, nu a contestat-o nimeni, nici Xenopol și nici alți istorici. Dar la Iași, de unde scoate Roller, presiunea "maselor"? Nu există nici un isvor istoric care să ateste aceasta presiune în Moldova și în sprijinul

acestei goale afirmații, nu aduce nici cea mai insignifiantă probă. E adevărat că în cazul de față, nici nu-și dă osteneala să inventeze.

Dar vorbind mereu de “mase”, Roller vrea să spună că acestea, dacă nu erau direct comuniste, “proletare”, erau precursoarele “maselor” care la 23 August i-a adus pe comuniști la putere și nu furgoanele rusești și imbecilitatea anglo-saxonă. Aceasta pentru a nu vorbi de cea valahă, care le-a deschis frontierele hoardelor roșii, fără a avea nici măcar scuza că au obținut o cât de mică hârtiuță, semnată de un sergent american sau englez.

Ori aceste “mase”, după însăși Istoria Roller, erau formate din măcelari, deci patroni, și din calfe de cismari, viitori patroni. Deci burghezi și nu proletari marxisto-leniniști. De ce doreau acești burghezi deja — măcelarii — sau viitori burghezi — calfele de cismari —, Unirea Principatelor? Pentru motive pentru care, probabil, cei mai mulți dintre ei nu le înțelegeau. Dar e nu probabil, ci sigur, că în ei vorba instinctul sănătos al Nației.

* * *

Am văzut ce spun istoricii români și ce gândeau diplomații francezi, deci și Napoleon al III-lea, de viclenia rusească, în ceiace privește Unirea Principatelor române. Și am arătat cum Istoria Roller vrea să ne facă să credem în ajutorul dat de Rusia care, după ei, a fost singurul eficient și, mai ales sincer și de durată. Am arătat cum Roller voiește să arunce o umbră, dacă nu o pată neagră asupra ajutorului dat de Franța și Napoleon al III-lea. Noi am demonstrat că ajutorul rusesc era fățarnic, scopul fiind limitarea pierderilor, oprirea hemoragiei și băgarea zâzaniei între inamicii ei în războiul Crimeei. Și am văzut la fel, cum au reușit, peste orice așteptări. Din întrebările puse de prințul consort Albert lui Napoleon în întâlnirea de la Osborne, reiese clar adevărul tezei susținute de A. D. Xenopol: prin apropierea de Rusia, Franța și-a atras dușmănia Angliei. Această apropiere lovea în două puncte ale intereselor engleze: primul era ruperea echilibrului european, al doilea erau interesele engleze în India pe care apropierea metodică a Rusiei, le amenințau. Schimbarea de atitudine deci a Angliai în problema Unirii Principatelor era de importanță secundară; Principatele române erau un simplu pion pe tabla de șah și încă, un pion într'o poziție care nu amenința și care nu putea constitui o amenințare. Marele păcălit în acest joc slavo-mongolic al

lui Alexandru al II-lea a fost, din nefericire, Napoleon al III-lea. Apropiindu-se în mod viclean de Franța, Rusia a ieșit marea câștigătoare. In primul rând a obținut de 'a Napoleon angajamentul de a nu ridica în Congres proble ma poloneză. In schimbul acestui angajament — respectat de împăratul francez —, rușii au venit cu o promisiune verbală că vor efectua reforme în Polonia și ca Biserica catolică nu va mai fi persecutată.

Acuma să vedem ce spun Rușii înșiși. "Din 1856, obiectivul esențial al diplomației rusești *era de a face să fie revizuit Tratatul de la Paris*. Cum situația internă a țării nu-i permitea să întreprindă un nou razboiu european, nu avea altă soluție decât de a recurge la calea diplomatică" (Mil. op. cit., III, p. 941). Ii convenea Unirea Principatelor? Indiscutabil că nu-i convevenea și deaceia, cum spune Milioukov, făcea totul ca Tratatul de la Paris să fie revizuit. Nu avea însă altă soluție, decât aceia de a se preface că-l sprijină pe Napoleon. Sprijinindu-l, obținea ruperea prieteniei franco-engleze, deci a coaliției antiruse. Spera desigur Rusia că votul Moldovenilor în divanurile *ad-hoc* va fi advers Unirii, și neputând să-l susțină fățis, o făcea pe ascuns. S'a văzut aceasta din scrisoarea comisarului Basily, adresată mitropolitului Sofronie.

E indiscutabil că rezultatul alegerilor din Moldova nu putea să-i convină, dar spera că nu va fi o piedică prea mare în revenirea la situația dinaintea războiului Crimeei. La 25 Septembrie 1857, Alexandru al II-lea și Napoleon al III-lea, se întâlnesc la Stuttgart. "Ei își promit un ajutor reciproc. Prietenia lui Alexandru servește politica italiană a lui Napoleon; Rusia este o menințare pentru Austria, pe care o obliga să țină trupe pe frontiera ei orientală, în momentele cele mai critice ale campaniei din Italia. De partea sa, *Napoleon îi promite Rusiei s'o ajute în Balcani, unde ea este gata, după Gorceakov, să realizeze ideia națională, atât de scumpă francezilor*"!!! (Mil. op. cit., p. 942). Alexandru voia să profite, și a profitat. Ce era ideia națională, atât de scumpă francezilor? Libertate pentru toate națiunile. Alexandru l-a convins că și lui îi e scumpă această ideie și i-a obținut sprijinul, pentru a o realiza în Balcani! Dintr'o lovitură, țarul rus ucidea doi iepuri: desmembrarea imperiului otoman și obținerea independenței — față de Turcia, bineînțeles — a Serbiei și Bulgariei. Ori Serbia și Burgaria erau două State slave. Mișcarea slavofilă se născuse cu secole înainte, dar apogeul l-a atins în timpul lui Alexandru al II-lea, și anume, în 1877. Alexandru, ca și slavofilii, era convins că aceste

State slave, odată obţinută independenţa faţă de Turci, vor cere Unirea cu Matuska Rossiia. Ce vor face cele două Principate, chiar unite, în această masă slavă? Problema înghiţirii lor era oricum, uşurată.

Deci la Stuttgart, Alexandru pusese problema independentei celor două State slave, Bulgaria şi Serbia, bazat pe principiul naţionalităţilor, atât de scump lui Napoleon. Dar acest principiu nu era valabil în cazul Poloniei. Miopia lui Napoleon a fost de necrezut, şi ea l-a dus la desastru.

In Congresul de la Paris, Napoleon obţinuse o promisiune verbală că se vor efectua reforme liberale în Polonia şi Biserica catolică nu va mai fi persecutată. Şi-a ţinut Rusia promisiunile? "Incurajat de apropierea liberalilor de slavofili, guvernul adoptă pentru provinciile periferice o politică reacţionară. El decide să aplice în Polonia sistemul de rusificare pe care Nicolae Miliutin şi Ghiorghi Samarin (miniştri ai lui Alexandru), îl recomandau şi-l practicau în mod efectiv în provinciile occidentale, la Nord Vest, în Lituania şi în Rusia Albă, la Sud Vest în Ukraina unde, după terminarea insurecţiei poloneze, autorităţile angajaseră lupta contra "polonismului" şi catolicismului, luând apărarea elementelor nepoloneze şi necatolice" (Mil. op. cit., III, p. 913). Deci sprijinit de slavofili, ţarul rus practica rusificarea, printre altele, şi a Ukrainei. Miliukov nu numeşte Basarabia — am văzut cum numele acesta e ocolit în toata Istoria Miliukov cu îndărătnicie —, dar logica spune că aceiaşi rusificare se practica şi în Basarabia.

La moartea lui Miliutin, îi urmează în post, Cerkaski. "Formula sa ajunge să facă relaţiile dintre ruşi şi polonezi, şi mai încordate, mai ales în perioada următoare, între 1870 şi 1880. In Ukraina, unde funcţionează din 1864 sistemul de rusificare deja experimentat în provinciile din Nord Vest, guvernul încearcă să împiedice întrebuinţarea limbii locale, limba mic-rusească (ukraineană). Naţionaliştii ukrainieni nu sunt încă "separatişti", cu toate că Katkov (slavofil) îi acuză deja şi duce campanie contra lor pe acest teren. Dar necesitatea de a emigra pentru a se sustrage vexaţiilor guvernului şi activitatea pe care emigraţii o vor desfăşura în Galiţia, va contribui puternic să desvolte ideia separatistă în Ukraina, începând din 1875. In provinciile baltice şi în Finlanda, politica de rusificare este inaugurată în 1864" (Mil. op. cit., IV, p. 914).

In 1863 isbucneşte o nouă revoltă în Polonia. Trei State, Franţa, Anglia şi Austria, se arată ostile Rusiei. Austria găseste momentul potrivit de a rupe înţelegerea franco-rusă. Anglia şi ea, caută să ajute la producerea rupturii

dintre Franța și Rusia. Austria permite formarea unei organizații de ajutor a insurgenților — cum vom vedea, la aceasta a contribuit și Cuza Voda — iar Napoleon îi cere lui Alexandru să restabilească regatul Poloniei, având ca rege pe marele duce Constantin. Alexandru refuza fără menajamente, timpurile grele trecuseră și nu mai avea nevoie de francezi.

Rușii găsesc un sprijin în Prusia care îi dă ajutor contra insurgenților și-i primite chiar ca va trimite trupele sale pe Vistula. La 8 Februarie 1863 se semnează o convenție ruso-prusiană. Printre altele Prusienii permit rușilor să-i urmărească pe insurgenți pe teritoriul prusac. La 10 Aprilie Franța trimite o notă guvernului rus, la care se asociază Austria și Anglia. Cea mai mare parte din puterile europene și Sfântul Scaun, se asociază notei franceze. Napoleon se gândea la o expediție contra Rusiei, la care ar participa și celelalte puteri. In fața acestei noi coaliții, Rusia se sperie și printr'o notă, la 26 Aprilie, invită Franța, Austria și Anglia să-i indice mijloacele pe care le cred susceptibile de a pacifica Polonia. Intr'o notă din 17 lunie, cele trei puteri, îi recomanda 6 puncte.

Franța cere Angliei și Austriei, la 20 Iunie, să se angajeze că vor face Rusiei războiu, dacă nu accepta cele 6 puncte ale propunerii. Dar amândouă aceste puteri, refuză. Austria nu avea interes să sprijine până la acest punct pe polonezi, căci își avea și ea polonezii ei, iar Anglia considera desigur, ca totdeauna, că cei ce trebuiau să moară pentru ea, nu era destul de mulți. Sfătuiți de Bismarck, care își dă seama de slăbiciunea adversarilor, la 7 Septembrie comunică celor trei puteri că Rusia consideră terminată corespondenta relativă la insurecția poloneză. Franța, rămasă singură, trebuie să se închine și revolta poloneză e înăbușită.

Și însfârșit, punctul final. Inăbușită revoluția poloneză, Rusia socotește că o sosit momentul să pună punctul pe i. La 20 August 1866, într'o circulară declara că "Rusia, ca urmare a transformării fundamentale a situației politice europene, refuză să mai țină seama de restricțiile impuse prin Tratatul de la Paris". "Augustul nostru stăpân, scrie ministrul de externe Gorceakov, nu are intenția să insiste asupra angajamentelor generale ale tratatelor, care nu aveau valoare decât grație acordului existent între marile puteri de a le face respectate și care, astăzi, au primit, prin lipsa acestei voințe colective, atingeri prea frecvente și prea grave, pentru a nu fi invalidate" (Mil. op. cit., III, p. 946).

Deci obiectivul esenţial al diplomaţiei ruse de a face să se revizuiască Tratatul de la Paris, la atingerea căruia s'a lucrat încă din 1856, a fost atins în 1866. Marele păcălit a fost Napoleon al III-lea. Isvoarele utilizate de noi aici, sunt ruseşti. Ce mai poate rămâne din afirmaţiile Istoriei Roller, care insista că sprijinul dat de Rusia pentru Unirea Principatelor a fost cel mai intens, cel mai puternic şi constant, sau afirmaţia lui N. Iorga că "*Rusia ştiuse a se arăta, incontestabil, pe cât de inteleaptă în fond, pe atât de generoasă în formă*"? (N. Iorga, "Istoria Românilor", IX, p. 266).

* * *

Inceputurile domniei lui Voda Cuza au fost grele, din cauza Convenţiei de la Paris: două guverne, două camere, două capitale, etc. In această situaţie, domnitorul avea nevoie de mult tact, de multă rabdare, de multă întelepciune. Şi le-a avut pe toate, din plin. Cuza face o vizită sultanului, în Septembrie 1860, unde este bine primit şi graţie aceluiaşi tact de care am vorbit mai înainte, a obţinut aprobarea unirii complete, la 4 Decembrie 1861. La 11 Decembrie 1861. Cuza dă o proclamaţie către Românii din ambele Principate, aducându-le faptul la cunoştintă: "Unirea este îndeplinită, naţionalitatea română este întemeiată... In zilele de 5 şi 24 Ianuarie aţi depus toată a voastră incredere în alesul naţiunii, aţi întrunit speranţele voastre într'un singur domn; alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie". Se formează un singur guvern sub preşedenţia lui Barbu Catargi, cu o singură capitală: Bucureşti. Parlamentul, la fel, unul singur, îşi deschide şedinţele în ziua de 24 Ianuarie 1862. Pe actele interne începe să se scrie România în loc de Principatele Unite. Unirea era completă. In trei ani s'a făcut un salt extraordinar, şi aceasta graţie unui singur om: Alexandru Ioan Cuza.

Ceiace părea mai greu. adică inimiciţia străină, Vodă Cuza a rezolvat-o, cum s'a văzut, cu uşurinţă. Mai greu avea să fie cu inimiciţiile interne. E ştiut că revoluţia de la 1848 s'a făcut graţie eforturilor depuse de către partida naţională iar Unirea de la 1859, s'a obţinut graţie aceleiaşi partide. S'a văzut că lucrurile n'au mers chiar fără poticneli, dar au mers. S'a vorbit deci şi s'a scris, s'a creiat chiar o Istorie a partidei naţionale, "generoase", dăruită binelui public. Această partidă naţională, cu ideile liberale ale Apusului, a avut de luptat cu clasa boierească. Dar până la urmă s'a realizat marele act: Unirea Principatelor.

După instalarea lui Cuza, s'au creiat la noi două partide: liberal, care era vechea partidă națională, deci burghezia, și conservator, partidul clasei boierești. Indiscutabil, existau și boieri în partidul liberal și burghezi în cel conservator. S'a văzut dealtfel că și în timpul revoluției de la 1848 ca și în evenimentele ce au dus la Unire, au existat și boieri în rândurile partidei naționale. Pentru a-și ajunge scopurile, partida națională — burghezia —, în lupta ei cu boierii, avea nevoie de țărănime. Și deaceia, atât în Moldova, cât și în Muntenia — în Muntenia cu mai multă virulență —, partida națională a pus în programul ei, înbunătățirea soartei țăranilor. Odată obținută Unirea, era normal ca acest punct din program — înbunătățirea soartei țăranilor —, să devină un punct principal. Vodă Cuza era un iubitor al țăranilor și a voit să pășească la îndeplinirea acestui punct. Era natural, deși nelegitim, să întâmpine opoziția partidului conservator, al boierilor proprietari de pământ. Și tot normal, de aceasta data și legitim, era ca Vodă Cuza să găsească un sprijin în partidul liberal, fiu al partidei naționale. Și, contrar tuturor așteptărilor, Voda Cuza a întâmpinat aceiași îndârjită opoziție și din partea liberalilor. Noul domnitor ar fi trebuit să găsească un sprijin total din partea liberalilor — partida națională —, al cărei membru fusese și el.

Care a fost cauza, anormală, a opoziției liberalilor? Liberalii erau burghezi și pe ei nu-i interesa țărănimea. Dar această explicație nu ar fi suficientă. Puteau să facă legi pentru propășirea burgheziei, pentru înbogățirea ei, să facă întreprinderi comerciale, industriale, bănci, etc., și să dea și ceva țărănimii, mai ales că nu dădeau din averea lor, ci din aceia a boierilor. Explicația e de ordin psichologic: burghezia — partidul liberal — era ahtiată de putere. Dorința de putere, de veșnică putere, era maladivă la liberali și, în special, la familia Brătienilor, care a devenit sufletul acestui partid. Majoritatea membrilor partidului liberal erau săraci, dornici de înbogățire. Și nu puteau să se înbogățească, deci să trăiască bine, decât atunci când partidul era la putere. Opoziția ducea la destrămări, la dezertări, iar dacă era mai lungă, la desagregarea partidului. Și aceasta, partidul liberal, căuta s'o evite cu orice preț. C. C. Giurescu, în cartea pe care am citat-o în mai multe randuri, la p. 564, spune că liberalii au intrat în *monstruoasa coaliție supărați că sunt ținuți departe de putere*. Această ideie vom găsi-o repetată de multe ori și în Istoria lui Roller și nu vom cita aceste pasagii, din lipsă de spațiu. Cititorii noștri vor putea poa-

te rămâne surprinşi, găsind în sprijinul tezei noastre o afirmaţie comunistă. Dar adevărul, când e adevăr, rămâne adevăr, indiferent de cine l-ar formula, inclusiv comuniştii. Dar nu numai comuniştii au spus acest lucru, ci şi altii. In "Histoire de la Roumanie contemporaine, depuis l'avenement des princes indigenes jusqu'à nos jour", Paris, 1900, de Frédéric Damé, găsim preţioase indicaţii în acest sens. Frédéric Damé a fost un francez care a trăit în România şi care nu poate fi bănuit de părtinire. Ori Damé, în această carte, ne arată lucruri vrednice de plâns şi nu de râs. Astfel, Ion Brătianu l-a hărţuit şi pe regele Carol, şi nu numai l-a hărţuit, dar l-a şi santajat, pentru a veni la putere. Damé ne spune în cartea sa că Ion Brătianu îi spunea lui Carol I, *Majestatea Sa* când era la putere, şi *Neamţul*, când era în opoziţie.

Dar o şi mai preţioasă mărturie o găsim în exil, şi încă recent: un român exilat, om politic, fiu al unui efemer ministru liberal, dl Mihai Fotin Enescu, scrie într'o foaie a exilului românesc, foaie numită "Vatra" (Oct.-Dec. 1978), următoarele: "Partidul liberal, mai mult decât oricare partid, era deprins cu puterea, şi nu cu opoziţia... Intr'o lungă opoziţie, spre sfârşitul secolului trecut, partidul liberal fusese slăbit de felurite dizidenţe care îi ameninţau existenţa... Pentru a nu se distruge partidul, cu mare greutate, Mitiţă Sturza refăcuse unitatea partidului liberal şi cu "politica da săru mâna", l-a readus la guvern... I. G. Duca, ales şef al partidului liberal după moartea lui Vintilă Brătianu, era constrâns la o politică de "săru mâna" faţă de un aventuriei (Carol II)... Motivul? La rândul său Duca se temea de o opoziţie prelungită, care *ar fi ameninţat existenţa partidului liberal*". Repetăm, rândurile de mai sus nu sunt scrise de un inamic al partidului liberal, ci de fiul unui fost ministru liberal, Fotin Enescu. E drept că acest Fotin Enescu a fost un efemer ministru în unul sau două guvernări de tranziţie în care "şeful", pentru a le satisface ambiţiile, punea ca miniştri oameni de umplutură. Dar fiul, Mihai Fotin Enescu e încântat şi cu aceste efemere treceri ale tatălui sau prin guvernele liberale, şi articolul la care ne-am referit nu e unul de critică a partidului liberal ci, din contra, un entusiast panegiric.

Deci partidul liberal nu era obişnuit cu opoziţia: nu-i pria. Şi aceasta din teama de a nu se destrama partidul. Deci adevărul formulat de comunişti, Giurescu şi Roller, repetat de un francez, Frédéric Damé, este întărit solemn de un exilat — deci un anticomunist feroce —, şi, în plus,

păstrează o puternică afecțiune partidului liberal, scriind, cum am spus, recent, un articol de caldă apărare a partidului în care tatăl lui a fost efemer ministru și încă, de umplutură.

Domnitorul Cuza, iubea deci pe țărani, voia să le înbunătățească soarta, dar pentru a obține acest lucru, întâmpina opoziția înverșunată a celor două partide existente: liberal și conservator. Democrația își începea rău cariera în Țara noastra și, din nefericire, rău a dus-o până la capăt. A fost ceiace s'a denumit: democrația balcanică. Legea electorală impusă de Convenția de la Paris — vot cenzitar —, dădea avantagii conservatorilor. Dar liberalii, cărora nu le pria opoziția, voiau să-i răstoarme. Adunarea își pierdea timpul în discuții sterile și nu se făcea nimic. Cuza dădea atunci guvernul liberalilor, dar îl răsturnau conservatorii. Cuza a încercat un guvern de coaliție, dar nici acesta nu a dat rezultate. Se schimbau guvernele ca în timpul lui Papură Vodă.

Repetăm, deși nelegitimă, dorința conservatorilor de a-și păstra pământurile și de a face deci o lege agrară conform intereselor lor, era explicabilă. Tot așa de explicabilă era și opoziția liberalilor contra proiectului de lege conservator. Dar curiozitatea nu constă în această legitimă opoziției liberală ci în cauzele opoziției. Căci ei nu se opuneau pentrucă proiectul de lege conservator nu era bun — și nu era —, ci pentrucă... ei se găseau în opoziție și nu la guvern.

Discuțiile în jurul acestui proiect de lege agrară, proiect favorabil conservatorilor, au fost furtunoase. Dar conservatorii aveau majoritatea în parlament și liberalii, dându-și seama că vor pierde partida, au hotărît să facă o manifestatie de stradă. Manifestația a fost interzisă și primul ministru, Barbu Catargiu a fost asasinat și nu s'a descoperit niciodată cine a fost asasinul.

Și după moartea lui Barbu Catargiu, conservatorii reușesc să facă să fie votată o lege agrară favorabilă lor, dar domnitorul îi refuză promulgarea. La 12 Octombrie 1863, domnitorul socotește că a sosit momentul să treaca la acțiune și încredințează puterea lui Mihail Cogălniceanu, omul cu care pregătise toate legiuirile necesare Țării. Aceasta însemna că domnitorul s'a hotărît să treacă peste roșii (liberali) și peste albi (conservatori), pentru a-și pune în aplicare planurile de reforme. Și atunci s'a produs ceiace a înmărmurit toată lumea: roșii s'au aruncat în brațele albilor și au dat naștere la ceiace s'a numit *monstruoasa coaliție*. Cogălniceanu a depus pe biuroul Ca-

merei o serie de proiecte de legi, binefăcătoarea lege a secularizarii averilor mânăstireşti, codul civil, legea instrucţiei publice, legea rurală, etc. Secularizarea averilor mânăstireşti s'a obţinut printr'un decret. Mânăstirile greceşti erau proprietare ale pământurilor noastre în proporţia de necrezut de mai mult de 25 %. Au încercat şi alţii să facă această secularizare, printre alţii domnitorul Bibescu, dar s'au isbit totdeauna de opoziţia *Rusiei*. C. Giurescu, cum era de aşteptat, în loc de *Rusia*, întrebuinţează expresia *guvernul ţarist*. Cuza a găsit momentul în care Rusia era ocupată, cum am văzut, cu revoluţia poloneză, şi a făcut acest binefăcător act.

Acest act îndrăzneţ ar fi trebuit să producă recunoştinţa tuturor, şi a conservatorilor şi, în special, a liberalilor, a "generoşilor", a "patrioţilor" care pretindeau că luptă doar pentru binele Ţării, etc. Dar s'a produs exact contrariul. Acest act măreţ a produs strângerea rândurilor liberalo-conservatoare, mărirea urii contra domnitorului. Ura conservatorilor ar găsi o explicaţie: luarea averilor mânăstireşti i-ar fi putut face să se teamă că într'o zi, domnitorul, printr'un act similar — decret —, le-ar lua şi lor averile. Dar care ar putea fi, motivul urii liberalilor? Unul singur: opoziţia, cum prea bine ne lămureşte în articolul citat de noi, fiul ministrului liberal de umplutură, dl Mihail Fotin Enescu. Şi atunci, contra proiectelor de lege prezentate de Cogălniceanu, votau şi albii şi roşii. Binele Ţării? Aceasta o spuseseră roşii la 1848, dar eram în 1864. In ziua de 13 Aprilie, Camera îi dă un vot de blam şi Cogălniceanu e silit să-şi dea demisia, dar domnitorul nu i-o acceptă şi trimite Camera în vacanţă până la 2 Mai. La redeschidere, Cogălniceanu a citit mesajul domnesc, prin care se limitau adunările Camerei la legea electorală şi votarea creditelor până la 15 August, când urmau să se facă noi alegeri. Au urmat discuţii violente şi Cogălniceanu a scos decretul de disolvare al Adunării, pe care îl avea pregătit. Imediat un batalion de infanterie intră în sală şi evacuiază pe deputaţi.

* * *

Lovitura de Stat era dată şi democraţia balcanică era trimisă la plimbare. In aceiaşi zi domnitorul chema Ţara să se pronunţe asupra Statutului care avea să înlocuiască legiuirile de bază de până atunci, adică Convenţia de la Paris şi asupra legii electorale. Statutul desvolta Conven-

ţia de la Paris, dând iniţiativa legilor numai domnitorului, care le va pregăti cu un Consiliu de Stat. Creiază două corpuri legiuitoare, Camera aleasă şi Senatul numit de domnitor. S'a procedat la un plebiscit, care a dat următorul rezultat: 682.621 voturi pro şi 1307 voturi contra. Insfârşit, la 14 August 1864, Cuza promulgă legea rurală, pe care o contrasemna Mihail Cogălniceanu. Prin această lege se dădea în deplină proprietate clăcaşilor pământul pe care îl aveau până atunci numai în posesie, adică 6 hectare celor cu patru boi, trei hectare şi jumătate celor ce aveau doi şi două hectare şi jumătate celor ce nu avea nici unul. Timp de 30 de ani, cei împroprietăriţi nu puteau săşi înstraineze proprietatea câştigată în baza legii rurale. Sunt suprimate pentru totdeauna claca, dijma, transportul gratuit în favoarea proprietarului, transportul lemnelor de foc şi orice altă sarcină sau plată, fie în bani, fie în natură.

Apoi s'a tradus Codul civil francez care, cu puţine modificări, a fost introdus în România. Codul de comerţ francez, care era aplicat în Moldova din 1840, a fost extins şi în Muntenia; deasemeni s'a făcut un Cod penal.

Era normal ca prin legea rurală, Cuza să-şi atragă blestemele boierilor şi să-şi câştige pentru totdeauna recunoştinţa ţăranilor. Dar de ce să-şi atragă şi blestemele burgheziei, adică a partidului liberal? Cuza a întins mâna sa binefăcătoare deasupra ţăranului năpăstuit, dar din nefericire, ţărănimea, din punct de vedere politic, nu reprezenta nimic. Şi şi-au dat mâna boierii, indiscutabil loviţi, cu liberalii care nu suferiseră nimic. Mai mult, ridicarea ţărănimii, crearea de necesităţi acestei zotănite clase, ducea indirect la bună starea burgheziei. De ce s'a unit deci această burghezie cu boierimea? Setea de putere, numai setea de putere, ceiace dovedeşte că *generozitata paşoptiştilor* a fost o poveste de adormit copiii, poveste care din nefericire persistă şi astăzi în anumite cercuri pretinse culte.

In afară de legea rurală, o altă lege cu profunde urmări, care avea să fie piatra unghiulară la temelia edificiului României moderne, a fost legea instrucţiei publice. Invăţătura devenea gratuită şi obligatorie la şcolile primare, gratuită în celelalte şcoli. Ultimul ţăran putea să iasă din satul lui, să studieze la orice şcoală, să facă universitatea şi să ajunga în Stat, ceiace calităţile şi norocul îi permiteau. Şcolile s'au umplut repede, se dădeau burse celor meritoşi, cărţi celor săraci, şi o mulţime de instituţii de binefacere, plăteau burse în străinătate. Ţăranii au

fost recunoscători domnitorului Cuza mai târziu, căci în acele momente nu puteau să aprecieze binefacerile acestei legi, lege pe care în Europa, nici un alt Stat n'a adoptat-o până în 1900, după cum ne spune istoriograful francez Frédéric Damé, în opera citată de noi. Şi tot Frédéric Damé, ne spune că adversarii lui Cuza şi ai ţăranilor, au căutat pe căi întortochiate să lipsească de efect această lege. "Până în 1893, din nenorocire, obligativitatea învăţământului a rămas un cuvânt lipsit de conţinut".

Dar dacă până acuma domnia lui Cuza fusese grea, de aici înainte ea se transformă în infern. Pentru *monstruoasa coaliţie*, nici o armă, oricât de murdară ar fi fost, nu este lăsata neîntrebuinţată. Şi toate, bineînţeles, "pentru binele Ţării". O conspiraţie este pusă la cale şi, surprinzător, iniţiatorii sunt liberalii. Tot surprinzător este faptul că unii dintre conservatori se raliaseră în mod sincer domnitorului. Printre aceşti conservatori deveniţi cuzişti, se pot cita numele generalului Florescu şi al boierului Creţulescu. Cei mai înverşunaţi inamici sunt liberalii, care s'au pus pe lucru, pentru a-l face pe Cuza să piarda prietenia *noului sultan*, Napoleon al III-lea. In faţa lui Napoleon, *roşii* îl prezentau pe Cuza, nici mai mult, nici mai puţin, decât ca un agent al ruşilor. Ori, pe plan extern, Cuza fusese un înverşunat apărător al demnităţii Ţării. Faţă de Turci, în cele două vizite pe care le-a făcut la Constantinopol, Cuza a cerut şi obtinut un tratament demn, şi aceas ta nu pentru el, ci pentru obrazul Ţării. Cu Alexandru Ion Cuza, sărutul papucului a trecut în legendă. S'a sbătut să apere şi să ajute pe fraţii din Transilvania, dovedind prin aceasta că prezenţa lui în 1848 pe Câmpia Libertăţii, nu fusese o pierdere de timp. Cu reprezentantul exilatului ungur Kossuth, generalul Klapka, a încheiat o convenţie favorabilă fraţilor de peste munţi. Dar, din nefericire, era prea târziu!

Evident, această convenţie putea fi privită favorabil de Alexandru al II-lea, inamic înverşunat al lui Franz Josef, dar aceasta nu însemna că domnitorul Cuza o făcea pentru a face plăcere ţarului. In afară de faptul că această convenţie era aprobată de Napoleon al III-lea, care trimisese arme ce au fost depozitate în munţi, în apropierea graniţei transilvane, Alexandru Ion Cuza a fost totdeauna un feroce antirus. El îşi dădea seama de pericolul rusesc mai mult decât Brătienii şi urmasii lor. Dovada cea mai clară e că a ajutat pe polonezi în revoluţia lor din 1863. Teritoriul Principatelor a fost în acest timp un azil pentru conspiratorii polonezi. E drept că polonezii — făloşenia lui

Sobieski — au abuzat. Cu sprijinul turcilor, un grup de 258 de polonezi, sub comanda colonelului Milkovski, au intrat pe teritoriul român, înarmaţi, încercând să traverseze Moldova. Cuza a trimis o unitate românească pentru a-i opri. La Castangalia, polonezii au refuzat să se lase desarmaţi. A urmat o luptă în care Românii au fost respinşi, dar în lupta de la Rânzeşti, Milkovski a fost învins. Cuza Vodă a voit prin aceasta să apere demnitatea Ţării. Nimeni, nici chiar prietenii, nu puteau pătrunde pe teritoriul Ţării ca într'o ţară a nimănui. Dovada cea mai bună a fost că, nu numai că a tratat bine pe prizonieri, dar, odată desarmaţi, i-a lăsat să se ducă în ţara lor Polonia, şi să lupte pentru ea, deci *contra Rusiei*. Ori acest eveniment în care Cuza a voit numai să apere onoarea Ţării, a fost folosit cu mârsăvie de *monstruoasa coaliţie*, pe lângă Napoleon, pe care voia să-l convingă că domnitorul a desarmat pe polonezi pentruca era... agentul Rusiei.

Pentru a-l doborî mai repede, au pus la cale manifestaţii populare "de mase", cum le place astăzi celor de la Bucureşti, să le numească. Ocazia s'a prezentat în August, când domnitorul se găsea în străinătate, pentru aşi căuta sănătatea. Pretextul a fost crearea monopolului tutunului şi o ordonanţă municipală care reglementa vânzarea fructelor. La 3 August, bande au împânzit oraşul, iar în piaţă s'a tras un foc de pistol. Primăria a fost luată cu asalt. A intervenit armata şi rezultatul a fost un număr de morţi şi răniţi de ambele părţi. Domnitorul s'a întors repede în Ţară şi măsura luată a fost punerea în libertate a celor arestaţi, precum şi amnistierea tuturor celor care luaseră parte la această manifestare de "mase". Gestul cuminte al domnitorului a fost considerat drept slăbiciune.

Dar *monstruoasa coaliţie* nu obosea. Nu înceta un moment în lupta ei de săpare a popularităţii domnitorului, răspândind svonuri, căutându-i vini în toate actele sale. Un motiv de denigrare, îl constituia prezenţa în anturajul său a unui belgian, Liebrecht, care era aghiotant al domnitorului şi apoi director general al poştelor şi telegrafului, precum şi a francezu'ui Carol Davila, pus în fruntea serviciilor medicale. Aveau dreptate să se agite albii şi roşii? Nici de cum.

Arestaţi după isgonirea domnitorului, lui Liebrecht i se înscenează un proces pentru delapidare, şi este condamnat de Curtea de Apel din Bucureşti, dar Curtea de casaţie caseaza sentinţa, iar la o nouă judecată, Curtea de apel din Craiova îl achită pur şi simplu. Carol Davila? Dar care român cu o cât de redusă cultură, nu a auzit de gene-

ralul Carol Davila? După isgonirea lui Vodă Cuza, competința lui Carol Davila a fost folosită și de albi și de roșii, din fericire, spre binele Țării.

Dar după înăbușirea revoltei din 3 August, *monstruoasa coaliție* strânge și mai mult rândurile. Ion Brătianu este trimis în Franța, unde publică o broșură pe care istoriograful francez, Frédèric Damé, o numește *ignobila*. In ea Cuza era prezentat ca un om lipsit de autoritate, care *nu făcuse parte niciodată din armată*, și gradul de colonel îl căpătase grație favorurilor lui Vogoride, *al cărui partizan fusese!!!* Cuza era o personalitate mediocră, de o imensă vanitate!!! Legea electorală din 1864 era rea, iar legea rurală o *jonglerie!!!* Cuza făcuse — pretindea *ignobilul* Ion Brătianu — din România, o *locotenență a Curții din Petersburg!!!*

Nu se poate invoca buna credință, nu se poate susține că în focul luptelor politice Ion Brătianu se putuse înșela, deoarece exact în acelaș timp, la curtea din Petersburg, i se făcea propaganda contrarie: *Cuza era agentul francezilor!!!*

Dar pentru a reuși, *monstruoasa coaliție*, s'a gândit că nu poate face nimic fără sprijinul armatei. Și a atras în conspiratie pe următorii ofițeri: coloneii Haralamb, Crețulescu, Călinescu, Gheorghiu și Berindei, maiorul Leca și căpitanii Lipoianu, Handoca, Candiano Popescu, Mălinescu și Pilat, acesta din urmă fiind ginerele lui C. A. Rossetti. Ca și cu 78 de ani mai târziu, unii dintre acești ofițeri erau bolnavi de ambiție, dar alții au fost de bună credință, adică au fost mințiți. Astfel, acestor ofițeri de bună credință, “marii patrioți”, “generoșii de la *pașopt*”, le spuneau că poporul e cu ei, că poporul dorește acest lucru și că în ziua când va fi detronat Cuza, poporul va ieși în stradă pentru a-și manifesta entusiasmul. Cum la 11 Februarie, ziua isgonirii domnitorului, colonelul Haralamb nu a văzut nici măcar un cetățean manifestându-și bucuria, a întrebat pe C. A. Rossetti unde e poporul. Cum *mârșava* lovitură reușise, C. A. Rossetti nu s'a mai considerat obligat să-i mai dea vreo explicație bietului galonat păcălit.

Cu 78 de ani mai târziu, imbecilii galonați au fost copios serviți. Conspiratorii le-au dovedit că poporul era cu ei și că s'a bucurat: la intrarea tancurilor rusești în București, străzile erau pline. Toți ieșiseră cu flori în fața tancurilor rusești, unii mai entusiaști le și sărutau, dar observatorul străin — dacă ar fi fost de exemplu istoriograful francez Frédèric Damé — ar fi constatat că mulți din

componenții *maselor*, erau "bulgăroi cu ceafa groasă", "grecotei cu nas subțire", iar marea majoritate avea "nasul coroiat".

Lovitura s'a dat în noaptea de 11 Februarie 1866. In acea noapte erau de gardă vânătorii maiorului Leca, un protejat al domnitorului. In acest timp, Ion Brătianu se găsea în străinătate. Și în acea zi, a trimis următorul mesagiu: *totul e aranjat!!!* Exact ca 78 de ani mai târziu, când Vișoianu e dat un mesaj asemănător de la Cairo. Și unul și altul, mințeau. Deosebirea e că în 1866 *marșavilor* le-a ieșit bine lovitura, pe când în 1944 le-a ieșit rău: toți conspiratorii și-au terminat viața în ocnele comuniste.

La ora 4 dimineața, pe când domnitorul Cuza dormea, au năvălit în camera lui de culcare ofițerul de gardă Mălinescu, urmat de căpitanii Pilat și Costescu, precum și de câțiva civili. Cuza a înțeles situația și nu a opus nici o resistență. A semnat actul de abdicare, pe spatele unuia dintre conjurați. L-au condus apoi la o ușă a palatului ce dădea pe o stradă lăturalnică, l-au urcat într'o trăsură, care l-a condus în casa unui comerciant, Chiriță, prieten al lui C. A. Rossetti, apoi în casa unui oarecare Ciocârlan, care l-a păzit până seara. In aceiași seară, o trăsură cu perdelele lăsate, conduce spre frontieră pe Cuza Vodă, domnitorul țăranilor.

* * *

Cea mai rodnică, cea mai înțeleaptă domniei a României moderne, se termina cu cea mai rușinoasă isgonire. Toți conjurații au tras foloasele ignobilei lor acțiuni. In guvernul ce s'a format imediat, maiorul Leca era ministru de războiu. Alexandru I al Rusiei, odată ajuns împărat, a îndepartat de capitală pe toți conjurații care-i strangulaseră tatăl, pentru a urca el pe tron. A fost o măsură cuminte. Carol I nu a avut aceiași cumințenie de a-i ține departe pe conjurați. Nici nu putea. El a fost toată viața prizonierul lui Ion Brătianu, care-l adusese pe tron. In afară de marele păcat de a isgoni de pe tron pe domnitorul țăranilor, *monstruoasa coaliție* a comis unul capital: a introdus armata în luptele politice, păcat greu de consecințe. Primul mare păcat a fost comis în 1930 când câțiva galonați l-au adus pe tron pe paranoicul rege Carol al II-lea, iar cel mai grav, de incalculabile consecințe, a fost comis la 23 August 1944.

Dar în 1866 a existat o parte a armatei, o parte a ofi-

ţerimii, care a reacţionat. La câteva zile după sosirea lui Carol I în Ţară, 193 de ofiţeri au făcut un raport, prin care îi cereau lui Carol I îndepărtarea din armată a militarilor care participaseră la isgonirea lui Vodă Cuza. Iată textul lui:

Măria Ta,

"Oricât de dureroasă ar fi datoria pe care subsemnaţii ofiţeri îndrăznesc a o îndeplini faţă de Alteţa Voastră, oricâtă temere ar putea să simtă că fac această pornire hazardată, cu toate acestea ei nu ezită un singur minut a îndeplini această misiune, căci onoarea militară a vorbit şi orice altă consideraţie trebuie să dispară, în faţa acestei legi supreme.

Cu prilejul evenimentelor ce s'au produs la noi la 11 Februarie, mai mulţi ofiţeri au nesocotit onoarea militară şi datoriile lor cele mai sfinte.

Subsemnaţii, atât în numele propriu, cât şi în numele celor care lipsesc din Bucureşti, roagă cu stăruinţă pe A. V. de a binevoi să examineze prin Ea însăşi această gravă chestiune, care *cuprinde în ea tot viitorul armatei noastre* şi de a nu tolera ca *mişelia* câtorva să planeze ca o neştearsă pată pe întreaga noastră armată, care respinge o asemenea solidaritate, protestează şi-şi afirmă nevinovăţia ei.

In această zi solemnă, când A. V. pentru fericirea Ţării noastre a primit coroana României şi când ea a adus în mijlocul nostru o inimă curată şi un sentiment adânc al onoarei militare, pe care Ea l-a moştenit de la iluştrii ei strămoşi, ofiţerii subsemnaţi şi cu ei armata întreagă, fericiţi de Augustul lor şef pe care îl vor avea de acum înainte în fruntea lor, nu vor dovedi mai bine A. V. tot devotamentul cu care sunt gata a susţine tronul în persoana Prinţului lor Carol I, decât conjurându-l de a inaugura Domnia Sa, printr'un gest de dreptate strălucitoare, care singură va putea reabilita armata. ridicând-o în ochii compatrioţilor săi şi a strămoşilor".

Binevoiţi, etc.

Urmează cele 193 de semnături. Numele celor 193 de ofiţeri, care-şi dădeau seama înca din 1866, că trădarea comisă de ofiţerii conjuraţi *cuprinde în ea tot viitorul armatei noastre,* a fost publicat de către A. D. Xenopol, în monumentala sa Istorie a Românilor şi a fost reprodus în exil de către gazeta "Stindardul" de sub direcţia căpitanului de călăraşi Ion V. Emilian şi de revista "Carpaţii", de sub direcţia poetului profet, Aron Cotruş. Noi regretăm că

nu putem să reproducem aceste nume de înaltă demnitate şi curaj, din acelaş motiv: economie de spaţiu.

Călcarea principiului de neamestec al armatei în politică, e un mare păcat, aşa cum spuneam mai sus. Dar "generosului" de la *paşopt*, Ion Brătianu, puţin îi păsa de acest principiu: pe el îl interesa puterea. Tot noi aminteam mai sus cum Alexandru I al Rusiei, deşi a urcat pe tron graţie unei conjuraţii din care facea parte şi el, odată ajuns pe tron, i-a ţinut pe conjuraţi departe nu numai de treburile publice, ci şi de capitala ţării. Carol I "i-a pus pe conjuraţi în pâine". Cu toată demna şi curajoasa scrisoare a celor 193 de ofiţeri, Carol I nu a avut curajul sa ia poziţia necesară, pentrucă a fost toată viaţa lui un prizonier al "marelui", "generosului", etc., Ion Brătianu.

Dar care a fost atitudinea marelui isgonit? La alegerile efectuate la 8 Aprilie 1870, ţăranii din Mehedinţi aleg deputat pe Alexandru Ion Cuza. E uşor de înteles că nu Cuza îşi pusese candidatura. Ceiace este şi mai straniu, este că deputaţii validează alegerea, punând pe domnitorul Carol în grea situaţie. Intr'o adevăr lui Carol nu-i rămâne altceva de făcut, decât să-i scrie personal lui Cuza şi să-şi exprime dorinţa de a-l vedea intrat în România. Deputaţii validaseră alegerea lui Cuza, ca o ameninţare la adresa *Neamtului*. Dar nobilul domnitor, refuză să se întoarcă. El voia, ca totdeauna, binele Ţării. Puţin timp înainte, ambasadorul francez la Viena, ducele de Grammont, îl întâlnise pe Cuza la Doebling, şi-i dăduse să înţeleagă că Franţa ar fi dorit să se debaraseze de prinţul Carol şi să-l ajutea să-şi reia tronul. Răspunsul a fost pe linia demnă a fostului domnitor: "Nu voi consimţi să reintru în Ţară, graţie unei intervenţii străine".

Alexandru Ion Cuza a murit în 1873. Corpul lui a fost adus în Ţară şi înmormântat la moşia lui, Ruginoasa. Au alergat ţăranii din toate colţurile Ţării, pentru a prezenta omagiul lor Domnitorului care-şi riscase tronul şi viaţa, pentru binele lor. In faţa mormântului deschis, Mihail Cogălniceanu, credinciosul lui sfetnic, a spus printre altele: "El era gata să-şi sacrifice tronul, persoana sa, numai să-şi apera Ţara de orice pericol, pentrucă el era credincios Naţiunii române"... "dar a căzut silnic şi România şi-a întrerupt cariere sa... A! Iertaţi-mă. Aici, în faţa unui mormânt deschis, în faţa acestei figuri care va fi pururea glorioasă, nu ne este permis să facem polemică, dar suntem datori s'o spunem că *nu greşalele lui l-au răsturnat, ci faptele cele mari*. Odată cu exilul a expirat emanciparea

poporului român, odată cu exilul *vechile societăți retrograde și demagoge s'au aflat;* și când zic aceasta fraților, ca să vedeți dacă este așa, uitați-vă la cei șapte ani de exil care au trecut. Apoi *care Domn a fost mai demn în exilul său, care Domn a apărat Țara Sa mai mult, pe acea Țară care permisese de a-I închide porțile? Țara a mărturisit și chiar mărturisește, mărturisesc mulți din acei care L-au răsturnat, că mai demn nu s'a purtat alt Domn;* pentrucă să nu ne înșelam fraților, Domnul Cuza Alexandru Ioan I, *oricând voia, putea să fie Domnitor*".

E un mare adevăr ce pronunța Mihail Cogălniceanu; dacă ar fi voit, Cuza ar fi putut reveni pe tron. Dar ar fi însemnat să facă apel la o nouă Poartă. In timpul războiului nostru Sfânt, pe drept isgonitul rege Carol II, din Mexic unde se gasea, prin interpuși — ambasadorul sovietic — trimitea pachete cu alimente prizonierilor români din Rușia, și în aceste pachete, introducea și paranoica lui poză!!!

Și acum vom da un citat din cartea citată a istoriografului francez Frédéric Damé: "El (Cuza) și-a sfârșit zilele fără să-și revadă Țara. Dar, înainte de a muri, a avut această amară bucurie de a auzi pe cei care-l criticaseră atât, în timpul domniei, exaltându-i faptele, făcându-și drapel din numele său pentru a-i combate succesorul, și declarând că și de această dată poporul se înșelase în alegerea celui care fusese chemat în fruntea Țării. Când cosciugul lui a trecut frontiera în mijlocul drapelelor tremurânde, a soldaților de toate armele, a mulțimii respectoase a țăranilor care alergaseră din toate părțile să-l întâmpine și când o lungă aclamație a urcat spre cer, tinerele generatii s'au mirat și s'au întrebat dacă nu li s'a ascuns o întreagă parte a Istoriei Românilor". "Domnitorul Cuza a fost atât de mare, a strigat un alt Român (Ionescu), în discursul său, încât au trebuit să treacă 7 ani pentruca Românii să-și dea seama de toată grandoarea faptelor sale." Rândurile de mai sus nu le-a scris Cogălniceanu sau alt cuzist întârziat, ci un istoriograf străin și nu în 1866 și nici chiar în 1873, ci în 1900, adică la 34 de ani de la isgonirea rușinoasă a domnitorului țăranilor și la 27 de ani de la înmormântarea de la Ruginoasa.

Istoria oficială, aceia care se învață în școli, aceia în care se face educatia Națiunii, a fost altfel scrisă. Conform acestei Istorii, Cuza a fost detronat numai și numai pentru a se îndeplini ultimul punct din dorințele exprimate în divanurile *ad-hoc*: aducerea pe tron a unui prinț străin.

Și ca să încheiem acest capitol și volum, vom reproduce

din cartea dlui Pamfil Şeicaru, "Unirea Naţională" publicată în 1959 în Editura "Carpaţii" din Madrid: "Impotriva memoriei lui Alexandru Ion Cuza s'a întrebuinţat calomnia sau s'a întins tăcerea. Abia în 1903 au apărut cele două volume "Domnia lui Cuza Vodă", de A. D. Xenopol, care a făcut dreptate marelui domn Român. Amintirea lui Cuza a rămas neştearsă în sufletele ţăranilor, care i-au păstrat o emoţionantă fidelitate, întreţinând, în acelaş timp, teama la cei care îl detronaseră. Şi numai în 1912 s'a inaugurat monumentul lui Cuza Vodă la Iaşi. S'a admis de autorităţi aşezarea statuei în piaţa Unirii mulţumită insistenţelor înverşunate ale studenţilor şi intelectualilor. Iar în 1907, când se făcea represiunea răscoalelor ţărăneşti umbra marelui domn s'a aşternut mustrătoare asupra ţării, ca o neputincioasă ocrotire a ţărănimii.

Dintr'un exces de slugărnicie s'a scăzut valoarea operii imense de aşezare a Statului român realizată de Alexandru Ion Cuza; s'a lăsat să se creadă că Statul român modern a luat fiinţă la 10 Mai 1866, ceiace este o *îndrăzneaţă falsificare* a Istoriei" (Pamfil Şeicaru, op. cit., pp. 200-201).

Acesta este adevărul: Istoria a fost falsificata dar, după noi, nu e vorba numai de o *îndrazneaţă,* ci de o *neruşinată* falsificare a Istoriei.

Dar nu e timpul pierdut de a se face o revizuire a acestei falsificate Istorii. Şi cu cât se va face mai repede, cu atât mai bine va fi.

SFARŞITUL VOLUMULUI I

BIBLIOGRAFIE

HISTOIRE DE RUSSIE, I, II, III, de *Paul Milioukov*, Librairie Ernest Leroux, Paris, 1932.

CATHERINE ET SON TEMPS, de *M. Lavater-Slomann*, Edit. Payot, Paris 1952.

LA FRANCE ET LES PRICIPAUTES DANUBIENSES, de *Germaine Lebel*, Presses Universitaires de France, Paris, 1955.

PIERRE LE FRAND ET SON OEUVRE, de *Klutchevski*, Edit. Payot, Paris, 1953.

GUERRE ET PAIX, I-VI, de *Leon Tolstoi*, Librairie Stock, Paris, 1930.

LA VIE DE NICOLAS I, de *Constantin de Grunwald*, Calman-Lévy, Paris, 1946.

POUCHKINE, de *Henri Troyat*, Edit. Plon, Paris, 1953.

LA GRANDE THRACE, de *A. Boldur*, sub tipar Edit. Carpații, Madrid.

HISTOIRE DE LA ROUMANIE CONTEMPORAINE DEPUIS L'AVENEMENT DES PRINCES INDIGENES JUSQU'A NOS JOURS, de *Frédéric Damé*, Paris, 1900.

LA VIE DE BANKOUNINE, de *Hélène Iswolsky*, Librairie Gallimard, Paris, 1930.

HISTOIRE DES RELATIONS RUSSO ROUMAINES, de *N. Iorga*, Edit. Neamul românesc, Iași, 1917.

ASPECTS DES RELATIONS RUSSO - ROUMAINES, de *G. Cioranesco*, etc. Edit. Minard, Paris, 1967.

ASPECTS DES RELATIONS SOVIETO - ROUMAINES, de *G. Cioranesco*, etc. Edit. Minard, Paris, 1971.

ECOLE DU POUVOIR, de *Petru Groza*, La Bibliothéque Française, Paris, 1947.

HISTORIA DE RUSIA, I, II, de *Erdmann Hanisch*, Ed. Espasa-Calpe, Madrid, 1944.

EL MISTERIO DE ALEJANDRO I, de *Dimitri Merejkovsky*, Ed. Espasa-Calpe, Madrid, 1947.

ISTORIA ROMANILOR DIN DACIA TRAIANA, I-IV, de *A. D. Xenopol*, Editura Carpaţii, Madrid, 1953-54.

ISTORIA ROMANILOR DIN CELE MAI VECHI TIMPURI PANA ASTAZI, de *Constantin C. Giurescu* şi *Dinu C. Giurescu*, Edit. Albatros, Bucureşti, 1971.

ISTORIA ROMINIEI, I-IV, de *M. Roller*, etc., Editura Academiei Republicii Populare Romîne, Bucureşti, 1964.

STEFAN CEL MARE, Voievod al Moldovei, de *A. Boldur*, Editura Carpaţii, Madrid, 1970.

INSEMNARI DESPRE ROMANI, de *Karl Marx*, cu un comentariu de *Pamfil Şeicaru*, Editura Carpaţii, Madrid, 1965.

UNIREA NATIONALA, ideia forţă a României moderne în perspectiva istorică şi în complexul politic european, de Pamfil Şeicaru, Editura Carpaţii, Madrid, 1959.

SUB GERUL TARII SI SUB CER STRAIN, de *Ştefan Georgescu-Olenin*, Editura "Rigmor"-N. S. Govora, Madrid, 1977.

OPERE COMPLETE, de *Mihail Sadoveanu*, Fundaţia Pentru Literatură şi Artă "Regele Carol II", Bucureşti, 1940.

S'a tipărit această carte în 500 de exemplare, în atelierele grafice Marsiega, S. A., calle Enrique Jardiel Poncela, 4; Madrid.

POEME FARA TARA, de V. Posteuca, N. Novac, N. S. Govora, epuizat.

** UNIREA NATIONALA IN COMPLEXUL POLITIC EUROPEAN, de Pamfil Seicaru, 3 dol. USA.

DICTIONAR ROMAN-SPANIOL, de Prof. Ion Protopopescu. Rustica, 4 dol. USA; legat pânză, 5 dol. USA.

*** CUIBURI DE LUMINA, poeme de V. Cârdu, 1,50 dol. USA.

*** DIN CRUCEA PADURII, poeme de Ion Tolescu, 1,50 dol.

CAZUL IORGA MADGEARU, interview cu Dl. Horia Sima, 2 dol. USA., epuizat.

CORNELIU ZELEA CODREANU, Douazeci de ani dela moarte de Gr. Manoilescu, T. Popescu, 3 dol. USA.

MOTA SI MARIN, Douazecisicinci ani de la moarte, de Prat y Soutzo, Marqués de Nantouillet, Blas Pinar, Gr. Manoilescu. Bogat ilustrat, 1 vol., 5 dol. USA.

INSEMNARI ISTORICE IN JURUL UNIRII PRINCIPATELOR ROMANE SI A DOMNIEI LUI ALEXANDRU IOAN CUZA, de Archim. Stefan Lucaciu, 1,50 dol. USA.

ROMANIA SI UNITATEA EUROPEI, de Traian Popescu, 3 dol. USA.

DE VORBA CU NOII REFUGIATI, de Faust Bradescu, 2 dol. USA.

TINERETUL SI MIŞCAREA LEGIONARA, de Faust Bradescu, 2 dol. USA.

MIŞCAREA LEGIONARA SI SPIRITUL RELIGIOS, de Faust Bradescu, 2 dol. USA.

LEGILE FUDAMENALE ALE CUIBULUI, de Faust Bradescu, 2 dol. USA.

PROGRAME, de Faust Bradescu, 2 dol. USA.

CELE TREI ELEMENTE DE BAZA ALE MISCARII LEGIONARE, de Faust Bradescu, 2 dol. USA.

MARTURII PENTRU LEGIONARII DE MAINE, de Traian Popescu, 3 dol. USA.

INTRU INTELEGEREA MISCARII LEGIONARE, de Faust Bradescu, 3 dol. USA.

CONSTRUCTII PE NISIP, de Pamfil Seicaru, 2 dol. USA.

RAPSODIA IBERICA, de Aron Cotruş, 3 dol. USA.

ICONAR, poeme de Ion Tolescu, 1,50 dol. USA.

POARTA SINGURATATII, poeme de Alex, Silistreanu, 1,50 dol. USA.

Cărtile de mai sus marcate cu o * se găsesc şi în ediţie pentru bibliofili legate în piele şi numerotate. Costul unui volum este de 25 dol. USA. Marcate * * 15 dol. USA. Marcate * * * 10 dol. USA.

Comenzile din Germania pot fi achitate prin contul Nr. 93004—Bayeriche Vereinsbank Regensburg—. Residenz strasse Nr. 3 (Trajano Popescu). Madrid, Spanien.